

R (Ms)

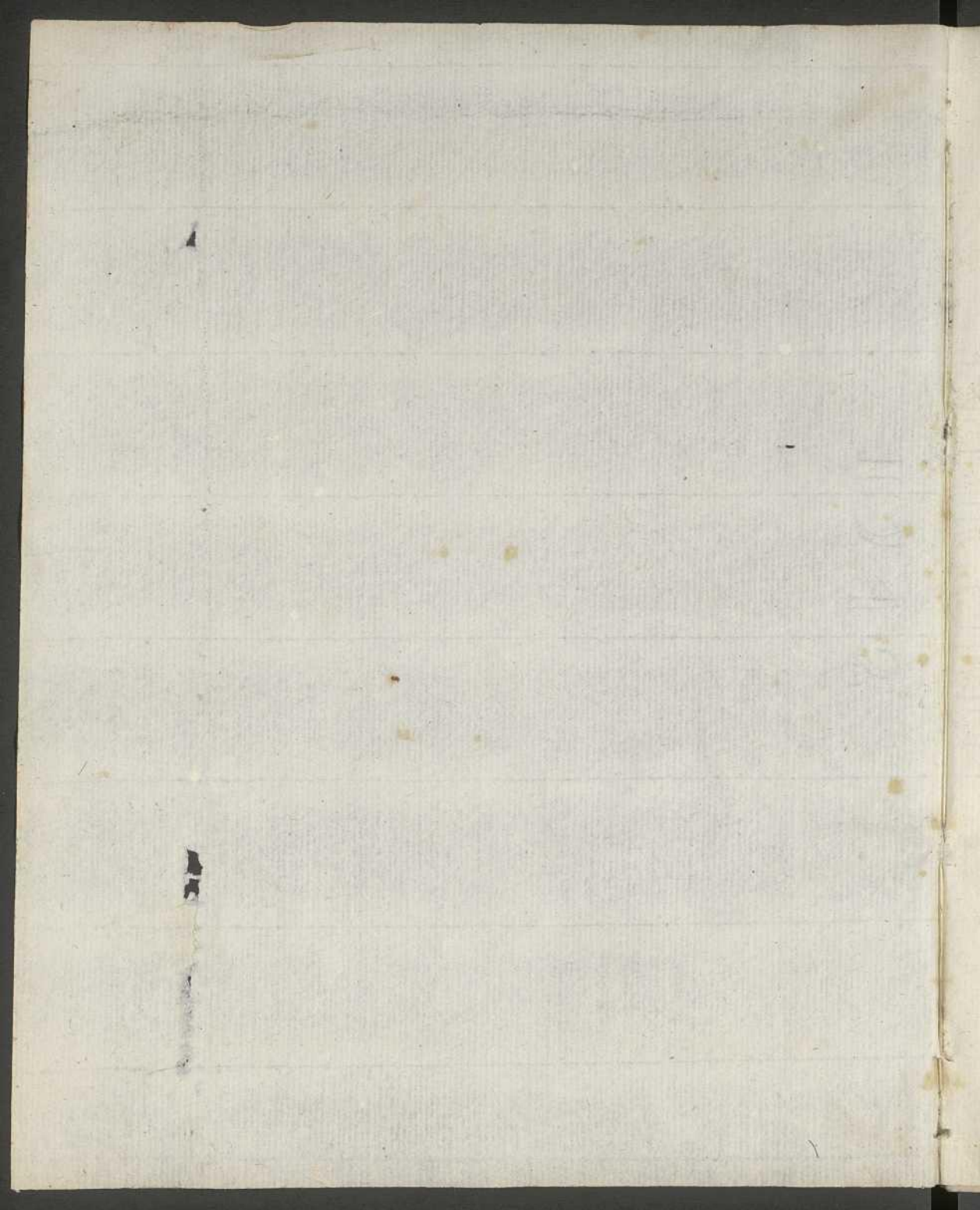
351

Sala Reservada Est^o 9-6.

N.T. 118650Z

C.B. 1000914120

CURSUS PHI-
LOSOPHICI
REMI BERNAR-
DESSOANE
ET TERTIA PARS
ARGENTINENSIS ME-
TAPHYSICAM,
SIVE SCIENTIAM
DE ENTE

CURUS US PH

I O SOPHICI

R P M E B E R N A

O T H O N I S

L E R T I A R Y

O T T A M E

L I O N I

A R E X I E N T I A

S E N T I A

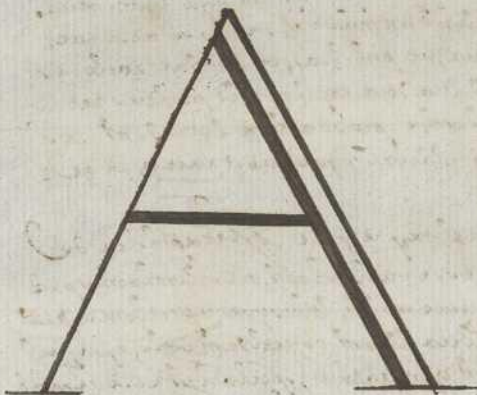
CURSUS PHI
LOSOPHICI
R.P.M.F. BERNARDI
DI SEOANE
TERTIA PARS
CONTINENS ME
TAPHISICAM,
SIVE SCIËNTIAM
DE ENTE.

CURSUS PHI
LOSOPHICI
RPM.F. BERNA
DISECTANE
FERTIA PARS
CONTINENS ME
TAPHISICAM
SIVE SCIENTIAM
DE ENTE

PRÆFATIO

DEUNDA *maxima* nobis est altera Philosophia pars, quam Aristoteli Sectatores Metaphysicam dixerunt. Hæc est prima philosophia, seu scientia generalis, quæ communem omnium affectionem inquirunt, ac primam veluti facultatum omnium semina complectitur, adeoque facultatum om-

nium prædicamentum, ac veluti fontem uberrimum generalium debet, ex quo nitida quadam, nativæque reatæ peculiariter illa cognitiones dimanant, quæ in cæteris facultatibus acquiruntur.

Nec tantum enim ipsorum à circumstantiis omnibus secretum, communeque mentis affectiones metaphysice exponit, sed incorporea etiam substantia, veluti objectum sibi proprium contemplatur. Hinc metaphysica in tres partes optime distingui solet. Præcipua prima **Ontologia**, hoc est, entium scientia vocatur, adeoque omni ipsum, et communem ipsorum affectionem exponit. Altera de creaturæ speciebus, præsertim vero de humanis animis, vel humana mentis substantia, virtutibus, atque attributis disserit, hæcque **Pneumatologia**, sive spirituum scientia dicitur. Tertia denique **Metaphysica pars** Deum ipsum, ejusque substantiam, ac attributa singula solo rationis lumine, sive cæcitate natura videtur contemplatur, adeoque **Theologia naturalis** vocatur.

Endem vero maximam, et omnium facultatum dignitatem, atque præstantissimum sibi potest, incorporea substantia, ac De-

2
us ipse, qui est in illa a nobis. Iniqua tua, ac deo non tractata, ca-
teali omnibus facultatibus a nobis objectis longe sublimior,
atque nobilior haberi debet. Et ipsa quoque objecti ambitu-
dine metaphisica nobilitas colligi poterit, cum discubimus
per omnes ex ead pendere, et principia generalia mutentur.
Sed cavendum illud identidem meminemus, ne circa abstrac-
tas notiones ita occupemur, ut philosophicas, et solidas rationes
penitus negligamus, cum illa sola explicandi peritus rebus
non sufficiant, et vana scientia per navigationem interdum non
inspiciant, dum alij doctores videmus, quod abstractas, et ge-
nerales ideas formamus.

Igitur optimo, maximeque jure *Metaphisica de*
fundetur, si dicatur, cum esse sapientiam, vel scientiam specu-
lativam, quae circa ens generatum, illiusque affectiones per
mentem abstractam, sive circa ideam objectivam entis, eoque
prophetatur, et speculamur generalium, speculamur vero circa
substantiam spirituales, prout naturalium ratione cognoscen-
dam, occupatur. Primum est sapientia, id est, superiorem quaedam
scientia (hoc enim sensu sapientia nomen hic sumitur) quae
circa res altissimas per altissima principia, aut rationes
occupatur, et inquit de ente generatum sumpto, quo nihil magis
res valius est, et de Deo, quo nihil excellentius, agit *Metaphisica*.

Secundo dicitur potest scientia, id est, cognitio certa, et
evidens, vel necessaria, et immutabilis per proprias illius cau-
sas, et rationes. Nam quae de ente, vel idea objectiva entis, ge-
nerationem de Deo, et humana mente speculamur demonstrat, ea
immutabilia sunt, et immutabilibus rationibus munita, ut
inspiciantur videntur. Tertia est speculativa quaedam cognitio re-
rum generalissimum per altissima principia, aut argu-
menta, cum nihil circa res illas morlatur, aut mo-

videndum praestabat. Jam ergo ad ens
tuturam veniamus.

3

PARS PRIMA METAPHYSICAE,
SIVE ONTOLOGIA.
PROEMIUM

CUM scientia omnes
aliquid ens, veluti ob-
jectum considerent, va-
riaeque illius proprie-
tates contemplentur,
merito inquitur
est, ut ad scientias om-
niū scientia compa-
randam, scientia quae-
dam generalis inve-

nietur, qua ens ipsum cognoscatur, ut ab universalibus in om-
niū cognitione ens, erant deinde cuilibet ens particulari
cognitio obviaret. Quomodo vero universalis cognitio voca-
tatur Ontologia, sive de scientia de ente. Cum

clarior, quo poterimus ordine conti-
plectemur, atque ens ipsum, quae-
que proprietates, ac spe-
cies contemplabimus.

TARS PRIMA META
PHISIO
SIVE ONTOLOGIA

Caput I De Ente

¶ **Q**uamquam dicitur in
ter Intellectum vultu
cumferant, uterum nemp
quo in particula sunt d
clara praesentis temporis
~~etiam praesentis~~ sive essent
est, ac existens, aut eorum
quo nominis tantum, non
participat, nisi habet, por
teatorem tamen vniu ab eandem vultu vniuersum. Ent
est id, quod est, aut esse potest; unde nihil existere potest, cui
generalis haec entis idem non conueniat; aliquando tamen
hocentis nomen existentibus salum adu
tulerunt, ut
si praeteritum futuris, et possibilibus diu
dequidem illa, si cum existentibus conferantur, verum non
entia concipiuntur. Inter omni eodem nomen entis non om
nibus existentibus, ~~etiam~~ sed substantiis volum
cedere uolet, quod illa nimirum, si cum accidentibus compa
rentur, quibus substantia affecta sunt, meliori quoddam
existentia genere praedita sunt, quippe qua independentes
ab alio existunt.

¶ Denique emphasi, anthonomasia, vel excellentia
quodam entis nomine Deus ipse intelligi, uocarique uolet,
quod illa nimirum perfectioni, atque infinito proxi
essentia, ~~genere~~ vel existentia genere fauatur, existentiam
et

8

illam à nullo accepit, sed necessario, perfectivè iniquè ex-
 tit, quacumque demum ab illo creata fuerit, sive produci
 possit, si cum illo comparatur, potius non esse, quam esse
 videatur. Hinc in sacris litteris Deus ipse dicitur. Exodi
 cap. 3. ego sum, qui sum. De creatis vero verbis dicitur. Itaque
 cap. 40. in omni genere, quas non sunt, sic sunt exanimis, et
~~inanimis~~ et quas nihilum, et inane reputatae sunt eis, perinde
quasi identitas illa, sicut infinita Dei unitate confusa-
tura, nihil pro eis esse videatur.

Ene universaliter sumptum, sive, prout importat
 aptitudinem ad existendum conditioem à quibusdam, est pra-
 dicatum essentiale rerum omnium, quotquot veram, et positè-
 ram realitatem habent: omnibus quippe essentialiter con-
 venit, posse realiter existere. Dicitur autem ens in impè-
 ritum, necessarium, et increatum, quod à nullo recipit esse,
 sed necessario, et per se existit, ut est solus Deus, et in ens
 finitum, et contingens, quod est creatura. Differentia, vel gra-
 di differentia entis necessari, vocatur averta, eo quod. o-
 mnis Deus sit ens à se. differentia vero creatura ab altera,
 quia creatura est ens ab alio. Eius finitum subdividitur
 in substantiam, et accidens. Iterum substantia creata est
 corporea, et in incorporea dividuntur, quae cumque singulari
 est varias species. His omnibus sua conveniunt attributa
 essentialia, de quibus suo loco dicemus. Nunc non nulla
 quaestiones nobis sunt proponenda.

Quaestio I

Utrum ens transcendat formaliter differentiam?

APredicatum aliquod transcendere formaliter differentiam, idem est, ac imitari in for-
 mali, et quodlibet conceptu differentiarum,
 adeo ut differentia definiantur per illud est
 nec.

6.
 recto, vel immediate, vel mediata tantum. Sic homo non
 solum transcenditur formaliter ab animali, per quod imme-
 diate definitur, sed etiam a corpore, et a sensu, per quod
 definitur solum mediata. Quarta ergo, an a se vel a
 ita transcendatur ab ente, ut sit definitivus per ipsum me-
 diate vultem. Nec loquimur de differentia, propter quod
 bursi ut sic, quales sunt a se vel a se, quae non
 differentia, sed modo. Intelligitur Scotista appellant, vel
 etiam de ceteris generis, et species duobus, huiusmodi
 sunt corporeitas, sensibilitas, rationalitas, &c.

5. **F**ormaliter transcenditiam entis negant Scotista, quod
 per se vel a se transcenditur ab ente, praedictione non inclu-
 sionis, adeoque non est ens formaliter, et ut quod, sed pure con-
 stitutive, et ut quod, quatenus ut id, quod constituitur ens, et
 terminatum, nempe substantiale. Unde per se vel a se, inquit, et
 aliquid, est possibile, quae ut quod, ceterum formaliter, et
 ut quod, nec est aliquid, nec nihil, nec possibile, nec impossi-
 bile, sed ab his omnibus extrinsece praedictum. Et contra ens trans-
 cendere formaliter omnes differentias affirmant communiter
 Thomista, et praeterea ex Jesuita, cum quibus sit.

Arsentio Nostra.

6. **E**ns transcendit formaliter omnes modos,
 et differentias rerum. Probat. A se vel a se, e.g.
 quae est differentia, vel modus intelligitur de
 ratione. Dum a se vel a se, definitur per ens in recto, vel
 per praedictum, quod est formaliter ens, ergo transcenditur
 formaliter ab ente, utique ratio est eadem in omnibus diffe-
 rentiis, nulla subterfugit transcenditiam entis. Probo antea:
 a se vel a se definitur per necessitatem existendi; sed necessitas ex-
 istendi est formaliter ens; ergo, Probo mox: nec a se vel a se existendi ex-
 istendi.

7
quod impotentiam existendi, sed quod excludit impotentiam
existendi, est formaliter ens; huiusmodi hoc definitur per possi-
bilitatem existendi; ergo. Probo magis: necessitas existendi excludit
contingentiam non existendi; ergo si formaliter excludit impoten-
tiam existendi.

7 **C**onfirmatur, et pracluditur ad exceptionem solutio:
assuetas est formaliter, et ut quod perfectio; ergo est formaliter
ens. Consequentia est legitima, quia perfectio, et essitas conve-
niunt. Probo antea: solo titulo assuetatis, omni alio relicto, red-
ditur Deus perfectio creaturae; sed requirit Deus reddi perfectionem
creaturae, si assuetas non est formaliter, et ut quod perfectio; ergo.
Probo enim si assuetas non est formaliter, et ut quod perfectio,
nulla perfectio advenit Deo ex solo titulo assuetatis; sed requirit
Deus evadere perfectio creaturae ex solo titulo, quo nulla per-
fectio ipsi advenit; ergo.

8 **C**erte ratione assuetatis redditur Deus ens infinite
meritum, infinite perfectum, quam creatura. Quomodo autem hoc
stare poterit, si per assuetatem nulla perfectio additur enti, sed so-
la formalitas praecidens a perfectione, et imperfectione? In qua:
vel assuetas perficit ens, vel non? Si non perficit, quomodo red-
dit infinite perfectum? Si perficit; ergo est perfectio; nihil enim
redditur perfectum, nisi a perfectione.

Solutio Argumenta.

Objicitur primo: perfectas v.g. non definitur
per ens in actu; ergo non transitur forma-
liter ad ens. Probo antea: perfectas defi-
nitur determinate ens ad substantiam, ubi solus pendet
ens de obliquo; ergo. Confirmatur: perfectas definitur, ut forma-
liter adiacens enti; sed non definitur, ut formaliter adiacens
si.

7
submetipsum, ergo ipsa non definitur per ens, sed recto. Nego.
neg. antec. Ad prob. nego antec. Quia per se talis definitio modo-
te autem per ens, sed recto, cum definitur per predicata,
qua sunt formaliter ens, nam determinatio entis ad substantiam,
cum sit actus existens, necessarius est ens. Quod autem in defini-
tione fiat mentis entis, sed obliquum nihil reperit, plures quippe con-
ceptus continent sed recto id ipsum, quod ex modo significandi de
obliquum important, ut patet in his: essentia per se talis, quod dicitur
entis.

10. Ad conflatum dicitur, magis definitur, ut formaliter adiacens,
entis per modum differentie, proprie talis, magis per conceptum in-
per additum amplitudinem entis, deturminantem, et ipsum incedentem
com. mag. min. et nego conseq. Per se talis non adiacet entis, tamquam
forma ab ipso mutuo distincta, quia cum eo compositum bonum fa-
ciat per modum, quo differentia additur generali, ut loquitur D. Tho-
mas, adiacet tamen per modum conceptus superadditi deturmi-
nantem, rationem entis. Licet enim per se talis sit formaliter ens,
ut patet ex proprio conceptu importans capacitatem existendi, ta-
men ens formaliter sumptum non est per se talis: cum sit con-
ceptus communis, et universalior quolibet differentia. Hinc per
se talis non supereminet submetipsum, quia ens, cui supereminet non
est per se talis, licet ipsa sit ens.

11. Obiicitur. Si substantia formaliter differt ab accidenti, sed
non differt in ratione finali entis, ergo differt in alioquin finalitate, qua
non sit finaliter ens. Dicitur. In ratione finali entis cognita sub conceptu
com. cognita sub conceptu per se talis nego min. et conseq. Subiicit et accidenti
differtur ratione per se talis, et finalitatis: differe autem per hoc conceptus
vix ut differat in ratione entis non ut representata per conceptum ens, sed ut
cognita per conceptus proprie.

12. Obiicitur. Si admodum transcendentia nulla ratio finalis invenitur in sub-
stantia qua non sit finalis ratio entis, sed tota finalis ratio entis invenitur accidenti, ergo
admodum transcendentia nulla ratio finalis invenitur in sub-
stantia qua non invenitur accidenti, ergo nec ratio, per quam differt ab accidenti. Conceditur. primum nego
conseq. vel dicitur gratia dicitur, magis: qua non sit finalis ratio entis, sed in-
venitur non mutua comodo: dicitur tamen mutua magis conseq. Sed ex eo,
quod tota ratio entis conveniat accidenti, non sequitur, ratio non, per
sed

15. **Insuper:** possibile est convenientia pura substantia, et accidentis, ut contingit per conceptum ens; ergo et poterit concepti eorum dissimilitudo pura. **Concessio ant. nego con-** neg, quia licet substantia, et accidentis sub conceptu ens conu-
pi possent independentem à conceptibus differentialibus, sub
nullo tamen conceptu conuipi valent independentem à conue-
nientia, quam exprimit conceptus ens.

16. **Obiicit quinto:** Substantia non definitur solum
per ens; ergo includit predicatum, quod sit aliud ab ente. **Con-**
firma: Substantia formaliter sumpta non est ens præcise;
ergo est ens, et aliquid aliud. **Concessio ant. (Quia substantia)**
non definitur solum per ens sub modo conceptu entis **disting.**
conieg: quod sit aliud ab ente alietate mutua **nego:** alietate
non mutua **con:** Substantia definitur per predicatum, quod
ita est ens, ut tamen in ente non includatur, quæ distinctis,
ut pote non mutua, non impedit entis transcendentiã. **Ad**
confirma. disting. conieg: aliquid aliud alietate mutua **nego:**
alietate non mutua **con. conieg.** Substantia non tantum est
ens sub modo conceptu entis, sed est ens, et aliquid aliud, quod
ita est extra essentiam entis, ut tamen non excludat ens à suo
conceptu essentiali.

17. **Ad extremum obiicit sequentia:** Primo: per se ita, et
substantia solum differunt per modum significandi, quæ
substantia abstractum, et concretum abique propria distinc-
tione rationis, non aliter, ac ens, et entitas. Secundo: respectu
entis nulla est differentia propria talis, quia talis non
dicitur, nisi, quæ mutuo distinguitur per rationem à præ-
dicato communi, quod contrahit. **Item ens non est deter-**
mi

minabile, nec contrahibile per differentias proprie tales ab ipso mutuo distinctas, nec et sit contrahibile per conceptus vere limitantes amplitudinem entis, a quo transcenditur.

18. Pro hujus intelligentia observa textus: *Diffinitiam* contrahi posse predicata communia. *Primo*: per conceptus in se fundorum adequatos, ac proprie differentiales. *Secundo*: per conceptus específicos, sive adequatos essentialia inferiorum. Utique modo contrahuntur predicata generica; Nam animal v.g. non solum contrahitur per conceptum rationale, sed etiam per conceptum homo: contrahitur enim sit limitari quoad ad universalitatem, et determinari, ut sit potius hujus speciei, quam alterius. *Predicata* autem transcendente non nisi secundo modo, contrahuntur, scilicet per conceptus inferiorum adequatos, et quasi específicos, hujusmodi est hic, Substantia, vel qui non minus adequatus est, penitentia. Nec ideo enim contrahitur per se ipsum abique ulla propria distinctio: ne rationis; contrahitur enim per aliquod, a quo ipsum ens formaliter distinguitur, nec illud non distinguitur ab ente.

19. *Observe* quanto: falsum esse, quod ens per se nihil aliud significet, quam ens, et ens: significet enim ens tantum, determinatum, substantiale. Ex dictis collige primo: in substantia non datur compositionem metaphysicam ex conceptu communi, et differentiali, quia omni compositio neque aut partes mutuo distinctas, quales in substantia composita nequeunt, cum penitentia non sit pars, sed tota quidditas substantia. Collige secundo: conceptum entis non esse potentialem, per modum subjecti spectantis formam, aut actum proprie talem: non enim penitentia, alia ve differentia

II.

comparatur ad ens, ut actus metaphisicus ad objectum, sed ut conceptus inferior ad superiorum, a quo transcenditur. Si tamen potentialitas significet indifferentiam, seu determinabilitatem, conceptus entis, potentialiter est, ipse sique respondet, cum determinativum cum sola determinatione non mutua.

Quaestio 2.^a

Utrum ratio entis a suis inferioribus perfecte praecindendi possit?

§. 5.º

20. Quaesimus, utrum dari possit conceptus objectivus entis, ut ille, qui sit praecisus praecisione metaphisica, qualem exprimus in logica ab omni multiplicitate, ac diversitate, quae in particularibus entibus invenitur? Conceptum objectivum entis simpliciter unum negant Thomista, apud quos ratio entis, quantumvis abstracta, continet actu inferiora omnia, quae transcendit, a quibus imperfecte solum, secundum quid, et quoad explicitum praecindit. Ex adverso conceptum objectivum entis ab inferioribus perfecte praecisum, adeoque simpliciter unum unitate rationis tuentur Scotista omnes, et communiter Jesuita, quibus adhaeret nostrus Illustrissimus Monachus hinc legitur sit.

Nostra assentio.

21. ^{§. 6.º} Datus conceptus objectivus entis ab inferioribus simpliciter praecisus, atque adeo univ. unitate rationis. Prob. Ratio entis nullam dicit imperfectionem, nec pro implicito, nec pro ex-
cludito, rigor ab inferioribus perfecte praecindit, cum hoc esse imperfectionem dicant. Probo aut. Ratio entis est perfectio simpli-
ci

aliter simplex; sed perfectio simpliciter simplex nullam imperfectionem dicit, nec pro implicito, nec pro explicito; ergo. Probo
 may: perfectio simpliciter simplex est ea, quae melior est ipia, quam non ipia; sed ratio entis est perfectio, quae melior est ipia, quam non ipia: melior quippe est ens, quam non ens, siue omne incomparabile cum ente; ergo.

22. *Conflam:* Inferiora entis non includuntur implicitè in conceptu entis; ergo enim ab illis perfectè præcandit. Probo aut: implicitè includi in conceptu entis est pertinere formalitèr ad essentiam entis, ut præcandit cogniti, sicut ad essentiam de finiti pertinent ea prædicata, per quae definiuntur; sed inferiora entis non ita pertinent ad essentiam entis, ut hic; ergo non includuntur implicitè in conceptu entis. Probo min: in definitione entis non clauditur defectus, ut habet S. Thom. quart. 2.^a de veritate artic. 11; sed inferiora entis, ut materia, corpus, accidens, &c. ab dubio defectum, et imperfectionem important; ergo.

Solvuntur argumenta.

S. I.^o

23. *Obiaces* primo: prædicatum transcendens rerum omnium differentiarum requirit ab illis perfectè præcandit; in huiusmodi est per nos ens; ergo. Probo may: esse præcandit à differentis est formalitèr segregatum esse à differentis; esse autem transcendens est formalitèr imbibitum esse in ipis; sed hæc duæ contradictiones opponuntur; ergo. *Conflam.* primo: prædicatum, quod est de conceptu essentiali, et ad æquæ differentiarum, requirit ab illis perfectè præcandit; sed ens, cum omnes differentias transcendat, nec ulla sit, quæ non sit formalitèr ens, est de conceptu essentiali, et quiddam talis conceptu differentiarum; ergo enim requirit à differentis. tip

tyr objectivè præiudici. Prob. maj: prædicatum, quod est de conceptu essentiali, et adæquato differentiarum est essentia adæquata differentiarum; sed essentia adæquata differentiarum requirit ab illis perfecte præiudici; ergo.

24. Secundo: non præiudicatur à differentis, cum cognoscuntur formalitè sumpta; sed per conceptum em cognoscuntur differentia formalitè sumpta; ergo. Prob. min: cognoscuntur differentia formalitè sumpta, cum cognoscuntur essentia adæquata differentiarum, qua talium; sed per conceptum em cognoscuntur essentia adæquata differentiarum, qua talium; ergo. Prob. min: per conceptum em cognoscuntur em; sed em est adæquata essentia differentiarum, qua talium; ergo. Prob. min: Tota quidditas differentiarum, qua talium est em; alioquin non transiret ab ente; ergo. Tertio: em requirit præiudici à sua essentia; sed inferiora entis sunt de essentia entis; ergo. Prob. min: de essentia entis est omne illud, quod est formalitè em; sed inferiora entis sunt formalitè em; ergo.

25. Resp. negando min: ad prob. concessa maj: disting. min: hæc dua contradictoria opponuntur, si fiat per eundem conceptum em; si per diversos nego min. et coneg. Cum differentia in usu formalitè accipiatur sub conceptibus propriis, et distinctis, nihil prohibet quod in em, prout ita cognitè inclusum maneat em, immoque ab eodem abstrahatur per alium conceptum longè diversum, scilicet, per conceptum em; eodem modo, quo animal sub conceptu animal est formalitè segregatum ab homine, in quo tamen est formalitè includitum sub conceptu homo.

26. Ad primam confirm. nego maj. ad hujus prob. nego
similiter maj. Non enim idem sonat, quod ratio entis sit de con-
ceptu essentiali, et adaequato differentiarum, et quod sit adaequatus
differentiarum essentiali. Ad primum namque sufficit, quod ra-
tio entis pertinet ad differentiarum definitionem per modum
conceptus superioris, et inconvertibilis. Ad secundum vero requi-
ritur, quod sit explicatio totalis, et cum differentiis convertibilis
sunt animal rationale cum homine. Licet autem sensus utrius, v. g.
suum identificate ratioem entis, solvique ab ente differat per
nec explicitum, tamen ens ex parte sua multitermum suum idem
tificat per se totum, sed ab illa distinguitur, ut conceptus proprie-
tatis praesens, et non includens formaliter ipsam.

27. Ad secundam nego ultimam conseq. Itaque ratio entis
est, ut cognita conceptu ens est ratio communis, et superior om-
nibus differentiis. Unde licet tota conveniat unilibet differentiis,
adeo ut de omnibus verificetur, tamen differentia requiritur veri-
ficari de ente; quia, licet ratio communis predicetur formaliter
de inferioribus, non tamen est converso propter identitatem
non mutua. Nec ens est adaequata essentia differentiarum;
quia nulla definitur adaequate per ens sub modo conceptu entis,
sed omnis definitur per ens, et aliud ab ente alietate non mutua.

28. Ad tertiam nego min. ad hujus prob. disting. maj. Quod
est formaliter ens propter identitatem non mutua non
mutua nego maj. Licet quidquid predicatur formaliter de ente
sit de conceptu eius essentiali, non tamen omne illud, de quo ens
formaliter predicatur. Sic, licet omne id, quod predicatur forma-
liter de animali sit de conceptu eius essentiali, non tamen om-
ne id, de quo animal formaliter predicatur, aliud enim homo, et equus
sub propriis conceptibus essent de conceptu essentiali animalis, ut
sic.

28. Obiectio secunda: contra prædicationem entis à Deo, et Creatura: implicat vera similitudo inter Deum, et Creaturam; ergo et prædictio prædicati utriusque communis. Resp. ant. primo: finiti ad infinitum nulla est proportio; ergo nec similitudo; sed Creatura est ens finitum, et Deus infinitum; ergo. Secundo: inter Deum, et Creaturam est infinita dissimilitudo; sed hæc omnem similitudinem excludit; ergo. Tertio: Deus non minus distat à Creatura, quam ens reale à ficto; sed inter ens reale, et fictum nulla est similitudo; ergo.

30. Resp. negando ant. ad primam præd. d.isting. mag: nulla est proportio sumpta pro similitudine nego. proportio quantitativa com. mag. min. et nego conieg. Finiti ad infinitum nulla est proportio quantitativa sumpta, scilicet, pro æquivalentia ex toto, vel ex parte, quæ finitum sit æquale infinito, vel dimidium eius, vel eadem æquivalenti quoad tertiam partem, aut sextam, &c. si tamen proportio sumatur pro similitudine, non est neganda inter Deum, et Creaturam; nam ut habet S. Thomas 1. p. q. 4. art. 3. in corpore, illa, quæ sunt à Deo, assimilantur Deo, in quantum sunt entia, ut primo, et universali principio totius esse.

31. Ad secundam præd. nego min. nam infinita dissimilitudo bene coheret cum similitudine aliqua, quando non præstat effectus formales oppositos, ut accidit in præsentia, nam dissimilitudo infinita solum præstat, ut Deus sit ens infinitè magis, et perfectius Creatura; similitudo autem præstat, ut utrumque extremum vere sit ens. Nulla autem est oppositio inæquod ex duobus vere aptis existere, unum sit infinitè magis, et perfectius altero. Ad tertiam d.isting. mag: non minus, nec altera nego: non minus sed aliter com. mag. min. et nego conieg. Licet Deus

non minus distat à Creatura, quam ens reale à ficto, distat
tamen per distantiam utriusque positivam, cujus infinitudo lo-
cum relinquunt, ut utriusque extremum verè sit ens, ac proinde
fundat similitudinem utriusque. Ens verò reale distat à ficto,
ut ens à non ente, seu per distantiam ex altera parte negativam,
quae similitudinem intrinsecam positivam excludit.

32. Obiectivè tertio: Ens primum à Deo et Creatura ponit
vera realitatem, quae nec esset creata, nec increata, nec finita, nec
infinita; sed talis realitatis implicatio est; ergo. Confirm. primum:
Deus secundum omnem suam formalitatem est singulari in se;
sed talis non esset, si formalitatem, quae Deo convenit, posset abstrahi
et communis fieri Creaturae; ergo. Secundo: Ens abstractum esset
quid primum, simpliciter, et simpliciter Deus quod repugnat. Tertio: in
Deo non datur compositio metaphisica; sed daretur, si posset à Deo
abstrahi conceptus entis; ergo. Quod minus: si posset abstrahi concep-
tus objectivus entis, hic esset potentialis, et determinabilis per
conceptum differentialem; sed ex conceptu potentiali, et differentialem
resultat compositio metaphisica; ergo. Resp. ad argumentum come-
dendo regulam in sensu practico, et formali: sed enim non magis
continet absurdum, quam, quod animal ut sic non sit rationale,
nec irrationale, licet hoc omnino repugnet in sensu reali.

33. Ad primum confirm. disting. magis: secundum omnem
suam formalitatem conceptam, ut propriam Dei concipi non concep-
tam, ut propriam Dei nego magis, minus, et conseq. Ratio entis à
Deo abstracta ex non composita, ut essentia divina, nec ut propria
Dei; quae ratione potest reddi logicè communis alteri; licet non
composita, ut substantia Angeli, ratio substantia abstracta ab
Angelo, et rebus compositis, quibus per abstractionem fit logicè
communis. Ad secundam: multatenus absurdum est, quod ens abstr-

tractum sit Deo p^{ri}us p^{ri}oritatem logicam, quam vocant in iudic^{io} ter^{ti}o consequentia, quatenus bene arguitur: est Deus; ergo et c^{on}versum; non tamen est conversum. Unde me ab iudic^{io} um est, quod d^{icitur} De^o superius logica, id est, latius patens in predicando, quatenus de pluribus predicatur e^{ss}e, quam Deus. Talis certe p^{ri}oritatis, et superioritatis, non est propria Dei, cum tota consistat in imperfecto, et p^{ri}oritate modo conspiciendi plura objecta similia.

34. Nihil item prohibet, aliquid p^{ri}oritate sumptum esse Deo simpliciter simplicitate mente logica excludente distinctionem rationis in prima predicata: nam in p^{ri}oritatem rig^{or} non possunt distingui tota attributa, quot in Deo distinguimus. Nihil autem est Deo simpliciter in sensu reali, atque etiam in sensu formali excludente compositionem metaphisicam. Ad textum permissa majori nego min^{or}, ad huius p^{ri}oritate nego majori. Omnis compositio metaphisica imposita parte mutuo distinctas, quae l^{ite}ra distinguuntur genere, et differentia: in Deo autem nulla est formalitas mutuo distincta, iuxta dicta p^{ri}oritate. Unde conceptus entis non est potentialiter per modum partis ab alia composita determinabilis, quacum faciat compositionem metaphisicam. Est tamen potentialiter, hoc est, indifferens, ut determinetur per conceptus anteriores, in quibus formaliter includitur.

35. Ad extremum obvia, quod in d^{icitur} significare p^{ri}oritate dicamenta, non in sensu formali, sed potentialiter, quatenus significat rationem omnibus p^{ri}oritate dicamentis communem, quo modo animal significat species suam. Secundo: em d^{icitur} statim esse substantia, quantitas &c. quatenus, ut contra naturam ad p^{ri}oritate dicamenta per modum differentie proprie talis, aliquid d^{icitur} licet, quod non sit formaliter in i^{stis} textis p^{ri}oritate dicamenta dicuntur p^{ri}oritate diversa, quia
in nullo genere conce
nuntio

Defenditur distinctio rationis non mutua.

18.

§. 8.º

36. Doctrinā, quae ad argumentorum solutionem in praecedentibus ubi sumus, nititur distinctione et praedictione, rationis non mutua, ut supra in praecedentibus, ac ratione distinguuntur a per seitate; Eodem intellige de reliquis; differentiis. Quum tamen per seitas non invicem distinguatur ratione, nec praedictatur ab ente. Doctrina haec nihil continet absurdi, ut nobis objiciunt adversarii, si recte intelligitur. distinctio rationis, si formalis, prout a nobis explicata est in logica.

37. Itaque distinctio rationis non est, nisi inter objecta ut cognita certis cognitionibus; imo in cogitationibus ipsis consistit non quibuslibet, sed talibus, ut altera non pertineat ad explicationem alterius, nec neutra sit adequata alterius explicationi, nec utraque sit communem explicationem habeat in quibus adequatam. Quod si cogitationes ponunt eo modo comparari, utcum erunt distinctio rationis mutua, denominabuntque objecta mutuo distincta formaliter. Tales sunt hi conceptus animal, rationale.

38. Si vero cognitiones, quarum neutra est adequata alterius explicationi, nec utraque communem habeat adequatam explicationem, ita comparentur, ut una pertineat ad explicationem alterius, non tamen e converso, erunt distinctio rationis non mutua, tuncque unum, ut tale, erit de conceptu essentiali alterius, recur vero e contra. Sic se habent haec cognitiones hominis, animal. Nam objectum requirit definitum iuxta meritum cognitionis homo, nisi dicatur esse animal; potest tamen definitum iuxta meritum cognitionis animal abique homine, vel alio conceptu proximo equivalente. Et idcirco inter hominem et animal datur distinctio rationis non mutua.

Quo

39. Quod huiusmodi distinctio non repugnet consistit primo, ex hoc ipso exemplo animalis, et hominis: homo enim formaliter est animal, nec tamen animal formaliter est homo: tum quia animal praesens dicitur, et distinguitur formaliter ab his, per quae contrahitur, ac per consequens ab homine: tum quia vere praesens dicitur à suis inferioribus, de quibus praedicatur, ut genus: talia autem inferiora sunt species, non enim de differentiis generis praedicatur in quibus. Consistit secundo: quia nulla contradictio sequitur ex eo, quod cognitio una, pendeat ab altera quoad sui explanationem, et non vice versa.

40. Sed contra distinctionem rationis non mutua: Obiicitur primo: paritatem distinctionis, ^{realis} quae negat non esse mutua. Resp. negando paritatem. Non enim in distinctione rationis, utpotè hinc praesens, referri debet quicquid convenit distinctioni reali: haec explicatur per negationem realis unitatis, quae eo terminis negat non esse mutua. At distinctio rationis explicatur per independentiam unius ab alio quoad explanationem: independentia autem eo terminis non debet esse mutua.

41. Obiicitur secundo: posita distinctione rationis non mutua, falleret regulae conversionis, dum praeceditur in unum formali; ergo non datur. Ant. patet: male quippe argueret in unum formali: omnis differentia est formaliter ens; ergo aliquod ens est formaliter differentia. Resp. negando anti: Nam regulae conversionis colligitur, ut praedicatum conversionis ponatur pro subiecto conversionis; quod si veretur, tenet utique illa argumentatio. Quia enim conversio reddat hunc sensum: omnis differentia, ut talis est definibile per ens, huc involvit in suo conceptu formali ens; ubi praedicatum est definibile per ens, huc involvitur in suo conceptu formali ens, quod si ponatur pro subiecto conversionis, hinc conversionem efficit omnino veram hinc; ergo aliquod definibile per ens, huc involvitur in suo conceptu formali ens, est positum differentia. R

42. Si tamen: ly aliquod ens idem sonet, ac aliquod cognitum sola expressione ens non valet conversio, quia praedictum valet non potest per suo subiecto consentitivo. Non enim prima propositio affert hunc sensum: omnis differentia est aliquod cognitum sola expressione ens, aliquam falsam fore; peritiam namque quatenus non est aliquod cognitum sola expressione ens. Exemplum habet in hac conversione: omnis homo est formaliter animal; ergo aliquod animal est formaliter homo, quae utique valet, si to aliquod animal idem sonet, ac aliquod involvens in suo conceptu essentialem animal, seu verò, si idem significet, ac aliquod cognitum sola expressione animal.

43. Hinc inferere hunc syllogismum non rectè concludere, licet videatur in Celarent formativus: nullum animal est formaliter rationale; omnis homo est formaliter animal; ergo nullus homo est formaliter rationalis. Habet enim haec tria quatuor terminos, quia subiectum maioris est nullum cognitum, per solam expressionem animal, et praedictum minorem est aliquod involvens in suo conceptu essentialem animal, quod procul dubio sunt duo termini, quia potest aliquod involvere in suo conceptu animal, ut ve esse definibile per animal, quum sit cognitum per solam expressionem animal.

44. Objicit textus: admissa transcendentia non mutua, falleret illud principium, quae sunt eadem unum textus sunt idem intentus: nam peritiam et aptitudo existendi formaliter identificantur unum ente formaliter uno, nec tamen aptitudo existendi formaliter est peritiam. Resp. quod illud principium quae sunt eadem unum textus sunt idem intentus loquitur de textis, quod sit unum realiter, nec potest aptari ad textum intentionalitè unum, cum certissimum sit, hominem, et Equum sub proprio con-

ceptibus non identificamur inter se, quamvis sub ipsidem utique sit animal, quod est unum intentionaliter.

45. *Obiiciet* quarto: si ens a perieritate distinguitur non mutuo, includeret perieritatem, utpote cum illa formaliter identificatum, simulque illam excluderet, utpote ab illa distinctum; sed nec repugnat; ergo. *Resp.* quod ens respectu perieritatis est inclusum, et excludens per diversos conceptus, inclusum per conceptum perieritatis, et excludens per conceptum ens. Hinc nego magis, quoad primam partem; quia licet perieritas includat ens, tamen ens non includit perieritatem, sicut homo includit animal, nec tamen animal includit hominem.

46. *Obiiciet* quinto: Identitas perieritatis cum ente, est adaequata; ergo est mutua. *Prob. coneg.* si Identitas perieritatis cum ente, est adaequata tota essentia perieritatis est tota essentia entis; sed si tota essentia perieritatis est tota essentia entis identitas perieritatis cum ente, est mutua; ergo. *Prob. min.* si tota essentia perieritatis est tota essentia entis ens non distinguitur a perieritate, cum non distinguitur a sua essentia; sed si ens non distinguitur a perieritate Identitas perieritatis cum ente, est mutua; ergo. *Resp.* Identitatem perieritatis cum ente esse adaequatam, sed non mutua; tota enim perieritas ita est tota essentia entis, ut tamen tota essentia entis non sit perieritas tota, nec actualiter pars perieritatis.

47. Unde Identitas formalis perieritatis est adaequata, perieritatis enim nulla; distinctio est consensus perieritatis nulla, perieritatis enim adaequata. Nec ideo requiritur, ens distingui ab essentia sua, dum a perieritate distinguitur; quia perieritas non est de essentia entis, licet ens sit de essentia perieritatis: sic totus homo sub conceptu homo, sub quo nullam habet formalitatem

litate[m] distinctionem formaliter identificatur cum ani-
 mali; nam quo sensu, non habet partes, nequit identificari
 nisi totus: et tamen animal ut sic non est formaliter totus
 homo, nec illum includit, nec est actualiter pars hominis, cum
 sit ab eo praecisum, nec praesens ab essentia sua, dum ab ho-
 mine praesens dicitur.

48. Obijciat deo: per se identitatur
 cum ente; sed aliunde ens identificatur cum per seitate; ex-
 go identitatur per seitate cum ente et materia. Probi. min: hoc
 syllogismo in Sceptis, ubi concluditur formaliter identitatur
 ens cum per seitate: omnis substantia est formaliter per
 seitate; omnis substantia est formaliter ens; ergo aliquid
 ens est formaliter per seitate. Potest huic aptari doctrina
 in solutione, ad secundum argumentum, sed expediat
 respondeo, formam syllogismi non tenere, quia minores ex-
 tremas non identificatur cum medio: quando autem
 extrema non identificatur cum medio, licet hoc identi-
 ficetur cum hoc, non concluditur hoc eorum identitatur in-
 ter se; cum tunc non habeat locum illud principium, quae
 sunt eadem unum tertio sunt idem inter se.

49. Hinc formaliter identitatur non minus tam non dis-
 tribuit medium, quam realiter inadeguata: ideoque syllogi-
 smus ille imbecillus est huic: omnis homo est inadeguate ani-
 ma rationalis; omnis homo est inadeguate; ergo aliquid
 ens est inadeguate anima rationalis. Quinimo objec-
 tio solvenda est ab omnibus, nam eadem forma patet con-
 tra sententiam omnium probari formaliter identitatur ani-
 mali cum rationali sic nimirum: omnis homo est for-
 maliter rationalis; sed omnis homo est formaliter animalis;
 ergo aliquid animalis est formaliter rationale. De

De univocatione, et analogia entis.

S. J. V.

50. **C**onstruere que toto capite dictu coligeu p̄mo: xationem entis, si expectetur p̄ḡse, et significata per nomen ens univocam esse Deo, et Creatura, nec non substantia, et accidenti; cum sit ratio communis omnino eadem identitate, vel unitate rationis perfecti p̄s̄va à pluralitate, et diversitate inferiorum. Et licet Deus, et Creatura differant in ratione entis, differant tamen p̄mo modo illam participant, Deus nempe infinito, perfectissimoque modo, essentialiter, necessario, et independentem ab alio; creatura vero finito hactenus modo, contingenter, ac dependentem à libera Dei voluntate; non differunt in illa, ut ab abstracta, et imbibita in conceptibus particularibus a unitate, ab abstracta, ut adesse, ut diversum illud, ac infinitum intervalum, quod Deus à creatura ipsius distinguitur, non ab ipsa idea generali entis creatura, sed ab alio, ac infinito perfectionibus, quae in Deo asseruntur, non autem in Creatura.

51. **N**ec divinus ille participandi entis rationem modus significatur per nomen ens, nam quaedam nomina significant ipsam perfectionem absolute absque hoc, quod aliquis modus participandi claudatur in eorum significatione, ut ens bonum, ut habet D. Thom. 1. p. q. 13. art. 3. ad 1. Patet, licet nomen ens conveniat Deo simpliciter, creaturae vero secundum quid, non ides analogum dicendum est, quia tamen nomen ita inferioribus conveniens est analogum, quando by secundum quid alterat nomen ad sensum proprium, ut accidit in nomine totum respectu medicamentum, non tamen, quando illud additum solum minuit perfectio

tionem unius, comparatione alterius, et aliquam relinquunt
 proprietatem nominis communis, ut accidit in presenti.

51. Nec ideo ens generis dici potest, quia generis exigat diferen-
 tiam mutuo distinctam: definitur enim per ordinem ad infe-
 riora specie differentia, quae videlicet talia sunt respectu pra-
 dicati communis. At vero ens includitur formaliter in om-
 ni differentia ratione transcendente: unde non habet inferio-
 ra, quae proprie sunt species, seu, quae resolvantur in duas con-
 ceptus mutuo distinctos, alterum commune differentiale al-
 terum. Licet ergo ens sit univocum, ac proxime univocale non
 est proprie generis, nec aliud ex praedicabilibus propriis, quia
 Porphyrius non est locutus de transcendentibus. Coliges
 secundo: univocationem entis, esse pure logicam, non philosophicam,
 aut metaphisicam, nam ea solum dicuntur univocari philosophice,
 quae sunt eisdem speciei atomae: univocatio vero metaphisica
 sumitur pro convenientia generica: unde, quae in nullo genere
 conveniunt, nulatenus univocationem philosophicam, aut metaphi-
 sicam habere possunt.

52. Coliges tertio: rationem entis, si respectu
 tui modus esse in inferioribus, analogam esse, quia ratio entis
 valde diversa modo est in Deo, ac in Creatura, nam in Deo
 est independentem, limitatam, plenam, tamquam in primo
 fonte totius existitativae, non ita vero in Creatura: limitatam in
 substantia habet esse pro se, et propter se, primum, ac principium,
 quam in accidenti. Expectata igitur, quoad modum esse, et
 procul dubio diversa. Quare cum aliunde sit aliquatenus
 eadem, tum ex convenientia, et similitudine reali, tum ex univoca-
 tate intentionali concepta objective communis, partim est partim
 eadem, partim diversa, ac proxime analogae.

54. *Com* hinc colligitur quarto: ens commune sine speciali
 reduplicatiōne sumetum esse univocum, analogum, sed tamen,
 ut sit analogum simpliciter, et univocum secundum quid.
 Quomodo enim, si respectu sui proprie, quatenus significatum
 per nomen commune sit proprie univocum, tamen, quia univo-
 catio ista est parte logica, quae veluti obviatur, et abrovetur ad
 prevalente analogia in eundo, idcirco reduplicatiōne seclis-
 sa dici debet univocum non addito secundum quid.

Caput II

De proprietatibus entis.

55. Cum communis idea entis indifferens adeo, ac univo-
 cali sit, fines omnes eadem ad singula entium genera de-
 fundatur, singula quoque proprietates illae, siue attributa,
 quae enti conveniunt, ac omnes transcendere existimantur, idcirco
 quae transcendentales vocantur, ut à categoriis illis attri-
 butis distinguantur, quae secularibus solum entis genera-
 bus inesse debent. Quos modi vero transcendentales entis pro-
 prietates, tres à philosophis distinguuntur, veritas nempe, ve-
 ritas, aut bonitas, de quarum singulis dicemus.

De veritate. §. I.

56. Veritas entis nihil aliud est, quam coequentia divisionis,
 et definitivae: Individuum enim in se, et distinctum ab omni alia re. Hinc
 non alia de causa ens aliquod unum vocatur, nisi, quod illud ind-
 ividuum, atque à ceteris distinctum sit, quomodo veritas ip-
 sa negativè solum exprimitur, positiva tamen quadam obfec-
 tio

tio est, qua ens ipsum ab entibus alijs distinctum efficitur, quomodo scilicet, per se ipsa alia affectione, ut immortalitas, immunitas, que, quamvis negative exprimitur, positive tamen sunt in se ipsis.

57. Cum autem unitas sit carentia divisionis, totidem unitatis genere distingui poterunt, quot sunt distinctiois. Distinctio vero, qua duobus entibus inter se comparatis in se so potest, alia generica, alia specifica, alia ~~generica~~ numerica vocatur, sicut de unitate in logica observavimus. Distinctio generica dicitur illa, qua datur in unitibus, qua in se diuincto genere continentur, ut inter hominem, et lapidem. Specifica dicitur illa, qua in unitibus, que sub eodem genere collocantur, sed ad diuersas species dixerit debent, ut inter hominem, et leonem. Numerica dicitur illa, qua reperitur inter individua eisdem generis, ut inter Socratem, et Platonem.

58. Quomodo distinctiois generibus, illa, qua generica, vel specifica fuerit, cuius unitas ab essentia ipsa, numerica vero, vel individualis distinctio, sicut et numerica unitas ab acitate exoritur. Observandum tamen est, triplex esse individuationis principij genus. Primum individuationis principij est effectivum, sic causa effectus rem efficit, ingularem. Secundum est manifestativum, quo quidem modo in rebus corporalibus est materia quantita, et figurata pro qualitate, et licet tantum, quas exprimentur verus illi.

Forma, figura, locus, tempus cum nomine sanguis,

Patia sunt septem, que non habet unus, et alter,

sive que ita huius entis sunt propria, et omnes una conjuncta alteri subjecto non consentiant.

ten

59. Tertium individuationis principium est formale, et intrinsecum, quod est essentia univocajugue realiter identificata cum ipso, et sola ratione distincta à natura specifica. Fundamentum verò reale, et intrinsecum, ex quo ab intellectu univocum essentia est tota rei essentia. Unde, si quæras, cur anima sit potius nec, quæsalultima quidem pars? non ut alia ratio intrinseca, nisi quia cum identificat suam unitatem, et non aliam: ratio verò utriusve esset voluntas, et potentia dei, que potuit hanc animam producere.

60. Cetera, que ad unitatem, et distinctivum spectant in logica dedimus. Observari nihilominus debet, quod ens aliquod intendum unum vocatur, quod omnino simplex, et in se positum sit, adeoque unitas illa ex simplicitate, veluti forte pendere debet. Aliquando verò unitas illa ex partium unione, sive compositione resultat. Quomodi verò unum compositum variis ex partibus una compositivè formatum dicitur, unum per se, si partes illa, quibus ens compositivè, subapte natura compositivè sunt, utem, ipsum compositivum, quod si partes illa non ita subapte natura existentia unum per accidens appellatur.

De veritate entis.

S. 2.

61. Altera proprietas entis est veritas, que est conformitas entis cum idea divina. Cum enim essentia ipsa in se, vel archetypo, ipso, id est, et imaginibus expressa continentur, ipsæ sique perfectissime respondeat, vera esse debet: nec alia de causa rei vera dicitur, nisi, quod archetypa idea, vel imaginem respondeat, que in divina mente, veluti speculis continetur. Quomodo
dicitur

dum archetypa ^{id est} in mente: imago uariarum non potest
 itaqueque metaphisica transcendentalis, et objectiva ueritas
 alterari, siue mutari non poterit, ut ens ipsum aliquando uer-
 xum, aliquando falsum dicatur. Quoniam uero hoc ipso quod
 libet ens ueram sui cognitionem nactum est in genere cogi-
 tabile dicitur.

De Bonitate entis. §. 3.

62. Tertia entis proprietatis est bonitas, que in quadam
 integritate, et perfectione consistit: quod idem omne ens, et hoc,
 quod perfectissime respondeat suo exemplari, omnem perfectio-
 nem, et integritatem inuincibilem ubi propriam continet. Ita-
 que omne ens ab ipso Deo, ueluti a primo fonte totius entitas
 25 tis profluit: quamam omnia per ipsum facta sunt, et in re
 25 ipso factum est nihil: ipse que repugnet ab ipso re producere
 de perfectione in operando deficere, dubitari uentem non poterit,
 quin creata res, quocumque illa fuerint, in se ipsum cone sunt,
 a Deoque presentur, ut optime proinde de ipso Deo dicitur
 25 sap. cap. 11 diligere omnia, que sunt, et nihil odisti eorum, que
 25 fecisti. Unde appetibilitas a bonitate profluit.

63. Cum uero peccatum non sit ens, sed entis privatio
 sit, ipsumque non a potentia quadam, sed ab impotentia oria-
 tur, ab illa nimirum causa que a fine, siue a natura propor-
 to abhorret, et effectum ipsum debita perfectione, ordine, et ho-
 nestate producat, nec bonum est, nec a Deo diligere, nec probare
 re, nec producere unquam poterit, licet actus ipse, qui a nobis

essentiam, repositis legibus, et in se concipiatur, imperpetuum
aliquid, adeoque bonum esse debet: unde non ab homine solum,
sed à Deo quoque, à prima, maximaeque omnium entium causa
va producietur. ² Inter bonitatem transcendentem est alia
bonitas, quae moralis vocatur, consistitque in conformitate
objecti voliti, vel amati cum regulis morum, sed huius consi-
deratio ad ethicam spectat.

Caput III

De essentia, possibilitate, futu- ritate, et existentia entium.

64. Proprietates illae, vel attributa entium, quae superius
capite sunt explicata, ita universali ter entium conveniunt, ut
in sola entium genera comprehendant. Si vero cuiusquam in
varijs statibus, quibus subesse potest, concipiatur, non quae
affectus sui, vel attributa ipsi entium advenire concipiuntur,
quae, ut exponamus, sit.

De essentia.

SY.

65. Essentia nihil aliud est, quam id, quod primo con-
cipitur in aliqua re, quod illam intrinsicè constituit, et ad
ceteras omnibus distinguit, adeoque in illa veluti primus, ali-
sumque omnium attributorum fons, et origo concipitur. Sic
dum concipitur homo, primo concipitur animal rationale,
quod hominem intrinsicè constituit, idumque ab omni alio
distinguit, et ceteras proprietates radicat. Itaque essentia
est, cum alijs, siue attributis illis consistat, quae essentialia,
et

et intensionem dicuntur. Quomodo vero attinentia ita di-
tinguntur, ut aliud quidem genus, aliud vero differentia
dicatur; Cum essentia qualibet duabus, veluti partibus com-
ponatur, quod futurum in logica ostendimus.

66. Exinde vero facile colligi potest contra Cante-
dum verum essentiam, ita certam, ac invariabilem esse, ut nec
ab infinita Dei potentia variari possit. Cum enim essentia
nomine nihil aliud intelligatur, quam principium illud, aut
illa perfectio, quae rem intensionem constituit, impossibile est
certam principium formam variari, quae in ipsa quoque re
constituta varietur. Et certe cum verum essentiae archetypum
pro illius, idem, vel imaginibus respondere debeant, quae Deo
vel ab eterno in mente habet, ita invariabiles esse debent,
sicut imagines illae variari, siue alterari non possunt. Illud
etiam intelligi potest, quod essentia ipsa omnibus rebus con-
servat, adeo ut veluti praedicatum transiendum habere me-
rito debet. Indignum existere, vel esse potest in una essentia
praeditum est. Nec alia de causa possibile conietur, nisi quia
in una essentia rite precepta nulla repugnantia reperian-
tur. Essentia autem ipsa variis statibus variari potest, ut
aliquando possibilis, aliquando futura, aliquando demum
que existens sit.

De possibilitate, et impossibilitate entis.

§. 2.

67. Possibile vocatur illud ens, in quo nulla contra-
dictio, vel intensionem repugnantia continetur, ut esse possit.

stat è convexo impossibile dicitur illud, in quo attribu-
tum unum alteri repugnat, ipi, unque determinat, ut triangu-
lum quinq̄ue lateribus formatum, infinitum, terminu-
m usum, scriptum. Sed notandum, quod non idem sonat, nem-
pe esse possibilem, ac esse punctu possibilem: siquidem nem esse pos-
sibilem, denotat esse in statu possibilitatis, qui status exien-
tiam existentia involvit, nem vero esse possibilem prædicere, se
notat, nem posse contineri, seu contradictionem excludere, et
non removendo existentiam, sed ab ea præcludendo.

68. Hoc sensu possibile dicitur involvit, saltem ex modo sig-
nificandi. alterum est subjectum, quod nihil dicitur denominatio-
nem possibilem, alterum est possibile ^{in abstracto}, id est, for-
ma, vel quædam forma tribuens denominationem possibilem.
Sed hæc possibilitas duplex adhuc esse potest, altera intrinsicæ,
ca, et metaphisica, que consistit in non repugnantia prædic-
torum ad invicem, altera vero extrinseca phisica, et subjec-
tiva, que in divina essentia, ut imitabili consistit. Cum
enim essentia divina, utpotè infinitis perfectionibus prædi-
catur, et participabilis secundum suas perfectiones, eo ipso des-
cendunt ad participabilis possibilem corpus essentia, que
creature possibile dicuntur; adeo ut verum sit Deus, crea-
tura per suam omnipotentiam posse producere, quia essen-
tia sua ab illis est participabilis.

69. Si vero est ipsum ad potentiam, aut causam, et
que prædicatur, referatur, tum dicitur possibile extrinsece,
seu denominative, hoc est, denominatione desumpta à po-
tentia illius productiva, que possibilitatem realis, atque
illativa dicitur. Itaque quicquid intrinsicè, subjectivè,
et

et metaphisice possibile sit, est in se quogue possibile ~~non~~
 censendum erit, vultem relate ad infinitam Dei potentiam,
 que, cum nullis omnino terminis circumscripta, illud om-
 ne efficere profecto potest, in quo metaphisica, vel intrinseca
 repugnantia non reperitur.

To. Sed pro usu nominum observandum est, quod com-
 muni usu loquendi est his, que metaphisice possible sunt, et
 ve, in quibus nulla contradictio invenitur, alia dicuntur
 physice impossibile, ea, nimirum, que create nature vir-
 bus advenirent, adeo ut nulla create causa ipsas producerem
 dis idonea reperiretur. Quod si create causa reperiretur, que
 ea producere possit, tum physice possible dicuntur: ne mon-
 tur vitam restituere impossibile physice eretur. Aliquam-
 do tamen effectus aliquis, quamvis intrinsece possible sit,
 nec create nature viribus advenirent, impossibile, sive re-
 pugnantia vocatur, quod nimirum admodum raro diffi-
 cile, ac vix contingat, que impossibilitas moralis vocatur: ita mora-
 liter impossibile amittitur, ut homo sane mentis se ipsum inter-
 imat.

74. Altera etiam distinctio in ipsis impossibilitatibus ad-
 mitti solet, ut alia absoluta, alia conditionalia dicantur. Ab-
 solute impossibile dicitur illud, quod attempta eque essentia
 existere, sive produci non potest. Impossibile conditionatum
 illud dicitur, quod, quamvis absolute possibile sit, tamen ex ali-
 qua hypotesi, si conditione additur impossibile: sic impossi-
 bile dicitur, hominem, qui in charitate Dei vitam psumat,
 damnari, quamvis absolute impossibile non sit, hominem dam-
 nari. Eadem quoque varietas in ipsis possiblebus admittenda
 censetur.

De futuritate entis
§. 3.º

72. Quia ex infinitis illis entibus possibilibus, quae
nimirum à Deo procedere possunt, aliqua sunt, quae contin-
genter ab illo sunt producenda, non possiblea tantum, sed fu-
tura dicuntur. Unde conipi debet in rebus futuris aliquid
aliud, sive aliqua perfectio, quae à rebus mere possibilibus
distinguitur; quod aliud esse requirit, quam determinatio cau-
sa ad illius productionem; adeo ut futurum recte defini-
tur, quod est determinatum in causa, ut existat pro aliqua in-
tentione sequenti.

73. Hinc futurum, sicut de possibile jam diximus, duo
involvit: alterum est subiectum, quod recipit denominationem
futuram, alterum est futuritas ipsa in abstracto, sive forma, quae
denominatur futurum. Futura ista distinguuntur, ut alia
simpliciter, et absolute; alia ~~poteticè~~ poteticè, et conditionaliter fu-
tura sunt. Absolute futurum dicitur illud, quod absolute est
determinatum, ut sit, sicut universale iudicium, quo Chri-
stus Dominus in mundo suo adventu est iudicaturus.

74. Huiusmodi autem futurum duplex esse
potest, ut aliud infalibile dicitur, illud, nempe, cuius eventus
impediri nequit, ut quicquid ex efficaci divina voluntate de-
terminatione futurum est; aliud vero fallibile censatur, ut
is, ^{si hoc est,} cuius existentia impediri potest ab aliquo intrinseco, sicut
ta, quod ex determinatione causae create futurum est. Futur-
na vero conditionata vocantur illa, quae aliquando flexerint,
sive ~~producentur~~ ^{si} quaedam conditio verificaretur, ut
quam

33 quando Christus Judaeos increpavit, ait. Si in Tiro, et Si-
 34 done facta essent virtutes, quae facta sunt in vobis, in aëre,
 35 et aëre penitentiam egissent.

De Existentiâ entis. S. 4.º

75. Quemadmodum in rebus futuris aliqua perfec-
 tio admittenda videtur, quae ab entibus mere possibilibus dis-
 tinguantur, ita similiter in rebus, jam à Deo libere productis
 aliquid aliud conari debet, quae ab entibus, tum possibilibus,
 tum producendis discernantur. Atque haec nova perfectio dicitur
 tua existentiâ, quae est actualitas, per quam essentia ipsa est ac-
 tua esse, et actu aliquid in se ipsum naturam, seu per quam verifi-
 catur propositio: essentia est, unde idem sonat esse reū, ac existens-
 36 tia, quae à Philosophis definitur: ~~positio~~ reū extra se habere, et
 37 extra omnes suas causas. Existentiâ reū precedit essentia,
 non quidem actualis, sed possibilis tantum, quae praeter potentia
 causae non importat positivum aliquid praesens: Nam ut ait
 38 D. Thomas, quidditas antiquam esse habet, nihil est, nisi po-
 39 tē in intellectu exsistenti, ubi non est creatura, sed ipsa creatura
 40 essentia. Ad hujus pleniorē intelligentiam vlt.

Questio I

Utrum creaturae possibiles habeant
 aliquid esse actuale positivum
 antequam à Deo producan-
 tur

76. Fuissent aliqui Thomista veteres, quibus esse
 Neotensium adhaerent illi... Godoi, et Palamo, in contēde-
 bant, creaturas ab aeterno, habere esse quidditativum, neces-
 va.

socium, et indefectibile, quod sit actuale non actualitate
 te existentia, sed existentia, sitque producat ab eterno non actuali-
 le actualiter distinctum à Deo, et distinctum à nihilo essen-
 tia, contra quod sit.

Nostra assertio.

§. 6.º

77. Creatura possibilis antiquam à Deo producantur
 nullum esse actuale quidditativum habent, sed sunt actu nihil.
 Prob. Illud esse actuale quidditativum, et æternum, vel sit à
 Deo factum, vel non? Non secundum; quia ex doctrina Sanctis-
 simi Patrum quicquid à Deo factum non est, vel Deus est, vel
 nihil est. Deinde nec potest esse à Deo factum: Primo; quia
 fide certum est, Deum nec ab æterno, sed in tempore capere
 operari à deo. Secundo; quia jam essentia creatura fuit
 vel ab æterno existens: cum omni effectus terminetur ad exitum
 tertiam.

78. Preceit, quod aliquum Deus non fecisset Mundum
 ex nihilo, sed ex aliquo, nimirum ex actuali rerum essentia,
 que tota æternitate preceit ipsam rerum creationem: nec
 posset Deus rem ullam redigere in primum, nimirum, cum rem
 per eam supponere debeat aliquod esse actuale, et à Deo insistenti-
 bile. Posset etiam Creatura gloriosa, quæ habeat aliquid
 à libera Dei voluntate non pendens, et ad illud Apostoli 1. ad
 Corinthios cap. 4. quid habes, quod non accepisti? Potest quæ-
 que respondere totam utique habere essentiam meam, que in-
 dependenter à creatione, et voluntate Dei ab æterno est esse
 actuale, adeoque actu verum, bonum.

Sol.

79. *Objicies primo:* Deus ab eterno cognoscit creaturas possibili; ergo creaturae possibilee sunt aliquid actu ab eterno. *Disting. conseq. sunt aliquid actu objective in mente divina conc. realiter in se ipsis nego conseq.* Sunt enim quid reale in mente divina, si ve realiter actu cognita: illis vero esse cognitum nihil est aliud, quam denominatio extrinseca, qua nihil positivum confert rei cognita. *Dices:* ergo divina cognitio nihil habet pro objecto, cum possiblea cognoscit. *Disting. conseq. nihil tam actu, quam potentia nego: nihil actu aliquid tamen in potentia conc. conseq.*

80. *Rep:* cognoscibile actu est aliquid actu; sed creaturae possiblee actu sunt cognoscibiles: cum Deus illas ab eterno cognoscit: ergo sunt aliquid actu ab eterno. *Disting. mag:* cognoscibile actu intrinsece est aliquid actu conc. extrinsece tantum nego mag. et sic distincta minori nego conseq. Creaturae possiblee non aliam cognoscibilitatem, et veritatem habent actualem, quam formalem et extrinsecam, qua cognoscibiles ab intellectu, illa potente cognoscere denominantur.

81. *Dices:* cognoscibilitas extrinseca supponit intrinsecam, sicut possibilitas extrinseca intrinsecam possibilitatem supponit: ergo si creaturae possiblee actu ab eterno habent cognoscibilitatem extrinsecam, intrinseca etiam cognoscibilitate gaudent. *Disting. ant:* supponit intrinsecam, vel actu, vel in potentia conc. actu proprie nego ant et conseq. Item in

loguitur S. Thomas 1. p. q. 14. art. 1. ad 1. scilicet quod
 sunt in potentia, sic habent veritatem ea, quae non sunt actu:
 verum est enim ea esse in potentia, et sic dicuntur in Dec.

82. Obiectum secundum: homo est aliquid actu ab aeterno;
 ergo. Probat. ant: homo ab aeterno est actu animal rationale;
 ergo. Probat. ant: haec propositio: homo est animal rationale:
 est ab aeterno vera; sed requirit esse vera, quoniam homo ab aeterno
 est actu animal rationale; ergo. Nego minorem ultimam
 sylogismi; quia propositio illa solum significat connexionem
 et habitudinem terminorum ad invicem, additque sensum
 in potentiam, hunc, scilicet: si homo existat, vel quandocumque
 existat erit animal rationale, in quo sensu vera est
 ab aeterno: licet homo non sit actu ab aeterno animal rati-
 onale, sicut nec homo: Nam veritas propositionis stat in
 conformitate actus cum objecto, ad quam conformitatem non
 requiritur, quod utrumque aeternum sit in actu, ut loquitur
 S. Thomas q. 1. de verit. art. 5. sed respicit objectum
 non quod jam sit, sed quod ex hypothese erit, sicut enunciatur:
 ab eo enim, quod res est, fuit, erit, aut erit iuxta indolem
 enuntiationis propositio dicitur vera, vel falsa.

83. Itaque propositiones illae, quae vocantur aeternae verit-
 tates, quae scilicet enunciant essentialia rerum, huiusmodi
 est, quam objectis allegat, licet non absolute, sed in condi-
 tionales sunt, quia solum denotant essentialem connexionem
 et habitudinem terminorum, siue necessariam, et
 essentialem identitatem inter subiectum, et praedicatum
 pro tempore existentiae subiecti. Et quia hoc sensu verae
 sunt quaecumque in tempore profertur: idcirco verbum
 est

est in eis dictura ampliam^{us} ad omnia tempora, vel absolute ad
tempora, sed est non aliquo tempore determinata.

84. Resp: ergo etiam haec propositio: homo est est aeterna
veritativ; quia verbum est ab aeterno, quod, si homo existat, et.
Nego regulam, quia verbum est in propositione de secundo adjucenti
te, iuxta communem usum accipitur absolute, nisi per statum:
contra verū, dum additur praedicatum essentielle commune, unq;
et sensus accipit verbum est per alienationem, et ampliationem
ad tempus, quod erit sub potentia existentie subiecti.

85. Obijci textus: possibilitas est aliquid actus; sed homo ab
aeterno est possibilis; ergo. Concessio majori distinguitur: est possibilis
homo, possibilitate extrinseca, scilicet, possibilitate intrinseca subditum
quod; per statum nego: distincte, seu per alienationem communem, et
distinguitur concessio: intra Deum concessio: extra Deum, sive in se ipso nego
concessio. Homo ita est possibilis, ut in se ipso aliquid modo esse produci
tionem possit aliquid fieri, et esse, non verū, quod in se ipso habeat
possibilitatem intrinsecam ab aeterno, cum in se ipso nihil sit.

86. Dicitur nihilominus possibilis ab aeterno etiam, tum re-
lativè ad possibilitatem intrinsecam; tum etiam relativè ad extrinse-
cam; quia verbum est cum praedicato possibilis reddat sensum in-
potetivum iuxta proprietatem locutionis communem usum deter-
minatam: idem namque sonat, res esse possibile, loquendo de
possibilitate intrinseca, ac res quando cumque existant excludere
contradictionem.

87. Resp: homo ab aeterno non solum est possibilis conditiona-
te, sed etiam absolute: non enim tantum esset possibilis, sed est
possibilis; ergo absolute, et per statum datum ab aeterno possibilitas
hominis: Concedo totum loquendo de possibilitate extrinseca, si
venisset sermo de possibilitate intrinseca distinguitur: non solum

est

sunt possibile conditionate conditione per se prohibita in terminis
 possibile y nego: conditione alia, aut terminis extraneis con. ant. Et
 etiam, quod talis homo est absolute possibilis, si y est etiam remo-
 veat tantum conditiones extraneas. Similiter concedo, quod homo sit
 le juxta communem loquendi modum non solum existit, sed est pos-
 sibilis: quia verbum est, vel refertur ad possibilitatem extrane-
 ream, vel non accipitur per statum, sed nego conieco

88. Dices: ergo absolute et per statum homo non est possibilis
 hi; ergo absolute et per statum est impossibile. Nego conieco. Re-
 aut enim homo, dum non existit, nec est absolute existens, nec
 mortali, quin ides absolute, et per statum, sit immortali, aut
 immortalis, ita nec est absolute, et per statum possibilis, nec impos-
 sibilis. Ratio est, quia ad verum affirmandum predicatum alio
 quod absolute, ac de presenti negantur constantia subjecti,
 non autem ad verum negandum.

89. Insuper: possibile, et impossibile contradictione oppo-
 nuntur; ergo que sicut homo ab aeterno non est possibilis, est
 impossibile. Distinguitur: contradictione opponuntur inde-
 pendentem a oppositione constantia subjecti nego: per casum exi-
 tentia subjecti permittit ante, et nego conieco. Non enim possibi-
 litas, et impossibilitas instantur contradictione opponen-
 tur independentem a conditione, tanquam res, et privatio negat-
 tis qui, sed solum constantia, cum possint verbo simul defic-
 cere.

90. Possibilitas itaque est positiva exclusio contradic-
 tionis; impossibilitas vero est contradictionis cum simili-
 tudine, qua duo simul deficiunt deficiente homine. Dilectio-
 tua nihilominus contradictione opponi per casum exi-
 stentia, quia per casum isto nequeunt simul adesse, nec simul
 abesse: Insuper: ergo deficiente homine requirit de ipso appa-
 reat

210.

~~maad~~ ~~positiva~~ ~~exclusiva~~ ~~contradictoria~~; ergo nec ~~positiva~~
tate. Disting. conseq. nequit affirmari absolute, et per statum
con: conditionate nego primam, et secundam consequentiam.

11. Obiicitur quarto: nihil nequit fieri esse actuale; sed mea-
tura possibile potest fieri esse actuale; ergo ex natura possibili-
tatis non est nihil. Confirma. summo: essentia possibile transit ab
statu possibilitatis in statum existentia; sed quod nihil est ne-
quit transire ab uno, in alium statum; ergo. Secundo: eadem essen-
tia, que modo existit, erat possibile; sed que modo existit est
aliquid actu; ergo. Resp. distinguendo may: nihil tam actu quam
potentia con: nihil actu, aliquid tamen in potentia nego may,
con. min. et nego conseq.

12. Licet, quod nihil est, tam actu, quam potentia, sive, ut alij
loquuntur, quod est nihil essentialiter, non possit fieri aliquid, ta-
men, quod est accidentalia nihil, potest fieri aliquid. Nec
tamen potest, nihilitatem fieri aliquid, sed excludi per ali-
quid, ad eam essentia, postquam nihil fuerat, fiat aliquid,
sive, postquam non fuerat essentia, fiat essentia.

13. Ad primam confirm. disting. may: transit per se nego:
logice con. may. et sic distincta mixta nego conseq. Ad secun-
dam con. may. min. et nego conseq. Itaque essentia transitus de
statu possibilitatis ad statum existentia non est primus nec
quiescens commune subjectum, quod in se sit idem sub utroque
statu; sed est transitus mere logicus in eo consistens, quod essen-
tia, quam potest deus producere respicit successive duas pro-
positiones contradictorias: essentia non est essentia est, qui trans-
itus non requirit subjectum in se idem, pro utroque tempore,
sed potius importat antea nihil subjecti, postea subjectum.

24. Vere nihil omnino dicimus, quod eadem essentia
 creature, que modo existit, erat antea possibilis; quia in-
 teligitur iuxta indolem terminum possibilis, quo alienatus
 verbum erat, vel nomen eadem: non enim illa propositio
 denotat identitatem intrinsecam antea preventum, sed
 distantiam, quod essentia creature, si existeret, esset eadem,
 que modo est, cum existit.

25. Ex dictis colligitur primo: essentia, et possibilitas crea-
 turarum, ab eterno distinguuntur à Deo, non tamquam
 ens ab ente, sed tamquam id, quod non est, ab eo, quod est, dis-
 tinctione scilicet negativa ex parte creaturarum. Secundo:
 ab eterno possibilitas, aut essentia Petri non fuit actu exes-
 sive positive diversa à possibilitate, vel essentia Leonis, fuit
 tamen distincta negative, id est, non identificata.

26. Imo nec possibilitas Petri ab eterno, distincta fuit
 actualiter positive à quivocia, sed negative tantum, quia
 tenax non fuit quivocia. Si hinc inferas: ergo Petrus ab
 eterno non fuit potius possibilis, quam impossibilis; ne-
 go conseq; quia verbum fuit reflexum potest ad possibilita-
 tem extrinsecam; tum etiam, quia, licet reflexus ad in-
 trinsecam reddat sensum hypotheticum. Si tamen verbum
 fuit acceptum exsistentie, et per statum cone conseq; nam
 hoc enim, nec Petrus ab eterno fuit potius rationalis,
 quam irrationalis.

Questio II

Utrum existentia realiter dis-
 tinguitur ab essentia in
 ente creato.

42.

97. Dubium non est, quin in essentia, ut existens dis-
tinguatur à se ipsa, ut p^{ri}ncipali, tamquam à non ente.
Secundo igitur est de essentia actuali, et extra causam po-
sita: an scilicet essentia, quæ existit, et denominatur exis-
tens, ut quod distinguatur realitèr ab ^{esse} essentia, qua se
denominatur? Essentiam entis creati distinguunt realitèr
ab ejus existentia dependunt vniuersi Thomiste. Partem
verò negativam amplectuntur Scotista, omnes, et fere om-
nes Jesuita. Pars ista negans vera nobis videtur, ut igitur:

Nostra assertio

S. J.

98. Essentia creatura actualis per se ipsam forma-
liter existit, proindeque nulla reali distinctione ab exis-
tentia distinguatur. Probat^{ur} essentia per se ipsam formalitèr existit,
per quod est actu ens, et actu aliquid: idem namque sonatens
actu, et existens; sed per se ipsam, non per aliud à se distinctum et
actu ens, et aliquid; ergo per se ipsam, non per existentiam à se
distinctam formalitèr existit. Probo min^{us} essentia, quæ existit,
per se est actu ens, et actu aliquid, per quod discernitur à p^{ri}ncipali
possibili, deinde quæ esse in potentia tantum, aut in statu possibi-
litatis; sed essentia, quæ existit per se ipsam, discernitur à p^{ri}ncipali
possibili, deinde quæ esse in potentia tantum ergo.

99. Probo min^{us} essentia creatura, quæ existit per se ipsam, dis-
cernitur ab essentia creatura, siquidem per se ipsam est essentia
creata, et non essentia creatura: item per se ipsam deivent esse
min^{us}, et discernitur à nihilis vniuersi, alioquin non discernitur

à non

non ipsa per se ipsam; sed hoc est formalitex dicendum
 a posse possibile, de vi negue esse in potentia tantum ergo.
 100. 100. 2. secundo: essentia creature immediata per se ip-
 sam terminat actionem positivam dei, quia immediate re-
 latione sui essentia ab alio, esse participatum, in accipi-
 tum a deo; ergo per se ipsam existit, quia per id rei con-
 tit, per quod terminat actionem agentis: cum id sufficiat,
 ut res sit producta, seu extra causam posita, et ut intus ac-
 tu: non enim actio terminari potest ad nihil, nec ad pos-
 se possibile. Prob. tertio: essentia, quam ab essentia crea-
 ture distinguunt Thomista, quam habet essentiam realem,
 cum sit apud Thomista vera essentia quidditative defi-
 nibilis; sed hac essentia non existit per existentiam distinc-
 tam: alioquin ibitur in infinitum; idem ergo dicendum
 de qualibet essentia creature, quia in essentia existentia
 manifeste insurguntur argumenta contraria.

Solvuntur argumenta
 S. 10.

101. Obiides primo: existentia est actus realitex
 receptibilis in essentia; ergo ab illa distinguitur. Prob. ant:
 existentia est actus limitatus; ergo. Prob. conseq: omni-
 actus inacceptus est actus purus, et illimitatus: cum ac-
 tus non nisi a potentia receptiva limitari possit; ergo si exis-
 tentia est actus limitatus non est receptibilis in essentia.
 Disting. ultimum antec: omni actus inacceptus, nec recep-
 tivus con: inacceptus, receptivus tamen nego ant, et con-
 seq. Non enim generatim verum est, actum inacceptum, seu
 inreceptibilem omnino esse actum purum: Nam actus

non propter limitatum ex eo, quod sit receptibilis in subjec-
to, sed ex eo, quod sit receptivus ultionis actus; receptibi-
litatem enim, cum sit susceptibilitatem, et potentialitatem alie-
na est ab actu primo. Existencia vero creaturae semper est,
aut receptibilis, ut existencia formae, aut receptiva, ut exis-
tentia Angelus, quae recipere potest accidentia.

no. 2. Rep: existencia non est receptiva ultionis actus;
ergo. Prob: antea: existencia est ultimus actus de linea entis;
sed actus ultimus non est receptivus ultionis actus;
ergo. Disting. maj: de linea entis, ut à nihilo discreti conc.
de linea entis, qua late patet nego. Existencia non est recep-
tiva ultionis actus discernentis rem à nihilo, et quae
mixta; quia ipsa discretionem hanc perficit, hoc tamen non
prohibet, quod ipsa sit in potentia p[ri]ncipale receptiva ultio-
nis actus, non, ut per illum discernatur à nihilo, sed ut
per illum perficiatur in alio genere. Sic existencia anime
rationalis vnde in potentia est ad existentiam gratia, ut
per eam sanctificetur.

no. 3. Co m: collige, radicem limitationis esse potentia-
litatem, quae sine dubio datur, ubicumque est, vel recepti-
bilitatem, vel receptivitatem, quae semper adest in creatura
independentem à distinctione essentiali ab existentia. Cum
autem dicitur: ideo creatura est limitata, quia recepti-
va, et ideo receptiva, quia limitata, non indicatur utrius-
que causalitas, sed mutua convertibilitas utriusque con-
ceptus; quo sensu dici solet: ideo Deus est actus primus,
quia a se latens est potentialis, et ideo non est potentialis,
quia est actus primus.

Alte.

10.4. Altera praeterea limitationis ratio assignari potest in existentia creaturae numerum, quod ut actus receptus non in alio, sed ab alio, per causalitatem scilicet, qua omnis creatura suum esse recipit à Deo. Nam creatura vere à Deo recipit non solum, quod habet per rationem, sed etiam, quod per identitatem habet, quia sic accipere nihil aliud sonat, quam beneficio Dei esse id, quod est. Repugnat autem, actum sic receptum, aut receptibilem esse limitatum. Nec dicam causalitatem, aut causalitatem supponere limitationem creaturae, quae non esset causalitas, nisi esset ens limitatum; non enim illam supponit, sed infert, aut imbibit, sicut a veritate infinitum dicitur: nihil enim est in creatura primo, conceptus ipso creaturae, qui est conceptus entis ab alio, vel quod idem sonat ens causalitas.

10.5. Obiicitur secundo: Si creatura identificaret vel cum existentiam esset infinita; non est; ergo. Prob. aut. quod secum identificat primum, et ultimum actum de linea entis est infinitum, quod ex ipso totam entis lineam completitur; sed si creatura identificaret secundam existentiam identificaret secum primum, et ultimum actum de linea entis, enim tunc nempe, est existentiam; ergo. Disting. mag. ultim. syllogismi de linea entis, qualitate patet conc. de linea entis, existit, prout à simili dicitur nego mag. et sic distincta minor nego conseq.

10.6. Existentia creaturae dici potest actus ultimus per comparationem ad virtutem causam, non in linea entis, quae

late patet, siue quatenus hac linea amplectatur omnem
 perfectionem possibilem, quia prout sic plures alias per-
 fectiones de linea entis substantiâli, vel accidentali acci-
 dere potest; sed solum in linea entis finiti, quatenus discre-
 ti à nihilo, et numerata, ita ut ab his discernatur ultimo
 unumquodque eorum per existentiam suam, utique limita-
 tam in perfectione entitativa. Nulla autem infinitudo
 requiritur ex identitate creaturae cum actu sic ultimo.

10.7. Resp. si creatura identificaret eorum primum,
 et ultimum actum de linea intelligendi esset infinita in
 illa linea; ergo, si eorum identificaret primum et ultimum
 actum de linea entis, ut à nihilo discreti est infinita in
 tali linea: ea siquidem est regula generalis in omni li-
 nea: distinguitur. et ultimum limitatum de linea in-
 telligendi nego: ultimum in perfectione, siue illimitatum
 concedo. et nego consequens. Nulla infinitudo requiritur
 ex identitate subjecti intellectivi cum ultimo actu de li-
 nea intelligendi, si hoc nomine significetur qualis eorum
 que intellectus v.g. claritati, ut quatuor, quidquid sit de
 repugnantiâ huiusmodi identitate ex alijs capitibus. Iam
 tunc nulla in linea requiritur infinitudo subjecti ex eo patet
 esse, quod eorum identificet actus, nisi quando actus est ita
 ultimus, ut attingat ultimum, id est, suam perfectionem
 quam in ea linea: movens, quando actus est limitatus,
 siue deficiente perfectionis gradu illius linee habet, ut
 est existentia creata.

47.
108. Obiicitur tertio: essentia hominis est necessaria,
esse aeterna, seu contingens; ideoque propositio ista: homo est
animal est aeterna veritas, haec autem homo existit est contin-
gens vera; ergo. Respondetur, tam essentiam, quam existentiam
eius contingenter absolute, et necessarium hypotheticum, vel ex sup-
positione; et quia propositio essentiam essentiam non commu-
ni vinitur in sensu hypothetico: haec enim vera est sensu eadem
typus aeterna res creatura, quia scientia non existit, an res sit,
vel quid sit, quando cumque sit; existentiam vero existentiam
accipitur in sensu absoluto: id dico, alteram esse aeterna verita-
tem, alteram vero temporalem, et contingentem. Si tamen utroque
sumatur in eodem sensu nullum erit diversitas.

109. Dicitur: existentia contingens convenit essentia ho-
minis; ergo non est necessaria eo sensu, quod est essentia: Dis-
tinguitur autem: contingenter contingenter importante intueri
eum defectibilitatem ipsam essentia convenit: contingenter desce-
tante defectibilitatem existentia, permanente essentia nego
antea, et conseq. Essentia ipsa vere est defectibilis, verique de-
fuit ratione sui, cum non existit, quia tunc nihil essentia da-
tur: unde non eodem sensu existentia contingenter convenit
essentia, quam eo, quo essentia contingenter convenit, ibidem
ipsa.

110. Obiicitur quarto: essentia creatura indifferens est, ut
habeat, vel non habeat existentiam; sed non est indifferens ad
remotivam; ergo realiter distinguitur ab existentia: Nullum
enim indifferens ad actum, et non actum identificatur cum ac-
tu: Distinguitur magis: indifferens est indifferens logica, et objec-
tiva.

tra cum: indifferentia physica, et subiectiva nego may. et in-
 munitè distincta minorè nego conseq. Essentia creaturae mit-
 tam indifferentiam physicam, et subiectivam habet, quare con-
 venit inlibet subiecto, quod idem in se realitè manet sub utro-
 que extremo, scilicet sub actu, et eius negatione; Nam essentia
 creaturae sum non esse non manet eadem realitè in se, sed
 potius nihil est in se realitè.

111. Habet verò indifferentiam logicam, et obiectivam,
 quatenus est obiectum, de quo affirmari potest existentia,
 vel non, quae indifferentia, ut summum probat distinctionem
 rationis. Habet etiam indifferentiam sumptam pro intrin-
 seca defectibilitate, quatenus non repugnat essentiam defi-
 cere in remota, quae diu potest indifferentia negativa. Inve-
 peia habet indifferentiam extrinsecam, ratione causae, quatenus
 ab indifferentia omnipotentia, ut producat, et non producat es-
 sentiam creaturae, essentia haec intrinseca desumitur natura in-
 differente, ut sit, vel non sit, quod additur de indifferentia ad ac-
 tum, vel non actum, verum est, quando indifferentia est physica,
 et subiectiva; non ita vero, quando solum, est logica, et obiectiva.

112. Objicit quinto: creatura non existit per essen-
 tiam; ergo per aliquid ab essentia distinctum. Patet ante-
 primo; quia solum deus existit per essentiam. Secundo; quia
 si homo v.g. per essentiam existeret, foret essentialitè exis-
 tens, sicut est essentialitè animal. Consequens: existentia
 non ponitur in metaphisica, nec in physica definitione
 hominis; ergo est extra essentiam eius. Disting. ante: per
 essentiam necessariam, et independentem a se: contingenter,
 defect-

42.

defectibilitèr, dependenter à libera Dei voluntate nego
antec. et conseq. Similiter disting. primam prob. Certe
re per essentiam, juxta communem loquendi modum, idem
significat, ac existere à se necessario, et indefectibilitèr, quo
sensu solum Deus existit per essentiam. At si existere per
essentiam solum excludat formam existendi essentia re
per additam, non est, cui creatura non dicatur existere per
essentiam, sicuti per essentiam unam est ens verum, bonum,
quodlibet. In præter sensu solum Deus dicatur ens, per esse
trans, verum, et bonum per essentiam.

113. Ad secundam prob. nego assumptum. Quamvis enim
homo existat per aliquid ab essentia indistinctum, non dic
atur tamen essentialitèr existens, licet dicatur essentialitèr
animal; quia ly essentialitèr adjunctum predicato existens
necessitatem sonat absolutam; adjunctum vero predicato
animal necessitatem sonat conditionatam. Quod si utrovi
que sensetur idem sensus, vel absolutus, vel conditionatus, ho
mo non magis existit essentialitèr animal, quam existens. Ve
riusimum quippe est, quod homo potest non esse animal abso
lutè, sicut potest non absolute existere.

114. Ad confirm. disting. antec. non ponitur explicitè conc.
implicitèr indistinctè, ut de præter data conc. ut danda ex
suppositione, quod datur homo nego antec. et conseq. Certe
tentia enim includitur in esse reali, ut sic, et cum ipso trans
cendit prædicata omnia positiva, in quibus præterde continet
tur implicitè, sicut ens.

At

115. ^{150.} At in definitione hominis continetur existentia, non
ut absolute, ac de presenti data, sed, ut data ex suppositione, vel
pro casu, quod dicitur homo, vel, quod in idem recidat, non ut abso-
lute affirmabilis, sed ut affirmabilis hypotheticè; nec alio ser-
uatur punctum animal, vel substantia in ipsa hominis defini-
tione. Si quaeras, an existentia, ut absolute affirmabilis distingua-
tura ab essentia, ut affirmabilis hypotheticè? Resp. non distinguitur
intus, scilicet, quando est; sed quando non est distinguitur nec
negativè, id est, non identificatur actualitèr, quia nihil est; et hoc
sufficit ad veritatem hujus propositionis negativæ: existentia
hypotheticè affirmabilis, non est affirmabilis absolute.
Idem intellige de distinctione essentia, ut absolute affirma-
bilis, ac ipsa, ut affirmabilis hypotheticè.

116. Obijces sexto: quia realitèr separantur, realitèr di-
tinguntur; ad essentia creaturae, hominis, e.g. realitèr se-
parantur ab existentia, ut accidit in quavis essentia possibilis;
ergo. Confirma. primo: homo nunquam fuit in potentia ad sua
predicata essentialia; sed fuit in potentia ad existentiam;
ergo hoc à predicatis essentialibus distinguitur. Secundo:
homo sua essentia non est possibiliter existens; sed non
est possibiliter homo, alioquin ita esset homo, sicut est albus;
ergo homo non est sua existentia. Tertio: essentia creaturae
distinguitur à non esse; ergo et ab esse, cum ad utrumque sit
indifferens. Quarto: Deus nullum predicatum essentialia po-
teat autem ab homine; sed potest ab eo assequi existentiam;
ergo. Resp. distinguendo minorem: essentia possibilis esse:
actua

51.

actualiter nego min. et conseq. Ad existentia non separata
sua essentia possibilis, quae cum de presenti nihil sit, non est
essentia actualiter existentis, sicut ignis extinguitus, non est
ignis.

17. Ad primam confusionem. disting. min. nunquam fuit
in potentia phisica, et subjectiva con. in potentia logica, et
objectiva nego may. et sic distincta min. et nego conseq. Homo
nunquam fuit in potentia phisica, et subjectiva ad sua pra-
dicata existentia, quales habet homo existens, ut intelligat,
amit &c. Fuit tamen in potentia objectiva, siue haec vocetur
pro potentia causa, quae, quia pro objecto respicit effec-
tum, dicitur potentia objectiva ipsius effectus, siue etiam
pro non repugnanti a mente negativa, seu pro modo non esse
repugnanti rei ad existendum, siquidem antequam homo
existeret, cum esset actu nihil, non erat actu animal rationale,
sicut nec homo, nisi in potentia causa. Causa tamen modo,
et non alia fuit homo in potentia ad existendum.

18. Ad secundam nego min. sic ides homo est possibiliter
homo, quo conne est alius possibiliter, nam homo non alius,
etiam si existat, est alius possibiliter per potentiam phisicam,
et subjectivam. Ad tertiam disting. ante: distinguitur
tu a non esse, quando est con. quando non est nego ante.
et disting. conseq: distinguitur ab esse, quando est nego, quan-
do non est subdisting: tamquam non ens ab ente con. tamquam
ens ab ente nego conseq. Ad quartam disting. may: auferre
potest ab homine, manente, seu non delectato homine con.
homine delectato, seu non manente nego may: tunc enim Deus

auferat

aufert horum non unum tantum modo predicatum essen-
 tiale, sed omnia. Similiter distincta in non negantur
 seq. Cum dicitur essentia rerum esse invariabile, nec posse
 à Deo creari, nec mutari, rem est, non posse rem manere,
 quod eo ipso talem habeat essentiam, quæ ipsi definitio ex-
 plicat. Ceterum existentia cessante, essentia ipsa funditur
 exatitur, atque ita mutatur, ut que exat aliquid, possit
 nihil.

119. Obiicit septimo: essentia inquit concipitur cum pre-
 dicato opposito illi, quocumque identificatur; sed essentia potest
 concipi, ut non existens; ergo non identificatur cum exis-
 tentia. Disting. m. 1. essentia possibilis, concipitur actualiter
 in actu, ut non existens, ut non existens, ut non exis-
 tens, eo ipso rem, que ut actualiter concipitur nego; alio mo-
 do, que non concipitur, ut actualiter concipitur et nego concipitur.
 Cum concipitur essentia non existens, non concipitur essen-
 tia actualiter, sed dumtaxat essentia possibilis, que, ut potest di-
 stincta ab essentia actuali, distinguitur etiam ab existentia.

120. Solum autem essentia actuali, et non existentia
 possunt dari simul in intellectu, altera, ut absolute concepta,
 altera vero, ut concepta hypotheticè, quando scilicet adest cogi-
 tatio hæc: existens non existit, cuius unum est; modo non
 datur illud objectum, quod, si existeret esset creatura. Ceterum
 hoc modo, etiam concipitur essentia sub negatione
 rei: nec id est exat illud quædam, quia non concipitur,
 ut absolute conjuncta, nec, ut hypotheticè conjungenda cum
 negatione.

121. Tandem obiecta, quod supra congerunt ad verum
 122. D. Thomae testimonia, in quibus avertit, quod solus Deus est
 123. verum esse, quod essentia in creatura est aliud ab esse, quod es-
 124. sentia comparativa ad esse verum, ut potentia ad actum, quod
 125. in omni creatura datur compositio ex existentia et esse, ut
 126. ostendant Sanctum Doctorem pro ipsius stare. Sed imminutio
 127. de ipsius mente gloriatur. Et enim propositiones quomodo
 128. di realiter nupiat distinctio rationis. Sic sepe invenit
 129. apud D. Thomam C. g. q. 1. de Verit. art. 1. et 1. p. q. 3. artic. 5.
 130. quod differentia est aliud a genere, seu natura extranea, et
 131. superaddita generi, quod se habet ad genus, ut actus ad poten-
 132. tiam, quod compositio ex genere, et differentia propria est
 133. creaturae, et a Deo proxima aliena. Nec tamen inde inferri
 134. licet, genus, et differentiam realiter distinguuntur, iuxta D. Tho-
 135. mam. Adde, quod vocabulo esse in locis, quos ad verum
 136. allegant comprehendere videtur Sanctus Doctor substantentia.

Caput I.I.I.I.

De ente necessario, et con-
 tingenti; mutabili, et
 immutabili; finito,
 et infinito.

De ente necessario, et contingenti. S. 1. S.

122. **Q**uoniam necessarium vocatur illud, quod ita est, ut non
 esse non possit. Unde ens, vel metaphysice, vel physice, vel non moraliter

necessarium esse potuit. Metaphysice necessarium dicitur illud, quod ita est, ut eius oppositum metaphysice repugnet: quod duplex esse potest, quoad essentiam scilicet, vel quoad existentiam. Metaphysice necessarium quoad essentiam dicitur illud, cuius essentia ita est certis principijs conitax, ut impossibile metaphysice sit, non esse, et e converso conitax. Ita metaphysice necessarium est, hominem esse animal rationale, eoque sensu singularium essentia necessaria sunt. Metaphysice necessarium, quoad existentiam vocatur illud ens, quod ita existit, ut non possit non existere, ipso quod existit metaphysice impossibile non sit, eoque que essentia repugnet, quo sensu solus Deus est ens necessarium. Physice necessarium vocatur illud, cuius oppositum solius nature creatae visibus repugnat. Ita physice necessarium est, lapidem gravitate, flumen ad insens delabi.

123. Moraliter necessarium est illud, quod, quamvis physice, et metaphysice esse non possit, plerumque tamen est, utique facti contingit ut eius oppositum sit. Ita moraliter necessarium est hominum sane mentis impendenti, vite periculum vitare. Pariter, sicut de possibilibus iam diximus, ens aliud est necessarium absolutum, quod nempe ex sola ipsius indole non esse non potest aliud hypotheticum, quod nempe additis necessarium ex aliquo conditione apponitur, quamvis illa conditio non necessaria, sed contingens sit. Sic necessarium est, hominem salvum, si in charitate Dei vitam finiant. Ad huiusmodi necessitatem referenda est necessitas, quoad essentiam, ut in eque definitione conitax.

124. Contingens vocatur ens illud, quod ita est, ut etiam non esse possit. Dicitur, cum contingentia necessitati opposita quemadmodum necessitas ipsa, vel metaphysica vel physica, vel moralis, ite

Itidem vel absoluta, vel hypothetica esse potest, itaqueque valet
 tam casum in contingencia admittenda videtur; ut ens aliquod,
 vel metaphisicè, vel phisicè, vel moralitèr, vel absolutè, vel hypo-
 teticè contingens fiat, prout ejus opportum, vel metaphisicè,
 vel phisicè, vel moralitèr, vel absolutè, vel hypotheticè possibile sit.

125. Exinde vero apparet, quod humana voluntatis arbi-
 trium perfectè liberum esse, non poterit, nisi metaphisica, simul-
 que phisica necessitas excludatur, adeoque actus ipse prout indepe-
 xens, et contingens sit, ut proinde voluntas ita actum producat,
 ut opportum, si velit, amplecti possit. Hinc quicquid in hominè
 necessario, produceretur liberum esse non poterit: unde omni necer-
 sitate absoluta arbitrio opposita. Si verò necessitas non abso-
 luta, sed hypothetica, vel conditionalis sit, optime cum libertate com-
 poni poterit. Sic, cum actum aliquem caerimus, non operari non
 possumus, hoc est, uno, eodemque tempore operari, simulque opera-
 ri non possumus; liberè tamen operamur; quippe qui nos ipso
 liberè ad operandum determinavimus. Sic etiam illa, que à Deo
 producta fuerint, necessarium est, ut existerent, sed tamen illa
 non necessaria, sed contingencia sunt, cum necessitas illa es-
 sola hypothèsi oblatum, quod à Deo liberè producta sunt.

126. Non solum res in se ipsa necessaria vel contingens dicitur,
 sed etiam, si expectetur modus quoad alterum, res existerentiam
 conferre possit. Ita causa à quibus res, aut effectus aliquis
 produci debet, ipsi producendo necessarie vocantur, quod illis
 ablativè ipse produci non possit. Ita etiam prima causa conditio-
 nerum necessaria sunt, aut effectus aliquis à sua causa produca-
 tur, cum his ablativè effectivè produci requirit. Hinc Deus utro-
 que rem necessario haberi debet, et quod necessario ipse sit, et

quod sine illo nihil proxime existeret poterit; creata vero res
omnes contingentes in se ipsi sunt, sed in ordine ad aliud neces-
sariae aliquando esse poterunt, cum nempe in illud independen-
ter ab ipsi esse non possit.

De ente mutabili, et
immutabili. §. 2°

127. Quomodo modum entia alia dicuntur necessaria,
alia vero contingencia, ita similiter alia mutabilia, alia im-
mutabilia dicuntur. Immutabilia dicuntur illa, quae ali-
ter esse non possunt, ac in se sunt; adeoque necesse esse recipere,
ac vetus amittere non possunt. Mutabilia vero ea dicuntur,
quae aliter existere, et esse possunt, ac in se sunt, illa enim sunt
quae necesse esse, necumque statum recipere subinde possunt,
aut vetus amittere. Quae vario autem entitatis esse, aut modi
generis, quod acquiratur, aut amittatur, varia quoque muta-
tionis genera distinguuntur solent, ut alia quidem substantia-
li, alia vero accidentaliter dicatur.

128. Accidentaliter mutatio vocatur illa, in qua novus
velum accidentaliter entitatis, necumve modus acquiratur, aut
amittitur, substantia veteri proxime in eodem, ut cum ignis
ex frigido fit calidum, cetera rotunda quadrata fit. Iuxta
varia modorum ~~genera~~, aut accidentium ^{genera}, quae acquiri possunt,
vel amitti, mutatio ipsa in varias classes distinguuntur
quoque nominibus appellari solet. Itaque mutatio illa, quae
ad quantitatem, veluti terminum dirigitur augmentatio, vel
diminutio

di minime vocatur. Quod si quantitas eadem perseveret, sed tamen ad magis, minime spatium adigatur, rarefactio, vel condensatio dicitur, ut eadem spongia molles, et quantitas aliquando magis, aliquando minus spatium occupare conspicitur.

129. Mutatio, qua nova qualitas acquiritur dicitur alterationis, ac pleurisque nomen ipsum, et de eadem à variis qualitatibus acquirentis genere sortitur, ut calefactio à calore. Unde hæc mutationis, operæ latissime patet, atque infinita fere mutationum, tum corporæ, tum incorporeæ genera complectitur, ut cum humani animus ex inguito, gignitur, ex imperio, perititur fit, adeoque, si mutationis illa, exceptis, que ad quantitatem, figuram, motum, situm, veluti terminum dirigitur, ceteræ ad alterationem referri poterunt. Mutatio, qua corpus in uno loco in alium transfertur, motus vocatur.

130. Mutatio, qua corporis partes alio ordine disponuntur, situs, ordo, vel positura vocatur, atque ex huiusmodi positura, vel ordine, corporis figura dependet. Sic eadem eæ partes disponi ita, variisque situ collocari possunt, ut exinde vel quadrata, vel ætunda figura oritur. Mutatio, qua res aliqua, quæ prius indifferens, ac veluti otiosa fuerat, operatur, aut actionem, sive effectum ab altera re productum excipit, actio, vel passio vocatur, et qualitas illa, que ex pluribus iteratis actibus acquiritur, ut novus actus veteribus jam iteratis similis producat, habitus dicitur.

131. Substantiæ autem mutatio dicitur illa, in qua ipsa res, aut substantia nova producit, sive veteri destruitur, ut cum ex ligno
fit

fit lignis. Quia vero creata natura videtur, aliquid ex nihilo
 produci non potest, ubi aliqua nova substantia producitur, setur
 alia substantia destrui debet, ut vinum ex uibo fit caro; atque hujus
 destructio corruptio vocatur; alius vero productio generatio dicitur.
 Quod si diuina potentia videtur, et quaedam ex nihilo
 producat, productio illa non generatio, sed creatio dicitur; quem
 admodum, si res ipsa non in substantiam aliam, sed in nihilum re-
 dicitur non corruptio, sed annihilatio vocatur. Ita quocumque in sub-
 stantia una in alterius generis substantiam diuina potentia vi-
 detur conuertatur, mutatio illa transubstantiatio dicitur.

132. Illud hic obseruari facile poterit, quod in Deo quidem natu-
 rum proximo mutationis generis effingi poterit; cum ipse nec in sub-
 stantia, nec in attributo, que in illo conuersiuntur, alteram possit, sed
 omnino perenni, ac immutabili esse debeat, ut alibi demonstratis
 tur. Creatz vero substantia, quocumque illa fuerint, ita mutabile
 esse debent, ut si corporee illa sint, tum accidentali, tum substantia
 si mutatione obnoxie esse possint. Si vero incorporee sint, partibus
 que careant accidentalem quidem mutationem subire ille poter-
 unt, necque incorporear affectione induere; sed ipsarum sub-
 stantia nec corruptio, nec generatio, sed a solo Deo ex nihilo creari,
 aut in nihilum redigi poterit, ut ostendetur, ubi de incorporea
 humana menti substantia agendum est.

133. Obseruari etiam poterit, quod hujusmodi mutationis
 genera abstractive etiam moralibus que entibus adhiberi solent,
 ut illa quocumque in sua veluti substantia destrui, aliquando vero
 accidentaliter solum variari videantur. Ita plerumque dicitur,
 historiam aliquam sic a varijs scriptoribus expressam, ut ipsius
 substantia diuersa sit, ubi quod ab uno aseruitur, ab alio destruitur.

Si

Non vero in quibusdam solum circumstantiis varietas habetur, accidentaliter mutatio censeri solet, quae facti substantia non advenit. Sic etiam contractus sive aliquando accidentaliter solum mutatur, aliquando vero ipsa quoque substantia variari consuevit.

De ente finito, et infinito. § 3^s

134. **L**inea finita, et infinita vocari, aut ideae ipsius occurrunt de infinito, et finito agendum est. Finitum vocatur ens illud, quod in suo genere, limites, aut terminos aliquos habet, illud numerum, in quo initium aliquid, nempe finis reperitur, quibus sicuti terminis conveniuntur. Ita linea finita dicitur illa, quae utriusque terminos habet; finitum vero, finita potentia, celeritas, &c. dicitur illa, in qua cetera, ac determinata intensio reperitur. Hinc ens aliquod in suo genere finitum esse consuevit, ut intelligatur ens illud in hoc ipso genere augeri, potest. Ita proposita linea qualibet finita erit, et quod terminos aliquos habeat, et quod linea quaedam haec ipsa major admitti possit.

135. **I**nfinnum dicitur illud ens, quod terminos omnino non caret, tamvisque abest, ut in illo finis aliquid admitti possit, ut terminos, aut limites omnes excludat. Sic corpus dicitur infinitum, quod nullis finibus, nullisve terminis esse contentum, sive quomullum aliud magis esse possit. Aliud est infinitum in omni genere, quod numerum continet omnem per-

fectionem: possibilem, et appellari solet infinitum per eum-
tiam: hic solus Deus, aliud vero est infinitum in aliquo
genere determinato, quod scilicet in eo genere illimitatum
est, ad alia tamen non excurrit. Huiusmodi est infinitum
multitudinis, v.g. Innumerabilis multitudo hominum: in-
finitum intentionis, v.g. calor sine fine intensus: infinitum
extensionis, ut corpus spatium occupans sine termino.

136. Duobus modis sumi solet infinitum, scilicet in
finitum in actu, quod proprie infiniti nomen meretur, et est,
quod actu nullum habet finem, et infinitum in potentia, cui
infiniti nomen minus proprie convenit, et est, quod actu finem
habet, est tamen in potentia ad partes, vel gradus necesse
tot, quot in infinitum possibile sunt, licet nunquam perve-
niant ad infinitatem actualem. Primum dicitur cathegorica-
tum, hoc est, predicabile, quod sine ullo addito potest de alio
predicari, ut in hac propositione: Deus est infinitus. Post-
erius synonymum appellatur, quasi dicitur ^{corp} predi-
cabile, quod non potest, nisi cum addito predicari. Sic minus
quam dicitur potest: sapientia hominis est infinita, nisi cum ad-
dito in potentia, que significatur nunquam esse posse tantam
hominis sapientiam, quin semper incrementum aliquod
in infinitum suscipere possit.

137. Ex his liquet inter finitum, et infinitum, dari
medium ~~matrem~~ quocumque nomine appellatur. Sic Carter-
ius, ubi hoc dixerunt, nec finitum esse, nec infinitum, sed
indefinitum tradit, aut materiam indefinite dividit, fuerit
nobis vocis novitate fecere solutus. Inidquid enim actu est
aut finem habet, tumque est infinitum, aut sine caret, tumque
est vere finitum. Cum autem tantum est numerus,
ut

61.

ut cum ratio nostra definit non possit, tunc indefinitum voc
ce uti possumus, dum illud continet, numerum vere esse fi
nitum. Sed jam videamus, an infinitum aliquod à Deo
produci possit? Sit ergo.

Quaestio unica

Utrum repugnet infinitum in actu?

138. Quaestio praefixa circa infinitum catho
xematicum, seu extensivum, seu intensivum, seu multitu
dinis versatur, quod fieri à Deo posse dependunt aliqui, qui
putant, infinitam Dei potentiam aliter intelligi non posse.
Contra communem in omni Schola sententiam contendit,
omnipotentiam divinam, exenti, & admittat in infinitum
in actu, quippe quae plura quam producta. Illius speciem
procedere non possent. Pro resolutione ut.

Nostra assertio

§. 4°

139. Nulla produci potest multitudo, vel mag
nitudo, vel qualitas actu infinita. Prob. Multitudo, vel
magnitudo, vel qualitas infinita esse deberet extrema,
vel omnium possibilium maxima, ita ut nullas habeat
fines, nec possit ea major, nec divinitus quidem produci.

sed

sed repugnat multitudo, vel magnitudo, vel qualitas
 omnium possibilium maxima; ergo. Major patet, si enim
 numerus esset actu infinitus, infinitus esset infinita unita-
 tes, infinitos itidem binarios, infinitos millesimos, billio-
 nes, infinitos trillions, et ita in infinitum contineretur, quo
 numero major, nec dari, nec concipi ullus potest. Simili ra-
 tione unitas infinitam intentionem, aut extensionem
 esse maximam; siquidem in illa esset infinitus numerus
 magnitudinum finitarum, vel graduum.

140. Minor etiam constat; siquidem nullus est
 numerus tantus, cui unitas non possit addi; nulla mag-
 nitude, quin possit magis extendi; alioquin exhausta ma-
 neret potentia divina, qua nec ullum corpus, nec numerum
 ullum producere possit; nulla itidem qualitas, v.g. sapien-
 tia, quin incrementum suscipere possit, aliter equalis fo-
 ret sapientie divinae, qua nulla major potest existere. Item
 si Deus produceret infinitos homines, numerus hominum
 esset maximus, ut supponitur, et non esset, quia plures essent
 oculi, aut capilli, quam homines; nam ut duo se habent ad
 unum, ita tota collectio oculorum se habet ad numerum ho-
 minum. Alia itidem absurda sequerentur, quae brevitate
 hic causa omittimus.

Solvuntur argumenta.

§. 5.

141. Obiicit primo: quae possibilia sunt, eadem?
 ut existentia fingere possumus absque ulla contradictione.

nam.

63.

nam possibile in actum ad actum, nullum sequitur abru-
dum; sed infiniti homines sunt possibile; ergo potest exis-
tere infinitum. = Disting. mag. fingere possumus ea ra-
tione, qua sunt possible conc. alia nego mag. et sic distinc-
ta implicita probatione, disting. min. infiniti homines
sunt possibile in sensu colectivo nego: in sensu distribu-
tivo conc. min. et nego coneg. Infiniti quidem homines pro-
duci possunt à Deo secundum, et in sensu distributivo: quia
quocumque numero sunt producti, eorum numerus
semper augeri potest, sed nunquam infinita coaccessari
potest multitudo, ~~impossibile~~, ut potè quædam.

142.

Obiicit secundo: Deus potest producere, quod
actu, ut possibile cognoscit; sed Deus actu cognoscit omnia possible;
ergo potest producere omnia possible; ergo est infinitum. Cones-
sa mag. disting. min. omnia possible eo modo, quo sunt possible
conc. modo, quo non sunt possible nego min. et disting. primum
coneg. potest producere omnia possible in sensu distributivo
conc. in sensu colectivo nego primum, et secundam coneg. Cum
res omnes sint tantum possibile in sensu distributivo, quia
non tot produci possunt, quin plures in infinitum procreari
valeant, quoniam thesaurus omnipotentis divine extraxerit
negit, non potest Deus cognoscere omnia possible collectivè rati-
ta, ut possible, sive collectionem possibilem omnium possible,
quia huiusmodi collectio impossibile est. Cognoscit vero Deus
omnia possible simul simultate cognitiva n. distributive tan-
tum ex parte objecti. Ita tamen, ut nullum sit, quod non cog-
noscatur à Deo.

Obi-

64.
O 143. Obiicitur textus: magnitudo infinita non
repugnat, nec ex parte Dei nec ex parte rei; ergo pro:
cuius potest. Nunc autem; repugnat infinitum ex parte
Dei, cuius potentia exhausta non potest; tum ex parte
rei, quia magnitudo ex parte est tantum infinita potes:
tate, non actu, nec tanta esse potest, quin semper ampli:
corum queat; quoniam illud ad essentiam infiniti mathematici
pertinet, ut semper, et sine fine augeri possit,
si de incremento agatur, vel minus, si de decremento.

144. Obiicitur quarto: Deus operari potest ubique
que est per suam immensitatem; sed est ubique; ergo operari
potest ubique; ergo producere potest infinita corpora, vel
corpore infinitum. Distinguitur: operari potest ubique
est in sensu collectivo nego: in sensu distributivo con. mag.
min. et similitex distincto primo consequenti, nego ulti:
mum conseq. Deus operari potest ubique est in sensu
distributivo, quatenus nullus est locus possibilis reor:
um, et distributive sumptus, in quo quidpiam corpore
creare non valeat. Sed nequit Deus operari ubique
est in sensu collectivo, ita ut in omnibus locis simul sum:
ptis produci queat; quia non potest tantum producere
corpore, quin magis in infinitum creare valeat.

145. Obiicitur quinto: Mathematici hodie, ut
lineas curvas accuratius mensurantur admittunt non
tantum quantitate infinita parvas, numero infinitas
in

in quibus exposui, nec etiam infinitum numerum in
 similitudinem, ergo. Distinguitur: admittunt, nec ea ut
 utere demonstrantur: nec nego. Quantitates infini-
 te posita inveniuntur infinita pro fundamento, aut habet
 ter sibi concessio sumitur a mathematicis, quia in
 portat sequitur facilius ratio mentiendo linea, et cur-
 var: nec inde sequitur, numerum infinitum conste-
 re, sicut non sequitur, nullam dari superficiem sine pro-
 funditate ex eo, quod ea illam habet. Hypotesin posita sequatur
 facilius solidorum mentionem.

Caput V.

De Substantia, et accidenti.

De Substantia.

§. 1.º

146. Substantia hic accipitur pro nobilissima
 quadam essentia, que per se existit, aut subsistit. Hec est
 vel a substantia, quod omnibus subsistit accidentibus, seu per-
 fectionibus, que in se consumuntur, vel quod per se subsistit
 tot, nec alieno eget presidio, nomen sumit duxit. Cum
 autem id prius in se consumatur, quod per se existit, aut
 subsistat, quam quod subsistit accidentia, illa ratio prior
 est, substantiaque essentiam explicat. Substantia sic explicat
 ca.

66.
bata, quae et transcendentalis dicitur dividitur
in finitam, et in infinitam. Prima, quae et prae-
mentalis appellatur, est, quae certis limitibus cla-
ditur, ut creatura. Secunda est, quae nullis terminis
comprehenditur, ut Deus. Substantia finita alio
est completa tum physice, ut homo, tum metaphysi-
ce, ut individua, et species tam subalterna, quam in-
fima: alia est incompleta physice, ut materia, et
forma, metaphysice, ut differentia.

47. Substantiam Aristoteles in primam, et se-
cundam partitur: illa est singularis, quae nec est in
subjecto, cui inhaeriat, nec de subjecto dicitur, ut So-
crates, Plato. Secunda est, quae non est in subjecto, cui
inhaeriat, dicitur tamen de subjecto: haec est univers-
salis, ut homo, qui de Socrate, Aristotele dicitur.
Substantia singularis dicitur prima, quod illi
existentia primario conveniat, non substantia
universalis, quae non existit, nisi in singularibus.
Hinc docet Aristoteles, sublativam primam substans-
tiae tolli omnia: haec enim sublativae, nec remanent
secundae, quae non existunt, nisi per primam, nec reman-
ent accidentia, quae non existunt, nisi in substantia.
Sua.

148. Quia substantia essentialiter in ratione
 entis per se, hoc est, in ratione entis, quod exigit,
 sive unum debet existere per se, vitam esse dicitur
 minus, breviter, quae contra opponi volent, dixerimus.
 Dicitur igitur primum: substantia constituitur
 per conceptum oppositum accidenti; sed concep-
 tus iste est negatio essendi in alio, non vero esse
 per se; ergo. Secundo: substantia dicitur a sub-
 stando; ergo constituitur per substantiam accidentis,
 non autem per perveritatem. Tertio: esse per se
 convenit accidentibus Eucharisticis; ergo non
 est constitutum substantia. Quarto: esse per
 se potest separari a substantia; ergo. Quinto:
 forma materialis est substantia; sed non existit
 per se: cum in essendo dependeat a materia; ergo.

149. Verp. ad primum dicitur, magis per con-
 ceptum positivè oppositum accidenti com: nega-
 tivè tantum nego mag. et sic dicitur minor
 nego conseq. Substantia ergo per conceptum posi-
 tivum constituitur, ad quem requiritur negatio
 essendi in alio. Ad secundum nego conseq. quia
 nomina saepe sapunt a proprietate de sumuntur.

68.

Ad textum dīstīng. antec. esse per se negatīo
com. positīve nego antec. et conseq. Existere per
se positīve est ita existere, ut per se veritatem exi-
gat, quod nūquā accidētibus Eucharistia
convenit, quae licet actu subiecto non inherant,
exigunt tamen inherere.

150. Ad quartum dīstīng. antec. esse per se
radicale nego antec. actuale omīto antec. et ne-
go conseq. Ad quintum dīstīng. min. non existit
per se ut quod com. nec ut quod, nec ut quod nego min.
et simpliciter prob. dīstīng. dependet à materia
tamquam à subiecto informationis com. Inheren-
tīa nego. Forma materialis melius dicitur subs-
tantialis, quam substantia; non enim ^{est} substantia
completa, sed incompleta: unde non existit per se
ut quod, sed ut quod, quatenus cum materia substā-
tiam completam constituit, licet ab ipsa dependeat,
tamquam à subiecto informationis.

~~151~~ De supposito et subsistentia.
§ 2.

151. Subsistentia nomine nihil aliud intelli-
gi[?] volet, praeter id, quo substantia terminatur,
aut

aut completum; unde definitur solet ultimum
 substantie complementum, cum addens sui generis,
 sive incommunicabilem alteri, tamquam suppositum.
 Suppositum autem est substantia singularis
 ultimum completa sui generis, sive incommuni-
 cabili alteri, tamquam supposito. Dicitur autem
 substantia ultimum completa sui generis, et incommu-
 nicabili alteri, tamquam supposito, quia est prin-
 cipium totum, et integrum suorum affectionum,
 et operationum. Unde Socrates est suppositum,
 non spiritus meus vola, ne solum corpus, sed So-
 crates est principium totum, et integrum vo-
 rum operationum.

151. Suppositum potest, si ratio sui parti cepit
 fuerit, appellabitur persona. Persona quippe de-
 finitur a Boetio: rationalis natura individualis
substantia. Nam res omnis, quae rationis est ex-
 pes, suppositum, vel hypostasis nominatur, non
 persona, cum hoc nomen ad dignitatem pertineat.
 Atque omnis persona dici potest suppositum,
 non vice versa. Additur haec vox individualis, idque
 intelligendum, tum logicè, quod persona de aliis
 non praedicetur, cum quam inquit Boetius
 unum.

70.
in universalibus persona dici potest, sed in sin-
gularibus tantum, et individuiv: animalis
verum, vel generalis hominis nulla persona est,
sed Cicero, vel Plato; tum philosophi, quate-
nus totum quoddam est. At manus, aut pe-
rationem suppositi non habet; cum autem sepa-
rata, iam sit suppositum.

153. Hypostasis apud veteres, profanos-
que scriptores (testante Boetio) nihil aliud,
nisi substantiam singularem, significabat,
quam a natura minime distinguebant. Eccle-
siastici vero Doctores, ut Irenaeus, receptamque
a Patribus doctrinam, circa Mystera Sanc-
tissime Trinitatis, et Incarnationis, tuean-
tur, unam ab altera receperunt. Unde, quae sit
subsistentiae ratio, et quomodo a natura distin-
guatur, ex his quae fidei catholicae circa praedicta
Mystera tradit, exponemus; quapropter
hoc loco extra philosophiam paululum est
excursandum.

154. Atque id exploratum haberi debet, sub-
stantiam aliquatenus a natura distingui.
Nam in Christo Domino est humana natura
ea-

71

eaque perfecta, in quo tamen non est humana
substantia. Nec aliunde circa adoranda Sanctis-
sima Trinitatis, et Verbi Incarnati Mysteria
varie exorta sunt haereses; quam quod Haereticum
nullum inter personam, et naturam divinum
adhibuerint: hoc enim primum nitebantur:

persona, et natura nullo modo distinctae sunt.
ex quo circa Mysterium Sanctissimae Trinita-
tis, sic ratio cinabatur Sabellius: atque unica
est in Deo natura; ergo unica persona. Sed Contra
bat Arius tres sunt in Deo personae; ergo et
naturae.

155. Sed utrumque dominavit Ecclesia, quae
et Scripturarum auctoritate, et traditionis per-
petua sensu iuxta usum in Deo naturam, et
tres personarum adversus Haereticos inexcus-
tabiliter asseruit. Duo quoque genera attribu-
tionum in Deo agnoscit Ecclesia: essentialia
nimirum, ut sapientiam aeternitatem, quae ad
naturam pertinent, et tribus personis sunt
communia; et alia, quae notionalia dicuntur,
quibus una persona ab alia distinguitur, quae
que uniusque persona propria sunt, ut gene-

rare

72.
xare in Patre, et nati in Filio, et ratione ho-
rum attributorum unaqueque persona est inte-
grum agens, principium, aut supportum.

156. Similiter in mysterio Inannatio-
nis Verbi divini misere impegerunt Hæreti-
ci. Nestoriani quidem hoc modo: natura, et per-
sona sunt quid idem; sed in Christo sunt due
naturæ; ergo et due persone. Eutychæ, vero
aliter assumebat; sed unica est in Christo per-
sona, ergo et unica natura. Tunc dogmata utrius-
que, tamquam falsa, et lapsa præcepit Ec-
clesia, dum unam, in Christo personam, et un-
am naturam, divinam scilicet, et humanam agnos-
cendam definiuit. Non sunt igitur hæc omnia
simul confundenda natura, substantia, sup-
positum, aut persona. Si quidem in Deo unicus
est natura, et divinitas, sed tres sunt hypo-
theses, aut substantiæ, tria supposita, seu per-
sonæ, quæ in eadem natura, seu essentia subsi-
stunt, nempe Pater, Filius, et Spiritus Sanctus.

157. Similiter in Christo sunt due natu-
ræ, divina nimirum, et humana; sed natura
humana, seu humanitas, secunda Verbo Divino

75.

fuit assumpta, ut ipa hypostatice, seu personali-
 liter, sit unita. Ex unione autem hypostatice
 sequitur communicatio idiomatum, ut loquimur
 Theologi, seu proprietatum utriusque na-
 turae, divinae scilicet, et humanae in Christo,
 per quam communicationem efficitur, ut tum
 naturae de se mutuo conrecto nomine dicuntur,
 sicut Deus est homo, homo est Deus; tum proprie-
 tate naturae divinae de humana, et vice versa,
 sicut Deus est mortaliter, homo est aeternus; tum
 demum proprietate utriusque naturae de
 supposito ipso, seu Christo; ut Christus est
 immortaliter, Christus fuit conceptus de
 spiritu Sancto, natus de Maria Virgine.
 Non tamen in abstracto dici possit: humani-
 tas in Christo est divinitas, aut vice versa.

158. Hinc humanitas seu natura huma-
 na in Christo propriam habet existentiam,
 et in ratione natura est completa; non tamen
 propriam habet substantiam, seu personalita-
 tem; quia non est individuum, sive non est prin-
 cipium totius, et integrum operationum Chris-
 ti; cum haec sit, et à Verbo, et à natura humana
 ipsi hypostatice unita, tamquam ab una per-
 sona.

sona omnimoda, quare theandrica, id est, divi-
humane vocantur. At vnde Minerva explicat,
videmus jam, in ^{quo} creatis persone in creatis con-
sistat?

Questio unica

Utrum substantia creata
addat aliquid positivum
supra naturam.

159. Ratio suppositi, seu persone et ne-
gativa, et positiva dictione exprimi potest.
Sicmodum enim in figura exprimens in-
tendum positiva dictione utimur, puta, cum di-
cimus, eam esse corpus & terminum, intendunt
negante, viz. cum dicimus, eam esse negationem
alterius ulterius extensionis in corpore: in
per substantiam negamus, rem esse in alio,
ut imperfectioris, aut esse jure alieni, id vero
asserimus, personam per substantiam in se
sistere, esse sui juris, esse integrum agendi
principium.

160. Minime tamen fide sanctum est,
substantiam esse quid positivum naturae

expressad.

76.
superadditum, id enim nunquam fuit defini-
tum, et contrarium magna pars Theologorum,
et Philosophorum defendit. Scotus namque sub
substantiam nihil esse putat, nisi negationem,
tum actuali, tum essentiali dependentia
ab alio, tanquam à supposito. In idem fere re-
citat sententia clarissimi Dubamel, quam te-
net Edmundus Pirehot; contrarium tamen de-
ferunt communiter Thomista, et Jesuita, quo-
rum alij substantiam cum existentia natu-
ra superaddita identificant, alij in modo positivi-
vo, eam, à natura unitatiue distincto, ita esse
re, arbitrantur. Primam sententiam utpotè veri-
similiorem, et doctrinam Sanctorum Patrum unfor-
miorem, amplectemur, quae paulo fusiùs est
stabilienda.

Nostri assertio. § 35

164. Substantia creata non est entitas
naturae superaddita. Prob. Substantiae nomi-
ne nihil aliud intelligitur, quam ultimum sub-
stantiae complementum, quo substantia fit un-
guis, ac totum, et integrum unarum functionum,
aut

96.

sunt proprieatum principium; sed substantia
fit unum quod, ac totum, et integrum suorum pro-
prietatum principium absque additione nouae
entitatis naturae superadditae; ergo. Probo min.
substantia fit unum quod, ac totum, et integrum
suorum proprietatum principium per hoc praevise,
quod alteri non mancipetur intra proprios limi-
tes, coexeat, non sit quod aliud, non ornatur
perfectio, sed per hoc praevise nulla entitas de
novo spiritus superadditur; ergo.

162. Hinc effectus substantiae est complere,
et terminare naturam, eo fere modo, quo figura
complet, et terminat quantitatem, ne ultra pro-
grediat, atque ut figura quantitati nihil ad-
dit, praeter negationem ulterius extensionis ac-
cidentalis, ita substantia addit tantummodo
~~et~~ negationem ulterius extensionis substantia-
lis; adeo ut substantia sic terminata sit primum
unum integrum, et singulare suorum operationum,
et sicut novae quantitatis additione fit nova figu-
ra, absque quantitate detracta, sic natura
humana ex conjunctione cum alio perfectio, pro-
prium amitteret substantiam.

Hoc

163. Hoc confirmare videtur S. Thomas
 in 2. p. q. 3. art. 2. ubi inquit: non quodlibet indi-
 viduum in genere substantia, etiam in rationali
 ubi natura, habet rationem personae, sed solum
 illud, quod per se existit, non autem illud, quod
 existit alio perfectione; unde magis Socra-
 tes, quamvis sit quoddam individuum, non
 tamen est persona; quia non per se existit, sed
 in quodam perfectione subsistit in suo toto.
 Item q. 2. art. 2. ubi ait: Dicendum, quod natura
 humana non est propria personae propter
 defectum aliquum, quod ad perfectionem
 naturae humanae pertineat, sed propter defec-
 tum aliquum, quod est supra naturam huma-
 nam, quod est unum ad personam divinam.

164. Prob. 2. com. 2. non aliunde nobis
 innotescit substantia a natura divinitus,
 quam ex mysterio sanctissime Trinitatis,
 et incarnationis; sed ea commode explicari pos-
 sunt absque entitate naturae imperadita, ergo
 substantia non consistit in huiusmodi enti-
 tate: non sunt quippe multae plura entita-
 te sine necessitate. Max. patet, nam in San-
 ctis

tunc in maiestate statui non possunt tunc
 sub silentio se verè, et quoad entitatem à na-
 tura divina distincta, aliò quàm esset in Deo
 quaternitas, cum sit tantum trinitas secundum
 fidem catholicam.

165. **I**n Mystero quoque Inuermationis
 facile intelligimus, naturam humanam, non
 per se ipsam, sed per Verbi personam sub-
 sistere, cum ea non sit principium totale, et inter-
 gnum suarum operationum, sed cum altera per se
 trina sit unita, ut aqua iuncta cum Oceano. Ita
 Sancti Patres, ut Mysteriorum Inuermationis ex-
 plicent, modum aliquem, vel entitatem naturalem
 humane deesse tradunt, sed unam tantum
 hypostatice meminerunt, ac subinde docent: mi-
 nus lumen majorem cedere, ex quo totum splendor
 divinitatis se infundit in carne humanitatis.

166. Hinc Patres notent Anselmus libris de
 Inuermatione Verbi cap. 5. non ex alio committit
 in Christo Domino, unam esse personam, nisi
 si, quia natura humana non est integrum, et
 adaequatum suarum affectionum, et operationum
 prin-

proprium, siue quia Verbum habet eandem
 proprietatem collectionem, cum a sumpto homine:
 et Petrus, inquit, et Paulus non est eadem proprie-
 tatem collectionis, et Petrus non dicitur Paulus, nec
 Paulus Petrus; cum Verbum caro factum est,
 naturam assumpsit, quae sola nomine hominis
 significatur, et semper est alia à divina na-
 tura; non aliam assumpsit personam, quoni-
 am eandem habet cum assumpto homine pro-
 prietatem collectionis.

167. Prob. textus: Verbum deum
 naturam humanam assumpsit, ut quiddam est
 in homine perfectissime assumpsit. nam, ut ait
 Apostolus, quarto ad Hebraeos: factus est mi-
 ser per omnia similes abque peccato; sed si
 ratio personae est quid positivum à natura
 distinctum, Apostolus hanc perfectionem ex-
 cepisset, cum peccatum ipsum exipit; ergo
 ratio personae humanae, quam Christus
 non assumpsit, non est quid positivum. Con-
 firmat: cum creatura inferior sua exstitit, aut
 oppositae, aut personae ratione, non existens
 sibi propria, non modo substantiale non est
 ali.

aliqua expositura, sed jure solunt, et totalitate,
qua se existit, et per se existit. Sic componitur nihil
decedit accessu unius rationalis, non constituit
tamen amplius supportum, cum non per se existit
tot, sed in alio; sed totalitas nihil positivam
naturam distinctum superaddit; ergo.

168. Hinc Augustinus sermone octavo
de verbis Apertori de Christo loquens ait:
nihil minus habebat in natura, sed nihil habebat
in culpa. Natura pura, sed non sola in mari-
ma: ibi erat Deus, ibi erat Verbum Dei; et sunt
ita unus homo, anima eius, et caro; sic et ille unus
Christus, Deus, et homo. Cuius legitur hic solus
demittitur peccatum, et rex aliqua, et existenti-
tia demenda. Assumpta est a Verbo natura
singularem, et individua cum plurimum demenda
dum est existentia. Iudicium demenda et unum mess-
dando Christum, agebat Tertullianus. Legitur
persona humana, et deo Christo deest, et nihil
hominis deest, quia natura tota est, sed non sola.

169. Nihil legitur minus habet, quam cetera
hominis, Christus homo, sed plurimum quam cetera
te

§II

tari homines, personalem scilicet deitatis con-
pulsam. Personam non habet humanam, quia
natura eius rationalis non sola, nec consumitur,
et per se existit, non summum tenet in composi-
to locum, sed accedit superiori, in illius ius et
potestatem transit: nulla legitur se carere, nec
desit illi aliquid, sed abundat. Guta, si per se
et voluntaria existeret, nec accederet Oceano, uti
que esset supportum; ubi accedit Oceano gu-
ta, nihil dependit, et tamen iam non est suppo-
situm, sed transit in ius alterius.

No. Cum legitur plures naturas in unum
coalescere, inferior accedit superiori, et in illius
ius transit, exbitur. Natura non consumitur
naturam, sed persona personam. Nam ius, et
auctoritas inferior consumitur ab auctori-
tate superiori. Ius vero illud non est quid, exi-
tans, et morale, sed continuum, et proprium,
quod oritur ab ultima infusione, et per me-
tatione naturae superiori in naturam infe-
riorem. Persona quippe est natura ipsa, ut
se ipsam habens, et suo iure agens, ut nulli
al.

87.
alteri adiecta, ut seorsum, et per se consistens:
que omnia nihil entitatis nova, sed potestas
tam in se substantialis important.

171. Alia substantia non aliud p^rmi-
cē a natura dicitur in suo intellectu com-
prehendit, præter eundem naturæ terminatō-
nem, et complementum: terminum autem il-
le non est quid aliud positum naturæ repen-
ditur; cum res terminata non addat aliud
terminum, quam quod ulterius non progredi-
atur. Suppositum autem in actu naturam
includit, quæ ulterius non progreditur, et ne-
gationem in obliquo. Hæc fere res dicitur nega-
tione in Sicuti, personam nempe esse, quæ non
accedit alteri, non inest perfectiori, non est par
ali, alterius, non est pars, et veluti membrum
alterius, quæ omnia verba affirmantibus
describi possunt.

Solvuntur argumenta.

§. 4.º

172. Obijciunt p^rimo: Verbum divinum
secundum Sanctos Patres assumptum naturam

humana.

humanam, et consumpsit personam; sed si per-
 sonalitas, seu substantia foret negatio, non
 entitas positiva, consumi non potuit; ergo.
 Disting. may. quoad secundam partem consumi
 sit personam improprie loquendo, quatenus
 efficit, ne natura humana esset primum
 totum, et intermedium operationum Christi
 con.: consumpsit proprie, adesse et entitatem al-
 quam naturae superadditam destruxerit ne-
 go may. et sic distincta min. nego conseq. Quom-
 admodum aqua gutta in Oceanum injecta
 suam totalitatem perdit, quamvis nullam
 entitatem positivam amittat; sic humanitas
 Christi non destructione aliqua, sed coipro,
 quod non seorsum, seu Verbi persona substi-
 tat, propriam non habet substantiam, hoc
 est, non habet rationem primum per totam suam
 operationum.

173 Objece. secundo: si substantia non
 nihil aliud est, quam negatio, non minus Ver-
 bum divinum amittit propriam substantiam,
 quam humanitas suam; sed hoc est falsum; ex-
 go

3o. Prob^o may. Verbum dⁱu^m iⁿta^m hu-
 manitati, nec amplius fuit p^rincipium in-
 tegrum suarum operationum, ergo. Respo^o antec:
 natura emm humana unita est Verbo tanquam
 nobiliori, ut gutta iungitur Oceano, tanquam
 praestantiori. Unde quemadmodum gutta non
 vix Oceanum rationem totum committit, sic
 natura humana, non autem Verbum dⁱu^m
 caret propria substantia in Christo. Im-
 pe Verbum dⁱu^m post unionem hyposta-
 ticam remanet adhuc p^rincipium totum mo-
 rum attributorum rationalium, puta, gene-
 ratum a Patre, producit Spiritum sanctum,
 &c. Humanitas vero non est p^rincipium
 integrum actionum humanarum, nam ac-
 tiones sunt suppositivae, et actiones Chris-
 ti non humanae tantum erant, sed theandricae.

¶ Obijer^o tertio: Hestonius affir-
 mabat in Christo esse personam humanam,
 sed non negabat unionem humanitati cum
 Verbo; ergo ratio personae humanae non con-
 trahit in coexistentia huiusmodi unioni. Hinc
 firmo.

frustra laborassent sancti Patres, ut
 Nestorium convincerent duas admittentes
 in Christo personas. Facile quippe demon-
 strare poterunt in Christo non esse carnis
 etiam unionem humanitatis cum Verbo. =
 Comeva mag. dicit in g. m. n. non negabat unionem
 substantialem nego: unionem, quam ac-
 cidentalem dicebat com. m. n. et nego coniecit
 Nestorium unionem substantialem inter
 Verbum divinum, et humanitatem non admi-
 tebat, sed tantum accidentalem, ut colligitur
 ex S. Thoma 3 p. q. 2. art. 6. per quam unionem
 affirmabat, Verbum habitare in homi-
 ne, et hominem esse Verbi instrumentum,
 nec agnoscebat in Christo unicum, ac tota-
 le operativum principium.

115. Ecclesia autem catholica naturam
 humanam cum Verbo divino in unitate per-
 sone, sic in Christo Domino conjunctam esse
 definiuit, ut utraque natura, divina inmi-
 num, et humana maneret incorrupta, et idem
 suppositum esset Deus, et homo. In hoc legitur
 mag.

maximè sita erat Nestorij haere^{is}, quod ne-
garet hypotaticam, sive personalem, quae sub-
stantialis est, intercedere unionem inter Verbum
divinum, et naturam humanam, quodque natura
humana à Verbo avulsam, totale esse suum
operativum principium, contendit. Unde duas in
Christo personas pertinacè animo defendebat.

¶ 176. Iuxta, ut dicitur intelligat obversa, triplex
esse unionis genus: alia dicitur accidentalis, qua
duo sic ununtur, ut non efficiant aliquod suppo-
situm, arguendi^{teat} unio vestri cum homine. Alia
dicitur hypotatica, seu personalis, quae substan-
tialis est, qua duae naturae in unum suppositum
ununtur, ut Verbum divinum, et natura huma-
na in Christo Domino. Tertia est essentialis,
qua duae partes inter se uniu^{er} ex instituto na-
turae postulant. Unio autem naturae humanae
cum Verbo divino in Christo non est acciden-
talis per inhabitationem Verbi, aut unitatem
affectus, aut per operationem, quasi homo in
Christo solum sit Verbi instrumentum, ut som-
niabat Nestorius.

item

177. **I**tem nec est essentialis, non enim ex utraque natura, divina nempe, et humana natura una coalescit, ut somniantur semi-Euthyquiriani, qui nec mutationem unius naturae in alteram, nec confusionem admittiebant, sed utraque in unam coalescere fingebant, ut anima, et corpus in hominem. Est autem hypostasis, seu personalis, quae substantialis, et propria est, qua humanitas unita est verbo in unitate personae.

178. **S**i autem quaeratur quomodo illa unio substantialis facta sit? Resp. Aug. verb. ep. 3^a. nihil autem quiddam addit sibi rationem flagitant, nequomodo Deus hominem permixtus sit, ut una fieret persona Christi, cum hoc semel fieri oportuerit: quare ipse sibi rationem reddant de re, quae quae ut dicitur fit, quomodo miscetur anima corpori, ut hominem sit. Ita in unitate personae Deus unitur homini, ut Christus sit.

179. **O**bjicitur quarto: natura humana in Christo aliquid positivum amiserit; sed amiserit personam creatam; ergo. Prob. maj: si natura humana in Christo nihil positivum amiserit, certe non
Christus.

Christo esset persona creata; sed non est; ergo.

Prob. maj: si natura humana nihil positivum amittet, in Christo esset omne id, quod est in alio homine, Adamo scilicet praeter peccatum; sed in Adamo est persona creata; ergo. Disting. maj: ultimam syllogismi: esset quoad entitatem omne id, quod est in alio homine com: quoad connotationem nego maj. et com: et m:n. nego conseq.

180. Itaque sicut aqua gutta in Oceanum injecta, eadem remanet, quantum ad suam entitatem, ita in Christo remanet omne id, quod homo est quoad entitatem; sed quemadmodum aqua gutta in Oceanum injecta non habet veram ita rationem totam, sed partem, tum non ut amplius natura humana in Christo non habet personam, rationem suam, nec totum operationum principium.

181. Rep. ^{sed} neguit deficere Christo Domino persona creata, quoniam ipse deficiat aliqua entitas; ergo nulla est solutio. Prob. m:n. ubi persona creata deficit perfectio; sed perfectio neguit deficere, quoniam deficiat aliqua entitas; ergo. Nego m:n. ad prob. com: et maj. Disting. m:n. perfectio neguit deficere quoad entitatem, quoniam ^{est} com: formaliter, et quo-

80.

quoad denominationem nego min. et conseq. Ratio
in persona utique perfectionem dicit, nempe esse
sui juris, esse totum, et integrum operationum
principium, quae omnia, licet non possint defini-
ri entitati, nisi defectu alterius entitatis, de-
ficiunt tamen natura humana in Christo, non
detractione aliqua, sed ratione unius hypostati-
ca ad Verbum, ut cuius entitas, quae se sola esset
adeguatum operationum principium, talis non sit,
nec sui juris, ut transeat in jus alterius.

182. **I**nister: ergo saltem in aliquo sensu
in Christo est persona creata. Nego conseq. perso-
na quilibet nomen connotationem includit, nec con-
venit omni naturae rationali; sed tantum, quae
non hypostaticae, sed personaliter nobis dicit unita,
licet quae suos actus connotat, tanquam eum
principium totum, et integrum: natura autem
humana in Christo non est huiusmodi, ut abunde
est explicatum, quare in ipso non est persona crea-
ta.

183. **I**nringit: ergo natura humana Chri-
sti Dominum deficit hoc, quod est sui juris, et totum
operationum principium; sed hoc est aliquis positum;
ergo. Jam fuit responsum: licet tamen
con.

50.

consequi defectu quoad entitatem nego: formaliter, et quoad denominationem subdistingui: ex defectu rectori nego: ex defectu connotati com. conseq. licet in Christo remaneat tota entitas naturae humanae, omnique portio hominis perfectio, non tamen est sui generis, ut quia haec denominationes non habet natura independentem a connotato extrinseco, nempe essentiali unum personarum ad alterum nobilitatem. Doctrinam hanc, quae per magnam est usum ad plures in Sacra Theologia difficultates emendanda, philosophiamque a pluribus entitatibus levandam, in ratione collationis, ubi de relatione fuerit sermo, exponemus.

184. Obiicitur quinto: si natura humana in Christo non deest aliquid positivum, nihil defectu, quomodo persona dea queat, ergo. Prob. antec: natura humana in Christo est liberissima, et sui generis: item est individualis, et singularis, ergo. Nego antec. ad prob. distingui. antec. quoad primum partem: est sui generis, et liberissima parte nomine, sive ut natura, quae non est principium totale suarum operationum com. in ratione totius nego. Non enim, ut saepe diximus, ea est status

argen-

II.
argenti[?] p^rincipium. Item dicitur long. secundam
antecedentem partem: est singularis, et indub.
dua logicè con: p^rincipiè nego. Et itaque indub.
dua logicè, cum de nullis non procedetur: non
tamen est indub.[?] dua p^rincipiè, cum in alio perfec-
tior[?] existat, nec sola operetur.

185. Obiicitur sexto: substantia Verbi per
unionem suplet in humanitate minus sub-
stantia creata; sed in humanitate requirit supple-
ri per unionem minus carentia unionis; ergo
substantia creata non consistit in huiusmodi
carentia. — Dicitur long. mag: suplet in humanita-
te minus creata substantia, quatenus illam
efficit subsistere in Verbo con: quatenus illam
efficit subsistere in se sola nego suppositum,
et dicitur long. min: requirit suppleri in humanitate
per unionem minus carentia unionis denom-
mando humanitatem non unitam, seu in se sola
subsistentem con: denommando humanitatem
personaliter unitam, et in Verbo subsistentem
nego min. et con nego.

186. Substantia Verbi eadem supplet sub-
stantiam creatam in humanitate, quatenus illam

182.
tam efficit subsistere non esse sola, sed in Ver-
bo, et quatenus illam terminat, et complet, adeo
ut natura humana in Christo Domino comple-
ri amplius non possit. Unde natura humana
ex tali conjunctione cum Verbo profertur, plus
neque ipsi accedunt praenogativa, quae in voce
negatione non est. Inertius. *Ita enim fit, ut*
homo sit Deus, et Deus homo.

187. Obiicitur septimo: interduo entia com-
pleta non potest esse unio substantialis; sed nat-
tura humana est quid completum, si subsistentia
ita nihil addat naturae, nisi negationem; ergo
inter Verbum deum, et naturam humanam
non potest esse unio substantialis, si subsistentia
solum addat naturae negationem. *De istis:*
may: completa tam in ratione naturae, quam
in ratione suppositi, in persona conueniunt
ex illis sit tantum completum in ratione naturae
nego may. et de istis. *may: natura humana, quae*
est principium totum in actione operatiuum con-
ueniunt tam in ratione naturae, quam in
ratione suppositi: est quid completum in ratione
naturae conueniunt: in ratione personae nego may. et conueniunt.
Natu-

83.

Natura enim humana in Christo est tantum completa in ratione nature, non in ratione persona per se, ut non sit principium totum, et integrum suorum operationum, in quo ratio persona consistit, ut abunde est explicatum.

De accidenti. § 3.

188. Accidenti nomine nihil aliud intelligi solet, quam id, quod est extra rem essentialem, quodque accidenti logicum jure appellatur, verum id, quod ita inest substantiæ, ut per se non subsistat, sed inhereat tantummodo; idque accidenti proprium vocatur. Sic forma materialis in subiecto recipitur, ut jam inveniatur, sed in eo subsistit, ut pars ~~substantiæ~~ totius, et per se dat esse; non item forma accidentalis, que nec subiecti, nec totius partem datur, nec dat esse nisi, sed tantum esse, aut quantum, aut quale, quod esse secundum quid appellatur.

189. Hinc accidenti definitur esse in alio, hoc est esse naturaliter impotens existere sine subiecto, id est esse naturaliter exigens inherere alteri.

24.

Unde inherentiā. ex fere modo competiti acci-
denti, quo peccatatem conveniæ substantiæ
jam diximus: ex quo liquet, divisionem entis
creati in substantiam, et accidentem esse adæqua-
tam. Accidentis divisionem in logica dedimus,
cum de accidenti quinto predicabili egimus. Sed
illud nunc discutimus, utrum dentur hujusmodi
accidentia. Sit ergo-

Quæstio unica

Utium dentur accidentia
aboluta ab omni substan-
tia entitativè dis-
tincta.

Do. Recentiores Philosophi nullum ali-
ud propriè entis genus, præter substantiam,
admittunt, præterque apud ipsos synonyma sunt
hæ voces: ens, res, substantia. Nam, licet fate-
antur, quamplures esse modos qui substantiam
modificant, nullam tamen entitatem à substan-
tiâ distinctam ipsi concedunt. Aserunt enim

25.

enim esse id, quod per se subsistit, ut Angelus,
homo, lapis. Modum autem non ens, sed entis affec-
tionem appellavit, quae nullatenus sine subiecto
esse potest, ut figura, vel motus in corpore, quae
modi apud ipsos nullam rebus ipsius entitatem
superadditam, sed diversos tantum rerum status
designant.

101.

Ex adverso Philosophi omnes contra
communem recentiorum Philosophorum senti-
entiam, existimant praeter ejusmodi modos ab ipsa
substantia entitate realiter solum, non entita-
tive distinctos, accidentia alia admittit sponte-
ne, non realiter solum, sed etiam entitative dis-
tincta, quorum alia ab ^{illa} ~~substantia~~ divina potentia
separari possunt, et separata existere,
vel conservari, alia vero nulla potentia a sub-
stantia ipsa separari queant, quae modi appella-
ri solent. Sententia haec veritatis probabilis est
amplectenda.

Notitia advertitio.

S. 4.

102. Praeter modos dantur accidentia quae-
dam ab omni substantia entitative distincta.

Pro

96.
Prob^o: Modus dicitur sine quo res esse potest,
at non vlc^o s^om; sed dicitur accidentia, quae sine
re subjecto dicitur esse possunt; ergo. Probo
m^o: In sacro sacro Altari Sacramento ma-
nent panis, et vlc^o accidentia, ipsa panis, et vlc^o
substantia non superstitit; ergo dantur accidentia,
quae sine subjecto dicitur esse possunt.

103. Prob^o: secundo: gratia habitualis est vera
entitas supernaturalis ab anima entitativa dis-
tincta; sed non est substantia; ergo accidens; dan-
tur ergo accidentia absoluta ab omni substan-
tia distincta. Probo mag^o: postea m^o: probaturus:
quidquid realiter perfectio est, realiter est entitas;
sed gratia habitualis est realiter perfectio ab ani-
ma entitativa distincta: est enim imitatio di-
vine sanctitatis, et participatio divina natu-
rae, juxta illud sacra pinguis margarita, et pretio-
sa nobis promissa de nosit, ut per hoc effluam^o:
m^o divinae consorte naturae; ergo. Prob^o: jam m^o.
pr^o m^o syllog^o m^o: omnis substantia immateria-
lis est intellectiva ut quod, ut probant commu-
nter Theolog^o cum S. Thoma; sed gratia non est

intel.

intellectiva; ut quod; ergo non est substantia

104. Prob. tertio: actus fidei, operis, et charitatis non sunt substantia, cum per se non existant, sicut accidentibus advenantibus; sed ab anima entitativè distinguuntur; sunt ergo accidentia, sive modi ab omni substantia entitativè distincti. Probo min: actus fidei, operis, et charitatis sunt vere realitates animarum perfectiores; ergo ab anima entitativè distinguuntur.

Solvuntur argumenta.

S. 5.

105. Obj. 1. primo: si darentur accidentia absoluta propriè habente verè; sed non habent: non enim sunt ens, sed entis, nec propriè fiunt, aut produuntur. ^{ergo} Ergo min. et implicatam prob. disting: non sunt ens, hoc est, in se non subsistentur vere: non habent suam naturam, et existentiam sibi propriam nego. Fatemur, accidentia esse, veritè appendicem substantiæ, ac sine illa naturalitèr non posse existere, nec esse, fieri, aut produci ut quod, hoc est, ut id, quod per se volum naturalitèr sit, sed duntaxat ut quo aliquid est

est in aliqua linea accidentali. Verum hoc non
sequitur, accidens non esse quidam substantia
tractum.

106. Obiicitur secundo: si accidens a substan-
tia distingueretur propriam haberet entitatem;
sed non habet; ergo. Prob. min.: si accidens proprie-
tam haberet entitatem in se existeret; sed non exis-
tit; ergo. Prob. min.: accidens non subsistit in se; ergo
non existit in se: cum subsistere nihil aliud sit, quam
in se existere. Resp. negando ultimam consequentiam. Ac-
cidens quippe, cum habeat suam essentiam, suam
quoque habet existentiam, sed non idcirco subsistit,
cum subiecto alium inhaereat.

107. Obiicitur tertio: non potest explicari pro-
ductio,eductio, et materialitas accidentium; ergo
non sunt accidentia a materia distincta. Res-
pondeo, materialitatem accidentium consistere in
dependentia communi a materia, aut unionem cum mate-
ria, sicut regnum distinctum calidum ab unionem cum
calore. Circa communem productionem dicimus, alia fieri
se simul producta cum substantia, ut quantitas a se;
alia vero a substantia profluere, ut calor ab igne,
aut seduci ex potentia subiecti: naturalia quidem
ex potentia naturali, spiritualia vero ex potentia obediencia.

Et

99.

108. Et haec sunt argumenta, quae accidentia
 abstracta à substantia entitativè determinata non
 verè in oppugnant. Cetera, quae tantum acciden-
 tia aliqua particularia eventare tentant, omittè-
 rimus: id enim hic tantum interdum, aliqua sal-
 tem abstracta accidentia ab omni substantia divi-
 timela admittè oportere: nullum enim accidenti-
 vè contra adictionem involvit, et aliunde, ea de faci-
 to dant, vati, ut opinor, argumenta supra allata
 voluerunt, et, licet non negem, vati probabili som-
 ptione in occurrè ex Metaphysicorum doctrina
 posse, nulla tamen est, quae magna difficultate
 non patitur.

Caput VI

De corpore, et spiritu.

109. Quid corporei, vel incorporei entis, Idea,
 vel nomine designet, quove discernimè, vel caracte-
 re distingui possit, an ens aliquod corporeum, vel
 incorporeum censeri debeat, in quo minimum corpo-
 reum, ac spirituum natura posita sit, nunc exponemus,
 cum praesentem ex huiusmodi cognitione ab-

vix-

substantia quaedam sententia repellenda est. Iudicium
vero longe facilius est componere quam spiritus
cognitio, primum de corpore, deinde de spiritu
brevisime differetur.

De Corpore. S.V.

200. Corpus vocatur illa substantia, in
qua tria dimensio, longitudo scilicet, latitudo, at-
que profunditas, reperitur, plurimaeque alia affec-
tione obiectantur, ut cognitas, duritas, fluiditas,
ceteraque qualitates, quae sensibus percipi possunt,
praesentem vero impenetrabilitatem, qua corpus unum
ita alteri resistit, ut ab ipso penetrari non possit,
et a suis locis excludat quodcumque aliud in se ipsum,
quod extensum, corporeumve sit.

201. Haec omnes qualitates, siue affectione
ita proprie sunt substantia corporea, ut spiritus ex-
clusis, nulla ferè nobis appareat ratio recessiva
non solum à spirituali substantia, verum etiam
à quolibet accidenti. Unde etiam in philosophia
hinc sensibus notari, quam corpus; nam sicut
ait magister Ambrosius in libro 10. commentariorum
Lucam: quod tangitur corpus est, quod palpatur
ceterum

101.

corpore est, nihil fere occultum mentibus nostris,
quam spiritum. Cum enim nobis regulam tenere con-
cessum ab auctore Deo non sit cognoscere quid sit
virtute rerum, nisi in affectibus, et proprietari-
tibus suis, patet cuilibet sensu ad rem esse hanc
ideam componi iuxta quantitates ex prædictis
affectibus propriis, et specificis spiritus.

102. Insuper nihil mirandum, quod in
hac controversia, ita dixerit Antiquus, ut
recte deo de spira possit: quod homines, tot senten-
tia. No, tamen brevitate consentiens, omnia
minime præcipue pauca referemus. Ceterum
cum suis sequantibus quiddam componi in
nullo alio possit, quam in extensione actuali vel
longiori, latiori, et profundiori, per hanc immo, ut
ipse sentit, consistit substantia corporea in
aliqua relatione ad subiectum, cui inhaerent, quod
quidem non accidit motui, figurae, ceterisque
componi accidentibus, siue modis. Quippe motus,
figura, ceterique modi ad corpus, tamquam ad
subiectum referuntur, in eo recipiuntur, et ab ipso separari
non posse intelliguntur.

103. Haec idea corporis, tamquam substantia
extensa, in longiori, latiori, et profundiori, pro ve-
quid

sequitur laudatus Author, ceteris voluminibus
 huiusmodi suppeditat argumentum distinguendi mens-
 tem à corpore in substantia non quæ extensæ
 sive in extensione solida invenimus. Dum taxat
 divisibilitatem, figuram, ritum, motum, et quæ-
 tem, minime verò cogitationem propriam solius
 substantiæ spirituales. Hæc sententia plausibili-
 ter non solum fuit pluribus Ethicis, inter
 quos præcipuè assertores fuisse Democritum, et
 Epicurum, sed etiam magno Patenti Augusti-
 no, qui in libris de quantitate animæ numero 6.
 ita loquitur: "primum ab te quæritur an cor-
 "pus ullum puter esse, quod non pro modo suo ha-
 "beat aliquam longitudinem, latitudinem, et
 "aptitudinem? :: Si hoc demum corporibus, quam-
 "tum mea opinio est, nec sentire possunt, nec om-
 "nino corpora esse recte existimantur: Et epistola
 "187. spatia locorum tolle corporibus, nunquam
 "erunt, et quia nunquam erunt, nec erunt."

104 Casserius verò, qui cum Epicuro
 contendit, posse nihil stare absque ullo corpore ex-
 tensionem vacuam, mathematicam, et penetra-

panis esse non percipitur. Unde Carterius
 stabiliens, quod unitatem substantia corporea
 in actuali extensione partium itane, idemque
 esse comperere extensionem solidam, ac substantiam
 etiam corpoream, fateri debere videtur ut conse-
 quentia, non solum specie panis, et unitatis, sed
 ut Comilium Tridentinum sess. 13. cap. 1. sed
 etiam substantiam spiritus in Hostia conserva-
 ta remanere, quod est error Lutherorum, et Cal-
 uinistarum damnatus à predicto Comilio loco
 laudato.

Rob. Et licet ipse à re hoc argumentum per-
 petuum silentium seruare proposuisset, eadue-
 tus ratione, quod multa Deus efficere potest,
 quae humana ratio, seu Philosophia nequit attinge-
 re; tamen à primibus lapsus, mutauit con-
 silium: ac tandem in epistola non dum typis
 edita argumento supra facto respondet: Sed
 Eucharium, et Sacramento solam manere super-
 fluem panis, et uini, et hanc non esse partem
 substantia, nec quantitatis corpoream, sed dum-
 taxat entitatem modalem extremitatemque

105.

tam componitur contenti, quam ambientis. Sed
hoc responso non evadit vltim argumenti; in-
superficiei enim, in primis, Spiritus Sancti,
non potest non esse pars substantialis: tum quia
superficies est una ex tribus dimensionibus,
quibus constat corpus mathematicum, in quo
non distinguitur, in sui sententia, corpus
primarium; nec ulla ratio est, cur linea, et pro-
funditas sint partes substantiales corporis,
non autem superficies.

106. Tum quia superficies extensio non
comportat in longum, et latum, ut nemo dubi-
tat; cum ergo in extensione collocet hinc Authon
essentiam vel corpoream remanente superficie per-
misi in Eucharistia, remanere debet iuxta
suum aliquid substantialis Spiritus panis, quod ut
haereticum, ab omnibus Catholicis habetur.
Insuper: vel illa superficies, quae remanet est
aliqua entitas substantialis, vel aliqua enti-
tas accidentalis? si primum; Ergo non tota
substantia perit in consecratione: si secundum,
jam datur aliquid extensum in longum, et la-
tum, quod non sit substantia, sed accidens: con-
ve-

sequenterque non in extensione actuali valet
 stare quiddam substantia corporea; cum constitu-
 tionem substantialem non possit verificari de accidenti.

108. Ostenditur insuper hujus opinionis posi-
 ritas: fide tenemur post consecrationis verba, sub-
 stantiam panis deivine corporis Christi adesse: quo-
 modo legitur illius naturalis dimensio positi-
 ta est, cum totum sit vel sub minima Hostia par-
 ticula. Legitur, licet omnia corpora, quae videntur
 tripliciter consistere dimensione, haecque sublata cater-
 re corporis affectionem naturaliter conservant, non
 tamen in illa corporis essentiam positam esse cer-
 veni debet. Hec hanc auctoritate S. Augustini, aut
 aliorum Patrum ostendi posse crediderunt, docent
 illi quidem eam esse corporis notionem, ut exten-
 sionem habeat, majorque pars corporis majorem
 locum occupet, ac minor pars minorem locum reperi-
 deat: sed in quo posita sit natura corporis non
 explicant.

109. Sicut autem actualiter extensio ad ipsam
 corporis essentiam spectare, eoque constitui non
 potest, pariter nec impenetrabilitas absoluta
 ad essentiam ipsam spectabit. Inanis enim corpus
 ita

107.

Ita comparatum sit, ut tactum non stat, et corpus aliud à loco, quem occupaverit, excludat, non tamen impenetrabilitas ipsa, tanquam attributum essentialiale corporis censeri debet. Nam corpus Christi in Sacramento Altaris partes omnes habet, vel in minima Hostia particula. Licet ergo ad naturam corporis spectet, quod naturaliter exigat impenetrabilitatem, vel immediate ratione sui, vel mediate ratione quantitatis, minime tamen actualis, et absoluta impenetrabilitas ejus essentialiter constituitur.

110. Hic ergo opinionibus rejectis inferam
tam potest, quod corpus nomine intelligi debet
ens illud particulare, ac reale, quod particula, ac aliq[ue]
extensione, et impenetrabilitate praeditum sit, sed
ita tamen, ut affectiones illae corporis non essentialis-
sive, sed accidentales sint; adeoque corpus essentialiter
in hoc uno particula censeri debet, quod sit substantia,
qua quantitatem explicat mediate adhaerentem
sibi. A quantitate enim oritur actualis impenetrabilitas, sive
extensio, aliq[ue] corporis affectiones: Unde ad naturam corporis spectat
exigentia valtem mediate impenetrabilitatis, et
extensionis, non tamen actualis impenetrabilitatis
tal

tas, sicut nec extensio actualis. 1.8.

211. Item corpus proprie dicitur materia prima rerum sensibilium, quippe quae quantitatem accipiat, et immediate accipit. Item totum compositum ex forma, et tali materia, quippe quae dicitur quantitatem recipit inhaerentem sibi saltem secundum materiam. Formae vero materiales vel potius corporeae, quam corpora dicuntur. Per attributa vero ad corpus corporea dicuntur affectione nullae, quibus corpus ipsum usum non consideramus, ut color, figura, caetera quae accidentia, quae corpori sunt propriae.

De Spiritu. S. 2.

212. Existentiam vel spirituale primum operatione omnibus nota manifestant. Invenit, qui ignorat, datur intellectum, voluntatem, amorem, odium, dubitationem, opinionem, &c. Adhuc Pyrrho nihil de omnibus dubitante non possunt non percipere, se dubitare. Itaque autem operatione non posse à substantia materiali proficere manifeste nobis contra Epicureos, demonstrat. Idea
quam

Id.

quam corpore habemus. Non enim aliud quiddam
plam incompletum per corpus, quam substantia copiosa
extensio, motu, figura, & atque extensio, me-
tus, figura complete cogitationem, amorem, & an
excludunt. Si quidem, quantumvis corpus extensum,
vel aliud moveatur, vel figuretur, nunquam cogi-
tationem, et amorem elicit. Necessum est ergo po-
nere aliud perfectum complete distinctum, quod
aliud esse non potest, quam substantia spiritualis,
cum non sit medium substantiarum inter materi-
am, et formam.

113. Et sane quid absurdum fingi potest, quam
exiguam materiae partem esse intelligentem, et
amare non tantum res corporales, sed etiam spiritualis
le, et a sensuum commercio remotas. Immo, qualem
est veritas, Deus, et Angelus? Si etiam exigua
veritas, partem tantam virtutis audebit, ut Cae-
lorum motu metretur, dilectum, motumque volun-
tatis definat, et ut demonstrationes metaphysi-
cas, et mathematicas, quae omnium admirationem
moverit, quaeque nobis ab dubio arguunt prae-
cipuum, quam videm, esse namque materiam, quocum-
que motu, quacumque tenuitate, aut figura consti-
ta sit?

Sic

244. Sic stabilita existentia, et distinctio:
ne substantia spiritualis à materiali, Inveit. Atque
gore oportet, In quo ita sit, motus spiritus et
carnem spiritum à corpore. Alij conceptum vel spiritum
tuali in eo collocant, quod natura sua non habeat
extensionem partium, sive in eo, quod non sit inter-
graliter indivisibile. Alij in eo, quod neque sit mat-
teriala, nec ab ipsa in suo ^{esse} dependeat. Alij in eo, quod
neque sit sensibile, nec intrinsece adherere debeat
at vel sensibile. Alij in eo, quod explicat esse definiti-
vum in loco. Alij in eo, quod intrinsece spectet ad
liberum arbitrium. Alij in eo, quod neque sit quanti-
tativa, nec à quantitate inseparabile. Alij deni-
que in eo, quod intrinsece spectet ad capacitatem in-
telligendi, vel quod idem est ad capacitatem omnia
penetrandi intentionaliter. Ex his sententijs duar-
um postrema preferenda esse puto.

245. Dico ergo primum: spiritus recte definitus:
substantia naturaliter independens à corpore
id est, potens naturaliter existeri sine corpore.
Hæc definitio consona est communi sensui, et modo
loquendi. Unde ad probandam spiritualitatem ani-
me

III.

ma rationalis, omnes pro modo ac summat
Independentiam à corpore; quae Independentia, licet
negationem sonet, ratio indicat positivam
nobilitatem, et excellentiam spirituum supra cor-
pus: sicut Independentia Dei à Creatura.

246. Dico secundo: substantia aptissima de-
spiciendi potest: substantia intellectiva, vel substantia
capax omnia percipiendi intelligentia. Haec
desinitur videtur aptissima, non solum, quia com-
mit omnia, et soli spirituum, sed etiam, quia omni-
detegit excellentiam spirituum supra corpus. Om-
nes enim sunt intelligentes, ut perfectionem exi-
miam, comprehendunt, adeo ut essentia metaphysice
Dei in intellectualitate, vel intelligentia, communis
tamen à Theologo ponatur. Dum vero S. Thomas
1. 2. q. 1. art. 1. assentit, spiritualitatem, seu immar-
tialitatem esse rationem intellectivam, et intelli-
lectivum probari ex spiritualitate; intelligendum
est S. Doctorem de intellectivo, prout est facultas
proxima, quae quoddammodo subsequitur ad spiri-
tualitatem; non vero de intellectivo radicaliter; quo
sensu ponitur à nobis pro differentia, seu constituti-
tione essentiali spirituum; prout sic enim dicitur
formaliter intellectivum, et spirituale. Unde Sancti
Doc.

Doctor 4. p. q. 75. art. 2. probat, animam rationalem esse incorpoream, quia est intellectiva.

277. Praeter substantiam spirituales, cum proprie, ac propriis convenit nomen spiritus, de quibus neque supra data dantur alia, quae ad spirituales ordinem spectant, danturque spiritualia, venentitatei spirituales per attributionem, ut actus intelligendi, et volendi, gratia, fides, ceteraque habitus supernaturales. Spirituale in hac acceptione sumptum volent defini: quod naturaliter adherere debet spiritui, sicut in solidum, ita videlicet, ut non solum adherat corpori.

Caput VII.

De Quantitate.

Quid sit quantitas. S. V.

278. Licet quantitas aliquando sumatur pro magnitudine sine cuiusvis perfectione, quae quantitas ^{spiritualis} ~~materialis~~ vocatur, proprie tamen accipitur pro mole corporea, v. cuius unum corpus dicitur magis, aut minus alio, atque ita locum occupat, ut

ut non dicat aliud corpus simili simili esse, atque
 quantitas mobilis vocatur. Quantitatem huius
 mobilis esse accidentem, primum realiter à substantia
 componitur dicitur tunc tueretur communiter
 Penpatetia contra Aristotelm ita omnes, et Caste-
 rianos. Potestima probatio sumitur ex Euctranu-
 thia Mytheno, ubi deficiente substantia, pars re-
 maneat eque quantitate, quae et recipit acciden-
 tia reliqua, et ea reddit unum alijs componitur. Im-
 penetrabilia. Quod argumentum, ne actum argu-
 mus superiorem capite videtur potest.

2do. Effectum formalem quantitativum consistit
 esse quantum, sicut albedine in album, et calorem in
 calidum. Quantitativum autem varia sunt mensura:
 nam primo extendit suam, et subiecti partes in or-
 dine ad locum. Secundo: est apta ad id, reddendo
 subiectum similitudinem ad id, sicut in parte in-
 tegrale modo prius, hoc est per naturalem mo-
 tum, sive per actionem agentis naturalis, puta
 rectionem, vel idem. Tertio: habet esse men-
 suram activam, et passivam, quatenus apta est, ut eque
 comparatione metramur alterum quantum magnum
 tui.

tudinem, et ut ipsam mensuramus per quantita-
tatem alteram. Quarto: est proximum, et immediat-
tum subjectum qualitatum. Quinto: est impenetrabi-
le cum alia quantitate, redditeque subjectum im-
penetrabile cum alio quanto.

220. Thomista minus aliud agnovit in quan-
titate, videlicet extensionem partium in ordine ad
se, vel quod, apud ipsos idem sonat, in ordine ad totum,
vel intotum; quae extensio in eo consistit, quod quanti-
tatem partem integralem habeat unitam, non secun-
dum se totam, sed secundum extremitates, Idemque con-
tingat substantiae ratione quantitativae. Sunt tamen
eorum praesertim, qui avertunt, substantiam formaliter
habere a quantitate, non solum unionem suam
partium, sed etiam distinctionem entitativam, adeo
ut in substantia materiali, praesertim, vel reclusa quan-
titate, nulla sint partes, sed mera entitas simplex,
et indivisibilis. Imo, iuxta aliquos, materialis sub-
stantia non habet, etiam sub quantitate, partes sub-
stantialiter distinctas, sed solum denominative a par-
tibus quantitativae, quomodo dicitur habere partes
substantiales, quia res denominata est substantia;
proinde solum, ut tota entitas substantiae se ipsa sit
sub

II 5.

sub tota quantitate, et tota sub qualibet parte quom-
 titativ; quemadmodum anima rationalis tota est
 in toto corpore, et tota in pede. Sed jam de quantitate
 constitutivo agendum est.

Questio unica

In quo consistat ratio for-
 malis constitutiva quanti-
 tatis? § 2°

221. Quantitatem hujusmodi esse accidens
 absolutum naturali necessitate exigens extensio-
 nem suam partium, et eandem necessitatem com-
 muniari subjecto, et equi partibus in genere cau-
 sa formalis, communiter consentient Philosophi. Verum
 hanc radialem extensionem, sive extensionis
 necessitatem non uno modo explicant. Nam alij
 dicunt esse rationem suorum partium. Alij exten-
 sionem in ordine ad se. Alij naturalem impenetrabi-
 litatem, sive vim repellendi alia corpora a suo loco.
 Quod nobis probabiliter videtur sequentibus declarari
 bene conclusionibus.

222. Substantia materialis independentem
 a quantitate habet, prout necesse est distinctam, ac pro-
 pterea notio partium non est formale quantitatis con-
 stitutivum. Probat: substantia per se necesse est distincta
 a substantia capite; sed hoc habet ex se independen-
 dentem a quantitate; ergo. Probo mag. partem. minorem
 probaturum: quae necesse est reparatur, necesse est dis-
 tinguuntur; sed substantia per se necesse est reparatur
 a substantia capite, ut experientia ipsa testatur;
 ergo.

223. Probo min. primam syllogismum: substantia per
 se, et capite, ita distinguuntur, ut una non sit altera;
 sed hoc habent per se, non per aliquid superadditum; ergo.
 Minor patet: quod nuncupentur, quando quod res qua-
 libet se ipsa distinguuntur ab omni non ipsa. Et quod
 verum est sicut suam entitatem transcendentalem
 huius effectus formale, est rem distinguere a quocun-
 que alia. Si opus est in re clara testimonio S. Thoma

habetur q. 2. art. 7. ubi loquitur distinctio in hoc
 attenditur, quod una res non est altera,
 quod quidem non habent ex alio
 quo superadditum.

224. Substantia materialiter independentes a quantitate habet partes extensas in ordine ad se, ac proinde extensio partium in ordine ad se non est formale quantitati, et constitutum. Prob. Extensio partium in ordine ad se stat in unione partium penes extremitates; sed hanc unionem habent partes substantie independentes a quantitate; ergo. Probo min. unio integraliter partium est unio partium penes extremitates; sed partes substantie independentes a quantitate habent unionem integram; ergo.

225. Probo min. unio substantialiter non procedit a quantitate; sed unio integraliter partium substantia est substantialiter; ergo. Probo min. substantia, ut integraliter composita est unum per se, id est, quod idem sonat unum simpliciter in genere substantie; quia unum dicitur, hominem, aut Equum, ut ex suis membris integratum esse unum per se. Sed tale unum importat unionem substantialem: nequid unum simpliciter in genere substantie constituitur ex partibus accidentaliter unitis, seu per unionem accidentalem; ergo.

226. Radicalis extensio, sive nihilitas extensio, sive constitutiva quantitas est naturalis impenetrabilitas. Quod conceptus recte sit proponendus, siveque essentialis, vultem quoad nos, quae pleniusque vel essentiam explicare ne volumus, nisi per proprietatem aliquam praecipuam, ex qua caetera, quae ibi remanent, probat. 1. quia huiusmodi conceptus praesumit a possibilitate, vel repugnantia quantitatis indubitablem, potestque convenire puncto, vel atomo, vel admittatur compositio continui. Tertio, quoniam plures semipatitici non admittunt. Secundo: quia nihil aliud est exigere partium extensionem, quam ipsorum penetracionem resistere.

227. Tertio: quia, cum propria ratio quantitativae, quae sive praesumitur effectus formalis non consistat in ordine partium substantiae, nec in extensione in ordine ad ea, prout haec explicatur ab Thomae: tunc, nec in actuali extensione secundum locum, vel in aliis ex numeribus consistit, implet, ut consistat in praedicta extensione radicali, vel repugnantia
pene.

III.

penetrationis. Quarto: quia haec repugnancia est, quare radix aliorum proprietatum, aut effectuum: ex ea namque sequitur, ac veluti dimanat actualiter extensio in loco, ex qua subsequitur ratio mensurae, et divisibilitas per motum primarium.

228. Quinto: quia, quod primo de quantitate con-
 sideramus est tribuere substantia mollem compositionem
 qualem non convenit ipsi: quae mollem non meli-
 us explicari potest, quam per exigentiam occupandi,
 ac replendi spatium, ita ut inde trahat, ac pellat motum
 similem, vel non ulnat in idem spatium ingre-
 di sine recessu, ac expulsionem sui: haec autem exigenti-
 a est, quam nomine impenetrabilitatis intelligimus.
 Id vero nomen hoc, licet negativum sonet:
 minus, significatum est positivum, sicut haec: immox-
 tilitas, incorruptibilitas, immaterialitas: sig-
 nificat enim vim remittendi positivam.

Solvuntur argumenta.

§ 6.

229. Obijciunt primo, contra primum corollarium
 commentarii D. Thomae, quod quodlibeto D. art. 6. ait:
 „sublata quantitate substantia remanet indivisibilis;
 sed

sed substantia individualis non habet partes; ergo
 Item. 3. p. q. 76. art. 3. haec habet: natura substani-
 tie tota est sub qualibet parte dimensionum, sub quibus
 bu v continetur; sicut sub qualibet parte aeris est
 tota natura aeris. Et hinc inferunt Christi corpus,
 quia in Eucharistia est ad modum substantiae
 totum et est sub qualibet parte speculandi panis.
 Respon. S. Thom. in primo loco contra vult, ut subst-
 antia, sublata quantitate, maneat individualis per
 sectionem, aliumve motum particularem, quia motus
 huiusmodi non exercetur, nisi circa materiam quon-
 tam, non vero relate ad Deum, aut Angelum.

230. **I**n altero loco vult S. Doctor naturam
 substantiae non individualis, sed in specie, prout illa
 habet conceptum speculatiuum, vel definitionem essen-
 tialis; quo sensu tota species intentionis salvatur
 in quovis individuo; et tota definitio panis veri-
 ficatur de qualibet mica. Nec S. Thom. illa compa-
 ratione aliud intendit, quam, ut totum individu-
 um Christi corpus existat sub qualibet parte spe-
 cium panis, sicut tota substantia speculatiua existit
 sub qualibet parte dimensionum: nam in exemplis
 non quantitas omnimoda similitudo, sed proportio quadam

121.

231. Obijecio secundo: contra secundam conclusionem
 non enim eundem S. Doctorem non semel docentem
 de ratione quantitatis esse ordinem partium in
 toto; sed hic ordo in ordine partium integralium
 consistit; ergo. Nego min: nam ordo partium in to-
 to, qui juxta D. Thomam formaliter procedit a
 quantitate non est ordo unionum partium sub-
 stantiae, licet cum eis concertatur, eumque supponat,
 sicut quantitas supponit subjectum unum; sed est
 exigentia habendi talem ordinem praesentem in lo-
 co, qualis est ordo unionum partium in corpore
 humanum, v.g. sicut scilicet, sicut caput immédia-
 te unitur collo, et colum pectori, ita praesentem
 capiti immédiate sequatur praesentia coli, et
 hanc praesentia pectoris. Exigentiam istam ha-
 bet in se quantitas ratione unum partium, et
 unionum eorum, et in genere cause formalis eam-
 dem communicat substantiae, sed partes suas
 substantialem unitas, praehabenti.

232. Obijecio tertia: compositio partium in-
 tegralium non est ex actu, et potentia; ergo non
 est substantialis, ac proinde consistit in aliquo
 accidenti, quod non est aliud, nisi quantitas. Con-

forma

firmatur: si talis compositio esset substantialis
 esset prima; sed non est: quia prima compositio
 est ex actu, et potentia; ergo. Disting. conseq: non est
 substantialis essentialiter con: integrali v. nego con:
 seq. Non enim omnis compositio substantialis de-
 bet esse ex actu, et potentia, sed ea tantum ex qua
 resultat natura propria essentialiter composita;
 nam compositio integrali partium substantia-
 etiam est substantialis, ut ex dictis constat. Ad con:
 firm. nego min: et hinc implicitam prob. Disting:
 prima compositio prima dignitate con: essen:
 tialis nego. Nam materia pro prior ad formam
 intelligitur integraliter composita ex vultu par-
 tibus

233. Obiectiones quarto: ex ipso, quod substantia
 parte unitiva solum per se extremitate, iam ha-
 bent extensionem, iam sunt alia extra aliam, iam
 resistent penetratiom, quia una extremitas est, et
 quo una ariet aliam a suo loco; sed hoc omne habet
 per quantitatem; ergo per quantitatem habet
 unitivam per se extremitate. Ad argumentum
 respo. quod habent extensionem entitativam, in eo stan-
 tem

123.

tem, quod una pars non sit alia, nec ambe unan-
tura se totis; non tamen extensionem quantitatis
viam; quia non excludunt penetrationem mutuam.
Sunt etiam alie extra alias, sicut extra significet
non esse identificatas, nec unitas secundum refo-
tar; seu vero, sicut denotat immediatam exigentiam
occupandi loca distincta. Quod penetrationem revo-
tant, falsum est, ut etiam, quod una extremitas
substantie, reclusa quantitate ameat aliam, a suo
loco; hoc enim per se convenit extremitatibus quan-
tatis, et ab hac in substantiam refunditur. Pene-
trationem non est confundenda penetratio, vel impene-
tratio cum unione, vel carentia unionis: possunt
enim duo corpora penetrare sine unione, et integre
inter unum sine penetratione.

234. Obijciunt quinto, contra textum conclus-
ionem: Impenetrabilitas est separabilis a quan-
titate: de facto enim quantitas corporis Christi
penetratur cum quantitate panis in Eucharistia;
ergo non consistunt quantitates: Respondeo natura-
lem impenetrabilitatem, sive impenetrationem ex-
igentiam non separabilem per se a natura unum-
me augeri, nec debent augeri posse quantitate

manen-

manente. Unde Impenetrabilitas naturaliter vere ac
 manet in corpore Christi, tamen est penetrato di-
 uinitus cum quantitate panis. Nam quantitas
 communicata subiecto, sicut facit actu quantum,
 ita facit actu Impenetrabile, id est, actu habens exi-
 gentiam Impenetrabilitatis: non tamen facit Impe-
 netratum actum, quia denominatio Impenetrati-
 formaliter immediate procedit à carentia pen-
 trationis, et ad quantitatem comparatur per modum
 effectus secundarij, qui diuinitus impediri potest. Sic
 ipsa panis quantitas, licet operetur diuinitus, non
 desinit esse naturaliter Insuperabilis à subiecto.
 Sic etiam Deus impeduit, ne lignum exeret vim, quam
 habebat ad fluendum in formam Babilonica.

235. Obijciat sexto: substantia materialis
 Cogni, v. g. per se, ac ratione subiecti exigit habere par-
 tem Integrantem; non Inter se confusam; ergo non pe-
 netratur; exigitur ergo penetratio non est quan-
 titatis constitutiva. Sicut long. antec. non Inter se
 confusam per unionem Indebitam, vel carentiam de-
 bita unionis cum: non Inter se confusam per defectum
 extensionis in loco subditus; per se exigit remote, ac
 mediate, quatenus exigit quantitatem cum: proinde,
 et

125.

et immediate nego antec. et conseq. Sic, juxta Phil^o
patet hoc, lapis colligit descendere in continuum, et
non nisi remote, ac mediate, quatenus colligit grad:
ultatam, in qua consistit, immediata exigentia
certa, seu proxima vel eadem.

236. Obijciunt septimo: sublata dicitur quan:
titate a partibus substantiae, nec ut inexten:
sionem ~~localem~~ ^{localem} ergo et impenetrabilitatem; im:
penetrabilitas ergo non est quantitati constit:
tutiva. Dicitur autem: ut inextensioem lo:
calem quantitati non naturaliter debitam nego: em:
titati non naturaliter non debitam con. antec. et
nego conseq. Itaque materia partibus a quantita:
te separabilis non debet in extensio localis, nec pene:
trabilis, sed posset utralibet sp^u pro libito dei contri:
nare contra novum miraculum. Non aliter, ac lapis
gravitate parvatur non deberet descendere, nec ascen:
dere, nec esse deorum, nec marium, sed posset obijci
esse sine violentia nova.

237. Quare si tota substantia Occam dicitur
parvaretur quantitate, posset abique ulterius ad mi:
raculo, vel reduci ad punctum spatij, vel retineri
praesentiam unam partium substantiarum in
eo

eodem patris divisibile, quod nunc occupat, eritque
 tum extensa in longum, latum, et profundum. At
 ea extensio non erit quantitativa: nam non omni-
 nis extensio est quantitativa continua, seu dimen-
 sio quantitativa, sed ea tantum, quae mollem im-
 portat, ita occupantem spatium, ut non compatia-
 tur inibi similibi aliam.

238. Hinc infereretur, quod extensio illa substanti-
 a quantitate nudata posset à Deo, vel Angelo per
 aliam mensuram, vel in mensuram alterius assu-
 mi, atque etiam erit inaequalis, aut aequalis alteri;
 nec tamen haberet rationem mensurae, nec quantita-
 tem quantitativam, quia non importaret mollem
 impenetrabilem. Non tamen posset substantia in
 eo statu quidquam pati ab agente primo, quia
 nec impulsus, nec alia qualitas naturalis in subs-
 tantia recipitur, nisi media quantitate. Nec homo
 quantitate nudatus posset vulnerari, quia partes
 eius non responderentur igitur, sed cum illo existerent
 in eodem loco; nec posset ambulare, aut sentire; quia
 potentia loco motiva, et reliqua materiale cum
 quantitate deficerent.

239. Dicitur: extendis localiter partium substantiarum: hic est effectus formalis quantitatis, saltem secundarius; sed hic requirit non supponere primarium; ergo. Dicitur ergo. antea: extendis localiter naturaliter necessaria com: seu nego mag. et permissu ad minus nego conseq. Extendis localiter partium substantiarum non provenit à quantitate per modum effectus secundarii, nisi, quando est naturaliter necessaria, seu quando resultat ex naturali repugnantia penetratōnis partium. De cetero substantiarum esse localiter extendam penetrabiliter formaliter provenit ab oblectationibus. Sic lapidem gravescere in certum est effectus formalis quantitatis saltem secundarius, qui primarium supponit, et tamen lapis ablata gravitate potest à Deo in certum conversari.

240. Observandum hic, quod in substantiis composito omnia est quantitativa, eaque immutabile receptiva in materia, cuius est proprietaria: Unde forma substantiale, et quantitates non afferunt quantitatem dicitur inextensam, Deoque naturaliter penetrantur cum materia, cuius quantitate tamen reduntur quantitates, quate.

quatenus redduntur necessariam extensionem, et impene-
trabilem cum alio quocumque distinctam quantitatem
habente. Quia tamen hoc non habent ratione sui,
sed ratione subjecti, non dicuntur quantae per se,
sed per aliud. Sola anima rationalis à quantitate
subjecti non quantificatur; quia non est capax ex-
tensionum partium, cum sit entitas simplex; nec
redditur simpliciter impenetrabilis etiam pro unio-
nis statu: eadem quippe anima, quae penetratur
cum quantitate capitivè, penetratur etiam cum
quantitate pedis.

De quantitate discreta

§ 2.

241. Discretam quantitatem esse, quae
partes sunt separatae, sine nullo communi vinculo
coniunguntur, iam in Logica diximus; eamque et
duplex esse differentia: vel enim omnia sunt, vel
oratio. Oratio nihil aliud videtur esse, quam plures
soni non simul, sed successione quadam prolati; de
haec, ut ad quantitatem discretam spectat hoc loco
dic-

128.

dicere nihil necesse est: de numero ergo non auge-
mus. Duo in numero, ut alibi sapē, dicitur Inguentus,
materia numerum, et forma. Materiam sunt res ipsae
numerabiles, ut plures numeri. Forma est, quae nume-
rum in certa specie constituit, sic forma numeri qua-
ternarii, dicitur quaternitas.

242. In quo autem posita sit ea numerum formam
non omnes conveniunt. Ac duo quidem extreme sunt
opiniones, una eorum, quae numerum formam, non aliud esse
re putant, quam esse rationem, quod rebus spiritibus et
tibi a mente tribuitur, quodque nemine cogitante mit-
tum est, sive illud sit esse fictum, aut melius concepi-
tū mentis, quae multa in summam aliquam redi-
guntur. Altera huic opposita sententia est eorum, qui
formam numerum, ut decadem, aut quaternitatem
esse accidunt quoddam reale spiritibus rebus additum pu-
tant.

243. Sed media inter has, eaque rationem omnino con-
sentanea tuenda est sententia, numerum videlicet esse
nemine cogitante, quia numerum non magis a cogita-
tione dependet, quam magnitudo: unde sicut cogitatio
non facit, sed supponit magnitudinem, pariter non facit,
sed supponit numerum. Sic pariter decem ulnas dicitur

ut

ullam mentis actionem continet. Investigat quidem
 intellectus numerum, sed ipse non facit. Inane nu-
 meratio ab intellectu pendet, non numerus ipse. At
 Aristoteles docet, sublato animo tolli numerum, quoad
 numerationem videlicet, aut actum numerandi; non
 quod numerus non existat etiam nemine cogitante.

244. Nec tamen numerus, quoddam est accidens in
 rebus numeratibus dicitur. Sublata enim equivo-
 de, inesse certe entitate decem numerum semper erunt decem.
 Nec decem illa, seu forma denarii numeri magis
 est quod dicitur dicitur a decem numerum, quam a decem
 Angelorum, cum ergo fateamur, numerum in rebus quan-
 titativis exportibus, quem transcendentem vocant,
 non esse accidens quoddam reale, pariter nec nume-
 rus catholice in reali entitate, rebus numeratibus,
 inesse certe consistit. Nec enim eadem entitas
 dicitur subjectus, et loco dicitur inesse potest.

Nihil est ergo numerus, quam certa unitatum collec-
 tio, vel multitudo. Namque, cum unitas in se ipsa
 non sit dicitur meta, et res quaeque sit una nemine cogi-
 tante; sic unitatum collectio, aut numerus non est
 quod a rebus dicitur secretum.

245. Ex h^o facile colligitur, quid sentiendum sit de vi, aut efficacia, quae numeris tribui solet. Nam, si numerus ratione materiae, vel ut est res numerica, tribui videtur, magna ratio est ut: hinc Beta dicitur Runt....

Non numerus sumus, et fruges consumere nati.

At si numerus formam expectemus, nulla res numerus esse potest; quocirca h^o tribuitur ex superstitione potius, quam ex numero ipso proficiatur. Quare non in casto heronum, aut aliarum rerum numerus, ut plebs Imperita superstitioe delirat, vel aliqua esse potest.

De quantitatis proprietatibus. §3°

246. Quantitatis species in logica deo sumuntur, hinc proprietates, quae tres vulgo assignantur, nimirum persistuntur. **I.** per quantitatem non est contraria; non enim corpus corpus, aut linea, linea est contraria, nisi forte ob adiunctas qualitates. Si linea recta curvae contraria quoddammodo dici possit, sed curvitas est qualitas. Et haec magnitudinis et parvitudinis, multitudinis, et parvitudinis sibi mutuo esse contrarias non

alia videantur, ea potius relata, quam contraria
 censeri debent.

247. **II** quantitati proprietate in eo posita,
 est, quod non insuperat magis, et minus, non enim unum
 insuperat est magis superfluum, quam altera. Dicitur
 tamen idem quantitas, aut maior, aut minor, ut plus
 res habeat partes, aut partem esse, sed hae partes intra
 se invicem non inter se posita comparantur, ut in
 rebus accidit, quae insuperat magis, aut minus.
 Nam res dicitur altera calidior, aut calidior, cum plu-
 res gradus calidior, aut albedini in eadem parte
 subjectae se penetrant, quod quantitati convenire non
 potest, cum illius partes nulla virtute naturali se
 se penetrant possint, sed ab eodem loco se extendunt.

248. **III** quantitati proprietate est, quod pe-
 nes eam res dicuntur aequales, aut inaequales, ut simi-
 litudo pene qualitatem accipitur. Sic linea dicitur
 aequalis lineae. Quae attulimus proprietate, non mo-
 do continentur, sed etiam omni quantitati conveniunt.
 Numerus quippe non est numero contrarius, nec insu-
 perat magis, aut minus, atque unum est alteri aequa-
 lis. Idem dicitur de oratione, quatenus hoc loco acci-
 pitur pro numero syllabarum, quae sibi mutuo succedunt.

133.

divert. Tempus itidem, quod est in motu, eadem
dem habet proprietatem. Quamvis enim tempus alterum
aeguale, motum itidem alterum aeguale. At, licet mo-
tus inter se contrarii videantur, contrarietas tamen
non ex motu ipso, sed ex adjunctis oritur, ut quod mo-
tus alter deorsum, alter sursum tendat ex contrariis,
provenit determinationibus.

Caput VIII

De qualitate.

De qualitatis notione divi-
sione, et proprietatibus. **SI**

249. Qualitatem definit Aristoteles: id

per quod dicimus quale. Inam definitionem ple-
tilque calumniantur: est enim huiusmodi, qua albedo,
aut lux definitur, id, per quod dicimus albi, aut lucidi.

Sed ex eorum potest Aristoteles, quod supremam genera-
lem definitionem ponant, et imprimam qualitas, que latius
simā

omne fura est. Tres qualitatis proprietates
 communiter assignantur. Prima, quae omni non
 convenit, ea affectiva, quod licet ea semper, et con-
 trahatur, ut licet calorem, et frigus. Secunda: qua-
 litas respicit magis, aut minus. Res est alba
 calidior. Sed nec omni convenit qualitas; non omni-
 figura extenditur, aut similitudo. Tertia: ratione
 qualitatis res simili, aut dissimili nominan-
 tur.

250. Divisio qualitatis potest esse multplex.
 Nam alia est qualitas naturalis, alia supernaturalis;
 alia materialis, alia spiritualis; alia
 vitalis, alia non vitalis; alia propria, alia commu-
 nis; alia connaturalis, alia praeter naturalis; et
 quae cum notione, ut vulgo notat, omittimus. Ce-
 lebris tamen est Aristotelis divisio, quae quali-
 tatem in quatuor species bimbres dividit
 et. In prima ponit habitum, et dispositionem;
 in secunda potentiam, et impotentiam; in tertia
 passivam, et patibilem qualitatem; in qua-
 rta figuram, et formam, de quibus omnibus in
 logicae egimus. Sed times, ne alia sint qualita-
 tes, quae divisa alia non comprehendat. Sed res
 omnes, et ita.

Quae

Questio I.

An dentur qualitates ab-
 solute ab omni substan-
 tia realitèr distincte?

254. Quam plures esse qualitates, quae sub-
 stantiae accidunt, quaeque ab ea possunt separari,
 sive sint absolute, sive modales, ut habitus omnes,
 figurae, qualitates sensibiles, etc. in questionem
 venire potest. Sic lux, calor, figura, motus, et alia
 praeter infinita iam constituta rebus adveniunt,
 earumque tales demonstrant, et earum certo quodam mo-
 do afficiunt. Sed utrum illae qualitates sint abso-
 lute, quaedam entitates, quae substantiae insepa-
 rantur, huc inter eos magna contentio est. Qui
 modum enim qualitates, omnino esse commenta-
 rias recentiores pene omnes magno pre-
 sertim, contra a quo v. etc.

Nostri assentio
§4.

136

252. *D*antur quaedam qualitates absolutae,
quae sunt propriae accidentia ab omni substantia
realiter distincta. Prob. Quarta sanctificatio est
entitas supernaturalis realiter ab omni substan-
tia distincta; sed est vera qualitas; ergo. Probo
maj. Quarta sanctificatio est vera entitas supernatur-
alis realiter ab omni, quae naturalis est, et
a Deo, cuius est effectus distincta; ergo. Hoc
tradere videtur Concilium Tridentinum ver-
6. de justificatione cap. 7. unica formalis cau-
sa, inquit, est justitia Dei, non quae ipse justus
est, sed quae in iustis fit. Charitas Dei
diffunditur in cordibus ~~sanctis~~ ^{sanctis}, qui per-
ustificantur, atque ipse loquitur. Sic etiam fides,
spe, charitas, dona Spiritus Sancti, inmen grati-
ae sunt qualitates absolutae ab omni distinctae,
ut Theologi communiter tenent.

253. Prob. summo concilio: habitus, seu scienti-
ae omnes, et virtutes sunt vere entitates ab om-
ni realiter distinctae; ab ipse quae realiter distinctae.

non sunt enim species animi entitates, ad quibus
anima naturaliter decorata esset omnibus
tibus, omnique virtute; sed sunt qualitates; ergo.
Prob. tertio: sola texture, motu, et dispositione
partium explicari nequeunt omnes nature ef-
fectus; aliqua ergo qualitates à materia de-
tinita sunt admittenda. Quamquam fateor, ea
non temere multiplicari oportere, et quantum
fieri potest, obscuras rerum causas esse fugi-
endas; sed hoc ad philosophiam spectat: ad unum
presentem intendimus, qualitates omnes ab-
lutas à medio tolli non debere.

Solvuntur argumenta

§. 5.

254. **Obj. 1.º** primo: qualitatibus in sen-
su Peripateticis nullam ideam claram habere
mus; admitti ergo non debent: Argumentum
ortum ducit ex illo principio Cartesiani cha-
racteri: quidquid in idea aliquis vel clare percipit
est verum, de illaque affirmari potest,
quod, licet omnino verum sit, premissis tamen
ultis non esse potest, si es ducti, illa solum vera

existemus, quae clarae, distinctaeque percipiuntur, aut illa sola attributa, vel perfectione reale esse arbitramur, quae in illius Idea clara nobis apparent. Quia namque sunt attributa, quae vera sunt, nec tamen à nobis percipiuntur. Sic, qui nobis hoc argumentum opponit, contra numerum, ut in infinitum indubieibile, tanquam innumerum quoddam, et demonstrat omnibus numerum compositum fonte ad clara animi intellegentia comprehendunt.

255. Accedit, quod maxima est difficultas in exponenda, vel excitanda Idea, quae vere intelligenda, et clara illi possit. Quia namque praecipua, et in illis erroribus in Ideam nostram obrepere solent, quibus Idea obscura, et confusa fuerit, licet pro clara habeantur. Iuxta Idea magis clara, et distincta Cartesii, quam Idea corporalis in aliqua dimensione posita. At haec non aliter, quam ex sensuum praecipua ortus. Unde enim videmus, naturam corporalem in extensione positam esse, nisi, quod nullum corpus, nisi extensionem videmus. Tamen in omnia, quae ad qualitates

ter

139.

ter pertinent ad mobilitate, et distincte non
penitentur, non sedes sunt respondere propter
argumenta supra allata.

256. Obiectum secundo: omnes naturae effectus
per materiam, et motum explicari possunt; Con-
tra: ergo sunt qualitates absolute. Distinguo
ante: explicari possunt, quoad causam materia-
lem: quoad causam formalem nego ante.
et conseq. Aliqua explicari possunt per materiam
et motum, idque ad optimum philosophandi
rationem pertinere fatemur, dummodo ad no-
bilitate; sed non in omnibus fieri potest val-
tem quoad causam formalem, ut in philosophia
videtur. In primo etiam motu esse, aut est
qualitas, aut sine qualitate ut conseq. potest:
et certe materiae ipsi supersent, et que in qua-
litate explicatio ne sunt difficulta, eadem in
motu explicatio occurrunt.

257. Obiectum tertio: que ad qualitates re-
feruntur solent per effluxa substantialia explicari
possunt; ergo. Nego ante: multi namque
sunt in naturae effectus, qui ad effluxa substan-
tiale ut referri possunt. Sic, ubi motus esse

primi.

primus lapis, ubi nihil est reflexio substanti-
 ali loci. Et licet comedamus, plenasque quali-
 tates ad effluvia substantiaria referantur oppor-
 tere, non continuo sequitur, omnes qualitates
 expungi debere, nam effluvia illa substantiaria
 non omni sunt qualitate destituta, cum mate-
 ria per se bene sit, et otiosa.

258. Obijciat quarto: productio, intensio, et
 remissio qualitatum explicari nequeunt; ergo
 non sunt admittere eque modo qualitates. Respo-
 non minus esse, si que ad qualitates pertinent,
 omnia facile explicari nequeant. Id enim per se
 rebus omnibus commune est, ut cum de earum
 existentia constat, tamen, quo haec modo existant,
 aut procedant, aut mirabiliter aliquos effec-
 tus procedant, intelligi, aut explicari facile
 non possit. Sic nihil est motus luce, quomodo ta-
 men in momento penitus diffundatur, aut ex puncto
 colligatur, quomodo evolvet? Nihil omnino de produc-
 tione qualitatum argemus in philosophia, cum
 de formarum educatione sit sermo.

Pro qualitatum intensio-
 nis explicatione sit.

Quomodo fiat intensio qualitatum?

Prænotantur quædam et sen-

tentia reflexuntur.

§ 3.

259. **I**ntensio dicitur fieri, cum qualitas præexistens augetur, ac additur major in eodem subiecto. Sic calor succurrit intenditur in marmore, ligno, &c. Sic etiam pondera cadentia, quo plura accedunt terræ, eo feruntur cum maiori impetu, ac velocitate. Intensio omnium mensurarum solet per gradus, sicut gradus caloris in thermometro. Sed, quia gradus illi possunt indefinitè dividere, volent Philosophi omnes illos gradus ad octo revocare, ita ut gradus octavus sit summus, licet in hoc aliquot graduum myriades numerari possunt. Præter gradus intensio alij dicitur homogenei, qui sunt quidam perfectionis; alij athe-

no generel. qui differunt in perfectione essentia.
 Subiectum ergo est, in quo extensio qualitatis con-
 sistat.

260. Homilita tenent, extensio nem flexu per
 maiorem adlationem ejusdem qualitatis con-
 subiecto. Dum autem quaeritur quid sit ista ad-
 latio major. Sciunt, eam consistere, vel in intelli-
 mione umbra cum subiecto, vel in majori parti
 adlatione existentia in subiecto, vel in majori
 adhaesione existentia in subiecto, vel in majori de-
 portatione subiecti. Scotista et gemita docent, exten-
 sionem flexu, vel per gradum homogeneos, vel ethi-
 cogenos. Qui dependunt gradus homogeneos, asse-
 runt, primo gradum ad se secundum, tertio centesi-
 mum, ita ut confirmat integer exaltetur gra-
 dum, quorum quilibet est ejusdem perfectionis
 cum quocumque alio. Qui vero gradus ethi-
 cos propugnant, tenent, ab unitis produci gradum
 valde debilem, deinde vero perfectissimum, et sic de
 reliquis, qui proinde sunt diversa species. Nece-
 sse est extensio nem flexu contineant per maiorem
 eandem adlationem, cum adlationem partium sub-
 tantia, per maiorem motum, vanaeque intelli-
 gunt

nem. In quibus probabilius videtur prope-
nerimus.

Prima assertio S.

261. Qualitates proprie, quae sensibus
perceptuntur, intendi, aut remitti sapienter dicuntur
absque intentione propria dicta, per hoc proprie,
quod partes aliquas substantiae, qualitate, quae
intendi censetur, praedita, condensa, aut dilu-
tatur, adduntur, aut detrahuntur, majori, vel
minori motu agitantur. Haec conclusio cum
recentioribus utriusque in generalis ordine pos-
sumus, dummodo qualitates omnes e medio non
tollant, et intentionem propriam dictam in pluri-
bus qualitatibus admittant.

262. Prob. conclusio ab experientia: lux, quae ad
visum pertinet, per actus, tenuis, quae substan-
tiae, qualitate illa, in qua lux formaliter sumpta
condensa, praedita, condensa, aut dilutatio
nem intendi, aut remitti dicuntur. Sic lux deperi-
va debilis est, collecta fortis. Unde per lentam
vitaeam transmissa, et in angustum collecta

spatium, cuius dicitur fortius in dicitur, non solum
 fortius ea illuminat, sed etiam comburat. Idem
 in alijs qualitibus vni vult. Nam calor etiam
 speculo vitreo collectus fit vehementior. Cum ig-
 nitur ut omnia in eadem manu parte sunt conseruati
 vbi magis accenditur. Umbrae sunt obcurae, quo-
 ni non luce diluuntur. At si nam est unum aliud mi-
 quod bene magis superat, quo partibus habet, part-
 tes albo, vel albo colore temperatae: et licet haec
 partibus seorsum videri nequeant, tamen simul
 collectae sine dubio percipiuntur.

263. Soni, qui saltim materiam aliter sumpti, in
 tremulo aeri motu positi sunt, intenduntur, aut re-
 mituntur de vi per fortiores, aut debiliores
 aeri motum, et tunc per longiores, aut breviores
 vbi vbi vbi soni, odore, aliisque qualitate, que
 in profusis substantiis collocantur, intenduntur,
 aut remittuntur de vi per maiorem condensationem,
 aut dilatationem partium substantie qualitate
 predictae, aut motu fit vehementior, vel, vni pro-
 fluvia sunt densa, et in sensum organa potens-
 tia immittunt; ergo qualitates percipiuntur sensibiles
 intenduntur, aut remittuntur consentum, per maiorem con-
 densationem, aut dilatationem partium substantie
 quali-

qualitate praedita; per eorum additionem, aut de-
tractiōnem; per maiorem, vel minorem motum.
Tateor tamen plures causas, bene maiorem, vel mino-
rem motum, et eandem quantitatem spiritus proprie in-
tendi. Sed de hoc alibi.

Secunda assertio.

264. **I**ntensio proprie dicta fit per addi-
tionem gradus ad eundem, non vero per maiorem
multiplicationem prehabita quantitati in subiecto. Prob.
Præterea, dum intensio fit, vere augetur, verumque
accipit antecedentem sui: alioquin homo justifi-
catus per opera secundum Deum facta non man-
retur vere augmentum gratiae, prout definit Com-
mune Tridentinum ver. 6. canone 32. sed augmen-
tum sonat accretionem novam partem, aut gradum,
ut patet in augmento, per multiplicationem, accretio-
nem, et per quantitatem extensivam; ergo.

265. Confirmari hominem iusto per Eucharistia
Sacramentum datur tam vere gratia, quam per-
catorum iustorum per Sacramentum poenitentiae,
sed non datur prima gratia; additur ergo gratia
ad gratiam, fitque in eo gratia intensiva per ad-
ditio-

rationem gradum ad gradum, non per maiorem rati-
 onem gratia preparata. Prob. secundo: qualitas
 intensa est magis activa, quam remissa, ut experimur
 in calore; ergo dum intensiva acquirit aliquid vir-
 tutis active, quod antea non habebat; ergo et aliquid
 essentiae: non enim dicitur activa per intensitatem
 ab essentia qualitativa etiam quod Thomista.

Solvuntur argumenta.

266. Nil contra primam conclusionem op-
 poni solet, nisi, quod illa non sit intensiva proprie
 tatis in magis primo opinio, quod ultra fatemur,
 ne questio constitutur de nomine. Obiicit, ergo
 primo contra secundam conclusionem: essentia re-
 rum consistit in indivisibili; ergo nullam additio-
 nem, aut detractionem patitur; eadem ergo est
 essentia caloris intensivi remissi, absque ulla
 additione. Confutur: ille calor fit intensivus, qui
 antea remissus erat; ergo ille ipse praestat effectum
 formalem intensivi calidi absque ulla additione. Ad ar-
 gum. resp. Essentia consistit in indivisibili, non quo-
 ad integritatem primam, ut est essentia in generis
 essen-

147.

essentia materiali; sed tantum quoad prædictas
essentia; quia quolibet ex eorum addito, vel demp-
to essentia est alia. Essentia ergo caloris est ess-
entia, ac numerus non est eadem, quoad integritatem
philosophicam, licet inesse calori eadem sit, quoad præ-
dicata, metaphysica. Ad confirm. dicitur Aug. antec:
fit intensius per additorem gradum ad gradum
con: abique tali additione nego antec. et dicitur Aug:
conseq: Ne ipse unus gradus super additorem
esse unum ab illis nego conseq.

267. Obijciens secundo: non sunt homogenei
gradus qualitatis; aliunde nec etherogenei; ergo
non dantur. Prob. antec: Impariter non sunt homo-
genei, quia duo accidentia solo numero distincta
nequeunt esse in eodem subjecto, cum accidens in
videtur a subjecto; aliunde nec etherogenei, quia
ex formis specie distinctis nequit una qualitas
resultare, sicut nec ex albedine, et dulcedine; ergo
Respondeo gradus illos esse homogeneos, vel etheroge-
nos aequali probabilitate defendi posse. Num autem
admissa graduum homogeneitate dicitur impug-
natio nem: duo accidentia completa, seu non ordi-
nata ad intergradum unum totale con: Incomple-
ta, et ordinata ad intergradum unum totale nego.

Nec

Nec accidit individuatua a subiecto, nisi per extensionem
 reae, et quoad nos, ut alibi observamus.

268. Res. prima: posita graduum homogeneitate, nulla signandi potest ratio, cui iste primus procedatur, quam alius, aut cuius te potius, quam aliter determinatur. Secundo: plures quantitates, partem unita eadem materia non reddunt illam magis quantitatem; ergo plures gradus homogeneae quantitates eodem subiecto communicatae non reddunt intensiorem quantitatem. Tertio: admittitur graduum homogeneitate, non est a signabilius ratio prima, quoniam, una simile non argat in simile; ergo. Res. ad primum ad Deum determinationem pertinet de signationem graduum, qui ex multo producendum est, vel determinandum. Ad secundum nego conversum, quia forma effectus quantitatis non admittit in eodem subiecto magis, et minus, sicut admittit formam effectus qualitatis.

269. Ad tertium in res. id est simile non argere in simile, quia, cum argere univocum intendat sibi a similitudine passum, et ut finis actionis argenti a natura contentus, si passum est, simile ante argenti actionem. Pro complemento obiecta nulli essentia
 finis

plur. probant posse, formam in se immutatam expli-
care in eodem subjecto, non maiorem, non minor-
em effectum formalem pro sola varietate unbonis.
Nam imperium, quod anima reddat oculis, et non
auris potentes videre, non provenit à maiore ordine,
cum oculos reddat magis immutatos, quam aures,
sed à diversis dispositionibus accidentibus. Simi-
liter in alijs casibus defectus effectus formales
provenit ab imperitate subjecti.

Caput IX

De ente relativo.

270. Omnia fere, quae superioribus capitulis
de varijs entium generibus exposita sunt, absolute
considerantur; quippe quae singulis etiam generi-
bus inesse, ab intellectu nostro commode possunt, in
entium sp. omnium indoles sola spectet. Ita plane,
si ens aliquid in se ipso absolute, et res una ab ipso
consideretur, ostendi poterit, quod illud essentialiter
aut existentiā habeat; necessarium, vel contingentem;
muta-

mutabile, aut immutabile; fixatum, sive inge-
ritum; compositum, vel incompositum; substantia
denique, vel accidens censeri debet.

271. Quia verò nullum propemodum ens, ab In-
tellectu nostro percipitur, quàm facile ens ipsum
ad aliud ens referatur, affectione, aut aliè expecta-
ri debent, quæ relative dicuntur; quod ille modus
aut ex ordine ordinatur, quo res una ad aliud com-
paratur. Ita, si magnitudo una cum altera com-
feratur, ipsæ æqualis, major, vel minor dicetur; adeo
quæ æqualitas ipsa, vel inæqualitas, relativa
eiusmodi magnitudinis affectus vocabitur. Humani
votum actuum honestas, aut pravitas ex ordine
deduci debet, quo actus ipse ad legem dirigatur,
ut ipse conformis, vel difformis. Nullum denique
entis genus existere potest, in quo relativa quæ-
dam affectus in esse non possit, cum ens quodlibet
ad ens aliud vel transcendentem, vel prædica-
mentalem ordinem habere possit.

272. Illud tamen observandum plurimum de-
bet, quod affectiones quædam, quomodo ut ab ab-
solute comparari conveniant, relative tamen censende
sunt. Ita paleam, festinam, palliæque id genus esse
po-

parva leuola uocamus, ac si nulla gravitas esset
 huius existeret, et leuitas, quae in huius percipitur
 absoluta foret, cum tandem leuitas illa relativa uo-
 lum sit, nec alia de causa aequi modis corpora leuola
 dicamus, nisi, quod illa cum lapide, catenis, que
 gravioribus comparamus, minorum in illis graui-
 utatem deprehendamus. Ita male ueritatem hoc
 mōnem, modum uocamus: tepentem aequam, et
 cum frigida comparatur, calidam uenimus; uerū
 uerū cum bullente comparata sit, frigida ap-
 pellamus. Cetera, quae pro claua relationum Intel-
 ligentia deiderant ponunt, in logica didicimus,
 ubi uaria relationum genera, et species recens-
 uimus. Nunc autem

273. Quæres **I.** an dertur relatione cathet-
 gonice reale independenter à cogitatione noi-
 tra. Resp. affirmatiue. Quod enim duæ res, sunt
 sibi æquales, aut similes, id à cogitatione nostra
 non proficiscitur. Dicitur: Relatio nihil aliud
 est præter comparationem quamdam; sed omnium
 comparatio fit ab intellectu nostro, ergo Si Almg.
 mag. præter comparationem objecti uerū uerū: for-
 malem nego. Si numerum esse etiam neminem
 cogit

cogitante ostendimus; tamen id nunciativo q̄sio
ab intellectu nostro pendeat. Non dicitur in
tunc quiddam ordo est in rebus, sicut cognatio
negueant in id per comparationem, qua fit per
mentem.

Questio II

Utrum relatio predicam
entalis realiter dis
tinguatur a proximo
fundamento?

274. **T**riplex ratio preterea dubium in est sententi
tia. Prima relationem considerare debet in modo
quoddam accidentali realiter distincto a subjec
to, termino, et ratione fundandi, quod modus est
habetur subiecto relato, nec aliud minus habeat,
quam pure respicere terminum. Ita sentiant
Thomistica, et plerumque Scotistica. Secunda relatio
nem

non adaequatē identificat cum fundamento, et
termina simili sumptū. Ita communiter Jesuitae.
Texta relationem considerant tunc in fun-
damento, quatenus respicit, aut connotat termi-
num, statim ut fundamentum in se, et in-
tuitu esse deat, terminum vero extrinsecē et
obligat, et de connotato. Ita sātī communiter
Doctores nostri. Opinio haec mihi magis prope an-
xietatē, quā quae modis omnes respectuos, non
ā relatione tantum, sed etiam ab auctōre, prode-
runt, omnino ablegat. Sit ergo.

Nostri assentio

275. *R*elatio non est forma, vel entitas
ā fundamento realiter distincta, sed adaequatē
identificata cum fundamento, prout connotat, aut
respicit terminum. Conclusio haec expressē tra-
ditur ā Parente nostro Anselmo in Monologio
cap. 25. Probatur tamen quoad primum partem: immo
etiam omnino est illa entitas ā fundamento, et
termino distincta: cum ista illam relatio ipsa

recte concepti, et esse possit, ergo illa entitas, aut
 modus respectivus est omnino respiciendus. Atque
 patet. Subtracta omnimoda entitate duo albi adhuc sunt
 similes, et duo nixae aequales.ubi futurae sunt, ea quibus
 se non similia, quae aequalia, quoniam una est aequa-
 litas, aut quantitas, hoc est, quae aequalitate, aut
 quantitate conveniunt.

276. Prob. secundo: illa entitas nova, qua fundam-
 mento, aut subiecto supervenit, et ab eis realiter ab-
 singultus omnino est impossibile, nec comprehendi
 animo potest. Tum quia illud concepti recipit, formam,
 aut modum reale in se advenire, sicut Roma nati-
 cativa nihil simile, cum nulla omnino in se fiat
 mutatio. Tum quia nulla affertur causa potest, quae
 novam illam entitatem procreet. Nam quae cau-
 sa novam illam entitatem in se procreavit? Et
 factus realiter illa causam realem nullam esse po-
 test. Unde ergo novus ille effectus? Ina illius
 causa?

277. Prob. quod secunda conclusio nihil parvo: relatio
 non est entitas modalis a fundamento, et termino
 distincta, ut probatum manet; a hinc nec inade-
 quate identificata cum termino; solum ergo no-

perit

155.

perit, ut sit ipsum fundamentum, prout connotat
 terminum. Probo mibi relatio nec inadequata. Etenim
 tripliciter cum eo, quod est aliud à toto esse relati-
 onis; sed terminus est aliud quid à toto esse
 relationis; ergo. Probo mibi; totum esse relati-
 onis saltem in esse tali, et pro expreso est ad aliud;
 sed est ad terminum; ergo terminus est aliud quid
 à toto esse relationis. Altera relatio est ordo subiecti
 et ad terminum, ita ut de essentia relationis sit,
 ut connotet terminum, sicut est de essentia facultatis
 talis, quod objectum suum respicit. Sed quomodo
 modum objectum non includitur in facultate
 essentia, sic terminus non includitur in essen-
 tia relationis. Relatio igitur terminum conno-
 tat non includit.

Soluntur argumenta.

278. Objulit primo: quia realiter separan-
 tur, realiter et ita connotantur; sed relatio realiter
 separatur à proprio fundamento; ergo. Probo mibi:
 manet fundamentum perente termino; sed be-
 reente termino deficit relatio; ergo. Probo mibi:

relat

relatio est actualis ordo, et respectus ad terminum;
 num; sed ordo actualis, et respectus ad terminum
 deficit per eundem terminum, ergo. **Consequens:** relatio
 non deficit, quia aliquid egi deficit, sed per eundem
 deficientem terminum, ceteris omnibus manentibus
 deficit relatio; ergo terminus est aliquid relatio-
 nis. **Ungitur:** tota essentia relationis statim actuali-
 ter essentia referendi; sed deficiente termino deficit
 actuale exercitium referendi; ergo deficiente ter-
 mino deficit tota essentia relationis; et terminus
 deficit manente proximo fundamento; ergo
 deficit tota essentia relationis manente proxi-
 mo fundamento; ergo tota essentia relationis
 inaequante saltem distinguitur a proximo fun-
 damento.

170. **Commissa mag. disting. min:** sed relatio quae
 ad unitatem realiter separatur a proximo funda-
 mento nego: quoad denominationem, sive connota-
 tionem com. min. et nego conie. **Ad minorem probi.**
commissa mag. disting. min: deficit relatio, quoad
 unitatem nego: quoad connotationem, sive deno-
 minationem com. min. **Ad hujus probi. commiss. mag.**
mag. disting. min: deficit unitati per eundem ter-
 minum nego: connotatiue, sive quoad denominationem

concedo minorem, et nego consequentiam.

280. Ad conglam. disting. maj: relatiō non de-
fuit entitati atque, quā nāquid eju. deficiat con-
non defuit denominatiōe, et connotatiōe nego maj.
et disting. min: defuit relatiō quoad entitatem
nego: quoad connotatiōem con. min. et nego con-
seq. Ad id, quo varietud argumentum disting. maj:
tota essentia relatiōis entitati accepta nego:
connotatiōe considerata con. maj. min. et disting.
conseq: ergo defuit tota essentia relatiōis entitas
tūe accepta nego: quoad connotatiōem sub disting:
ex defectu recti nego: ex defectu connotatiō con. conseq.

281. Itaque relatiō similitudinis v. g. quā
palea alba refertur ad aliam paleam albam
nāquid aliud est, quā si albedinis entitas, non
praedicte, quatenus est. albedo, et quā absolutius, et
quatenus terminum connotat. Hinc relatiō illa
entitati accepta solum dicitur fundamentum, et
ve entitatem huius paleae albae, quae attendi quo
existere potest. At relatiō connotatiue considerata,
de qua nunc nos loqui facimus, duo importat, fun-
damentum scilicet, et terminum: fundamentum
quidem ex recto, et striuere, terminum vero ex
obliquo extrinsece, et de connotato.

282. Quis sit, ut deficiente termino pereat re-
latio quoad connotationem, sive denominationem,
et nihil entitativè velationè depleat. Nam re-
lationem deficere quoad connotationem, sive deno-
minationem nihil est aliud, quam entitatem
illam non tribuere subiecto denominationem actu
relati. Potest autem illa entitas immutata ma-
nere, quòd egi modo denominationem præstat
ex defectu alterius cognitionis necessaris requi-
sitæ, sive connotati extrinseci. Unde paries albus
destructo alio pariete albo, nec maneat omnino idem,
desinit esse illi similis ex defectu alterius. Sic
Deus, cuius mundum condidit, denominationem
novam Creatoris accepit, quamvis nulla entitas
nova ei accesserit. Quòd defectu prædicte quoad
denominationem non arguit defectum alterius
entitativè constituti; nec separatio quoad deno-
minationem distinctivè connotati est entitativè

283. Rep. Illa denominatio est quid reale: non
enim est denominatio præstantiæ, aut pure voca-
læ; sed deficiente termino depleat denominatio, ergo
depleat aliquid reale relationè. Concessa may. d. r.
long. m. depleat denominatio quoad entitatem

negò

nego: quoad denominationem comm. min. et nego
 conseq. Idem sonat denominationem deficere
 quoad expressum, non vero quoad implicitum, ut
 alij loquuntur. Itaque denominatio, sive connota-
 tio utique est aliquid reale, sicut relatio ipsa, nec-
 pe entitativè fundamenti non precise, quatenus entita-
 tivè est, et quid absolute, sed quatenus respicit
 terminum. Ita deficere potest entitativè ex de-
 fectu ipsius fundamenti, vel solum quoad denomi-
 nationem ex defectu connotati, quatenus connota-
 to deficiente fundamenti entitativè subjectum non
 denominat actu relativè.

284. **I**nsumes: ergo relatio connotativè accep-
 ta non est solum fundamentum; ergo est aliquid
 aliud à fundamento; ergo aliud præter fundamen-
 tum constituit relationem quoad denominationem.
 Distinc. primam conseq. non est solum fun-
 damentum absolute iunctum voci: connotativè
 accepto nego conseq. et de istinc. secundam conseq.
 est aliquid aliud à fundamento: connotativè ac-
 cepto nego: entitativè connotato subdit istinc.
 aliquid aliud quoad entitativè nego: formali-
 tatem, expressive, sive quoad connotationem comm. con-
 seq. et de istinc. ult. conseq. ergo aliud præ-
 ter fundamentum connotativè iunctum voci

fuit relativum, quo ad denominationem nego: entitatis acceptum subditum; constituitur in ista, et in nego: est in, ut de connexione con. con. eg. Solutio con. tat. ex dictis.

285. **I**n ista: nova denominatione prohibenda fieri non potest sine nova entitate, ut hinc ex in. dicto fieri non potest dictum sine doctrina acc. hinc; sed per novam relativam essent denominationem non positivam; ergo. Ad istum; nego: denominationem ab omni, ut in exemplo allata omni relativum subditum; sine nova entitate vel ex parte recte, vel ex parte connexione con. ex parte recte praesertim nego mag. con. min. et nego con. eg.

286. **D**icitur: quare adeo nova denominatione relativum; sa. trans. it. dicitur ab uno contradictorio in aliud; sed hoc fieri requirit abque acc. hinc nova entitate; ergo. Ad istum; nego: in aliud vel quoad entitatem, vel quoad denominationem con. q. quoad entitatem praesertim nego mag. Ad istum; min. id requirit trans. hinc. ab uno contradictorio in aliud quoad entitatem abque acc. hinc nova entitate con. quoad denominationem subditum; abque nova entitate acc. hinc; hinc praesertim nego: abque nova entitate acc. hinc,

vel utentis defectu. Item non videtur: quia: ex parte
 recti, vel ex parte connotati con: ex parte recti p[er] se,
 aut nego con: et con: ego. Sic Deus absque ulla in-
 mutatione factus est Creator, et homo sine ulla
 mutatione fit alteri dexter, et similiter.

287. **I**ntabul: nequit diebere relativum quoad
 denominationem, quia: omni deficiat quoad entita-
 tatem; ergo. **Pro** ante: forma ex: ten: con: ut per
 to connotat unum effectum formalem; ergo.
Primo ante: de forma absoluta, nego de relativo.
 Nam forma relativum pendet a connotate estantem
 et ut subiecto tribuat propriam denominationem.
Repetendum: connotatum doctrinam neganda
 erunt suas alia entitates, quantumvis quae
 fuerit. **Tunc** enim prohibet identificare actum
 intellectus, et voluntatis cum sola anima conno-
 tante objectum, tanquam primum connotatum es-
 tatis; ergo nego non sit admittenda. **Nego** ante:
 doctrinam namque connotatum ut videtur tunc per
 sumum ad omnes illas entitates ableganda, quae
 perfectio nemini aliquam partem subiecto non
 afferunt.

288. **Ob**jectum: eundem relativum ob: con:
 guntur a subiecto tantum; sed quaedam entitatem relativum

2do. Obijces tertio: remanet relatio ab i-
 que proximo fundamento; ergo realitèr ab illo
 de ite sequitur. Prob. antec: relatio Paternita-
 tis fundatur in actione generativa; sed remanet
 relatio Paternitatis illa transsecta: Patris; nam:
 que dicitur Pater Joannis, quando exiit oter-
 que; ergo. Confirm: actio generativa est relatio
 transcendentalis; ergo non est relatio Paternita-
 tis, que predicamentalis est. Resp. proximum
 relationis Paternitatis fundamentum esse pri-
 viliam entitatem hominis, actione generativa ad-
 dumtaxat se habente, ut conditio necessaria ad
 denominationem Patris. Item nego antec. et
 ad prob. nego may. Ad confirm. permittitur totum
 entimema, quoniam inde ullum sequatur absurdum.
 Poterit etiam concesso antec. negari consequentia,
 quia relatio predicamentalis, et transcendenta-
 lis solum exigunt de. Limitationem expressivam.
 Unde eadem actio generativa, prout esse effec-
 tum, respicit filium, est relatio transcenden-
 talis, predicamentalis vero, quatenus illum
 respicit in utroque termino.

164.
291. Obijci quare: potest augeri fundamen-
mentum etiam immunita relatione; ergo nec-
esse est ab illa distingui. Distinguitur autem etiam
immunita relatione quoad entitatem nego: quod
ad connotationem com. antec. et nego conseq. Ad
hoc enim sufficit distinctio ex parte connotati,
ut in logica questionibus, non de simili argumen-
to, diximus. Ad extremum observa, quod cum Do-
ctorem loquitur de relatione creata, tamquam
de accidenti, similis, est intelligendum de relatio-
ne in quantitate, vel qualitate fundata.

292. Ex dictis collige primo: eventum rela-
tionis. Item esse in actuali exercitio referendi.
Relatio namque est actualis ordo subjecti ad ter-
minum, sive actualis connotatio terminum, quod
absque exercitio referendi intelligi nequit. Col-
lige secundo: nihil impedire, quominus in deo
dentur relationes reales, ad creaturam existentem,
etiam categorice. Nam licet nulla imperio maius
possit deo relatio cum accessione fundamenti, po-
test tamen et accedere nova connotatio ultra ullam
mutationem. Constat enim, deum contingenter
denominari Dominum, producentem, creatorem,
quod denominationes non habuit ab eterno, sed
tunc

tum solvitur, cum Creaturae actu existente.

203. Rursus hic alia quaestione respondendum videtur
 à quibus breviter nos expediemus. Invenitur Regi-
 tus primo: ut non terminus. At de essentia relati-
 vitudinis? Resp. negativè. Nam, licet relatio non po-
 sit esse, nec intelligi sine termino, terminus con-
 notatus non includitur in relatione. Invenitur
 secundo: ut non una relatio possit esse alterius fun-
 damentum? Resp. affirmativè. Nichil enim impe-
 dit, quominus Paternitas unius hominis cum
 alia comparata, sit illi similis. Invenitur tertio:
 unde sumatur multiplicata numerica relatio numerum?
 Resp. relationes multiplicari numerice juxta
 numerum terminorum, si enim eadem paternitas
 extenderetur ad plures filios, haec ratio esset natu-
 rae, et cognitione, quoad singula, et opposita
 relationes, quod est contra naturam relationum.

204. Invenitur quarto: unde sumatur distinctio
 specifica relationum? Resp. primo relationum spe-
 cificam distinctivam non esse ex fundamento, et
 termino materialiter sumptis. Nam, sicut ma-
 teria numerorum diversa non mutat speciem
 numerum, si diversa fundamenta materialiter
 sumpta non efficiunt diversas relationes spe-
 cificas. Sic ut idem est numerus, terminum, licet
 sit

Sit hominum, sive lapidum, pariter easdem est
specie similitudo inter duos homines, et inter du-
os Equos. Resp. secundo, eandem à fundamento, et ter-
mino materialiter sumptiv exeri, non à quolibet
eorum, sicut in expectato. Nam variato fundamen-
to, aut termino diversa est specie relatio. Sic alge-
nus eadem albedine cum nive convenit, et à nivo
diversipat: unde ab utriusque coaptatione speciem
suam relatio depromit.

255. Quæritur quinto: utrum relatio termin-
etur formaliter ad absolutum, an vero ad respec-
tivum? Hoc est, utrum paternitas terminetur ad
filium, an vero ad entitatem illius hominis, quæ
filius est? Resp. terminatur ad absolutum. Unum
enim album dicitur simile alteri, ut albo, et unus
homo æqualis alteri, ut habenti tantam staturam.
Terminatur quidem relatio ad quosdam relativum,
non reduplicativè, et formalitè, sed respectivè, et
materialitè, nempe ad illam entitatem, quæ
determinatur quosdam relativa. Sic cognitio termi-
natur ad cognitum, quia id intelligitur redupli-
cativè, alioquin terminaretur ad se ipsum. Nec
oppositio relativa exigit, ut altera relatio respiciat
at alterum, formalitè, sed tantum ut alterum ex-
termini constituat respiciens, et alterum respectum.

167.

106. Invenitur tandem: quæ, et quales sint relationibus proprietatis? Resp. quatuor vulgâ memorari. Prima: relatio aliquando videtur magis, et minus, ut Petrus potest habere majorem similitudinem cum Paulo, quam cum Joanne. Secunda: relatio est aliquando alteri contraria, ut similitudo est contraria dissimilitudini. Tertia: relata de se mutuo dicuntur, ut Pater est filius Pater; Filius est Patris filius. Quarta: relata sunt simul natura, et cognitione; nam Pater non pater est, et cognoscitur Pater, quando ut et filius, et videtur.

Caput X

De spatio, loco, et tempore.

De Spatio §I.

107. Spatii nomine nihil aliud intelligi solet, quam extensio quoddam, sive capacitas, et qua corpus, vel aliquod illius cuius pars est, ut proinde spatium ipsum occupari, repleri queat. Quis modus spatii idea clarior, et ex varii notionis forma

maior poterit. Et cum, si cubiculum aere reple-
tum sit, et ab intellectu nostro contempletur, hinc
aerem à Deo animantem, hincque aerem exte-
riorem concessit, ne in destructi aeris locum in-
grediatur, inter cubiculi parietes nihil aliud
superesse plane perspicitur, quam sola capacitas,
intervallum, aut spatium proprium, quod solum
ab aere occupabatur, et ab alio corpore replem po-
test.

208. Cum unus corpus omne, quod ex utroque
extensione praeditum sit, in quatuor dimensionibus
reperitur, eaque extensione spatium convenit com-
plere debeat, per se ipsi apparet, extensionem quam-
dam in spatio, quae explendo corpus, per se ipsi
possit, admitti oportere, ut proinde tanta exten-
sio in spatio admitti videatur, quanta sit illa
reali extensio, quae in locato corpore reperitur.
Et sic intelligitur, quod in spatio quolibet eque
extensio à locati corporis extensione distans
debet, cum capacitas illa nunc ab uno, nunc ab
alio corpore replem possit. Atque corporibus
omnibus ex spatio sublatis, spatij extensionem
adhuc superesse conspicitur.

209. Supposita hac spatio, notione, quaeritur
exultur, an extensio illa, quae in spatio continetur
reali, ac positiva sit, an vero potius imaginaria.

160.

namque consentiat debeat. Caeterum, cum nullum
omnino locum corporis expertum esse posse ar-
bitretur, spatium omnino vacuum, aut inane
existere posse negavit, eamque extensionem, quae
in ipso consistit, corpus esse defendit; quod pro-
pter quod ex illis motibus corporis essentiam in talibus
demonstrare possit esse. Constat enim, posse
Deum omnem aërem in hac aula contentum,
immo et corpus omne destruxere, et impedire, ne
alibi subinde aëri subeat, quo casu talis dementi-
simo à nobis consideretur, nec tamen corpus ali-
quod adeo sit.

300. **I**gitur extensio illa, quae tum à nobis
consideratur, ut in imagine soluta affectio habi-
tari debet, quatenus vel consistit, ut possibile
est, et realiter extensio equali proximo spatio,
vacuo, vel inani. Non enim Gaudio comedere po-
test, spatium extensio nemini vacuum, verum, ac rea-
lem esse, mediaeque naturae inter corpoream,
et spirituales substantiam, ac ita est entium
genera admittit oppositum, corporeum nempe
immo, spaciem, et spirituum ipse, cum nulla
est spatii affectio, quae realiter hanc, possit esse
que naturam requirit. Nam immensitatis,
unitatis, immobilitatis, aliisque affectionibus,
que

que patitur talium. solent, quomodo imaginariis
quedam entis imaginariis, affectione.

Sol. Quomodo autem patitur extensio imaginari-
maria sit, equimodum tamen patitur notio accurata
ta locum. motus cogit locum congerere plurimum
potent. Si quidem, ubi patitur ipsum, verumtamen
finita quadam extensio comprehenditur, que unquam
in equalis sit, atque ipsa etiam unquam finem
excedat, hoc indefinita, immoque immobilis esse
videtur, quippe que terminis, ac limitibus omnibus
careat. Sic facile corpus aliquod ex uno locum
alium migrare intelligitur, ubi comprehenditur aequi-
lens corporis extensio, modo hinc, modo alte-
ri imaginariis patitur extensio in parte congerere,
que existens, respondere.

De loco § II.

Sol. Qua de loci natura dicta modo super-
sunt, ex his, que de spatio diximus, intelligi pos-
se videntur. Legitur locus Ab Aristotele: restat
in superfluo corporis ambientis immobilis
spatium. Unde locus, in quo corpus aliquod continet-

tur

III

tua est illa concava superflua alterius cor-
poris, à quo locatur corpus proximum, et imme-
diate tangitur, ambitur, atque circumdatur:
ut exempli gratia: locus, in quo continetur pis-
cis, seu, qui repletur à pisce, est concava super-
flua aquae, quae piscem circum ambit, siue con-
vexe piscis superficies adhaeret. Locus huius-
modi vocatur proprius, et immediatus; immo-
bilis medius, et communiter appellatur quodvis
immediate continens, quo sensu fluvius dicitur
tunc locus piscium.

302. Duo ab ratione loci maxime perti-
nent, adequatio nempe, seu commensuratio cum
locato corpore, quod continet, et immobilitas. Et
certè primus loci numerus, hoc ab Aristotele de-
finito, convenit; non superfleus à corpore loca-
to repletur, atque illud in se continet. Sed maxi-
ma est difficultas, quomodo tunc, loci immobi-
litas salvari possit. Si enim locus tunc est
concava superfleus aeris ambidentis illud, quo-
modo locus ille immobilis dici poterit, cum aeris
partes continuo, per omnique motu abeantur,
et nunquam eadem sedent perseverent?

303. Respondere solent Philosophi, et Can-
tesium, superfleum corporis considerari, sicut
ce

ce, et mathematicæ. Tunc consideratur phisicè,
 dum considerantur superficies hujus determinatæ
 et corporis, aeris, aut aqua, &c. Tum vero mathe-
 maticè consideratur, non à quantitatibus omni-
 bus hujus, vel alterius corporis abstrahitur, et
 in sola ratione extenditur completum. Quamvis
 legitur, inquit, hæc aut illa corpora ambentibus
 superficies phisicè consideratur, quia corpora tunc
 sunt ambentibus variantur, semper tamen aliqua
 alligari corpora extenditur habenda debet tunc
 que proinde merito, veluti immobilis à mobili
 consideratur.

361. Idcirco autem præter locum ab Aristotele
 descriptum, locum alium, quem Aristoteles
 cum appellat, spatium inmanum, quod res unæ
 quæque occupant, ad nihil opportune contendit, imo
 non alia ratione loci immobilitatem salvam pos-
 se defendit. Quid quid tamen de hoc sit, id Gou-
 verno nulla ratione negare posse videtur, singula
 loci immensa spatia conveniunt. Ac præter, quod
 in hujusmodi loco locata corpora continentur,
 et illud repleant manifestè videntur apparet, cum
 vera corpora in Universi molles universo tunc

spa-

spatio, quod ante spiritum inchoatorem ibi est
 esse completum, completum, unum, et in quolibet
 corpore extensio aliqua determinate, ubi quae
 aequale spatium partem respondeat, ut ostendit provin-
 de verificetur, totum locatum toti loco, vel spatio,
 singula locat corpora partem singula spatium
 partem congruere.

305. Quot vero corpora in ipso loco moveri
 possint, et ~~in~~ locum ipse immobilis perseve-
 ret, facile est videtur. Cum enim in hoc interval-
 lo, vel spatio vacua partem completum, seu aliquid congru-
 possint corporibus ipse aequale, dum corpus
 aliquando, modo hanc, modo illam partem
 occupare completum, ex hac nimirum in illam
 partem excurrere, tum corpus ipsum moveri,
 vel ex uno in locum alium transire dicitur, par-
 tem autem illam spatium, quae successu in corpore
 permanente, immobilis esse facile percipitur.
 Ex his colligitur, duplicem locum admitti oppor-
 tere: alterum ut nunciam ab Aristotele de-
 finitur; inter se cum alterum, nimirum spa-
 tium ipsum. Constat enim Caelum implere
 esse in loco, nec tamen esse in illo, ut ab
 Aristotele definitur; cum nulla sit spatium
 in se ipso.

114.

superficiales, quae illud ambiat. Sed de loci natura
a jam satis, nunquam quae ratione aliquot, quae movere
ut volent, expectamus.

306. Quare primo: quot modis res aliqua in
loco existere dicatur? Resp. duplicem praesentiam
esse ~~praesentiam~~ praesentiam vel in loco, circum-
scriptam vel inminutam, et definitivam, ut nihil di-
cam, de praesentia illa admirabili, quae Deus ubi-
que est praesens, et immensitas appellatur. Res
aliqua dicatur esse in loco circumscriptivo, cum
ita in corpore ambientis superficie continetur,
ut tota totum spatium occupet, et pars illius ali-
cuiuslibet ex parte parti respondeat; quo modo cor-
pora naturaliter locum occupant. Res vero est de-
finitiva in loco, cum ita toti loco est praesens, ut in
singulis etiam loci partibus sit tota: sic ambrosium
esse in corpore dicitur, et res omnes spirituales
in loco definitivae.

307. Quare secundo: an ubi, seu obiectio, quae
definitiva solet utrumque determinatio constitueri
esse in una parte praesentis spatii? Inauguratur,
scilicet de ita figuratur a se locata, et loco ubi? Hoc
est, utrum res sit loco praesens, per se ipsam, an po-

175.

307. *Quæres per modum aliquem superadditum? Respondeo de præsentia vel in loco eadem fieri debet posse, ac de relatione: locum enim, et locatum, esse se respiciunt, et se se demonstrant, cum sint simili, non autem, cum separatim sumuntur, idque ultra ullam formam, vel entitatem additionem. Nam hoc ipso, quod res in spatio sibi æquali constituta contemplatur, in loco esse ultra ullam formam, aut modum superadditum intelligitur.*

308. *Quæres tertio: an res actu existens, possit absolvi ab omni loco saltem divinitus? Resp. negativè. Nam impossibile est rem esse, et nihil esse, ut non potest esse, quin aliquando existat. Implex: si res esset, et nihil esset, quoddammodo extra sphæram, ut ita loquar, immensitatis divinæ, quæ est ubique, consisteret, quod non minus absurdum est, quam rem extra æternitatis ambitum consistere.*

309. *Quæres quarto: an possint penetrare corpora distincta quantitate habentia? Resp. non posse naturaliter. Si namque daretur compenetratione componi, tum impediretur omnis mutua actio componendi ad invicem: non enim tum casu corpus unum alteri resisteret. Posset tamen de-*
vclm.

nitur: nulla enim inde sequitur contradictio, cum
 aliter explicari potest egressus corporis hominis, ve
 ut nascitur ex utero virginis, de pace, sive reuoc
 gantur ex Sepulchris clausis, sicut et Eucharistia
 Mysteriorum, in quo credimus, omnes partes homi
 nis corporis in quavis Hostia particula reperi
 ri.

Solo. Contra praecedentem conclusionem partem obij
 des primo quoniam prima experimenta domi de facto
 penetrat ionem corporum: nam primo: sarga pene
 trantur gantur clausis in cubiula cella, vltra
 claus. Secundo: fulmen transit per argenti m
 ram, et consumit ferrum. Tertio: ferrum est obli
 que signatum, ergo penetratur cum igne. Quarto:
 vas aeneum repletum, adhuc tantumdem capit
 aquae, ac si aeneum careret. Respondere potest ad
 praecedentem translationem arguendum esse phan
 tasticam, in quantum videtur demon, aut vehementer
 Imaginabile videtur nostris sensibus exteriore, ut
 ea putentur fieri in corpore, quae praedicta in mini
 te vix, sicut in materia delusa fiunt. Sed per
 mulo, quod aliquando deperantur in cellam vltra
 clausam, et fieri potuit reuocando gantur, aut potuit
 demon subito tollere obstantem partem mundi, ea
 que deinde se restitueret.

311. Ad secundum dico, partes fulminis ad eas esse subtiles, ut facillime possint transire per poros aërisque corporis, qui non adeo angustæ sunt: quamprimum vero repererint in corpore poros sui transitum impedientes, illud in momento delinunt. Tula vero materia fulminis aëri quando est subtilior, quoadque crassior, contra emittit, ut pro diversitate huius dispositionis fulmen unum non cadat ferream, aliud non cadat lignum. Sed hoc ad philosophum spectat. Ad textum dico: inter poros ferri esse quamplures legni, particulæ, quorum sensatione creditur, totum ferri esse legitimum. Ad quartum respondes, quod aëris corpus commotione compressæ expellit aërem in eum, poris detentum, aëris locum, et partem corpusculorum ut nihil avolantium occupat aëria.

312. Obijces secundo contra secundam communem opinionem partem: expulsi omni corpore a loco altero est formalis effectus quantitativus; sed effectus formalis est inseparabilis a forma; ergo non potest dari quantitativus, quia datur alterum expulsi. Disting. mag: expulsi radicaliter com: formalis sub: Disting: effectus quantitativus præmissus nego: secundarium com: mag: et disting. min: effectus formalis præmissus com: secundarium nego min: et com: seq.

Quantit.

ta: ergo non est ipsa compenetratio, sed causa impes-
netrationis, inquantum habet virtutem tandem, ac peti-
tendi alia corpora, & propria, & dimensionibus, quae
sibi futuram a deo potest in effectu, licet ergo ex pul-
sio naturaliter oratur a quantitate alterius cor-
poris, verum effectu. Minus secundum, formati-
ter tamen consistit in absentia a materia huius.
Sed non magis mihi movet difficultas. Sit itaque.

Quaestio unica

Possitne divinitus idem corpus
esse simul circumscriptive in
duplice loco?

313. De solo corpore localiter extenso procedit
dubium. Compendium est enim, quod idem corpus pos-
sit divinitus habere praesentia, & descripti-
va, vel unam circumscriptivam, et aliam des-
criptivam, ut in Altari & Sacramento fatemur.
Negativam sententiam tenent Thomista. Affir-
mantem autem unquam Scotista, et Jesuita, quae
sententia, ut vera et amplectenda. Sit ligetur.

Nostra assertio.

314. **P**robit dubitatur Idem corpus simul esse
 circumscriptive in duplici loco. Prob? Fidei enim communis,
 corpus Domini praesent praesent cum circumscripti-
 ve locum, quam habet in Coelo, simul definitiva
 admittere in Sacramento Altaris; ergo et poterit
 aliter simul circumscriptiva simul admittere.
 Patet consequentia: nam, si praesentia circumscripti-
 va permittit alteram definitivam, quae naturalis
 vel exigentia componi se ille est, ut pote omne illud
 in parte vel ad idem spatium punctum respiciens;
 una non permittit alteram circumscriptivam ex
 se magis, communi, et connaturalis exigentia
 hoc componi. Confirm: praesentia circumscriptiva
 non excludit essentialiter aliam titulo adae-
 quationum: hoc enim titulo deberet aliam ali-
 am aliter generis excludere; cum per illam vere
 ponatur corpus extra locum adaequatum, ut neque
 ut totum in, et totum alibi; deinde non illam ex-
 cludit titulo similitudinis; ambiguum pariter enim
 una praesentia definitiva excluderet similem
 aliam, nec posset Obstat corpus simul esse in plu-
 ribus locis, sicut praesentia definitiva nullo
 titulo excludit essentialiter aliam.

probat

315. Probatur secundo: possumt duo corpora esse
 in eodem loco simul ex utroque dicitur. In
 re; ergo et unum corpus in dupli loco. Patet conse-
 quentia: tum quia utroque militat eadem ratio
 commensuratio nri, et adagnatio nri. Tum quia
 non minus difficile apparet, palmare corpus oc-
 cupare spatium Umbrae, quam totum Umbrae
 in solo palmam spatio constitui. Tum dem-
 que, quia ubi ulla est in loco ratio diffi-
 cultas, proportione verata, non militet in
 tractatione.

Solvuntur argumenta.

316. Obijerit primo: praesentia dicitur impo-
 sitiva importat essentialiter negationem alterius;
 ergo. Prob. antec: praesentia dicitur con-
 talis, et adagnata; sed praesentia adagnata impo-
 nit essentialiter negationem alterius; alioquin
 esset, et non esset adagnata; ergo. Conflam: d-
 cum in eodem loco est corpus, ita claudu
 huiusmodi loci ut nihil eius sit extra; ergo praesentia
 dicitur con- talis essentialiter excludit alterius. Ne-

181.

igo antec. ad prob. comessa mag. nego min: nam de
conceptu essentiali presentia totali, et ad aequiva-
le solum est communis usum toti exigentia natura
h corporali, sive totum corpus claud. limitibus
hujus loci. Presentia hoc, licet naturaliter non
patitur alteram concurrentem, aliam tamen es-
sentialiter non excludit: alioquin nec pres. essentia
diviniva sumpta Dominum corpus admittet ali-
am in Sacramento.

377 Ad confirm. dicitur. antec. ut extra ne-
gativè com: positivè nego antec. et conseq. Quia
scribi loco nihil aliud dicitur, quam totum corpus
esse extra hunc locum hujus loci cum extensione de-
bita. Invenit bene coheret, quod simul totum est
extra hunc locum sumpto h. extra positivè, prae-
ut denotat presentiam in loco alio dicitur, et
non tamen sumpto extra negativè, prout signifi-
cat non esse extra: sic licet totum corpus Chri-
sti sit extra Coelum, simul totum est extra Coe-
lum, nempe in Altari.

378. Objecler secundo: presentia localis, sive ex-
tensio in ordine ad locum est effectus formalis quan-
titatis; ergo requirit multiplicari non multipli-
cata quantitate. Confirm: extensio localis val-

terri

tem est effectus formalis secundarius & quantitati-
 tivus; sed hic requirit multiplicand non multiplicato, sicut
 modo; ergo. Dicitur quoque: extensio radicalis com: for-
 malis subdisting: est effectus formalis primarius &
 quantitati- neg: secundarius com: antea, et neg: com:
 sey. Itaque extensio in ordine ad locum, sive praesentia
 locali consistit formaliter in ubi-itate, sive commo-
 vatione corporis cum loco, quod multiplicand valet
 vultem formaliter, et comotati-ve, licet non absolute,
 et entitati-ve, per hoc videtur, quod corpus in duplici
 loco collocatur abique multiplicatone entitati-va quan-
 titati-ve. Sic eadem ratio multiplicatur, seu multi-
 plicatone non terminatur.

310. Ad corpus. Dicitur quoque: requirit multiplican-
 dam materialiter, aut multiplicatone unquam neg: for-
 maliter in unione effectus secundary com: sey.
 Nihil minus prohibet, quod praeter unum extensio-
 nem, quod exigit quantitati-ve, ut effectus formalis
 secundarius; alteram com: unum sive in quantitati-
 vitate, quae propterea non sit effectus formalis
 secundarius quantitati-ve, hoc est, non exigitur a
 quantitate.

320. De loco, textus: Eodem numero corpus extensio-
 nali-ter in duplici loco; sed corpus bi-locatum non est

183.

Indivisum in se, ergo. Prob. min. quae seorsum separata
virtuta, et inter se distant non sunt indivisiva; sed cor-
pus locatum distat à se ipso; ergo. Ningo min. ad
hunc. prob. dist. long. mag. quae seorsum separata sunt
tam in se, et entitate com. est in se totum, et unus
ad locum, sive ad duplicativum, et ut locum nego mag. et
sic dist. in ta min. nego con. ex. Corpus unum est in
in duplici loco distanti haberet praesentia distantes,
et diversa quoad loca, sive ratione locorum, quo con-
notat, et quibus est praesens, in se, et tam in se, et
entitativum unum est unum, et indivisum. In modo
modum corpus unum, licet in Caelo, et in Sacra-
mento Altaris existat unum, et indivisum
entitativum.

324 Rep: corpus locatum in duplici loco conti-
gno duplicem haberet in se, ergo quia quon-
tita foret entitativum diversa. Prob. antec: corpus loca-
tum in duplici loco contiguo esset subiectum contigui-
um; ergo duplicem haberet in se, ergo quia quon-
tita sunt, quae seorsum tangunt pene in se. Dist.
long. mag. duplicem haberet in se, ergo quia quon-
tita sunt, et distantes in se nego: extensam subiectum: ra-
tione sui nego: ratione locorum com. antec. et nego
con. ex. Ad prob. dist. long. antec: corpus specificativum
sumptum esset subiectum contiguum nego: adu-

proba

præcative, ut locatum in dictionibus; ostentative, et ratione
 sui nego: extensivè, et ratione locorum communi, et ne
 go concessi.

322. Itaque corpus bilocatum non haberet, nisi
 unum superfluum entitativam, et intensionem, cum
 una sit quantitas; haberet tamen duplicem extensionem
 ratione locorum, quos commotat, et quibus extenderetur.
 Nec esset idem seipsum specificative unum contiguum,
 sed duplex locative distinctus, quatenus occupant alie-
 rum locum; itant huiusmodi denominatio sola lo-
 ci proprie conveniat.

323. Obijcietur quarto: posita bilocatione posset
 idem homo simul esse in uno loco ubi, et in alio motu-
 us; in uno avertens in alio divergens; in uno occu-
 patus, in altero quiescere; sed hoc procul ab absurdo non
 erit. Objectio de bilocatione definitivam con-
 pugnat. Cedo: si homo divinis virtutibus præsent
 hic, simul esset Romæ definitivè, posset hic esse ul-
 vi, illic moturus; hic avertens, illic divergens.
 Quidquid dixeris tibi dictum habe. Pars directa ta-
 men argumenti, et aliorum consilium, que obijci
 solent, ratione nota, quod bilocato subiecto, possunt
 omnes illius forme, et accidentia non essentiali-
 ter affixa loco bilocari, aut non bilocari, prout des-
 placuerit. Non tamen potest subiectum bilocatum
 simul

plur videri, nec pati in duplici loco, quoniam in uno;
quia potentia tum activa, tum passiva essentia
flectitur cum entitate subiecti, quae non augetur
per bislocationem.

324. Nunc potest corpus hinc, et Roma bislocari
tunc, hinc esse animatum, et Roma non ita, si uerū
cet non bislocatur anima. Quia licet nequeat corpus
absolute, et sine restrictione simul esse animatum,
et non animatum, eo quod non animatum absolute
sonet carentiam anime in subiecto, specificatio uero
sumpto; potest ^{tamen} esse animatum absolute, simul
que non animatum cum addito Roma, quod addi
tum efficit, ut sola negetur anima presentia Ro
mana. At homo ille non recte diceretur motu
us, quia motus est absoluta absentia anime a
corpore, quae tunc non adesset. Posset etiam hinc esse
uiuum, et alibi deuiuum, quia hoc pendet a loco.
Similiter posset in uno loco moueri, et in altero qui
eicere.

325. Non tamen posset in homine bislocato dari
al simul assensum, et diuersum; amorem, et odi
um eundem objecti; gratiam, et peccatum; glori
am, et poenam; quia haec superant capacitatem
entitatis eandem hominis. Obiicit tamen, magis con
forme esse uerum exigentibus, quod bislocato subiecto
to

to omnes forma, modi, et accidentia non affixa loco
 co-bilocalentur; quia ratione unum ex legunt comitari
 et subiectum. Idcirco accidentia omnia hominum
 corporum in Eucharistia existere docent Theologi.

326. Ex quo inferes, quaecumque corpora bilocalia
 to accidunt in uno loco, commutabiliter esse, ut illud
 afficiant in altero. Unde, si corpus hic, et Roma
 bilocalium hic calefacit, patitur, moritur, &c. debet
 eandem affectionem, aut mutationem subire Roma.
 Nec hinc sequitur, quod causa hic calefaciens argat
 inditans; quia argere inditans est argere in subje-
 tum absolute non approbatur, quod tunc non
 contingeret.

327. Ut alia reoritur momenti, solvar obicere
 primo: quod corpus ad mitens duas presentia, ut
 ammissa, potest pariter admittere infinitas;
 si aliunde non repugnet infinitum in actu, quia in
 de sequatur corpus illud, fore possibile commensuratio.
 Nam commensuratio, prout est de attributum est pre-
 sentia indivisibilis de essentialiter debita. Secun-
 do: quod si lapis extra centrum locatur in duplici
 loco, non ideo poterit bilocalis naturaliter absolute
 contingere per se ipsum lapidis descensum, sed tantum
 naturaliter ex suppositione miraculi bilocalitatis.
 Tex.

Textus: quod dum Patrem nostrum Anselmum asse-
rit, idem corpus simul esse non posse in duobus
locis, intelligendum est de impotentia physica, et nec
turan. Quarto: quod si vox animi recipit sua signifi-
cat, corpus positive non esse extra locum, quo animus
verbitur, quo sensu accipit dicitur à D. Thomam, mult-
um dubium esse debet, quia contradicit rationem impu-
cet, idem numerus corpus animi recipit esse in du-
bus locis.

De tempore 33.

328. Tempus est ex eorum rerum genere, quae
à doctis, iuxta et indoctis percipiuntur. Nam dura-
tionem alicuius rei omnes intelligunt, siue movea-
tur, siue quiescat. Sed ubi explicare volumus, quid
illud sit in difficultate penè insuperabilem locum habet.
Quid enim famulamus, inquit, Augustinus Augustinus,
et motum in loquendo commemoramus, quam tem-
poris, et intelligimus quidem, cum id loquimur in-
telligimus, etiam cum aliquo loquente, id audimus.
Quid est ergo tempus? Si neminem ex me quaerat, sed
ignarenti explicare velim, ne sciam, si dicitur unum deus,
deus.

consequere me, quod si nihil praeterierit non esset praeter
 interitum tempus, et si nihil esset non esset praesens
 tempus.

320. Definitur tamen tempus ab Aristotele:
 numerum motus secundum prius, et posterius, id est,
 multitudinem ad certum aliquem numerum redacta par-
 tem motus non qualivis, sed habentem in in-
 ter se ordinem prioris, et posterioris, quodummodo
 cet alicuius alij succedunt fluxu continuo. Ab omnibus
 motibus constituitur tempus, non ut quid permanens,
 sed, ut quid indelenter fluxus, cujus partes semi-
 per sunt intransitu existentiae, et alicuius, quae pellit-
 tur ab alicuius immediate sequente, ut nullus sit, vel mo-
 ra, vel regulae. Unde comparantur undae rapidi fluxus
 maris, quodummodo alicuius alicuius ab alij impelluntur.
 Hinc eleganter Ovidius....

.... velut unda impellitur undae,
 urgeturque eadem semens, urgeturque priorum;
 tempora sic fugiunt pariter, pariterque sequuntur.

330. Tempus, velut certa mensura situm, quod
 durationis alicuius quantitas habeatur. Atque,
 ut Geometriae certam, et cognitam adhibent mensu-
 ram, ulnam, vig. quae rei permanentis quantitatem

Elementantur, sic motum maxime equabilem, et
 constantem occupamus, ut in terminis aequum mu-
 tabiliam durationem perspicere habeamus. Immo
 hoc ad rationem temporis omnino pertinet. Quapro-
 pter definitur etiam potest tempus: extensio, et me-
 sura mutabilium rerum durationis mensura. Nam
 quantitas rei duraverit, ex eo cognoscimus, quod perma-
 nente re transit certum aliquod tempus v. g. Dies,
 mensis, &c.

331. Tempus reale ab Aristotele definitum, ali-
 ud est particulare, quo nomine significatur motus
 continuus eius, libet corporis naturalis, ut horologii,
 aliud est universale, quod absolute venit nomine tem-
 poris, etque motus celestium corporum praesentium
 Solis certis in partibus, vel partium numeris distri-
 butus. Ina motu, iste praeceteris est maxime regu-
 laris, et uniformis: est etiam ubique motus, et in
 mensuram ceterarum rerum attribuitur. Nullus
 quippe est generis, quae ad id non utatur saltem horis,
 diebus, annis, quae nomina sunt certarum partium
 motus solaris. Annus enim appellatur integer
 circuitus Solis per eclipticam; dies vero integer
 quidem circuitus ab ortu in occiduum, ac deinde
 circuitum per alteram eandem partem, quae revolutio

tuo

Ita in Regibus quotusque partes distributa totidem nobis exhibet horam.

332. Præter tempus ab Aristotele definitum, tempus aliud, imaginarium nempe, admittet, quod non melius explicari, intelligi que poterit, quam à variata temporis, et loci comparatione. Nam, sicut spatium à nobis computatur, ut extensio quaedam, quæ Universi limites excedit, atque extensiones omnes particularium componit in se continet, ita quoque tempus imaginarium à nobis intelligi potest, ut duratio quaedam, quæ extra Mundi ultimum, et finem extendatur. Unde, sicut corpus aliquod in aliquo loco existere dicitur, cum partem aliquam illius vacuæ extensionis occupare computatur, partem vero aliquam esse in tempore aliquo intelligimus, cum in hac imaginaria temporis extensione partem aliquam designamus, quæ correspondeat, commensuratur, extendatur duratio particularis illius rei.

333. Atque etiam quemadmodum diversa corpora non eisdem magnitudinibus in diversis locis inæqualibus existere dicimus, cum et

191.

versus inaequalibusque partibus egredientur
 spatij respondet, sic res diversa diversa, inae-
 qualibusque temporibus existeret intelligeremur,
 cum in eadem temporis extensione diversa, res
 junctae, inaequale vix veritè pariter compareremur,
 quibus & illarum rerum duratio responderet. Non
 quemadmodum, si mica in sacro alicujus au-
 lae spatij volitaret, varia loca occupare intelli-
 geretur; ita quoque sublato omni motu, res, quae
 uno simul existerent, diversa temporibus exis-
 tere intelligeremur, quatenus inaequales
 duratio illius imaginarij durationis parti
 responderet.

339. Et demum, sicut loci immobilitas per se
 plane explicari, intelligique nequit absque re-
 currendo ad spatium imaginandum, ita aequabili-
 tas, et uniformitas propria temporis; cum nullus
 realis motus forte sit, qui equalibus tempo-
 ribus partibus equalis spatij parte percurrat,
 ut de motu Solis demonstrat eundem motus
Tempor tom. 3. Theatrali cultuè & conversatione
 7. paradoxa 5.

335. Sed quemadmodum omni corpore sublato
 spatium ipsum nullam realitatem in se habet, nisi
 lamque veram extensionem, ita quoque sublato om-
 ni motu tempus illud, quod ab intellectu motus
 consistit, quodque rerum omnium originem praes-
 cisse intelligimus, inane prosumit, ac imaginari-
 um phantasma, quod ex motu consistens, mo-
 do oritur, existendum est, ut proinde nihil aliud
 sit, quam multitudo quaedam partium motus in
 caelo aequabilis omnino, et uniformis, non quae
 actu, ac se vera sit, sed quae, ut possibilis à nobis
 consistit, eo fere modo, quo de spatio extensione
 jam diximus. De hoc autem imaginando tempore
 intelligi debet illud Augustini, quod fugam-
 te Iovis contra Saboanitar: sol stabat, et tempus
ibat.

336. Porro duratio, si expectetur Solis proprie-
 ta, utique mensura temporis dicitur; est permanen-
 tia vel in esse. Tandem enim res quaeque du-
 rare dicitur, quoad in esse permanet. Unde
 res in primo instanti existentia, vel in nondum
 permanet, ita a nondum proprie durat. Sed jam
 usus obtinuit, ut nomen durationis extendatur
 etc.

etiam ad primum instantis. Unde duratio defini-
 m^{us} generatim potest: ultima determinatio res,
 ut quæ existat tali tempore vultem imaginari.
 Potest namque res durare etiam si nullus detur
 tempus reale, nullus v^e motus; quemadmodum
 potest res locari, etiam si nullus detur locus ex-
 trinsecus.

337. Quæres primo: an tempus sit quantitas
 continua? Sententia affirmativa est vix receptis-
 sima, potiusque à Philosophis supponitur, quam
 probatur. Nihilominus sententia negativa m^{ultu}
 vera videtur, et probatur ratione vult effe-
 ctiva: Quantitas continua est eorum, partem commu-
 n^{em} nexu copulantur; sed partes temporis non sunt
 huiusmodi; ergo. Probo mⁱⁿ: partes temporis sunt
 presentium, præteritum, et futurum; ergo. Probo con-
 trary: res, quæ non est in actu natura, p^{oss}ibile, et
 acriter vult non potest, cum res, quæ actu existit;
 sed præteritum, et futurum sunt in actu natu-
 ra; ergo actu, et res vera vult non possunt cum se
 presentia.

338. Dicet primo: tempus continuo fluit; ergo.
 Disting. antec: continuo. continuitate negativa,
 quatenus fluxus non interumpitur vult: conti-
 nuu

mutate per illa, quatenus ejus parte & p^{ri}m^o p^{ar}te
 unum est, ergo ante, et conseq. Dices secundo: mo-
 tus extenditur quantitate mobilis; cum accidens
 extendatur quantitate subjecti; sed mobilis quanti-
 tate est continua; ergo. Ergo mag. et hujus simpli-
 citatis probatorem debet longi accidens, quod esse non
 habet peculiaritatem extensionem coram. sed ergo.

330. Quaeritur secundo: utrum tempus existat
 ratione instantis? Resp. affirmativè. Si quidem
 nulla pars divisible temporis praesens esse potest,
 sed illud, quod praesens se vera est, solum est indivi-
 sibile instantis, sive momentum partibus coevis;
 sicut partibus illud constare possent, haec vel si
 nulli existerent, vel quaedam essent praeterita, et
 quaedam futurae, quod est contra rationem tempo-
 ris; adeoque praesens esse non possit. At cum quom-
 admodum sphaera super aliquod planum revoluta,
 semper illud in puncto contingit, ita res per punc-
 ta instantia temporis, quibus existit, tam legit-
 tur, ut proinde optimè dicat Seneca, quod non
 in puncto fugientis temporis pendemus. Hoc
 clarum vadit, cumque de continuo p^{ri}m^o p^{ar}te
 bus tradidit in p^{ri}m^o p^{ar}te exponamus, ubi obje-

res, quae contra praesentem militant a. rationem,
expendemus.

340. Quaerit tertio: utrum duratio vel creatio
distinguantur ab existentia vel ~~essentia~~, et tempore
libenti? Res ~~negative~~ ^{positive}. Duratio namque arguitur
quae vel nihil aliud est, praeter ipsam existentiam,
ut tempus aliquod extrinsece connotat, eo fere mo-
do, quo de obligatione discurimus; respondens ubi vel
actu existit, et tempori ad eum respondet, sicut et
omnibus alijs, hoc ipso durare, aut durasse obli-
tatur. Unde duo naturam durationis efficiunt: ac-
tuali minimum existentia, quae est durationis in-
trinseca, ac tempus ipsum, quod durationis est ex-
trinseca, et per se quod longior vel brevior, aut bre-
vior duratio. Sic existentia vel, aut res actu exis-
tens est intrinseca vel duratio, tempus vero, aut
reale, aut imaginarium est duratio extrinseca.

341. Dicitur primo: duratio arguitur vel crea-
te sit successiva; sed res permanens non est successi-
va; ergo. Secundo: res ex se continens est, ut hoc vel
potius existat, quam ex tunc esse; ergo non du-
rat per modum existitendi. Ad primum dicitur
magis: duratio extrinseca connotat intrinseca subdi-
tinguitur; vel successiva connotat permanentiv ite-
rum

xum ubi dicitur: Inanis est in seca entitate
 accepta nego: connotative considerata com. mag.
 min. et nego con. erg. Ad secundum com. ergo antec.
 dicitur: con. erg. per inani entitatem absolute impo-
 tant con. ut tempus connotat ~~con. ergo~~ ^{nego} con. ergo.

Caput XI

De Causis.

342. Sequitur Philosophum maxime deest
 id sane causam cognitis, et, quae omnibus dicitur
 primo maxime necessaria videtur. Unde causam
 tractatis ad metaphisicam spectat, si quidem cau-
 sa ratio rerum componitur, quae et in compo-
 sitis communis est. Ubi tunc hoc loco de cau-
 sa tunc universali, tunc regulari
 tunc, et non pro dignitate
 ob temporis argu-
 tam arguimus.

Expositio causae notio. 5ta

343. Nihil aliud causa nomine intelligi solet, quam principium aliud, a quo vel aliqua re accipitur. Unde definitur causa: principium per se influens esse in aliud. Vbi verbum influenere, prout dicitur in metaphisica, vel communiter esse accipitur. Principium, ut dicitur, patet, quia causa locum habet generis. Licet enim privatio principii generati non habeatur, causa tamen rationem non habet.

344. Dicitur per se influere, ut causa per accidens, et conditio, sine qua non fit effectus, excluduntur. Si conditio est praesuppositum, ut causa aegritudinis, sed non est causa ipsa, ut ad motum ignis ad combustionem. Adhuc etiam esse per aliud, quod causa omnino influens in effectum a se dicitur, seu alterius naturae. Hinc Pater aeternus est quidem principium filii, non causa, quia filius non dicitur generari a Patre, ut aliud quid, sive ut dicitur natura, sed communiter, sive ut dicitur persona.

345. Causa respectiva potest, vel in actu primo, vel in actu secundo. Expectatur in actu primo, quatenus non habet effectum, procreatur enim, et potest
 197

In effectum influere, licet non duri influat: quod
 si de hac sit expedita, et completa, atque omnia
 ad augendum habeat requisita dicitur esse in actu
 primo proximo, si vero conditio aliqua praesens requi-
 sita deest, causa dicitur esse in actu primo remoto,
 qui actus est magis, aut minus remotus, prout
 fuerint plures, vel pauciores conditiones desideran-
 ta. Expectatur autem causa in actu secundo, cum
 influat in effectum, qui influxus causa unita ut
 3o videtur.

Expontur divisio causa.

§ 2.

346. Causa, ut a Metaphisico spectari de-
 beat, non, ut eam Aristoteles considerat, quatenus
 haec duntaxat ad generationem corporum natura-
 lium conspiciant, aut sunt logicae, aut morales, aut
 objectivae, aut physicae. Causae logicae, vel metaphi-
 sicae dicuntur illae, quae non vere quidem, ac phy-
 sicae, sed solum in ordine ad intellectum, sive cog-
 nitionem nostram aliquid efficere, sive causa-
 re conspiciuntur, ut praemissa respectu conclusio-
 nis

nis, et essentia respectu proprietatum, quate-
nus ille, quod remota essentia, aut praemissa per-
cipit, quare progreditur ad proprietatum, aut con-
clusionem cognitionem, et si nec coram in a praes-
ens, nec proprietatem ab essentia vere producat-
turo.

347. Causa mere objectiva est, quae ex parte
objecti se habere determinat potentiam ad aperi-
endum. Sic visum ex se indifferens, ut nigrum,
vel album colorum percipiat, determinat speciem
ab oculo profectam. Causa moralis est illa, quae
revertitur quidem, ac phisice non producit effectum,
sed solum consuetudine influere, sive reuerentiam homi-
ni: ex determinatione influere videtur, quatenus
influen solum moralis, ut sua ratione, imperio, & ef-
fectum conseruat, ut quod hominem dicitur conseruat quod-
dam hominem dicitur, causa dicitur. Causa phisica
est illa in qua effectus per conseruationem phisice
conseruat.

348. Iula vero ad pluribus modis fieri po-
test, vana quoque causarum genera dicitur
solent. Nam causa illa est continua, quae con-
seruat intrinsece constituendo effectum: tales sunt

respectu compositi materiae, et formae; alia est ex-
 talis, eae, illud tandem intrinsece non constituit.
 Item dicitur de his illa celebre Ab Aristotele
 ex communibus Philosophorum in vna tradita, quod
 causa in communibus dicitur in efficientem, formam
 litem, materialis, et formalem.

349. Quatuor ista causarum genera ad quod-
 vis compositum concurrere ex eo facile ostendi po-
 test, quod, ut compositum aliquod producat, ad-
 mittere debet esse aliquod a quo fiat; cum nihil
 ens a se ipso, aut a nihilo produci possit, et ens il-
 lud dicitur causa efficiens. Deinde, cum non fiat
 ex nihilo, fit ex aliquo subjecto praesupposito, ex
 quo educitur, quod causam materialem appella-
 mus. Cum autem subjectum illud ens generis
 ex se sit, formaliter etiam causa, quae compositum
 in determinata specie constituat, admitti debet.
 At tandem, cum res omnes mortem, et corru-
 ptionem, ut Epicurus asseruit, sed finem aliquem
 gratia fiant, formaliter etiam causa aegrosi op-
 portet.

350. Nonnulli tamen, praesertim Platonici,
 quatuor aliud genus cause adhibent, quam

201.

exemplarem, idealem, formalem exteras vocant, illam nempe ad quam respiciens originem
operatum, et ad cuius similitudinem effectus produ-
citur, ut idea Ciceronis fingendi in mente picto-
ris. Hinc Proclus causas omnes hinc notis dividit
ordinat: Effectiva causa est, inquit, id a quo:
exemplaris id, ad quod: finalis, id, propter quod:
informis id, quo: materia in quo, vel ex quo res ar-
bitria fit. Sed cum iam exemplarem, aut ad forma-
lem, aut idealem, aut ad efficientem, quam de-
terminat vocant debere contendunt Peripatetici.
Ut utrumque tamen res sit illud observare oportet,
quod operant secundum exempla non omnium
causae efficienti convenit, sed illi dumtaxat, quae
cognitio ne praedita sit. Verum iam de causis
regulam dixerimus.

De causa materiali.

§ 3.

35. Causa materialis definitur: id, ex
quo aliquid fit, tamquam ex aliquo patenti, id
est, ex quo, ut ex subiecto intrinsece manente
composito fit compositum, sive substantiale, sive
accidentale.

202

accidentales. Unde causa materialis dicitur et
causam terminam accidentalem, et causam terminam
substantialis. Prima est subjectum quodlibet, sive con-
boxum, sive spirituale, ex quo educitur forma ac-
cidentaliter, vel constituitur accidentale compositum.
Sic anima rationalis, quae spirituale est, cau-
sa materialis ignota dicitur, quia ex illa, velu-
t ex subjecto praesupposito educitur ignota, quae
cum constituit compositum Sacrum. Bitens
est sola materia prima, quae causa minima substi-
net, tum respectu formae, quae ex materia educitur,
sen quae independenter a materia fit; tum respectu
compositi, quod ex ea compositum.

352. Materia, si cum forma componatur, dicitur
causa extrinseca; quia praesens constituitur. Nam
reipsum, cum tamen intrinsece non constituit, sed
composito plane est intrinseca. Unde causa mate-
rialis dicitur potest in intrinsecam, et extrinsecam.
Intrinseca est, quae causat intrinsecam consti-
tuendo compositum, tamquam subjectum infor-
mationis alterius compositi, sive tamquam in-
quod ab alia entitate, sicuti praecipua differentia
prima dicitur habita totum resultantem intrinsece
comple-

203.

completur. Est autem causa, quae formam complet, tamquam subiectum instantationis illius, id est, a qua, ut subiecto praesupposito pendet forma productio.

353. Hinc causa materialis in genere instantans, seu respectu compositi est ipsa forma receptiva in genere autem instantans, seu respectu formae ^{est ipsa forma} instantatio. Ex quo colligetur, quod licet materia instantans causet hominem, tamquam subiectum informationis animae rationalis, a qua instantans completur, nullo tamen pacto debet esse animae causa; cum nec illam instantet, nec anima in essendo a materia dependeat. Ut haec mihi intelligantur, quid materia primo nomine intelligamus, et quid ea sit, paulo uberius explicandum est. Ea quippe tractatio, cum nihil habeat unibile, proprie ad hunc locum pertinet.

Expositio materiae primae ^{201.}

notio, et eius existentia

demonstratur.

§4.

354. Materia prima nomine venit apud Philosophos entitas substantialis, simplex, et incompleta, quae rerum corporum primam fundamentum est, et naturalium transmutationum primam subjectum. Haec entitas substantialis, sive substantia alteri substantia pariter simplex, et incompleta, quae dicitur forma substantialis, et quae compositum substantiale constituit eodem specie determinata v. g. lapideus, aut arboris, est quae prima ratio proprietatum, et operationum eisdem compositi. Materia prima ita se habet ad substantiales formas, sicut aer, aut lignum ad artificialia. Nam quemadmodum lignum de se est quid indidit, et informe, ut vas ab arte figurari accipiat, itaque vel statua, vel aliud artificium; ita materia prima de se est informe quaedam, et imperfecta substantia, quae à formis substanti-

356. Materiam primam existere de monstrari
facile potest ex quotidiana transmutatione corpo-
rum, quorum alia ex alijs fiunt, ut cum ex ligno
fit lignu, ex ligno arbor, ex arbore terra. In hac enim
transmutatione semper ex corpore penetrante remanet
aliquid, quod forma noui corporis subducit, et cui
proinde conueniunt nomina super tradita. Nam si
nihil est commune corporibus corruptis, et genitis,
ut quid alijs alia succedunt? Cum lignu non ge-
neratur sine pabulo? Huc pertinet analogia
mutacionum accidentalium. Nam eadem cequa
viget, que de frigida transit in calidam, aut e
conuerso. Item analogia rerum artificialium,
que semper ex materia pre-supposita fiunt, et ead
eandem superstitentia reuertuntur.

Exponuntur attributa, et proprie-
tates materiae primae. §. 5.

357. Ex notione materiae primae super
tradita facile percipi poterit, quoniam sunt pro-
prietates illae, quae sp. a Philo aphilo tribui so-

207.

lent. Ex ea namque sequitur primo, materiā
aut palmam esse substantiam; tum quia intelli-
gere constituit compositum substantiale; tum quia,
si esset accidens in subiecto recipitur, et non for-
ret ipsa palmam subiectum. Secundo: esse sub-
stantiam simplicem, id est, non compositam ex
forma, et subiecto, aliōquin non esset palmam sub-
iectum. Hoc tandem non prohibet esse compositam
integraliter ex partibus constitutivis unitis, in
quorum qualibet essentia ipsa materia salvetur.

358. Tercio: esse substantiam completam, id
est, intellere esse ordinatam ad constituendum to-
tum cum alia componente substantiale; cum hoc
ad rationem palmam subiecti pertineat. Quarto:
esse ingenerabilem. Cum enim generatio sit pro-
ductio rei ex presupposito subiecto, et corruptio de-
stitutio rei permanente subiecto, necesse loquuntur ha-
beret in entitate simplicem, quae palmam subiectum
est. Unde materia palma solum per creationem
produci à Deo potest; cum nullus finitæ potentia
virescentis aliquid ex nihilo produci valeat. Item vo-
lunt per aliquot bonum deitatis à Deo valet, cum
nulla re explicat destructionem materiae palmæ,
quippe quae omnibus se subiecit

Jun-

359. Quinto: esse substantiam corporalem; quia
est prima pars, et fundamentum corporis natu-
ralis naturaliter exigens quantitatem. Sexto:
esse puram potentiam in linea philosophica; quia multi-
plici actu philosophice informativum semper identice
flectit, alioquin non differret ab omni forma. Tan-
dem: cum remota naturalium actibus, proveni-
at à formis: pro varietate diversorum formarum
variatur; materia prima, velut prima pars, pa-
ris, et lineam habere debet.

360. Inquire: utrum materia prima pro-
prie habeat existentiam distinctam ab exis-
tentiâ formæ? Resp. affirmative. Prob. Materia
prima, est vera entitas philosophica, et positiva ab exis-
tentiâ formæ distincta: non enim est purum ni-
hil; ergo propriam habet existentiam: cum exis-
tentiâ, et entitas remota sit quid idem, ut alibi
demonstravimus. Dices primo materia est pura
potentia, quæ non habet esse nisi per formam;
ergo. Dist. Inq. antec: ut pura potentia philosophica,
quæ non habet esse tale completum v.g. esse fer-
rum, lignum, &c. nisi per formam com. pura
potentia metaphysica, vel objectiva, quæ non ha-
bet esse simpliciter, nisi per formam nego antec.

200.

conseq. **I**nstablv: materia prima est ex se actu omni-
nis actu; sed existentia est actu; ergo. **D**icit Ing.
~~mag.~~ ^{mag.} omnis actu phisica, qui dat esse tale com-
pletum, subiectumque phisice affert com-
actu metaphisice nego min. et conseq.

361 **D**iceo secundo: si materia prima propri-
am haberet existentiam, ex illa simul cum for-
ma non fieret unum per se ergo. **P**rob. antec: si ma-
teria prima propriam haberet existentiam ma-
teria, et forma essent duo entia in actu; sed ex du-
bus ante in actu nequit fieri unum per se; ergo.
Dicit Ing. mag. ut in syllogismo: essent duo entia
in actu completo nego: in completo com. mag. et in
existentia min. nego conseq. Itaque ex duobus en-
tibus in actu incompleto, quorum quodlibet verum
est existens, et quod actuale in actu naturali,
ita tandem, ut alterum exeat alterum in comple-
mento ad unum perfectum in genere substanti-
e, vere fit unum per se, cum enim, per se non con-
tet ex entibus, quae entibus, ut sunt actu minime

362 **I**nstablv: si materia ratione sua existi-
t est in actu completo; ergo. **P**rob. antec: unum
est in actu completo, cum nihil deest, ut abiciente exi-
tat; sed si materia ratione sua existit nihil est
u.

desit, ut absolute existat, ergo. Nemo autem ad
hunc v. prob. nego mag. Non dicitur ens in ac-
tu completo, nisi quod habet actualitate, et
complementa sibi naturaliter debita in suo ge-
nere. Unde materia, licet ratione sui esse exis-
tat, verique sit ens in actu, unum non habeat om-
nia complementa sibi naturaliter debita in ge-
nere substantie, donec habeat formam, non est
ratione sui in actu completo.

363. Cum materia sit, veluti potentia que
dandi, que per formam, tamquam per actum
completur, perficitur, et ad certam speciem re-
vocatur, quare hic solet: an materia appetat
efficienter omnes formas? Item: an omne
appetito equali? Insuper: an appetat etiam
corruptas formas? Tandem: an gaudeat for-
ma presentia? Verum hee questiones proxime
similes, a rectaque philosophandi ratione ahe-
re videntur. Non enim possunt res omnes sen-
sus, et cognitionis esse, qualis est mate-
ria prima, quidquam aut desiderio, aut con-
dicio pro equali. Nec appetitum. Nec aliud quidem est,
quod

211.

quorum capacitas ordinata materiam, ut per
formam actuetur, sive naturalis, sive proportio
materiam ad formam expleendam, tamquam
ad id, per quod eius potentia actus completur,
et actuetur. At de causa materiali iam satis.

De causa formali. §. 6.

364. Causa formalis est, quae dat esse ta-
le compositum. Unde ab Aristotele appellatur
ratio rei, sive quod dat esse rebus definitum po-
test: quae causat intrinsece compositum con-
stituendo, tamquam pars specificativa quibus-
dam dicitur. Deinde haec ratio clara videtur,
et aptam poterit causam formalem cuiuslibet com-
positi, sive substantialis, sive accidentalis, sive
resultantis ex unione intrinseca formae ad
subjectum, sive ex unione extrinseca, v.g. huius
concreti dicitur, quod ex unione, et objecto con-
stituitur: quamvis dicitur sive sit forma ex-
trinseca objecto, intrinsece tamen constituit
concretum illud.

Offen.

366. ^{212.} Effectus à causa formali procedens
vocari solet effectus formalis, qui duplex est
quod dicitur: alter primarius, secundarius
alter. Primarius est comitatus resultans ex
unionem forme ad subjectum, consistit que in ip-
sa forma unita subjecto: quod si unitum subjec-
to capax, illud præstat propriam denominationem,
seus autem, si subjecto extraneo, huius-
modi denominationem inopari, cum denomi-
natio, que propriam nomine effectus prima-
rii, venit, essentialiter dicitur subjecti capaci-
tatem. Respectu istius effectus formali est
causa formali intrinseca, cuius causalitas
est unio ad subjectum, quatenus est informativus,
quia est ultima determinatio, qua forma
redditur constitutum compositum, ut pars spec-
ificativa illius.

367. Effectus formalis secundarius est,
qui ex unionem forme ad subjectum ita resul-
tat, ut adequatè dicitur linguatè à forma. Sic
exempli gratia est effectus formalis se-
cundarius calor, appellatur que solet effectus

forma-

213.

formalis negativus. Et generatim quidam
que effectus, sive positivus, sive negativus, qui
venit per se causam ac mitantiam sequitur
informationem forme, nec ab ea intrinsece con-
stituitur, effectus formalis secundarius appel-
latur. Observandum tamen est, formam relate
ad effectus secundarios non proprie esse causam
formalem; cum eos non causet intrinsece con-
stituendo, sed potius illos inducat in genere
causae efficientis. Dicitur tamen causae in ge-
nere causae formalis, quia illos non exigit
nisi quando subiectum informat, et effectum
suum primarium causat.

368. Observandum praeterea, effectum pro-
prium causae formalis non esse subiectum sp-
cificativum sumptum, sed tantum ad-
plicativum, ut informatum, completum, et actua-
tum per causam formalem, quo sensu est totum
compositum. Cum enim formali causa suppo-
nat subiectum existens requirit illud specifica-
tive sumptum causae, atque adeo solum est
formalis causa illius, cuius est forma intrin-
sece constitutiva, et specificum, non vero illi-

ut, cuius est forma pura informans. Verum de
forma substantiali, quae prima causa formali est,
potest videri hoc loco arguendum est.

Expositio notio forma subs-
tantialis, demonstratio
eius existentia, et
illius proprie-
tates indica-
tura. S. T.

369. Ex his, quae de materia prima dixi-
mus, quod forma substantialis nomine intel-
ligamus, obcursum esse non potest. Nam si materia
prima nihil est, praeter primum subiectum,
ex quo existente fit aliquid, adeo ut potentia
primaria tantum rationem habeat, sic illud, quod
potentiam vultum, et indifferentem ad certum
genus determinat, forma substantialis nomine
natura. Unde et ab Aristotele dictum ratio subs-
tan-

hæc, id est, ratio, propter quam res aliqua existit
est, et determinata substantia v.g. ferreum, aut
lignum, quemadmodum figura statue est illi-
us forma, propter quam dicitur, aut Cæsar, aut
alterius hominis.

370. Hinc forma substantialis definitur po-
teat: substantia simplex, et absoluta de se ordi-
nata, ut cum materia constituat corpus natura-
le, tamquam potest esse in se differentia pri-
mæ. Quæ definitio excogitata est ad Peripateti-
cum mentem, quæ contra reliquos Philosophos
contendunt, formam substantialem esse veram
entitatem absolutam, et substantialem ab entit-
tate forme distinctam, quam opinionem, ut pro-
babiliter in primis amplectemur, ubi com-
modus de natura, et origine formarum dice-
mus, ne eadem sepius repetere cogamur.

371. Ex præfacta substantialis forme no-
tione, diversa, quibus signari solent nomina
facile intertinguntur. Nam primo dicitur for-
ma, quod format, ac perficit materiam. Secun-
do: terminus nuncupatur, quod materiam de
se vagam, et indeterminatem certis finibus coarctat,
et in certa specie certis completè constituit.
Tertio: character quoque dici solet, quod eam spe-

sunt composito imprimat, que illud ab omnibus
 alijs discernunt. Quarto: ratio quod dicitur ap-
 pellatur; nam sicut differentia metaphisica est ra-
 tio unius cujusque essentia metaphisica, ita forma est
 differentia physica, ratioque specificæ quod dicitur
 in linea physica. Quinto: dicitur actu, prout
 omni materia, et corpore physico et quod corpus
 constituitur per modum actus, et quod materiam
 de se videtur actus.

322. Postremo: dicitur prima radix proprie-
 tatum, que vel à forma remanent, vel illius gra-
 tia existunt in composito. Formas substantiales
 existere eisdem argumentis, quibus materia pri-
 ma existens jam demonstravimus, ostendi
 potest. Nam ut in omni mutatione substantia-
 li subjectum aliquod admitti debet, quod transmuta-
 tio non omnes subeat, pariter formas sub-
 stantiales, que terminum mutationis sunt, que-
 que varijs compositis esse subsistant, argu-
 nocere oportet. Sic, ubi lignum consumitur,
 atque lignum cognoscitur, substantiam aliquam
 interine, aliamque de novo generari facile in-
 telligimus.

373. **I**nter formas substantiales alicuius sunt subordinationate, illae scilicet, quarum una alteri subrevertit intra eandem compositionem, et materiam, ut videtur preparat ad repleendam alteram, alicuius vocantur non subordinationate, seu disparatae, haec videlicet, quarum una magis in eadem compositionem constituit, quam possint duae, vel plures ad unam constituendam complere. Tales sunt formae aurum, magnetis, adamantini. Haec non posse naturaliter saltem informare eundem numerum materiam, tenent Peripateticum omnes. Circa primam vero magna est inter ipsos controversia, quam nunc expendemus.

Quaestio unica.

De ratione formae substantiales subordinationate?

374. **C**irca formas subordinationatas talis presertim est celebris sententia. Prima est Thomae Aquinatis, cuius notum est negantur, quibus adhaerent, sicut res ex Jesuitis. Secunda est Doctorum Subtilium, qui, in universis, praeter animam reperiuntur.

aut docet quomodo formam substantialem
 quam corporaliter appellat, et cuius numerus
 sit constituere materiam in esse corporis prin-
 cipalis, organici, quod est proprium viventium, et
 quod ita constitutum ordinatum, ut ultimum com-
 plebile ad animam, per quam in specie corporis
 viventis constituitur. Atque forma dat esse sub-
 stantiale carnis, ossis, nervi, &c. proceditque ad
 materiam embryonalem, quando haec disponitur ad
 animam, per seerat deinde cum anima, et ma-
 net post mortem in cadavere.

375. Tertia sententia est Patris Illio,
 qui in plerisque materiis, vel in omnibus, quae no-
 bis nota sunt, sed praecipue in viventibus plures
 formas substantiales unum principalem subordi-
 natas agnoscit: non ita tandem, ut gerant mu-
 tuum respectu principalem, sed ita ut sint,
 verum conditio, et preparatio praeparata, ut forma
 principalem eandem materiam immutabiliter
 informet; nec minus ita ut forma subor-
 dinata constituant essentialiter illud compo-
 situm, quod a principali constituitur, sed ita
 ut sint partes tantum integrales illius. Exem-
 pli

In quantitate homo praeter animam rationalem,
 quae est eius forma primæ partis, et specificæ, in-
 cludit formas substantiales carnis, ossis, ner-
 vi, &c. quae formae, licet pertineant ad integritatem
 hominis, non illius tamen essentialiter
 constituntur, quia essentia hominis salva-
 tur in sola materia, et anima unitur: nec item
 sunt anime subiectum, sed tantum praeparantur
 unitura in materia, ut haec possit conaturaliter
 ab anima informari.

376 Sententia ista sic explicata videtur
 primè potèssimam difficultatem formae cor-
 poralitatis Scoticae desumptam ex proprio concep-
 tu formae substantialis: nam formam subordi-
 natam sic admittit, ut constituat. compositum et
 essentialiter aliud à vivente. Deinde examinat
 corpusculare philosophos, quos ^{passim} quædam
 animantur, volentque Philosophi etiam doctri-
 nam capere, quod tota metaphisicè speculatio
 non. Cuius, negligat experimentum, quae pro-
 ter est philosophice naturalis. Denique inae phi-
 losophia satis facit sensibus, et experimentis, tum in
 videntibus, tum in ceteris mixtis. Insuper
 ceteris, probabilis a videtur. Sit ergo

377. **I**n mixtis, ac praecipue involventibus
 dantur plures formae substantialiter pertinen-
 tes ad integritatem mixti, subordinataeque uni
 principali. Probat. primo: quia, et corpus in homine
 substantialiter differt; sed non ratione mate-
 riae, ut patet, nec ratione animae, quae eadem
 est utriusque; ergo ratione diversarum formarum
 mixti substantialium. Probo mag. ex diversitate
 accidentium sensibilium, quae non minor est
 in carne, et osse, quam in auro, et argento; at in
 auro, et argento, et in ceteris compositis, ex di-
 versis ~~compositis~~ collectione accidentium, diversarum
 formarum substantialium esse probatur; ergo
 pariter in carne, et osse.

378. Probat. secundo compositum ex assatis, seu res-
 solutione mixti omnium, quae per alembicum, et alia
 quaedam arte sunt tantumta flexi solent. Videt-
 ur enim ex ligno v.g. quaedam resoluta pa-
 rentur cum fumum, salum, oleum, humorem aque-
 um, cinerem, et alia, quae sunt omnium forma-
 rum substantialium nature denuo productura, quia
 nec

221.

nec ligno ulla ratione probatur illam produ-
ctiva, nec in promptu est alia causa idonea.

379. Revertens ad causam primam solum
habet locum, dum procedit materia disposita:
at quoniam ^{causa} est materia disposita ad tot,
ac tam diversa forma. Praesertim ergo in
mixto forma illa. Ideo etiam pro diversitate
mixto, quae resolutiva, diversitas, deen-
duntur et expectantur; quia omni diversitate
creduntur. Si illa diversitate quidem patet non
in materia, quam forma mixta conformabat,
sed tanquam corpuscula adventitia per se
introducenda, vel ut in summo, tanquam parte
integrante, cum diversitate materiae primitiva sanguis
in homine. Contra: quid sit de materia
propria mixta in animalibus quibusdam? Quo abest?
Quam movant formam induit?

380. Illa ergo forma praesertim erat in
ligno, simul cum ipsa forma primaria, nempe
lignea, quae praesertim querebat ex parte subjecti
omnia illa est la naturalia in usum mixtum
quoddammodo congrua nata: et quia materia
tunc modo per actum ligni disposita est, ad
alio perit forma ligni manentibus divinitas

res, unde alicuius corporis unum cum suis formis. Ven-
 tus probatur compositus: quia, caedit, tamen cum ob
 arbore deum, unde videtur non esse unum, quod in ar-
 bore erat, Novamque substantiam generant,
 unde possunt ex arbore decedit?

Solvuntur argumenta.

38. **O**bjicies primo: forma animalis infl-
 at ad actuandam materiam, et constituendum
 compositum substantiale; ergo ceterae formae
 superfluae sunt. Dicit long, antec: inflat ad actuandam
 materiam actualem velentis sensibilis, et
 ad constituendum compositum, quod est idem
 sensibile compositum: inflat ad actuandam actualem
 compositum, et omnia, &c. nego antec. et conseq. Nam, cum
 actualem compositum, et omnia eadem maneat abente
 anima, sequitur, quod non provenit ab anima
 praesente, ac proinde quod ad illam non inflat
 anima. Resp: si anima supponit aliam formam
 substantialem, supponit materiam jam actualem,
 et completam; ergo anima est forma accidentalis,
 h. e. cum, adveniat enti in actu. Dicit long, antec:
 suppo-

supponit materialiam jam actuam, et completam
 actuam, et completionem carnis, et ovis com:
 actuam, et completionem visibilis ergo antea
 et concepto.

382. Nec forma adveniens, sed in actu est
 accidentalis, nisi, cum forma supervenit ad con-
 stituendum compositum, in quo includitur illud
 enim in actu per modum subjecti, cum autem su-
 pervenit ad constituendum compositum, et sua
 ratio non respectu cuius illud est in actu, qua-
 tenus tale, id est, secundum formam non est subje-
 tum, sed pars integrans, ut accidit in presenti,
 forma non dicitur accidentalis. Itaque, licet ex
 carne, et anima resultet unum compositum uni-
 tate integrans, sunt tamen ibi duo composita
 essentialiter sumpta, alterum caro, alterum
 anima, quae sunt modis aequaliter distincta,
 nempe quoad materialiam, et in uno quoque com-
 posito de sumpto non est, nisi una forma
 subsistat, quae proinde accidentalis non
 quod est respectu materialia.

383. Quod forma carnis, et ovis integran-
 ter pertinent ad constitutionem illius homi-
 nis, licet ab eo essentialiter sumpto differant, par-
 tet exemplo, angulum sequent, sicut, et alios

humani corporis humane, non animam tenet
 communis sententia. Sanguis, licet esse sit
 compositum substantiale sua forma præditum
 distincta ab anima, tamen pertinet ad integritatem
 hominis, estque vera pars integralis
 humani corporis. Si autem forma existens
 in illa materia est pars hominis integralis,
 cuius forma conveniens cum anima in eodem
 subjecto non sit integralis pars hominis
 eisdem?

384. Obijciens secundo: si datur forma sub-
 ordinata anima non erit actu prima; ergo.
 Prob. antec: si datur forma subordinata ani-
 ma supponit alium actum primum, nempe
 formam s. g. ergo. Nego antec. ad huius prob.
 disting. antec: supponit alium actum primum
 respectu compositi, quod constituit nego! res-
 pectu alterius compositi con. antec. et nego con-
 seq. In anima sunt duo composita essentialia,
 in quorum unoquoque non est nisi unica for-
 ma substantiale, que ubi regnat, tamquam
 actu prima s. Rep: tum casus anima non es-
 set prima realis; ergo non esset actu prima.

225.

Probabiliter autem: tunc casus anima radicaliter
tunc à forma carnis, præsupposita, utpote unum
ea connexa; ergo. Vergo ut nunquam autem: non
enim anima radicaliter à forma carnis, unum
ab ea non proveniat, nec efficitur, nec finaliter
tunc, licet unum ea connectatur titulo Equidant
indivisiibile, quemadmodum unum accidentale dicitur
positio materiale.

385. **I**nstitui: ergo forma carnis, v. g. est
dispositio ad animam, et propter animam con-
stantia; ergo non est substantiale; quia de con-
ceptu essentiali est intentio propter se, et non
propter aliud. Resp. formam carnis, et anima
subordinata non esse dispositiones, sed sunt
le, unum simul intenditur propter se intend
compositum, quod essentialiter constitunt,
et quod vocatur caro, vel os. Quod est modus com-
positum unum ordinatus ad integritatem al-
terius non est aliud unum, aut contra compositum
tunc, substantiale, ut constitua in pede, vel cetera
laccate.

386 **O**bjecit tertio: forma carnis, et os
non radicaliter in subjecto proprio accidentia organica
carnis et pedis; ergo non sunt substantiales.
le. Prob. autem: accidentia illa radicaliter ab
ani-

animæ; ergo. Distinguitur ultimum aucter: radicantur
 ab anima mediate conc: immediate ergo aucter.
 et conseq. Accidentia namque animæ, et omnes radice
 cantur ab anima mediate solum, quatenus anima
 radiceat forma subordinata, et quibus accidentia
 illa immediate radiceantur. Vel sic, accidentia
 radiceant ab anima in genere causa finalis, et
 ab alijs formis in genere causa efficientis.

387. Obijcietur quarto: materia non potest
 naturaliter recipere simul duo complementa
 substantiaria; ergo nec plures formas. Distinguitur
 aucter: duo complementa ejusdem speciei conc: dicuntur
 se speciei subdistinguitur: si complementa ipsa contenta
 se pugnent ratione propriæ essentia, aut operatio-
 num conc: si non ita pugnent, sed potuerit se mutuo
 juvent ergo aucter. et conseq. Dicitur: si materia
 posset suscipere simul duas formas, eorum altera
 non forma animæ viz. non foret complementum
 substantiale; ergo. Probatur aucter: si materia posset
 suscipere simul duas formas, forma animæ ad-
 hucingeret materiam ulterius actuandam sub-
 stantialiter; ergo non foret complementum sub-
 stantiale materia. Distinguitur ultimum aucter: ulter-

in actuandam in ordine ad hoc compositum
 animal cori: in ordine ad hoc compositum cori nego
 antea. et ~~est~~ ^{cori} ~~est~~ ^{est} non facit complementum
 substantiale in omni linea, sive in ordine ad quod-
 vis compositum cori: in ordine ad aliquod nego cori
 seq.

388. Obijcietur quarto: si humana caro formata
 ab anima distincta constituitur, non animabitur;
 tum quia est compositum essentialiter diversum
 ab animato, tum quia non informatur per ani-
 mam; sed hoc est falsum: cum vegetet, et crescat
 per intus sumptionem; ergo. Respondes, quod ut
 caro dicatur absolute animata, sufficit, quod ani-
 metur formaliter quoad subjectum, et effectus
 quoad formam. Nam forma carnis crescit per
 nutritionem, non statute propria, sed statute
 anime in eadem materia recepta, quatenus ne-
 quit augeri materia, quin simul augeatur ad-
 dispositione ab anima praerequiritae: id quod
 ad versantem fateam tenentur in dispositione in
 accidentibus.

389. Obijcietur vexto: si forma carnis, ossis
 & sunt partes hominis pure integrantes cor-
 poris organismi substantialiter uniptum non
 erit essentia hominis; sed est, ut patet ex Symbo-
 lo, quod Sancto Athanasio tribuitur, ubi dicitur,
 quod

anima rationalis, et caro unum est homo; ergo. Res-
pondes, quod caro, sive corpus organicum quoad ma-
teriam est pars essentialis hominis, quoad for-
mam vero est pars integralis, non solum pedes,
aut manus, sed totum hominis: et hoc sufficit, ut
anima rationalis, et caro unum dicatur homo.

3do. Ut alia lexorali momento solva et obser-
va primo: quod, ut caro absolute, ac simpliciter di-
catur pars hominis, et per synecdocham sumatur
pro toto homine, sufficit, quod forma carnis sit
pars integralis illius, non enim communis ut
loquendi verentur partes essentialis ab integran-
tibus. Sic, licet sanguis non amittatur nec sit
pars essentialis sumitur intendunt in Scrip-
tura Sacra pro toto homine, ut notat Crimi-
us Doctor. Observa secundo: quod, dum in defi-
nitione hominis nominatur corpus, ponitur
per methonymiam continens pro contento, scilicet
pro materia, vel ponitur forma corporis,
non, ut pars essentialis, sed ut nominatur exigen-
tie naturalis, quo etiam modo ponitur in de-
finitione anime. Observa tertio: quod prologus
non illud generatio unum est corruptio alteru-
um intelligendum dicitur est de generatione,
et

exemptione servante inter formas oppositas,
 seu dispartatas, non vero inter forma & subordinatam

321. Observe quarto: quod in animantibus
 datur serie & plurimum formarum subordinatarum;
 non solum enim forma carnis subordinatur ani-
 me, sed ipsa forma carnis subordinatur aliæ
 forme. Nam caro quæ nascitur ex soluta deorsum est
 corpora ætherogenea multo plura, quam quæ ex
 aliquo mixto superviunt. Immo, cum ipsa corpora
 per primam analysin extracta in mixto quolibet
 s. g. sal, et oleum possint ulterius resolveri
 aliam partem ætherogeneam, ut experientiam
 modernam quædam, sequitur in quolibet mixto
 sensibili plures involvi formas carnis aliæ,
 gradatim subordinatas; quibus possit sal, vel
 delectari a nobis, quædam sit prima forma,
 quæ nascitur materialiter actus.

De utraque causa ma-

terialis, et forma-

lis effectus, sive

de composito.

322. Ex causa materiali, et formali
 non

in se uterque, sed quatenus unita sunt, resu-
 tat, velut effectus ab h. v. dicitur vere causatum,
 corpus naturale, quod compositum, seu totum sub-
 stantiale dicitur. Circa compositum verba mo-
 ventur quæstio, quæ breviter expediemus.
 Quæritur ergo primo: an forma substantialis sit
 tota quidditas compositi. Respondetur. Prob.
 compositum naturale est essentia simpliciter com-
 pleta in genere substantie; sed nec materia sola,
 nec forma sola, sed solum constitutum ex utra-
 que est quod completum in genere substantie;
 ergo non materia sola, nec forma sola, sed utra-
 que est essentia composita.

333. Dicitur primo: constitutum, et dicitur
 dicitur dicitur, ut; sed sola forma significat com-
 positum, ergo sola constituit. Dicitur, mag.
 constitutum ad eam naturam nego: per modum
 differentie com. mag. min. et nego con. ex. Dicitur
 secundo; unum, unum non est essentia; cum ergo
 compositum sit ens unum constare debet unum
 ea essentia, non duplici, materia nempe, et for-
 ma. Respondetur, compositum esse unum unitate
 rationis, quæ necessario requiritur plures essen-
 tias partiales, non quidem plures in ea ratio-
 ne, in qua compositum est unum, nec enim Leo

continere debet, sicut Leonem, sed plures sunt
 ratione partium. Dicitur textus: in compositis
 artificialibus sola forma est tota essentia; cum
 materia non sit ens artificialis; ergo similitudinem
 in naturalibus. Nego antea, et hinc simpliciter
 probationem distingo; non est ens artificialis per
 modum actus veri: per modum potentie ergo:
 materia enim ex se suspensa potest artificiali-
 tem formare.

304. Dicitur quarto: si materia pertinet
 ad essentiam compositi de cuius ista variabilis
 tum essentia hominis: nequidem materia videtur
 tum actione caloris naturalis. Hinc sequitur
 primo, quod homo ex se non sit deus, sicut ip-
 so iure. Secundo, quod in fine spiritus humani
 nevenget idem homo: cum enim eadem materi-
 a successu temporis possit esse duorum homi-
 num propria, ut presentia apud Barbaram &
 gentem, que humani carnis deus videtur, con-
 tingere potest alter eorum, non nevenget unum
 materia propria. Duplex argumentum. Primum
 occurrit solet; primo secundo actione caloris
 naturalis, sicut variam materiam, que ad
 integritatem pertinet; non vero materi-
 am primam generis, sive materia partium
 illarum, quam primo informat unum foetus
 in utero materno, que sola est de essentia ho-

minis. Hinc homo exit semper idem, quoad
essentialem, licet non quoad integralia: et ante
hoc hominem reddenda est in resurrectione sua
materialia primitiva, ut significatur, immo
quatenus resurgere cum suo corpore essentiali.

306. Secundo respondetur, deum in vita
nunc quidem materialis hominis, sed pariter
tunc, sicut nova materia semper continetur
cum maiore parte precedentis, quod significat,
ut humano modo loquendo non aliud est cor-
pus semel, quoad existentiam. Sic lignum, cui pro-
latum pabulum additur, semper remanet idem
lignum numerice. In hac resurrectione tamen
semper verum est, quod unum quodlibet resurgit
cum eodem principio corpore. Nam, cum homo res-
cendat, immo augmentatur, postquam in se conser-
vat, diffinitivum est, quod tota materia un-
de hominis, vel etiam pars, magis fiat ul-
terius hominis propria. Et ad ultimum pro-
videntiam pertinet, ita unumquodque propriam
servare, ut non conturbentur conjugio veritate
revertatur repugnans.

306. Quare secundo: ut unum unum, quod
propter ad praesens attinet, definitum potest: forma
habet et ultima determinatio actus, et potest
substantialis, ut primitiva constituant unum

essentiam corporis naturalis realiter distinctam
 a materia? Resp. negativè. Prob. for-
 ma immediate per se ipsam virtute materialis; ut
 ego. Prob. art. 1. eodem modo forma virtualis ma-
 terie, quae ipsam actuat, et informatur; sed immi-
 diate per se ipsam materiam informatur: cum
 essentialiter sit actus formalis materiae; ergo

307. Dices primo. quae realiter separantur
 realiter distinctantur; sed materia, et for-
 ma realiter separantur ab unione; ergo. Prob.
 1. homine vita defuncto determinatur unio ma-
 teriebus per accidens; ergo. Distinctio magis: quae
 realiter separantur tam essentialiter, quam con-
 notativè, sive denominativè connotativè
 tantum, aut denominativè nego magis. Et sic dis-
 tincta materia nego connotativè. Ad prob. 2. et magis
 magis: determinatur unio quoad essentialitatem nego: quod
 ad denominationem connotativè. Et nego connotativè
 quae homine vita defuncto determinatur unio quoad es-
 sentialitatem, quatenus determinatur essentialiter illa
 quae denominantur unio; deficit vero quoad
 denominationem, quoad formalitatem, quoad
 connotativum, sive quoad exercitum unum
 quia utraqueque pars de se habet alteram conno-
 tare, ut sibi essentialiter in essentialitatem ex defectu
 connotativè essentialiter, actus materialis, nempe agentis, quae
 materia sub forma, et forma in materia, ut
 ut

lat actus in potentia collocatur.

308. Dicitur secundo: materia, et forma non possunt ex se nisi uniter fieri unte ultra mutatiōnem essentiali secum; ergo unum, quia illam affectat mutatiōnem est quid ab illis distinctum.

Respondetur negando, conseq: materia enim essentiali secum immutatur per formam, quoad existit, et forma per materiam, in qua recipitur. Dicitur tertio: homo, cum generat hominem, non efficit materiam, nec formam; ergo unum non ab ipso distinctum. Respondetur, generantem efflicere compositum, quod enim efficit, ut materia sit apta forme existendi.

309. Quare tertio: an compositum substantiale realiter distinguatur à partibus simul sumptis, et uniter, consistatque essentiali entitate absoluta materia, et forme uniter superaddita, ut tenent Scotista? Res. negativè. Probatur: compositum est unum constans materia, et forma uniter; sed unum constans materia, et forma uniter realiter ab ipso non distinguitur; ergo. Probo min: nihil distinguitur realiter à sua essentia; sed de essentia unius constantis materia, et forme uniter sunt materia, et forma uniter; ergo. Conclam: tertio illa entitas partibus superaddita non est simplex; unum sit compo-

ta est unum constitutum sunt aut una pars totius; licet eorum quolibet constituat totum.

402. Responsum: totum est adequate causatum ex his rebus; ergo est aliqua causa inter res secundae aequata, à qua causatur, quae negat alia esse, quando partes simul sumptae. Nemo coniecit. Nam esse adequate causatum est inter res replecat esse constitutum ex multis partibus, ita ut nulla necessanda de vit. Unde sicut respicitur pars adequate, sive quae totum adaequat, ita respicitur causa inter res replecat totaliter.

403. Dicitur secundo: multa verificantur de composito, quae non verificantur de partibus, etiam collectivè sumptis; nam compositum est unum, continens, includens, constitutum, agit, et recipit accidentia ut quod; partes vero è contrariis sunt plures, contentae, exclusae, et constitutae, non agunt, nec recipiunt ut quod accidentia. Respondeo, quod ista praedicatorum varietas referenda est ad partes si tributivè sumptae: si enim collectivè sumantur, sunt ipsum compositum, adeoque suscipiunt praedicta omnia, quae de composito verificantur.

De causa finali S. D.

404. Primum definitur ab Aristotele: *ad unum gratia*

gratia aliquis sit. Res autem illa, quae ab agente
 te praecognoscitur, ut in se bona, atque ita praed
 cognita movet agentem ad operandum, illud excitam
 do, alliciendo, ac veluti inlicitando causa finalis de-
 clatur. Finis communiter in finem cuius gratia,
 et in finem cui delectari solet. Finis ille, qui ab ope-
 rante ne cogitur, et cogitur, delectatur finis
 cuius gratia, sive finis qui; illa vero substantia,
 seu subjectum, cui praeiatur, finis qui, et in
 cuius utilitatem cogitur, delectatur finis cui.

Exempli gratia: finis, cuius gratia medius ope-
 ratur est sanitas acquirenda; finis vero, cui sanita-
 tas inquitur est ergo, qui sanari debet.

§ 5. Dividitur etiam finis in finem ope-
 rantis, et finem operantis: finis operantis est ille,
 ad quem opus operantis ex natura propria, inde-
 pendenter ab operantis arbitrio dirigatur, ut
 medicina finis est sanitas acquirenda ab
 ergo; finis vero operantis est ille, qui ab
 operantis arbitrio, seu voluntate dirigatur:
 unde pro varia operantis voluntate varius
 esse potest, ut medicina finis potest esse sanitas,
 aut gloria ipsa, quam medendo consequi velit.
 Atque deinde, donec affinis est delectatio illa, quod
 finis delectatur in istis, et extant
 secundum.

406 **I**tem finis duplex est, obiectivus nempe, et formalis, ille nihil est aliud, nisi ne ipsa, quam vis equi voluntur ut pecunia est finis obiectivus, alius vel finitio est finis formalis, ut potestis pecunia: finis iste finis quae vulgo appellatur, est quippe actio ipsa, qua fine expetito fruimur. Ultimus, ut alia divisione minus limitat, praeferat, dicitur finis ad finem proximum, sive immediatum, et finem ultimum, sive remotum. Proximus, et immediatus est ille, qui ita propter se expetitur, ut in eo constat intentio agentis, sed ad ultimum finem progreditur; finis ultimus, aut remotus est, in quo tandem desinit operantis intentio.

407. Sic elemosina, ut ad finem proximum ad pauperem levandum ordinatur; quod si ipsi non egent levandum delegatur, ipsa dei gloria erit finis ultimus respectu elemosinae. Observe, quod, si in ordine ad unum finem plura media eligantur alicuius subalternata, quorum nullum amittitur propter se, nullum eorum erit proprius finis, nec proximus, nec remotus, saltem respectu operantis,

unus

cum finis proprius sit animal propter se,
 id est, ob ~~rationem~~ meritum propria boni-
 tatis, sive vere, sive apparentis; sicut proprie-
 tum est medicum amare propter alium, id est, quia
 praese utile, et conducens ad alium asequendum.

408 Cum finis causam effectivam ad ope-
 randum moveat per suam bonitatem, bonitas
 ipsa, sive vera, sive tantum apparentis, veluti ac-
 tuus primus causa finalis, sive ut alij loquuntur,
 finalizatio in actu primo haberi debet, id est, ut
 ratio movendi, et attrahendi voluntatem ad am-
 rem sui, et positionem mediorum, cognitione tan-
 tum se habente, ut conditione ad augendum requi-
 sita, sine qua finis voluntatem non allicit. Idem
 appeti non potest, quod peritum est ignotum. Finali-
 zatio vero in actu secundo, sive causativa, cau-
 sa finalis est exercitium spiritus, quo voluntas ac-
 tualiter attrahitur a bonitate finis. Cum autem
 voluntas attrahitur a bonitate sit in se, et ferat,
 causativa finis nihil aliud est, quam actus spi-
 ritus voluntatis, prout a fine procedens.

409. 1° Inve effectus, tum externi, tum exter-
 ni causa finalis a significatione, quae hoc ordine elu-
 ci, vident. Primo exercitium in voluntate simplex
 amor, sive complacentia in bonitate finis a vo-
 luntate

luntate proposito. Secundo: intentio, seu desiderium
 assequendi finem; quod si ad inquisitionem, et elec-
 tionem mediorum determinet, dicitur intentio ef-
 flicax, inefflicax vero, si non determinat. Tertio:
 sequitur consultatio, et deliberatio rationis circa
 ea media opportuna. Quarto: electio mediorum.
 Quinto: eorum executio. Sexto: assensio finis per
 media. Septimo: gaudium de fine obtento. Hanc
 sequentem actionum se ipsa dant, dum eger valentem
 amat, procurat, et obtinet, facile patebit consideran-
 ti.

¶ 110. Cum finalis causa non debeat esse re-
 veriter presentis, nec reveriter existens, ut causet, sed
 solum per illecebrant suae bonitatis cognitionem
 proposita voluntatem quoddammodo involvet; tamen
 inter causas veras, et reale merito numeratur.
 Est enim id, unde aliquid est, tamquam à seipso;
 atque actu ipsi vere dicuntur existere propter
 finem, et gratia finis. Imò ipsa est, quae effectum
 cum ad assequendum movet, avertit, ac determinat, et
 qua sublata cessant omnia. Tolle enim finem, cau-
 sa effectus nihil molietur. Compeatur enim
 res omnes, dum aliquid efficiunt, propter finem
 aliquem operari.

III. Inia vero talia et eorum genera distinguuntur, quibus diversus operandi modus convenit, diversam tamen rationem in operando finem illa repleverunt. Alia enim ratione corpora inanimata, alia bruta, alia homines spiritus moventur; quod corpora cognitione omnium, et sensus expertia sunt; bruta vero cognitionem aliquam habere dicuntur; homines vero spirituali, perfectissime cognitione praediti sunt. Unde de diversa ratione finem repleverunt corpora inanimata, bruta, et homines.

III. Cum corpora inanimata cognitione sint destituta, nec finem spirituum cognoscere, nec illum amare, aut alio affectu prosequi possunt; sed solum ingenitum quendam ordinem sibi à Deo impressum exerceant, et exequantur, dicuntur augere propter finem executive, quod impertunt, et constantiam Dei, cui inesse dicuntur, exequantur; quemadmodum sanguis in corpore à sanguinaria dirigatur. Quod melius nota Philosophi contra Empedoclem, et Epicurum varii argumentis demonstraverunt, ex quibus illud duntaxat adnotare sufficit, naturam nempe semper eodem modo, eodemque quovis optimo, et constantissimo operari, suo semper itinere

Et tenere progredi, antequam se, et ratione uncta
efficiere.

413. Quamobrem illa, quae tam artificiose
se uncta efficit, et regit, in quo volentiam nulla ars,
nulla manus, nemo opifex consequi poterit imitando
non est ex parte rationis, atque ordinis; sed omnia in
finem unum ordinat, et dirigit. Nam meliora sunt,
quae natura, quam illa, quae arte perficiuntur. Unde,
si ea, quae arte non tenent, et sine ratione perficiuntur;
multo minus, quae natura ipsa; nisi forte Arabie
videntur pitevi, plus valere in imitando ybhera con-
servandibus, quam naturam efficiendis.

414. Item nihil minus probabile dici potuit quae-
am, quod somnavit Obliquus confusa atomorum
fortuitu, et casu quoddam ea, quae videmus effici.
Nam si carens mente natura, et coelex sui atomor-
um tantum valuit, ut haec efficiat; multo quae-
rum Lactantio, cur facere Coelum ^{domum sexo} ~~comparatio~~ non
potuerit? Non igitur, ut optime concludit, tanta re-
rum magnitudo, tanta dispositio, tanta in servan-
dis ordinibus, aut in temporibus constantia; aut
velim potuit sine provido artifice curi, tot saecula
sine inola potenti constare, aut in perpetuum ob-
sine perito rectore gubernari. Item, ut fluvius domus
constitueret, aut horologium ceptus est, et definitur;

243.

non in domo Ibra, aut horologio, sed in arte Ibra: sic plantarunt hortus, et incrementa, et structura animalium, natura opera, non temerè, sed ob certo finem à summo Arte Ibra perficiuntur.

¶ 15. Bruta vero, quae meliorem, longèque perfectiorem naturam sortita sunt, quaeque plurimè ma cogitationis indola praesertim, finem suum aliqua ratione percipiunt, atque finem appetitum respicere dicuntur. Quia vero bruta impetu potius feruntur, atque ab objectis rapiuntur, nec proportionem, ut talem media inter et finem percipiunt, propterea propter finem non operantur. Itaque accedit, quod belluae semper eas, quae sunt eorumdem generis, eodem modo operantur. Nam haec videmus simili modo et moliri cubilia, et muros texere, et educare foetus, nec aperire quatuor apte carula effringunt hexagona, eas alterius figurae unquam effringere.

¶ 16. Porro: cum spiritualis, et perfecta sit, cognoscenda homini indita sit, quia se, ceteraque omnia percipere possit, nemini dubium esse potest, quin homo, sicut et omne ceterum intellectivum propter finem operetur, non executivè volunt, et appetitivè, sed etiam directivè, perfectivè, et in omni modo; quod homo finem cognoscat suum, nec voluit bonitate illius, aut juvenitate quadam aliquid, sed etiam finem, ut finem, sive formaliter

ter animo complectatur, quae illius conversio in
 media, ac veritatis instrumenta apta esse debeant, quae
 ratio, et proportio media inter, et finem occurrat,
 omnino perspicuat, ac demum, quae finis adeptio in
 utilia sint, erigat, et praescribat, regue ad augendum
 omnino determinet.

¶ Hinc facile apparet, solum bonum ratio-
 nem finis habere posse, nec hominem unquam ma-
 li alicuius amore operari. Cum enim finis appeti-
 ti debeat a voluntate, quae se quae illius amore exci-
 tatur, atque ad operationem ipsam avertatur, solum
 bonum rationem finis habere potest, quod solum
 voluntati objectum sit. Unde finis non potest, ut
 aliquis malum appetat, vel mali amore operetur:
 ¶ nemo enim, ut dixit D. Dionysius, respiciens ma-
 lum operatur.

¶ Notari tandem hic debet, bonum aliud esse
 verum, et reale, ut sanitas, scientia, virtus, & Aliud
 apparet, et imaginarium, ut paradysus, Traxerunt
 Aliud finis iuxta legem, et conditionem
 solius naturae, ut comedere, dormire, & Aliud morali
 in ordine ad mores, et legem, ut jejuniare. Cum
 igitur de amari voluntatem non nisi bonum ali-
 quod amare posse, ac veritatis finem sibi constituere,
 de aliquo extrinsecus generibus intelligi debet, cum ne-
 vera plenissime voluntas malum aliquod sub spe
 ac boni sibi propositum amplectatur, et fortiter
 quando

245.

quandoque ab amore imaginarij boni tractatur,
quam à vero bono, ut ex re testatur Petrus.

.... Ideas meliores,

proboque deteriora sequor.

De causa exemplari. S. 10.

¶ 19. Exemplar, et Idea xel facienda proximi

cue solent usurpari, utque id omne ad unum imita-
tionem, aut similitudinem sit aliquid. Cum enim
causa effectus intellectiva sit indifferens, ut unum
potius efficiat, quam alterum, non aliud magis eam
determinat, quam Idea xel facienda, ad quam tum
respectat, cum operatur. Est enim, verit regula, quae
cum imitatur artifex, ne aberrat: est forma ipsa objec-
tiva, seu cognita, quae operantem dirigat: ex ea effec-
tus omnino pendet, cum sine exemplari esse non pos-
sit. Quod exemplar sit vera causa, non loquitur, quod
sit pars naturae effectus, quia ab ea proficiscitur;
nam Idea sine ipso opere, quod efficitur, esse non po-
test, non videtur.

¶ 20. Exemplaris causa satè aptè definitur po-
test, quae dirigat proximè, et objectivè ad aliquid arguen-
dum. Nam potentia, quae bene, et male potest opera-
ri, et à vero aberrare dirigitur ab exemplari, quod
mente Artificis observatur. Si quod vero sit exem-
plare

expectari potest, id utique non proxime statificand
 dirigit, sed illud ipsum, quod mens ubi exaltet, quod
 percipit, a quo similitudinem operis imitatur. Sed se-
 cundo nihil aliud est, quam objectum ipsum cognitum
 cognitione se habente, ut conditio, sine qua exem-
 plar operis non dirigeret, eo similitudo modo, quo de cau-
 sa finali jam diximus: non enim exemplar dirigit,
 nisi cognitum.

44. Et quemadmodum finis movere non
 potest voluntatem, nisi applicetia quoddam modo
 per cognitionem, sic exemplar, ut cognitum regit
 potentiam in agendo, quatenus intellectus in ex-
 emplari intentus, quasi faciem praesertit potentia
 motiva, ut id ipsum, quod est in mente, efficiat. In-
 fluxus huius cause expectari potest vel in actu
 primo, et est vel directiva; cum videlicet objectum ita
 in mente exprimitur, ut sit veluti imago operis
 faciendi: vel in actu secundo, et est ipsa directio
 potentiae, sive imitatio, qua opus faciendum
 exemplari imitatur, cum videlicet exem-
 plar, quasi lineamenta per se
 operatur, in opus ipsum ve-
 lutit radicatur.

Expositio motus causa ef-
ficantis, et multiplex
illius divisio de-
claratur.

SW.

422. **I**d in unum restat, ut de causa efficien-
ti paulo uberius dicere possimus: hoc enim, oia fre-
quentius venit nomine causa ab absolute dicto. Et
definitur ab Aristotele: id unum est primum, primum
apud mutationem, et quietem: est enim effectus
causa, id est, a quo omnis actus, et actio terminatur
dependet: atque hoc particula unde, seu a quo, est
quasi character causa efficien-
tis, sicut propter
quod finalis, et ad quod exemplaris, ut jam dicens
et dicitur motum. Effectus causa dicitur primum
primum primum mutationem, quod intelligens
dum est de executione; nam, id intentionem specie-
terminus, finis primum primum est motus.

423. **V**aria causarum efficien-
tium genera,
et specie dicitur sicut solent, quia breviter sicut com-
plectemur. Itaque causa aliqua est proxima, et im-
mediata, a qua proxima, et immediate producitur
effectus, ut filius a patre; aliqua remota, et
media.

mediata, à qua mediatae solunt effectus esse oati-
 tua, ut nepos ab avo. Secundo: alia est causa univ-
 ersalis, quae plurimos effectus etiam ad diversa genera
 specierum producit, ut Deus, et Sol; alia est particularis
 localis, quae effectus unius speciei committit. Causas
 universales dicitur equivoca, sicut et omnis cau-
 sa, quae effectum à se specie distinctum producit;
 particularis vero univoca, cum effectum eiusdem
 speciei, cum se, producat: sic Leo est causa univoca
 alterius Leonis.

¶ Tertio: causa alia est adequata; Inade-
 quata, sive partialis alia. Causa adequata est il-
 la, quae se sola integram producit effectum, ut, si
 ponitur ab uno homine moveatur, homo illius mo-
 tus causa totaliter essebitur: Inadequata est ea,
 à qua solus partialiter dependet effectus, ut sunt
 duo Cygni cursum trahentes. Duo tamen sunt ob-
 servanda: primum: quod proprie loquendo solus
 Deus causa totalis dici potest; quippe qui solus
 sine interventu alterius causae producere effectum
 potest. Unde causa solus totaliter dici potest in ali-
 quo genere particulari. Secundum: quod causa po-
 test esse adequata quoad virtutem, et inadequate
 quoad influxum, eo quod, licet virtus habeat
 effectum se sola producendum, influxum tamen
 ob communem alterius causae.

425. Quarto: alia est causa per se, quae ex natura instituta, vel intentione agentis diriguntur, et determinatur ad effectum aliquem producendum; ut lignis ad comburendum; alia est causa per accidens, ad quam contingenter, et praeter naturam institutum, aut agentis intentionem requiritur effectus, ut iuvenis ille à Pitaxo commemoratus, qui lapide, quo contenti ferre cupiebat, infestam ubi novexam percussit lapide submerso, et cum sic lapide non male cecidit. Quinto: alia est causa principalis, instrumentalis alia. Causa principalis dicitur illa, à qua effectus principalis, ac principaliter oritur, et cui tribuitur, ut horologium artificis; instrumentalis vero illa, quae principalis, sicuti medium invenit, et illi subordinatur, ut malum respectu horologi.

426. Hoc adjuungi solet causa occasionalis, quae, quamvis effectum minime producat, effectum tamen causam excitat, determinat, impellit ad operandum, ideoque occasionem sibi praebet, ut suam virtutem exerat, ac effectum producat. Cum causa haec vere efficiens est, viresque per causalitatem principalis effectum aliquem producat, ex quo per connexionem principalis, seu ab ea non determinata, naturam tandem sequitur effectus alius, proprie dicitur causa per se talis effectus, si non proprietate, et persistentia influens, aliter proprietate, et persistentia determinatio.

ratione, et connexis nris, quae sepe summe attendi-
 tur ad imputationem, et attributionem effec-
 tus. Inia, licet non sit causa propriae, et per se
 influens in effectum esse, est tamen vere, et pro-
 priae causa per se determinans aliam, ut dicitur
 ve. Sic motus hominis propriae attribuitur ei, qui
 venenum percutit.

127. Sexto: causa dicitur libera, si ea neces-
 saria. Libere dicitur illa, quae ita operantur,
 ut etiam non operari possint, potestque omni-
 bus, quae ad effectum proprium producendum neces-
 sariae sunt, adhuc independenter sint, ut effectum
 proprium producant, sine ab illo deflectant, atque,
 ubi libere, consultantque actum proprium incipiunt,
 potentiam in oppositum retineant. Necessariae
 vero causa vocantur illae, quae ita operantur, ac-
 tumque suum producant, ut potest omnibus ad
 agendum requiritur, ab illo deflectere, non opera-
 ri que non possint, ut ignis necessario calorem
 producat, corpora gravia necessario descendunt,
 aperti oculi, ac intermedia luce necessario vi-
 demus.

128. Tandem dividitur causa in primam, et
 secundam. Causa prima est, quae a nulla alia de-
 pendet, sed ceteras omnes in operando praecedit, ut
 est solus Deus. Causa secunda est illa, quae in sua
 opera

251.

operat'ione dependet à causa prima, ut sunt om-
nes cause create. Claria causa primam, et se-
cundam adeo inter se discrepant, ut opinor, ut
eorum aliqui in fauore, perditoque consilio De-
um, eam tamque primam impie, atque inepti-
lime proxime intulerunt; alij vero nullam ali-
am causam præter Deum admitti posse contem-
dant, quas opiniones, ut refellamus, de utraque
causa prima nempe, et secunda, licet admodum
breuiter discussamus.

Ostenditur inter cau-
sas efficientes da-
ri primam, cui cæ-
teræ subordinen-
tur, hancque es-
se Deum. S. 126.

429. Causam aliquam primam, et prin-
cipium aliquod efficiens admitti debere, quod
omnia quidem moueat, sed à nullo moueatur tot
lms.

lingua clamant, quot in Univerſo creaturae exiſ-
tunt; cum ſe omni pulcherrimam, ſerutiſſimam
genem artificum, ſummiſſimaeque cauſae praefe-
rent. Inveniunt tamen hominum aliqui, qui id
veluti viderent, ut cum viderentur in medio
tollere nitentur, qui efficaciter hoc argumen-
to, ut alia omittant, reſelluntur. In id quod prode-
tum, et factum eſt ab alio eſt factum. Reſurgit
namque natura humana, quod eſt aliquid ſit in ſe
ſua cauſa: eſſet enim, antequam eſſet, ac reſpo-
ſum, et poſterum. Imo nec aliquid moueri vingu-
am potest, quin ab alio mouatur, iuxta celebre illud
aphorismum, quidquid movetur ab alio movetur.
Cum enim id, quod movetur debeat necesse vanis
tam de potentia ad actum, hoc eſt, debeat al-
quod eſſe, vel aliquid actum accipere, quod antea
non habebat, ſed, cum habere poterat, non ab alio,
ſed a ſe ipſo moueretur, ſed ipſi tribuerat aliquid
eſſe, quod antea non habebat, in quo contradicit et
manifeſtetur in ea continetur; nihil enim aut al-
teri, aut etiam ſibi dare potest, quod non habet.

430. **I**gitur quidquid factum eſt ab alio eſt fac-
tum; at illud unde manū habet exiſtentiam? Nec
licet in cauſa ſua reale inſinitum procedere,
quod omnino deſerui non poterit. Nam, ſi nulla
eſt cauſa prima, nulla utique erit aut ſecunda,
aut tertia, aut ultima. Nihil adeo procedat, ſed
et.

253.

ut. Et vanè in infinita serie causarum nulla
frangi potest, quia ex aeterno produxerit, nam prima
illa fuit et alia, à qua procederet. Si tendunt legi-
tux est in causa aliqua, quia prima omnium sit, pri-
mum primum, primum movens, quod in motum
omnia producat, omnia moveat, omnia denique præ-
cedat.

431. Deum esse primum Opificem mundi,
primum omnium rerum causam, primumque mo-
torem constantissime docuerunt illustres Philo-
sophi. Quod ipsum ex ipsa Dei nomine aperte vobis
me demonstratur. Cum enim Dei nomine nihil
aliud intelligi debeat, quam ens perfectissimum,
quod in se perfectionem omnem continet, omnium
que rerum pulchritudinem, perfectionemque mi-
nime complectatur, quod denique à nulla alia de-
pendeat, non lineas certe Deus, aut otiosus esse, fieri-
que unquam potest; cum id imperfectum conti-
neat: neque perfectionem omnem Deus contineret,
si perfectus, et propter ea prima causa non illi, sed
alteri conveniret.

432. Hinc tu plus imò exasit Epicurus, alij
que, qui, quamvis Deus fuisse esse vident, nihil
tamen ab illi fieri posse, sed aut casum, aut fatum,
aut fortunam omnia disponente continent, adeoque
causas illas effinxerunt, que nihil agere unquam
possent. Quis enim pulcherrimum coelestem or-
dinem dispositorem, ordinem, motum, quibus admi-
rabilem, atque infinitam fieri rerum varietatem
non

non accuratè, sed leviter etiam inspectum capient
 turis artificia, opera hæc esse non videant, perfec-
 turis manique curant esse non suspicabitur, quæ
 hæc omnia produxerit, digesserit, iungitæque hæc om-
 nia convenerit, atque adeo nec egimus, nec fatum, verum
 et causa prima haberi debeant.

433. Nec fatum, de quo plurima superstitio-
 tum Philoſophi, tum Poeta veteres affirmaverunt, præ-
 sertim vero, quod Dæi, quoque Spiritus necessitates
 poneret, ut nulla Decurrerit, si voluit fata, vel mutari pos-
 sent, quemadmodum inducit Homerus Jovem, ac
 Thetidem deflente, futuraam Achillem mortem, quæ
 ante, quia descripta in Fletu fatum tabula
 erat, avertere, vel impedire non poterant. Nec, in-
 quam, fatum, si verè, et catholice loqui velimus, ali-
 ud est, quam ordinatio causarum, secundarum ad ef-
 fectum, divinitus intentam, ut ait D. Thom. sive, ut
 loquitur Boetius: Immutabilis rerum mobilium
 dispositio, per quam providentia sui quoque ordi-
 nibus nectit.

434. Nam licet quamplures effectus sint re-
 biles, et contingentes respectu naturæ, tandem respec-
 tu scientiæ divinæ sunt infallibiles. Cum enim
 Deus sit immutabilis, quoque cognitio, ac volun-
 tas caræ non possit, sed infallibiliter effectum
 suum consequi debeat, quidquid esset ab illo scitum
 vel ita, vel hypothetice, produci debet. Ratio hæc etiam
 demonstrat, nihil fortuito contingere potest, nec
 per-

pectu Dei, cum ille clare, distincte que omnia cog-
noverit, omnia que decreverit ab eterno; licet prin-
cipalia sint, que nobis invisibilia, nihilque tale cogitan-
tibus accidere soleant, ut cum Abalon fugiens
suspenditur caput in haurit, cum terra motu subverti-
ta domus hospites interimit, aut cum fulmineo
offendimur: unde respectu nostrae datæ fortunæ,
et casus, quatenus aliquando nobis fortuitum, ali-
quidque casuale accidere potest.

35. Ex his omnibus facile colligi poterat, in-
ter causas est universa, et effluenter causam
aliquam ceteris omnibus nobiliorum, priorum
qui admittit oppositum, que unita creaverit, omnia
convenit, que omnia sunt tam naturam numerum
uno compleat, causamque ejusmodi esse Deum. Id
unum tamen investigandum superest, scilicet, an
Deus immediate concurrat ad productionem effec-
tuum causarum secundarum? Responsum affirmitate
est. Probat primo testimonio sacrae pagine in quibus
verbum omnium, provocatio Deo tribuitur, ut
Job. 16. omnia opera nostra operatus es in no-
bis Domine. Joann. 1. omnia per ipsum facta
sunt, et sine ipso factum est nihil, et cap. 16.
sine me nihil potestis facere. 1. ad Cor. 1. hic
est 1. Deus, qui operatur omnia in nobis.

36. Probatur secundo ex communis Philoso-
phorum, et Theologorum consensu, qui immē-
diatum Dei concursus adveniens Durandum
tueretur, adeo ut Deus non solum mediate, ut illi
v.

illud est, sed etiam immediate concurrat cum causa
 secunda; nec tantum Deus influere in effec-
 tum censendum sit, quia causa secunda con-
 currat, aut cum virtute agendi instant, sed quia
 actu in effectum influunt. Prob. textus rationem non
 solum posse operari, sed etiam actu agere est perfec-
 tus quaedam; sed omni perfectio a Deo, ut a prima
 causa profertur; ergo creatura sic pendet a
 Deo, cum operatur, ut alium concursu omnino eget.
 Conflam: omni effectus essentialiter pendet
 a Deo in concurrant; ergo et influere.

437. Dicitur primo: nullus finitus effectus
 exigit immediate procedere a virtute infinita;
 ergo. Disting. antec: a virtute infinita, ut a cau-
 sa secunda conc: ut a causa prima nego. Nam, cum
 omni effectus Deo subiectatur ratione vel, ab
 illo immediate pendere debet, sicut in ratione
 entis, sub qua nulla finita operatur virtus. Di-
 ce v. secundo: quolibet causa habet sufficientem
 virtutem ad operandum; ergo non exigit immediat-
 o concurrere Deo. Disting. antec: virtutem a
 Deo in operando dependentem conc: independentem
 nego. Nam creatura quolibet pollet virtute
 ad operandum nunquam caret subiectione, et
 dependentia a Deo.

438. Dicitur textus: Deus non est causa par-
 tialis; ergo non concurrat cum creatura ad ul-
 lum effectum. Disting. antec: non est causa
 par-

aliunde nec actione distincta: cum non datur actio
actioni; ergo. Nego min. et hinc impeditur prob.
distincti: non datur actio actioni respectu eiusdem
coni: respectu diversorum nempe actio Dei quae est
actionem ipsam creaturae in seipso. Actio namque
que, quae talis est respectu creaturae, est effectus res-
pectu Dei, aetate ad quem non obtinet minus actio-
nis. Dicitur vero: actio ut alii non procedit immédia-
te à Deo: exigit namque procedat à principio
tamen esse se movente; ergo. Respondet, actio nempe ista-
lem, ut talis, à Deo procedere, tamquam à prin-
cipio est alii, et ab homine, ut à principio
in quo recipitur, et qui per ipsum se movet. Dicitur
septimè causa materialis, et formali, ut causent
in suo genere non pendent immédiate à Deo; ergo
nec causa efficiens. Dicitur autem: à Deo, ut ex
certe minus subjecti, aut formae coni: à Deo, ut à
causa efficiente causantur. Ipsa materia, et for-
ma ergo.

Ostenditur, creaturas esse

vexæ, et propriè causas. § 13.

44. Quam plurimè, præsertim ex Neoteris,
Philosophis, inter quos et principem locum obtinet Pa-
ter Malebranchius Scriptor celeberrimus, oratorum
Perbyter, ut inquitur Deo ab Episcopis in aegre
tam, existant, non solum futurum existimant,
De:

Deum esse probaverunt, illumque, veritatis causam
omnia producere dixerunt, sed in super etiam volunt,
non aliam causam efficientem praeter Deum admitti
si debere, exortura vique nihil se vera efficiere, nihil
operari, sed duntaxat occasionale causa esse, qua-
tamvis efficiat eorum occasione solum Deum opera-
tura juxta ordinem à se praescriptum. Quam opinio-
nem, ut referamus, sit.

Restra assertio

447. **C**ausa secunda vere arguit, et aliam
causam esse effectus. Prob. primo in multis Scrip-
turae Sacrae locis in quibus actio causae secundae
attribuitur, ut Gen. 8. germinat terra herbarum et
inter fructum semen. Luca 13. arboris, cum produ-
cunt, dant ex se fructum. Prob. secundo: ex spica con-
stanti experientia, qua videmus, et legum calore fore-
re, et solem illuminare, et arboris fructus effun-
dere, et corpora alia ab alijs moveri. Prob. tertio:
nihil nobis notum esse potest, quam nos cognosce-
re, dubitare, amare, et alio actu vitale exerce-
re, cum aliunde oculi non possunt, quam à primo
principio vitali; ergo non solum causa prima, sed et secun-
da vere arguit. Congruum est Concl. Tridestino,
ubi damnat aliosque liberum hominum arbitrium
nihil omnino agere, sed merè passivè se habere.

Solvuntur argumenta.

260.

443. Oppone v. primo quamplyra Scripturae
 Sacrae loca, quibus evidenter, Deum omnia produ-
 xisse, ut Salm. 103. producit in montibus fumum,
 et novam civitatem hominum. **Isaia 44.** Ego sum
 Dominus & faciens omnia. 2.º Machabaeorum 7.º Ma-
 ccher Machabaeorum filium advocata sic ait: Linguae
 meae membra non ego ipse compingere, sed omnipotens
 Creator, qui hominem formavit matris utero. Ne-
 perdes hinc omnibus non aliud probari, quam quod
 ultro fatemur, Deum nempe esse principium omnium
 causarum perfectissimum, efficacissimum, quae om-
 nia nobilissima, perfectissimaque modo operatur, non
 vero quod virtus omnis, et efficacia creaturae sit
 ad imenda: quemadmodum, sicut Deus sit id, quod est,
 non inde tamen inferri poterit, quod creaturae non
 virtus.

444. Obijciat secundo: conceptus supremae potes-
 tatis est conceptus divinitatis supremae; ergo concep-
 tus inferioris potestatis est conceptus divinitatis
 inferioris, quae repugnat est. Neque coniecit quia sicut
 entitas, et virtus ex ipso, quod sit finita, particu-
 larata, et ab alio dependere repugnat verae divinitati,
 ita potentia activa: nec minus dicitur Deus prin-
 cipium, et supremum ens, quam prima, et suprema
 causa juxta illud Exodi 3.º ego sum, qui sum.

445. Obijciat tertio: omnis actus saltem corporea
 mo-

motu continetur; sed motus non aliunde, quam à Deo
 profleſcitur. cum corpus ex se lineu, et otioſuſ motu
 tum effundere non poſſit; ergo. Ne, ſpondeo omnia ſua
 majori deſtinguendo mōi: non aliunde, quam à Deo,
 ut à prima cauſa con: ut à cauſa ſeconda nego
 mōi. et conego. Quamvis enim Deus, ut cauſa pri-
 ma omnia moueat, hoc tamen non probat, exponat
 vltimū aliquam motus effectū cauſa ab Authore na-
 turae non accepſiſſe, quare Deus non potuerit, vltimū
 quamdam effectū cauſa, et actiōis, aut veluti ſua po-
 teſtatiō radimū impatiēti, ſedimū de vltimate cau-
 ſa efficiēti argemus paragraſo ſequenti.

De vltute, qua cauſa crea- ta ſua producat effectus.

§. 14.

446. Cum cauſa creata ſit vera cauſa, ve-
 rēque aliquid efficiant, vltute actiua, qua effectus
 ſibi propiōs producent, gaudere ab dubiō debent.
 Est autem vltute actiua primūpium illud, per quod
 agens additur in actu primo fecundum, et potens
 attingere operatiōnem. Primūpium hoc ad deſtine-
 tiōnem argenti, quod appellatur primūpium quod,
 quia ſpūſiſ precipue attribuitur operatiō, ſeu denomi-
 natiō operanti, iuſta illud actiōnem ſunt ſuppo-
 ſitiōnem, primūpium, quo nomine vulgē denotatur.
 Nam licet actiō primūpium quo vocari quoque ſo-
 leat, longē tamen alio ſenſu ſcilicet non per modum
 influen-

Inferentibus, sed per modum influentis, non per modum
agentis, sed per modum exercitii, quo agit.

417. Principium quod dividit solet, maxime apud
Thomista in principium quod immediatum, et
proximum, et principium quod mediatum, et radica-
le; vel aliter terminum in principium quod per modum
virtutis immediate influentis, et principium quod
per modum radicale, à qua virtus emanat. Principium
quod per modum radicale est ipsa forma subitantiæ
An vero ipsi convenire possit ratio virtutis actus,
an potius accidentium solum sit propria? In quæ-
sione sequenti expendemus.

Utrum substantia sit
immediate operativa?
SY5.

418. Thomista, licet substantia comedant mu-
tuo causa principaliter vera et propria, tum per modum
principii quod, tum etiam per modum principaliter quod ra-
dicale, ipsi tamen demergant in virtutem imme-
diate operationum productivam, quod accidentibus comedunt.
Ex adverso Scotista omnes, et omnes fere Jesuitæ con-
stantè tenent, substantiam creatam non solum ut prin-
cipium quod, et quod radicale, sed etiam, ut immediatam
virtutem se operativam plurimum effectuum. Ser-
tentia hæc valtem, quatenus hæc abstractè terminè
continetur, nobis vera videtur. Sit igitur

Nov.

Nostra assertio

449. Substantia creata est virtus immediate operativa. Prob. substantia creata non repugnat esse virtutem activam; ergo non est, cuiuslibet generata virtus. Consequentia recta est apud Thomistam. Probo antea: substantia non repugnat esse virtutem immediate passivam, seu receptivam, ut patet tum in materia prima, tum in substantia composita, quae immediate, juxta Thomistam, recipit accidentia; ergo nec repugnat esse virtutem, seu potentiam immediate activam. Patet consequentia: tum quia argumenta contraria vel utramque potentiam in substantia impugnant, vel neutram, ut mox patebit; tum etiam quia de ratione est, quod in de tributione potentiarum tribuatur substantia illa tantummodo, quae defectum et imperfectionem redolet, accidenti vero tribuatur illa, quae perfectionem capto.

450. Prob. secundo conclusio argumento communi, sed efficaci contra a reverentem causam secundam pollex virtute adequate productiva substantiae. Virtus adequate productiva requirit esse imperfectum, et immobilis effectum; sed accidens est immobilis substantia, ut nemo dubitat; ergo accidens non est virtus adequate productiva substantiae; ergo saltem in adequate substantia immediate insinit in aliam substantiam. Probo maj: virtus adequate productiva continere debet totam perfectionem effectus, vel formaliter, vel eminentiam, vel saltem equivalentiam; sed nullo ex his modis continet, et est immobilis effectus; ergo.

Pas

151. Major ex eo constat, quod dicitur ad adequatē
 productiva communicat, et tribuit effectum totam per-
 fectionem eius, et tribuere nequit, quam non continet,
 juxta illud per se notum: nemo dat, quod non habet. Nec
 dicatur substantiam suam perfectionem virtutis à causa
 principali, sive ab alia substantia, virtute alicujus ope-
 rativa accidentis. Nam causa principalis, sive substan-
 tia, vel non est virtus immediate operativa, nullatenus
 ingreditur effectum, non immediate per se, ut fatentur
 aduersarij, nec item mediate, quia non ingreditur acci-
 dens, nec illud mouet, alioquin jam esset immediate
 operativa. Quoniam ergo pacto perfectionem in ef-
 fectum refundet, cum in illum nullatenus ingreditur.

Soluntur argumenta.

152. Obiicitur primo: substantia est propter
 se, sed potentia operativa est propter operationem, ergo
 substantia nequit esse potentia per virtutem operatiua.
 Nego conseq. substantia itaque est propter se, quatenus
 non est propter aliud suppositum ad adequatē distinctum
 intrinsece accidentium. Hoc tamen non tollit, quod et
 iam sit aliquomodo propter operationem. Quod et aduer-
 sarij fatentur, cum apud ipsos sit verum prin-
 cipium quod, et quæ radicale; de conceptu autem vel prin-
 cipij operatiui, veraciter radicale est ordo ad operationem.
 Itaq. virtus operativa ordinatur per se primo ad ope-
 rationem; sed substantia non ordinatur per se primo
 ad operationem; ergo. Prob. mbr. quod per se primo or-
 dinatur ad esse, sive existens nequit per se ad operatio-
 nem.

153.

omni ordinari: quia implicat duos actus secundum
adagatos ab eodem actu primo provenire; sed sub-
stantia per se primo ordinatur ad esse; ergo.

153. Argumentum Innotuit dicitur in po-
tentia materia, quae respicit passivum, et existens-
tiam, ut duos actus secundos. Praeterea falso supponit
distinctionem realem essentiae ab eadem potentia. Sed ead-
permixta dicitur magis, primo syllogismo, ordinatur
per se primo ad operationem inesse virtutis operati-
vae com. inesse essentiae nego magis, et sic distincta minor
ad nego conseq. Ad minorem probationem dicitur magis,
magis; quod per se primo ordinatur ad esse, sive existens,
neguit per se primo ad operationem ordinari sub con-
ceptu essentiae com. sub conceptu virtutis operativae
nego magis, et sic distincta minor nego conseq. Prae-
terea dicitur implicatam rationem probationem implicat
duos actus secundos adagatos respectu potentiae
realiter sumptae ab eodem actu primo provenire com.
adagatos respectu diversarum formalitatum eju-
dem potentiae ab eodem actu primo provenire nego.

154. Cum enim substantia duplicem habeat con-
ceptum, essentiae scilicet, et naturae potest utique per
se primo sub conceptu essentiae respiciat actum essen-
tiae, et actum operandi sub conceptu naturae; qui actus
licet in sensu reali sint adagati, sive pariter; quia
non exhaustunt unumqueque totam potentiam sui prin-
cipii, sed est pars collectio omnium actuum tamen
potentiae respicientium, in sensu tamen formali vocat-
ur potest uterque adagatus; alter respectu essentiae,
alter respectu naturae formaliter sumptae, quae tamen
potentiae realiter identificantur.

455. **I**nter: actus exercendi, et operandi non sub-
 ordinantur inter se, nec conveniunt in aliqua ratione
 formali, sub qua affirmari possunt ab eadem realiter, bo-
 tentia; sed implicat unus actus secundo: ut que adeo
 diverror, et non subordinator ab eodem actu primo pro-
 venire, adhuc realiter sumpto; ergo. **N**ego maj. quia inter
 que actus attribuitur sub eadem ratione generalia ac-
 tus potentia substantiali, in qua conveniunt, nec est
 alij valde differant. **N**ec aliqua inter utrumque actuum
 subordinatio negari potest, cum operatio per se supponit
 existentiam sui principij, sive hoc substantiale, sive
 accidentale est, juxta illud operari sequitur adesse.

456. **O**bj. dicitur secundo: potentia operativa specificari
 tur ab operatione; sed substantia requirit specificari ab
 operatione, ergo. **D**ist. maj. ab operatione, tamquam
 a specificativo extrinseco, et arguitur con-: **I**nter se
 nego. Operatio namque non est specificativum inter se
 secundi: hoc enim est differentia specifica cujusque rei, vel
 etiam forma pluralis in rebus compositis; sed tantum-
 modo extrinsecum, et arguitur unum, quatenus ex perfec-
 tione, vel indole operationum, et effectuum designamus,
 et arguimus perfectionem potentiarum, et eamdem
 inter se distinctivam specificant: quo sensu nihil prohibet
 substantiam specificari ab operatione accidentali.

457. **R**ep: substantia requirit specificari adhuc
 extrinsece ab operatione accidentali; ergo. **P**rob. min.
 ubi: specificativum, et specificatum debent esse in eo-
 dem genere, quia perfectivum, et perfectibile sunt
 in eadem materia; ergo. **N**ego min. **A**id hujus prob. nego
 antec. et hujus implicitam probationem distingo:
 perfectivum, et perfectibile, que per se ordinantur
 ad

ad constitutum nendum per se, nomen comparativum
 substantiale conc. reus nego. Insuper: Ratus im-
 mediate operativa ita perfectus ab operatione ut
 propter ipsam, tamquam propter finem est; sed acci-
 dens non est finis substantie; ergo. *Disting. maj.*
 tamquam propter finem quod permittit; tamquam
 propter finem cui nego maj. et sic distincta minor
 nego conseq. Operatio namque intenditur a virtute ope-
 nt finis quod cadens in bonum ipsum substantia, tam-
 quam finis cui. Ceterum enim est, quod omne accidens
 essentialiter est propter substantiam, ut finem cui.
 Unde propter hanc intendi ultimam debet.

458. *Obiector tertio:* quia res est in se simpli-
 ter est operativa alterum; ergo esse operativum est
 quod essentialiter subsequens ad esse substantiale. *Disting.*
antec: quia res est *h*ly quod demotante causalitatem
 phisicam nego: causalitatem mente logicam con. antec.
 et nego conseq. Non enim ea causaliter est magis vera,
 quam haec: quia res est simpliciter est operativa acci-
 dentium, est eorumdem receptiva; quia accidens, exis-
 tit, est operativum alterum, in quibus nulla est cau-
 sality simul, sed pure logica, vel metaphisica.

459. *Obiector quarto:* actio, licet imperfectiva
 effectu, cum adaequate producat adaequatione in se, quia
 quia solum argit ut quae; sed etiam accidens argit ut quae;
 ergo poterit adaequate producere substantiam adaequa-
 tione virtutis, licet essentialiter sit imperfectiva. *Ipsa.*
 Nego conseq. Nam actio sic argit pure ut quae, non
 proprie quae, nec de se, sed sit pura determinatio ad
 causandum. Contra virtus activa vere, et proprie
 causat, et dat esse effectui, licet virtualiter argere ut quae,
 cum comparativa ad oppositum.

460. *Obiectum quodlibet: si forma substantialis est im-*
mediatum agendi, primum solum in seipso est in perpe-
tuo exercitio agendi; licet, quia anima est immediat-
tum, primum solum sufficere, nequit. In subjecto esse,
quoniam illud actu sufficit. Obiectio in statu in forma
accidentali. Unde respondeo, quod anima est imme-
diatum, primum solum in genere causa formalis, quae sub-
jecto semel unita nequit non illi tribuere suum effec-
tum formalem; quia ipse qui a forma, ut unita subjecto
non dicitur unita. At substantia ut est agendi, primum
solum nequit unita in seipso conditione, quibus
constituitur, ut potest, non est in exercitio agendi.

461. *Pro complemento obversa primo, quod, dum*
effectus in aliquo apparet, nec in promptu est causa
causa illius, praesumptiva, cui tribuatur, maxi-
me recurrit potest ad causam primam, sive Deum sp-
iritum, qui, ut natura auctor, suppleat defectum cau-
sa secundae, effectumque producat juxta exigentiam
materiae ultimo dispositae; qui recurrit, ut philosophus
philosophus, admitti debet, cum non est avilignabilis cau-
sa alia effectus productiva. Ceterum de hoc in phi-
losophia redibit sermo, ubi de formarum origine. Secundo:
inter eventum, et potentiam operativam dicitur motio-
nem rationis, sive interuenire, quod sufficit, ut
absolute dicatur, eventum non esse ipsam potentiam
operativam.

De natura, violento, et axe. S. 16.

462. **I**nter celeberrimas causas vulgo numeratur
 natura

262.

natura naturalis, sed quia hoc nomine significatur
non una est Philo. opinio. Tunc est namque
aliqui veterum Philo. opinio, qui naturam nomine in-
men aliquod, cui omnia subderentur, et a quo omnia
penderent, intelligebant, quae Plato ait, omnia posu-
isse, non per mentem quidem, nec per Deum aliquem
facta, sed naturalia, atque fortuita. Sed facile ex his,
quae paulo ante dedimus, aselli possunt.

163. Nescitur Philo. opinio nihil aliud esse natu-
ram agunt, quam aptam combinationem partium
ad motum secundum legem mechanicam excipiendo: hinc
natura plantae, v. g. apud Epicur. nihil aliud est, quam
certa coadunatio partium, vel unguis per latitudinem
anagral plantae potest. Sunt tamen inter Epicur., qui
nomen naturae intelligunt substantiam quamsdam
anagral, v. g. anagral et heram, aut lignem, in-
dicent per Universum expulsum, qui omnia pene-
trando, et ubi omnium motum, et activitatem tribu-
at. Verum hi omne potius naturam expulsum, qui
am expulsum, cum nullum principium motus in-
transiunt aditantes.

164. Longe aliter sentiunt Peripatetici, qui na-
turam, veluti principium rerum Epicur. latitudinem ag-
no, sunt, quo operatione ubi preparata erudant, v. g.
natura hominis est principium illud quo homo vult,
intelligit, movetur. Natura a Peripatetico definitur
naturae principium motus, et quietis eque, in quo est
proprium, et per se, et non secundum accidentia. Dicitur
proprium principium, et causa motus, et quietis, id est
prima causa, cuiusque, et causa omnium mutationum,
et alterationum, quibus res se Epicur. secundum con-
natu-

naturalem inclinationem moventur, et terminantur, quia per ipsam mutationem acquiescunt. Sic in animalibus omni actu vitali, et in quocumque corpore acquiescit, vel recuperatio accidentium ad statum contrarialem compositi spectantium partem omnino est, et à natura proveniens.

165. Additur quoque, in quo est principium, et per se, et non secundum accidens, quia natura est causa intrinseca, et invita ipsius rerum principumque principium pertinet ad principiam, et inditantialem constitutionem compositi illius, in quo natura ipsa includitur non ut accidens in subjecto. Porro, quia eadem vis, qua res se ipsam sponte movet, potest in alia derivari, natura ipsa principium est cuiusvis motus, qui ab agente naturaliter exigitur, licet fortasse violentus sit parvo. Hinc natura clarius definitur poterit: principium motus, et quiescit per se principium. Nominis principium intelligitur principium tam activum, quam passivum. Unde ratio naturae materiae, et formae convenit: materiae, quia est principium passivum, seu materialiter causa motus; formae vero, quia est principium activum, et in violentum et etiam passivum motum vitalem.

166. Violentum vocatur quicquid est ab extrinseco contra inclinationem naturae cuiuslibet rei, ut si lapis prociatua cursum, hic motus est extrinseco adveniens lapidi, ipseque violentus, quia natura sua mittitur deorsum. Hinc violentum definitur poterit, quod est principium extrinseco, passivo

parvo non confexente vsm.

167. *Aer* vocatur habitu v. vera cum ratio-
ne effectivus; inter causa v. que vulgo immixta.
Convenit cum natura primo, quia certo ordine et
ratio legibus in operando procedit. Secundo, quia
sicut aeger naturale formam producit sua for-
ma similem, ita artifex intendit in materiam
inducere formam instar illius, quam in mente
præconceptam habet. Tertio, quia aer naturam
imitatur: unde dicitur naturæ æmula, vsm, vel
melius discipula: didicit enim a natura usum
operum noxam. Sic ex umbra naturali pictu-
ram; ex artu dormi; ex avium expansu ali-
vela.

168. Dividet vero aer a natura primo, quia
forme a natura inducta vsm, et actus ei:
sic ignis a natura producit alterum ignis est
productivus; forme vero ab arte inductæ cog-
nate sunt, vsm, et emortue. Idcirco artefac-
tum quodale non habet in se principium motus.
Secundo: quia aer in externa superficie vsm, na-
tura in additionibus occupatur.

169. *Aer* non potest efficere per se
opera natura, licet quandoque esse possit conditio,
vel occasio plurimum effectuum naturalium; vsm,
licet applicando activa parvum, vel conditio nem-
aliquam apponendo, ut vsm, naturali produ-
cat effectus suos, quos hic, et nunc non ederet nisi
tali modo, et proportionem applicaretur. Sic san-
ta ab arte medica, et functus naturalis ab argenti-
tura canvari dicuntur, licet tota ad illos vsm,
in natura præsupponatur. Sic autem ab arte
prove-

provenit motus huiusmodi: vera enim illius activa
 causa est gravitas fibrarum ponderis, et sic clarior
 lamina charibea. Effectus proprius autem est arte-
 factum, cuius forma incertae quadam dicitur positione,
 ordine, et structura partium praecipue consistit.

De causalitate causa efficientis, ubi de ac- tione, passione, et motu. § 17.

17. Causalitas causa efficientis dicitur
 actio, sive productio; estque exercitio, quo
 virtus activa causat effectum, et definitur pote-
 stas: ultima formalis determinatio virtutis ac-
 tiva, ut causet effectum, et ipsius effectum, ut a
 tali virtute oriatur. Dividitur in executionem,
 et educationem, quarum prima est productio rei
 ex nihilo; secunda vero productio rei ex praesuppo-
 sito subjecto. Educationem rei, pondet passio, quae
 etiam vocatur sustentatio, et est causalitas pro-
 pria causa materialis, extrinseca; definiturque
 potentia: ultima formalis determinatio potentiae
 passiva, ut causet formam, et ipsius forma, ut
 a tali potentia pendeat, tamquam a subjecto praesup-
 posito.

Motus

171. Motus tripliciter accipi solet: primo latissime pro qualibet operatione, quae sensu vel velle intelligitur, et velle motus appellantur. Secundo sumitur pro omni mutatione, sive spirituali, sive corporali, quae sensu Deum dicitur immobilis, id est, inmutabilis; creaturae vero mobiles appellantur. Tertio: sumitur pro speciali quadam mutatione, seu vitali tendentia ab uno in alium. Motus in hac ultima acceptione definit Aristoteles: actus motus in potentia, prout in potentia. Dicitur actus, id est, actualis, seu exercitum potentiae ex sensu, quae exercitum cuiusvis potentiae activae, vel passivae dicitur actus sensum dicitur eundem.

172. Nomen actus in potentia praecipue significatur passivum, quod vocatur motus, et mobile. Inquam enim motus omnis importet etiam exercitum potentiae activae, quae vocatur movens; quia non datur motus sine movente; nihilominus nomen motus praecipue denotatur passivum; praetereaque definitur etiam ab Aristotele: actus mobilis, prout mobile est. Additur prout in potentia, quia motus ita mobile actuat, ut illud ad ultimum, perfectumque actum dirigat, et deducat. Unde motus dici solet actus imperfectus. Clarius tamen definitur potest motus: actualis tendentia mobilis ab uno in alium terminum.

173. Ex his facile apparet, quinque ad quoslibet motum concurrere, nempe movens ipsum, subjectum motus, sive mobile; terminum, id est, quae, sive terminus ille, qui per motum relinquitur; terminus

terminum ad quem, sive terminum ille, quem mobile motu ipso a seipso movetur; ac tandem motus ipse, sive tendentia actualiter ab uno in alium terminum.

176. Multiplex motus distingui solet. Nam primo dividitur motus in successivum, et in instantaneum. Successivus est, qui tractu temporis indiget, ut perficiatur, quomodo est motus augmentationis. Instantaneus vero, qui primo in tantum tempore totus existit. Sed observari oportet, velum motus successivum proprie motus communiter appellari; instantaneum quippe potius mutationem quam motus dicitur. Ratione terminum ad quem motus alius dicitur accretionis, alius alterationis, alius latioris, &c. unde ex diversitate specifica terminum ad quem specificantur motus ipsi. Sed hanc motus speciem supra, cum de ente mutabili egimus, recessimus.

175. Quare primo: utrum actio eductiva, passiva, et motus realiter distinguantur? Respondes, actionem, passivum, et motum in recto, et quoad unitatem realiter identificari, distinguuntur tamen connotative, quatenus idem realiter modus dicitur actio, prout exegrediens ab agente; motus prout ad passivum tendens; et passivum, quatenus in passivo receptum. Nam eadem actio eductiva, quae est motus, et se ipsa pendet essentialiter a passivo, et a subjecto passivo, ab eoque pendentem reddit unum terminum.

176. Dices primo: actio, et passivum constitunt diversa predicamenta; exgo. Secundo: ab eadem fox-

~~forma~~ forma requirit proximitate duplex effectus for-
malis proximus; sed agere, et pati sunt huius mo-
di; ergo. Respondet ad primum, ut actio, et passio
pertineant ad diversa predicamenta sufficit distinc-
tio ratio, n. vel si modus distinctionis connotativa,
ut iam alibi diximus. Ad secundum disting. may:
duplex effectus formalis adequatus conc. in ade-
quatus subdisting. ab eadem forma absoluta
permittit connotativa iterum subdisting. secun-
dum eundem respectum conc. secundum diversa or-
nato. Sic eadem actio denominat causam produ-
centem, et terminum productum; et eadem volun-
tas potentiam volentem, et objectum volitum.

477. **Q**uare secundo: an actio formaliter
transiens recipiatur in agente, an vero in passio.
Non loquimur de actione immanente. Nam, cum
haec ad principium intrinseci perficiendum ordinata
netur, nec aliquid extra producat, siue ad aliud non
transeat, ut si visio, amor. ^{8^a} non est dubium, quin
in agente recipiatur. Procedit ergo dubium de ac-
tione transeunte, qua aliquid in externo subjec-
to, ad quod perficiendum ordinata, producit, ut ge-
neratio. Hanc autem in passio recipi ex proceden-
ti a vextione colligitur: constat enim passionem
non recipi in agente; cum ergo actio ipsa transien-
s sit passio, in agente non recipiatur.

478. **D**icitur primo: actio, ut actio est accidens;
sed ut actio non inhaeret passio, ergo. Secundo: agere
perficitur per actionem; ergo ipsam recipit. Tertio:
actio est modus agentis ipsam immutans; ergo
Respondet ad primum, quod actio, licet identice
sit

accidens physicum, formaliter tamen respectu agen-
ti solum est accidens logicum, quatenus denomina-
tio agentis potest ad se, et ab se abque subjec-
ti corruptione. Ad secundum respondeo, quod agens
extrinsecè perficitur per actionem immanentem,
per actionem vero transcurrentem extrinsecè solum,
et per modum finis, quatenus tale agens ex se ori-
dinatur ad explicandam suam perfectitatem. Ad
tertium actio dicitur modus agentis in ipsum immu-
tam, quia requirit ad agente profinere, quoniam hoc mu-
tationem aliquam ex prævisis dispositionibus
subiat. Vel dic, actionem activè solum, et ex se
sive immutare agens per modum principii, a
quo intrinsecè exorditur; non vero per modum
subiecti, in quo recipitur.

De prærequiritis, seu con-
ditionibus ad cau-
sam. § 185

479. Prærequiritum, sive conditio ad cau-
sandum dicitur omne illud, quod, cum non sit vir-
tutis propriè influens, requiritur tamen ut causa
in suum actum procedat. Quorum alia se habent
ex parte actus proximi, quæ præteritam causa ita
compleant, aut expediant, ut sine illis nequeat in-
telligi virtus activa proxime ad agendum ex-
pedita. Alia se habent ex parte actus, secundæ,
quæ completam, expeditamque causa virtutem
solum.

solummodo applicant, vel quod illius applicationem, et executionem conferunt. Item alia sunt positiva, seu in positivo consistentia; alia negativa consistentia in coexistentia alicujus impedimenti. Rursum alia sunt necessaria metaphysice; alia physice; alia demum moraliter duntaxat. His autem de praecipuis illis quibusdam generalibus duntaxat agemus.

180. Primum itaque est existentia causa, ita ut virtus immediate influens debeat necessario existere in instanti in quo causat; quia res in instanti, quo non existit, est nihil; unde nihil efficere poterit, juxta illud à nihilo nihil fit. Secundum est realis distinctio causa ab effectu; si enim causa ab effectu non distingueretur, produceret effectum, produceret se ipsam, quod repugnat. Tertium diversitas inter agens, et passivum, juxta illud simile non agit in simile, hoc est actione praerूपponente similitudinem; non enim aqua per se detrahit aquam, nec ignis ignem; bene tamen actione similitudinem efficitur.

181. Quartum est proportio majoris inaequalitatis, quibus terminis denotatur ea proportio inter agens, et passivum, ut major sit virtus in agente, quam resistentia in passivo. Quintum est nobilitas causa, ita ut causa formalitèr, et in se talis sit nobilior, et perfectior effectu; quia causa formalitèr ut talis datur esse effectum, ad eaque effectus dependet; perfectius autem est dare esse, independens esse, quam dependere, et accipere, ut per se patet. Sextum est parvitas causa respectu effectus. Parvitas haec non debet esse temporaria, sed naturalis, quae desinitur

natura: independentia non mutua unius ab alio,
tamquam à causa; sicut è convexo posterioritar
natura est dependentia non mutua unius ab
alio, tamquam à causa.

482 Huiusmodi proximitas solum conve-
 nit causa respectu effectus, quia et illum à ve-
 pendere facit, tamquam à dante esse, et non invi-
 cem pendet ab effectu; dicit etiam solet proximitas
 à quo, licet hæc latius pateat, cum iuxta fluxus
 dicatur etiam de proximitate originis in Trinitate,
 sicut proximitas communiter, proximitas in
 quo appellatur. Ad proximitatem naturæ de ma-
 teriali se habet proximitas temporis: nihil enim
 prohibet ex temporis causa in primo instanti,
 in quo ipsa existit, esse veram causam et non mu-
 tuo independentem ab effectu. Sic Sol in primo
 instanti sue existentie lucem producit cum
 proximitate naturæ, ut etiam Angelus intellec-
 tionem, et amorem.

483 Hinc facile colligi poterit, quid
 sit signum primum, et posterum, de quibus in cho-
 lo mentio est frequentius supra. Signum primum
 est actus primus causa, seu causa in actu pri-
 mo, potestque esse remotum, vel proximum in
 gradibus, quibus actus primus iuxta
 dicta. Signum huiusmodi. Signum posterum
 est effectus, prout à causa dependens. Unde
 signa ista, licet à nobis apprehendantur in-
 tantum partium eiusdem instanti, indeque appel-
 lentur instantia rationis, revera tamen non
 sunt opus rationis, nec partes aliquis in-
 tantum. Non enim aliud est existere in signo,
 primo

proximi, quam esse existentem causam, sive proximum requiritur ad cauendum, ut existere in signo potest: ubi est existere per modum effectus.

484. *Obi* ne patet quo sensu, ab eque contradictione ulla, diuina, effectum existere in toto instanti, non tamen in signo proximi; item causam existere in toto instanti, non tamen in signo potest ubi. Nam prima propositio significat, effectum existere quidem in toto instanti, sed non ideo esse causam unius, nec proximum ad cauendum se. Secunda denotat, causam non esse effectum, nec ab eo pendere, quoniam in toto instanti existat. *Obi* etiam debet, pura naturae signa in eodem instanti esse separata. *Si* in eodem instanti Angelus est proximus intellectus, intellectus est proximus in ore.

485. Inuicem utrum repugnet mutua naturalis proximitas etiam in diuerso genere causarum? *Res* p. affirmatiue. *Obi*. Omnis causa prima potest et proxime potest prima producere, debet intelligi existenti proxima naturalis ad suum effectum; ergo debet intelligi existenti omne unum, causam; ergo non dependet a causalitate alterius effectus; alioquin supponeret effectum existentem pro proxima ad se ipsam, quod repugnat. *Res* p. primo: Non repugnat mutua existeret ex diuerso titulo; ergo nec mutua causalitas in diuerso genere. *Res* q. con. q. quia idem ab utrumque sequitur ex mutua causalitate in diuerso genere, ac in eodem, nempe quod res praesupponatur existenti ante causam, a qua accipit esse.

486. *Res* p. secundo: calor utpote diuisibilis procedit formam ignis; deinde ab illa emanat

nat, cum sit egru proprietas; exigo. Respondeo,
 quod calor non emanat à forma, cuius est di-
 positio, licet ab eadem in reagentibus insitan-
 tibus convexitur, quod sufficit, ut dicatur illi
 hinc proprietas. Dicitur textu: Introductio unius
 forme precedit exbulionem alterius; sed
 exbulio precedit formam, ut dicitur positio; exigo.
 Rerogatio. Introductio enim unius forme pre-
 cedit naturam alterius exbulionem, nec illam
 supponit, sed causat, aut infert naturali exigen-
 tia.

187. Septimum ad cavendum praerogati-
 vum est, quod passum intra sphaeram activi-
 tatis causae continetur. Nam quodlibet agens
 creatum determinatum activitatis sphaeram lo-
 calem ubi residet, ultra quam proprietas operari
 non potest. Sphaera haec dicitur spatium illud, in-
 tra quod non sicut exercere, namque diffunde-
 re virtutem potest, quod spatium magis, aut
 minus est pro mensura virtutis, et perfectio-
 nis causae; adeoque in genere incendium calorem
 longius protendit, quam ex igne lucem. Intra
 huiusmodi sphaeram dicitur causam uniusformi-
 tem, difformiter operari: uniusformiter, quia pro-
 ducit effectum eundem ratione per totam sphae-
 ram, ut Sol calorem, et lucem per totam regio-
 nem aeris diffundit: difformiter, quia languet
 citius virtus, et operatio, quomacumque à causa re-
 cedit; adeoque intensius agit in sphaera proxi-
 ma propinquiorum, et remissius in remotio-
 rum. Ex parte tamen, quando passum remotius
 invenitur magis dispositum, quam pro-
 pinquum.

488. Octavum est approximatio argentiv
ad parvum, ita ut argenti confirmatur parvo.
Contactu vite potest esse immediatus imme-
diatione supporti, ut cum ignis unitatur con-
tiguus est unitati parvi, vel immediatus imme-
diatione virtutis, cum scilicet argenti per virtu-
tem diffusam subjectum attingat. Sic Sol tero-
ram colluixit. Aliter autem ex huius mo-
di flexi debet argenti praevenire parvo, ut in illo
naturaliter saltem operari possit. Si enim
argenti operari possit in distantia nulla ratio-
ne si unum per interjectum medium minime-
tur, nec ulla erit ratio, cui effectus ad quam-
cumque distantiam non progrediat, quod per
abundantiam videtur, cum omni augendi vi,
que in creatura reperitur, imitata, ac tam-
mum dixerim existat.

489. Multa, qui vim argenti in distantia
exeri posse contendunt, opponere solent, quae ad
astricam vel dentur pertinere; sed ea sunt magis
na ex parte falso credita. Ut quod agunt de bar-
bilio, qui in spectu oculorum occidit; de xero-
za, quae ^{sum} nasum plerumque velis, caecumque ventis
impelluntur, vitit; de vetula fastinatione
de occultis viderum influxibus, quibus metal-
la vel in terra visceribus procreantur. Sicut
etiam quamplurimorum effectus, qui sympathiae
tribui solent, nihil sunt praeter amiles ^{periculis}
entis phlogoblie fabularum, quibus nimis cre-
dula antiquitas fidem fecit.

490. Alia afferunt veriosa, nempe, quod
materie trahit ferrum. Toxpedo pluvatorum
manuum utupescit; occidit ad occidendum,
vel tursi laborans, aut fluxans, alio ad tursen-
dum

dum, aut plorandum commouet; alterutra ex
 cordis hys, que unum omnia sunt, percutitur, a
 quoque tremunt, ac sonat, dum vitæ in Olym-
 pia floreat, ut unum quoque passim inde a
 tatum, in Anglia commouetur; aqua in levetur
 fundo fulgidior est, quam in superiore levetur
 parte: quibus omnibus probatur actionem ali-
 quam in distantia fieri, cum in predictis cau-
 sis causa a subiecto plurimum distent. Sed
 exposita experimenta unice concludunt, cau-
 sam efficientem a subiecto distantia distantia
 suppositi, quod ultro fieri posse fatemur; non
 tamen distantia virtutis, cum potius illi
 virtute sua præsens fiat. Et vanæ virtutem
 aliquam ab illa causa distanti, que in subie-
 to recipitur, inde quoque probatur, quod quæ-
 ta mediæ distantiam, diversa quoque majori,
 vel minor operatio requatur.

991. Quod itaque manet virtus per me-
 dum diffusa per se ad terram, vel ex eo con-
 stat, quod eadem virtus diffusiua demum me-
 dum pervadat. Torpedo piscatorum manentibus
 perfacit veneno, sive tremore quoddam per rete
 diffusum: turdus, oritans, vel plorans alio
 ad similem pariter, et actu excitant per
 ideam est in eum adveniente, quibus ad hoc
 effectus imaginatio commouetur, ac ad idem
 tu aspectum, ad quoniam pariter excitantur.
 Nervus hys alium movet ex tremore per ac-
 rem inter medium propagato; nam sonus ma-
 terni aliter saltem est a eum tremore, et undula-
 tio, que illi præsertim corporibus communi-
 catur, que scilicet eodem undulatio motu
 mobilia sunt: itaque cum nervus hys et
 uno-

unum cum alio, tamen unum per aera
propagatur alium facillime commovet aqua
in ievete superius calidior est, in fundo frigidior
dior, quia calidior, ut potest levior usum tenet
dit, frigidior vero ut gravior infra subidet.

Caput XII

De oppositis entium realium.

492. **O**pposita entium realium ut sic con-
sistentur coexistentia rerum, non solum, quia non
participant veram rationem entium, sed etiam
quia ex propriis conceptibus, in quo habent
quandam praesens habitudinem contra-
dictionis, aut contrarietatis ad conceptum en-
tium. De his augere debet ex proprio munere, ta-
meti secundario metaphisica, eo fere titu-
lo, quo logica de oppositis, matibus, et moralibus,
Philosophia de vitis. Itaque nomen coexistentia
idem sonat, ac non esse rei, sive rei sit possi-
bilitas, sive quimexica. Sic tenebra dicuntur
coexistentia lucis, quia non aliud sonat tenet
brae esse, quam lucem non esse. Cumque
haec contradictio veretur inter esse, et non
esse, coexistentia consistit in contradictionem
existentiae.

493. Coexistentia alia est virtualis, ac
illativa; alia formalis, sive immediata. Vir-
tualiter coexistentia est quaelibet entium posi-
tiva incompensabilium cum altero, praesentem,
vi

si essentialiter inferat defectum eius, ut ad unum
 respectu animae. Formae caeantia, quae pro-
 parte nomine caeantia venit est mixtum non esse,
 minusque defectus rei, positiva; potestque di-
 scidi multipliciter: nam primo alia est possi-
 bilis, alia impossibilis. Sola caeantia Dei est ab-
 solute impossibilis. ^{Nullum enim caeantia} ^{caeantia est impossibilis}
 tunc, v. g. caeantia identitati inter animalia
 et rationale ex suppositione existentia hominis
 Secundo: alia est contingens, ut caeantia abio-
 luta cuiuslibet rei creabilis; alia necessaria,
 ut caeantia cuiuslibet rei quaecumque

89. Tertio: alia est absoluta, alia respectiva.
 Absoluta dicitur, quae rem simpliciter ex-
 cludit à statu existentia. Respectiva vero, quae
 rem excludit ab aliquo subiecto, vel etiam loco de-
 terminato. Sic mortuo homine non datur abso-
 lute caeantia animae rationalis; datur tamen
 respectu cadaveris, in quo verificatus non esse
 animam. Praecipua tamen caeantia dicitur esse
 in negationem, et privationem, quibus termi-
 nis nihil frequentius occurrit. Negatio non
 hic sumitur pro actu intellectus negante, sed
 pro immediato defectu rei ex parte objecti: quo
 sensu negatio, et caeantia synonyma sunt; con-
 tra ponitur tamen privationi negatio cum ad-
 dito prae vel expresse, vel tacite subaudito. Pri-
 vatio itaque est caeantia formae in subiecto ap-
 to ad eam habendam; negatio vero est caeantia
 formae in subiecto ad formam non apto. Sic in ho-
 mine caeantia visus est privatio, sed in lapide
 est pura negatio; unde lapis non dicitur cae-
 ans

Notam-

485. Notandum tamen, quod privatio requirit existentiam subjecti: non enim homo privatur, quam existat dicitur cæcus; cum non dum habeat capacitatem videndi: contra vero negatio non indiget subjecto existente; imo capi potest privatio sine ordine ad subjectum, ut cum dicimus, ab eterno dari cæcilitatem hominibus, aut Angelis; unde, cum negatio definitur per capacitatem subjecti, ratio est de negatione quatenus ad subjectum aliquod comparata. Privatio in re tractatur per existentiam formæ, sed in obliquo connotat subjecti capacitatem: si enim recludatur capacitas, ista non manet privatio in esse privationis, nec apparet a negatione differens.

486. Observandum tamen, quod licet privatio plerumque sumatur pro existentia formæ in subjecto positivè apto, sive aptitudo sit proxima, sive remota; tamen magis aptetè innotuit, prout connotatur circumstantiâ tempore, et alia, in quibus forma debita est subjecto. Hinc infans non dicitur privatus non ratione ante septimum, nec catellus ante annum diem dicitur cæcus. Cæcitas tamen privatio propriè dicta, præsertim in moralibus, cum supponit debitum formæ in subjecto.

487. Quæritur, in quo consistat formalis existentia. Respondeo, quætionem esse falsè suspensivè, non enim, ac si quæretur quid sit nihil? Cæcitas namque à parte rei non est, non consistit, non habent conceptum objectivum, nec positivam ullam, aut negativam quidditatem, que

que veniat, aut excedat, vel de qua possit prædicatum ullum affirmari. Unde, cum dicimus dari coexistentiam lucis, locutio est de falso supposito, nisi omnino æquivaleret huic non datur lux.

98. Sententia hæc commendatur, sicut hinc Maximo Augustini verbis lib. de vita beatorum cap. 3. ubi sic loquitur: merito quomodo dicitur, habet esse etatem: tale est enim, ac si locum aliquem, qui lumine caret, dicimus habere tenebras; quod nihil aliud est, quam lumini non habere; non enim tenebrae, quæ veniunt, aut excedunt, sed carere lumine, hoc ipsum est tenebrarum esse; ut carere veste, hoc est esse nudum: non enim veste accedente, veluti aliqua res mobilis nudatur fugit. Incommodum ut quod volo explicem, sicut possum, ita dicitur habet essentiam, quæ dicitur habet non habere.

99. Objicit tamen: verificativum inquiri actur: lux non existit non est lux: alioquin posita luce verus esset actur; deinde non est aliud objectum positivum; ergo est objectum positivum, in quo consistit coexistentia lucis. Respondet: actus negativus, ut verificativus, non positulat verificativum, quod sit, sed potius quod non sit: non enim consistit in suo objectum esse, sed potius non esse. Atque actus ille verificativus per lucem, non quando lux posita in rebus, sed quando non posita: falsumque est, quod posita luce, posita verificativum talis actur; quia lux eo ipso, quod posita sit desinit esse verificativum, et fit falsificativum.

um actus negantibus, lucem esse positam.

Soo. Claritati gratia distingui potest duplex genus verificativum; alterum in sensu positivo, alterum in sensu negativo. Verificativum in sensu positivo est objectum, quo dato, actus est verus, quo non dato, est falsus; et huius verificativum est tantummodo capax actus affirmantis. Verificativum in sensu negativo est, quo dato, actus est falsus, et quo non dato, est verus; et huius tantummodo capax est actus negans. Unde dum quaeritur verificativum in se datum huius actus: lux non est; negandum est suppositum; quia talis actus non est verificabilis per objectum, quod non datur, sive in sensu negativo.

Sol. Rep. primo: veritas actus constituitur per actum, et objectum; ergo existente actu negante, immoque luce existente omnia constitutiva veritatis actus negantis, quae proinde verum evadet. Distinguantur: veritas actus affirmantis conc. actus negantis, ubi distinguitur per objectum in sensu negativo conc. in sensu positivo negantes, et suppositum, consequentibus. Dices: veritatem constitui per lucem in sensu negativo se vera est non constitui per lucem; ergo. Distinguantur: non constitui per lucem, quae est conc. quae non est nego. Insuper: ergo veritas illa constituitur per lucem, quae non est lux. Distingue consequens: quae non est lux ex parte conc. quae non est lux ex parte nego. Nam iuxta omnes per actum negativum significatur vera lux, tamen

tamen in exercite nihil sit: de vera quippe luce
verificatur non esse, seu non existere.

Sol. Hinc patet quo sensu idem sit
verificativum in totum actuum: lux existit,
lux non existit. Et enim idem signate, quia
eamdem lucem, et existentiam eandem judica-
tive significat uterque actus, aliter non ubi
contradicerent; sed non est idem exercite, nisi
negative, quatenus non est exercite distinctum.
Hinc etiam colligitur, quod verificativum
et falsificativum actus negativus est idem
signate, sed non exercite, quia lux non existit,
tunc non est eadem exercite cum luce existen-
te, que actum falsificat, sed est negativus di-
stincta.

Sol. Resp. secundo: ille actus represen-
tentat lucem non esse; hoc ergo non esse lucem
est objectum representabile, seu conceptibile.
Respondes, quod actus ille representat non esse
lucem negatione se tenente ex parte modi re-
presentandi, non tamen ex parte objecti, quia
non respicit pro objecto negationem aliquam,
sed respicit lucem modo negativo, ac diversi-
versivo; alia vero iudicium affirmativum, et
negativum non esset de objecto eodem. Hec re-
fert, quod per hunc modum varietur representatio:
non enim ideo variari debet objectum, sicut in
his actibus non variatur, si sol lucet, dies est;
si sol lucet, et dies est. Resp. tertio: actus ille exis-
tente luce, est falsus, sive distinctus objecto in
representando, sed requirit esse ita distinctum nisi
repre-

repraesentet aliquid praeter lucem; ergo. Ergo
 min: nam, ut actus sit dispositus objecto, in quibus
 est, quod lucem repraesentet modo indubito, mo-
 do scilicet diversivo, quando est sit lux, aut mo-
 do aversivo, quando lux non existit.

Sol. Resp. quarto: veris a parte rei, et in-
 dependentia ab intellectu datur non esse lucis, de-
 factus vel nihil lucis; sed, si datur, habet aliquid
 esse, ergo. Distinctio, mag: datur in sensu posi-
 tivo nego: in sensu negativo conc. mag. et Reductio:
 tam n. nego conseq. Ut enim vera sit locutio illi-
 la, debet accipi in sensu negativo, ita ut idem,
datur non esse lucis, ac non datur aliquid
lucis. Nam, ut a parte rei non sit lux, at est, quod
 lux amittat suam esse reale, nec debet in eju. loc-
 cum substitui aliud objectum, quod appelletur
 nihil, defectus, non esse lucis. Eodem sensu ex-
 ponenda sunt locutiones aliae communis in accepte,
 ut sunt illae: aera pinguis; tenebra exarsit in-
 super faciem abyssi, erat caecus a nativitate. Sic
 neminem exponitur: lux non erat super faciem
 abyssi; erat homo, qui a nativitate non videbat,
 vel qui erat impeditus ad videndum.

Caput XIII

De primis cognitionis nostre principijs.

55. Cum in hac prima Metaphysice
 par.

parte de universalis entis conceptu, divisione, et pro-
 prietatibus diximus, id unum pro choromde
 explicandum superat, et proprietatibus huius-
 modi, veluti ex primis cognitionis nostrae prin-
 cipiis rerum cognitio derivetur. Prima igitur
 cognitionis nostrae principia, quae etiam ab vo-
 cata, distincta, promissata, communis noti-
 tie vocari solet, ~~est~~ sunt propositiones
 adeo clarae, certae, et evidentes, ut illarum veritatem
 cuiuslibet attendenti sit nota, prout jam in logi-
 ca definitum fuit. Ideo autem prima cognitionis
 nostrae principia appellantur, quia a cognitione
 alia, seu propositione minus clara naturali
 quadam serie ex illa deduci debent.

Sob. Prima autem principia, vel propo-
 sitiones ejusmodi immixtae, sunt totum est
 magis sua parte; quodlibet est, vel non est; non
 potest idem simul esse, et non esse; propterea quod
 unumquodque tale, et illud magis; nemo dat,
 quod non habet, a nihilo nihil fit; operari se-
 quitur ad esse; ego cogito, ergo sum; qui deus
 apparet in idea clara alicujus rei, est verum, &
 de quo cum omnium veritate dubitari certe non
 potest; sicuti dubitari merito poterit de aliarum
 propositionum veritate, quae a non nullis Philo-
 sophis admittuntur, ab alijs vero negantur.

Sol. Illud unum discutendum superat, quod-
 nam ex varijs ejusmodi principijs veluti omni-
 um primum habeat debeat ex cuius veritate alio-
 rum veritas ostendatur. Ceterum primum
 cognitionis nostrae principium esse arbitratur
 illationem illam ego cogito, ergo sum. Cum cog-
 nitio-

ntionem omnes, quae ante habuerat, in exa-
men revocavit et, ac de rebus omnibus dubita-
re decrevit, in hac ille dubitatione animad-
vertit, se cogitare, cumque intellexeret, se cogi-
tare non posse, nisi existeret, statim deduxit, se
esse, ideoque juxta Cartesium prima cognitio
certissima, quae menti nostrae de omnibus du-
bitanti obijctura, est illa, ergo cogito; ergo sum,
ex qua deinde longa illationum serie, plurima
cognitione v. alia deducuntur.

Sod. Haec Cartesii opinio, quae plurimum
apud Philosophos turbavit, atque discordiam exci-
tauit, optima quidem est, ubi ex cogitatione
existentiam, veluti invicto argumento, deduci
posse arbitratum Cartesius, cum certe id quod
non est, aliquid cogitare, dubitare, velle, vel igno-
rare non possit. In ea tamen parte fallitur Carte-
sius, qua judicat, illationem illam esse primum
cognitionis nostrae principium. Ut enim opti-
me ex dubitatione vel cogitatione existentiam
inferatur, principium aliud implicite v. altem
supponendum est, nempe quod operari supponit
esse, operari sequitur ad esse, quod nihil operari
potest, nisi primum. At si enim principium hoc
minime supponatur, tota Cartesiana illa
tationis via proxime coarctet, quae ex cogitatio-
ne, vel operatione concludit esse vel cogitari.

Sod. Communior ergo, longaeque veritate
miliores opinio est, quod primum cognitionis
nostrae principium, quod nullum aliud ante se
supponit, sit illud, quod ab Aristotele memorat-
tura

tua, quod nempe, si quodlibet est, vel non est, hoc
 impossibile est, idem simul esse, et non esse. Si
 enim principium eorum modi accuratissime per-
 ferretur, deprehenditur, illud ex univ. ali. em-
 tis idea deduci. Item si aliquid habet esse,
 est; si caret esse, non est. cumque nihil com-
 possit, quod habeat esse, simulque eodem esse des-
 tituat, nihil etiam com- potest, quod, si
 mul sit, et non sit. Deinde cum operatio sit af-
 fectio quaedam, aut modus entis, esse non poter-
 rit, hoc operari, nisi etiam sit ens; ideoque ope-
 rari sequetur ad esse, &c. Cumque non ens, si-
 ve nihil non habeat esse, non poterit operari,
 unde a nihilo nihil fieri poterit: cum autem
 operari sit efficere, vel dare alteri subjecto al-
 quod esse, nemo dare poterit esse, quod non ha-
 bet; atque ita deinceps Regula cognitionis
 notae principia ex superioribus principis dedu-
 cuntur; ideoque principium illud, veluti om-
 nium principium haberi debet.

Pro. Hinc affine est principium ali-
 ud, quod in scientiis omnibus sapienter adhibe-
 tur, quod nempe si quodlibet clare distincteque
 percipitur in idea aliquius rei, in ea reper-
 itur, et est verum. Cum enim idea exprimat
 accuratissime rem, si aliquid in idea clara,
 et mitida rei percipitur, illud in illa re re-
 peritur, et est verum. Nec alio Mathematica
 avocant, omne totum esse magis in parte,
 nisi quia in idea clara totius comprehensam
 partem intelligunt.

511. Quia tamen maxima, et incedi-
 bilis fere difficultas est in efformanda idea,
 qua vere nitida, clara, et adaequata dici possit,
 ut alibi observavimus; cum fluxima prae-
 dila, ex parte, que fluximam in idea nostram
 obrepere, fleximamque solcant, caute, ac mode-
 rate principium ejusmodi adhiberi debet; ne
 vellet ea solum vera existimemus, qua cla-
 re, distincteque percipiuntur; aut illa solum
 perfectione rei in esse arbitremur, quae in
 illius idea nobis appareant: fluximam liqui-
 dem attributa, vel perfectione in qualibet
 re reperitur, quae in illius idea non appa-
 rent; ideoque principium illud, etiam omnino
 verum est, plures tamen inutile, aut vitio-
 sum esse potest. Atque haec de prima Meta-
 physicae parte, sive Ontologia dicta sunt, eo
 ente maximum, illius speciebus, proprietati-
 bus, attributis illi oppositis, principemque
 cognitionem nostram principium, quae
 omnia lato satis calamo
 tractavimus.

SECUNDA PARS METAPHISICÆ,
SIVE PNEUMATOLOGIA, AUT
NOOLOGIA.
PROEMIUM

Communibus omnium
morum principiis, et af-
fectionibus, quæ in-
gulis rebus generaliter
interesse solent, jam de-
monstratis; altera spe-
ciali, hæc præter ex-
plicanda nobis occurrunt,
in qua juxta ordinem
superius constitutum
de mente, humanæ natu-
ræ, quæque sensibus, ac
attributis agendum erit. Quanta vero cognitio hujus
utilitas, ut, ac præstantia esse debeat, facile profecto
intelliget, qui cumque observaverit incorporea substantia,
animique non est naturam ceteris creatis rebus mobiliorum
esse oportere; simulque præsertim, nihil ab usibus, esse
posse, quam si humani animi exteriora objecta, vel cor-
porea contempletur; id ipsum vero, naturamque suam, ordi-
ne

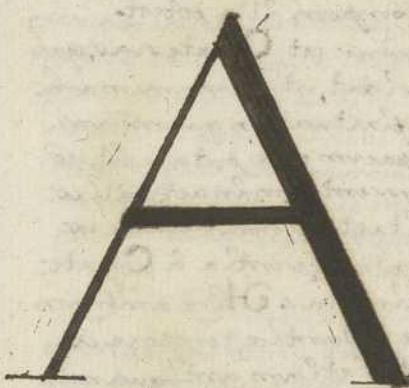
nem, ac vixi legitur. Accedit etiam, quod ex sua plenitudine
omni mortalium doctrina, presentium seculo ex ipsius politura-
litate, immutabilitate, atque aeternitate, universa fere mo-
rum doctrina, humanorum omnium hominum, atque linguarum
vixi ostendit, ut optime proinde prae humana mentis cog-
nitione, veritate, prae sua aeternitate, veraque in religione omni ha-
bitum conservavit. Sed universam hanc specta-
torem partem ob temporis angustiam,
tantum per summa capita ac tra-
ctum complecti-
mus.

CA

Capitulum I De Mentis humanae existentia, natura, et origine.

animam, vel mentis huma-
nae nomine nihil aliud in-
telligi solet, quam primum
illud, quod in homi-
ne reperitur, ut ipsius pra-
si dicitur ille cogitet, verum
intelligat, bonum velit, &
bi que ejusmodi cogitatio-
num, perfectionum, ac
volitionum consensu sit.

Quismodi primum, &
ve animam, aut mentem in nobis existeret, intelli-
mo, videlicet sensu percipimus: ut nihil prolixius
de certum effingi possit. Hinc optime Cartesianus
nos obsecravit, quod, quamvis aliquis de rebus
omnibus, atque de ipsa quoque existentia non
dubitare conetur, ex hac ipsa tamen dubitatio-
ne, quam interno sensu percipiet, manifestissime
inferre debet, animam, aut mentem cogitantem
existere.

2. **I**n explicanda vero humana menti natura incredibile est certe, quanta veterum Philo-
sophorum placita obversentur, quorum plura proxi-
me ab usua censeantur debent, illorum nempe opi-
niones, qui corporalem animam existimaverunt,
ut Democritus, Leucippus, et Epicurus,
qui cognitum quiddam ex rebus, totumque
corpulentis animam esse putaverunt; Stoici fieri-
dum spiritum; Heraclitus vaporem mobilem,
Diogenes aërem; Hypocrateus, et Empedocles sub-
stantiam ex singulis elementis compositam ani-
mam esse existimaverunt. Cum enim, ut inferius
ostendetur, anima substantia incorporea, et in-
corruptibilis admitti debeat, nulla, vel tenuis
ma corporea substantia componi illa potest.

3. Nec est contra audiendum est Carte sive, qui
ita à Philosophis alijs dividet, ut humanam ani-
mam non modo ~~corpulentam~~ spiritualem quamdam
substantiam cogitandi capacem esse putaverit, sed
etiam animam rationally existentem in actuali co-
gitatione vitam esse arbitretur, non sicut de ex-
tensio actuali, sicuti corporis essentia à Carte-
sio ipso habetur, ut alibi diximus. Atque animam
rationalem in ipso quoque infantia tempore co-
gitare arbitratum, infantem etiam antequam
nascantur, spiritualem quamdam cogitatione præ-
dito, avexit. Ina opinio multè arguente
à Philosophis alijs, atque Theologis impugna-
ta. Primo: quia, si anima semper, vel infantia
tempore cogitaret, recordari deberet, unde cum
præ illarum cogitationum nullam, vel tenuissi-
mam imaginem habeant nulla proxi-
me cognitio admitti debet. Secundo: cum inæqualis,
et

varia. ut animi cognitio, varia quoque, et inae-
qualis, esset animi natura, quod effingi non pos-
set. Tertio. cum operari sequatur ad esse, cogi-
tatio, quae est aliqua operatio, supponit esse, quod
cogitet.

4. Quae, cum ita sint, id solum Carte-
si concedi potest, primum nempe caractèrem, quo
animum à rebus omnibus distinguimus, scilicet
à posteriori esse cogitationem; nobilioris-
que potentiam, quae in homine reperitur, esse co-
gitandi vim, non verò quod ad hominis essentiam
actualiter cogitatio pertineat. Unde mentis, aut
rationalis animae essentia exit, ut illa sit
corporea, et spiritualiter substantia cogitandi
capax, regendoque corpori destinata, ut illam
proinde optime definiunt Augustinus, cum
ait: si definiat tibi animum vult, et ides quae
ait, quid sit animus, facile respondeo; nam
mibi videtur esse substantia quaedam ratio-
nalis particeps regendo corpori accommoda-
ta.

5. Vocatur substantia, quod illa per se
existat; ratio mibi particeps appellatur, quod
ita profecto cogitet, ut eius modi cogitatione
sibi concisa sit, cogitationem unam ex alia de-
ducat. Demum regendo corpori accommoda-
ta dicitur, quod per se corpori forma sit, mi-
roque divini operis consilio humano corpori
destinata fuerit; adeoque hoc vero, veluti di-
vinitus non solum à Deo, sed etiam ab Ange-
lis distinguatur, qui nullo ordine ad humana
corpo-

corporea dixeruntur, ut cum illis compositum
aliquid per se efficiantur.

6. Quod ad humane mentis originem attinet, communis est Philoſophorum opinio, animos non alio prorsus ex fonte, cuius apti principio deduci posse, quam ab ipso Deo, qui eos cum singulis infinita vi sua ex nihilo repente eduxerit, atque admirabili quadam lege corpori coniunxerit. Oportet si humane animus incorporeus, et partium experis esse debet, ut infra demonstrabitur, ille ex materia quadam, aut subjecto preexistente, educi non poterit; sed solum ex nihilo fieri debet; quod nulli creatura, finitæque causa, sed infinita solum potentia concedi potest. Hinc in sacris litteris dicitur: revertatur pulvis in terram suam, unde erat, et spiritus redibit ad Deum, qui dedit illum.

7. Quo vero tempore animus ipse à Deo creatus fuerit, communis est etiam Philoſophorum, ac Theologorum omnium opinio, humane animos tum solum impere, creari, cum humano corpori coniunguntur, novisque homo generatus existimatur. Id facile ex sacris litteris, christianæque doctrinæ dogmatibus à Theologis demonstratur. Quod vero ad Philoſophos, primumque rationis humanæ spectat, illud unum hinc observare sufficiat, quod nulla supradictæ rationis à Philoſophis unquam afferri poterit, qua ostendatur, humane animos ante corpora existisse, adeoque si nihil est tuarum Philoſopho, quam sine causa aliquid fieri, dicere, nihil est, cuius animi ante corpora existisse finguntur. Accedit, quod humane animus reigen-

do corpori destinatur sit, adeoque longè que
vixi simili, videtur, ipsum tum solum creatum,
cum corpori coniungi debet, quamvis ex indole,
naturæque natura momenti corpori superet, et
futurum.

Caput II.

D

De Animi spiritualitate, et immortalitate.

8. Mentem, aut rationalem animam incorpoream, et spirituales esse ex illius operationibus manifestissime demonstratur. Cum enim nulla animi operatio illius naturam excedere in perfectione valeat, tum quod operans equatur ad esse; tum quod tota actionis perfectio ab anima ipsa oriri debeat, ex spirituali, immateriali que animi operatione, ipsum quoque animi spiritualitatem inferri jure potest. Quod autem in hominibus incorporeæ perceptivum genus admitti debeat, istum sensum sentimus, et experimur. In enim ignorat ab intellectu nostro veritatem, justitiam, unitatem, et Deum ipsum, aliæque id genus plurimæ subinde percipi, quæ proxime abstracta, incorporeæ, ac insensibilia sunt, nullaque corporea imagine exprimi, siue cogitari possunt.

9. Si enim corpora corporeis oculis man-
 10 quodam rerum cognatione commutur, oppo-
 11 tet, amicum, quo videmus illa in corporeis,
 12 corporeis, corpore non esse, ut totidem ver-
 bis loquitur Aristoteles. In id vero quod ipsa
 quoque corpora objecta eo perfectionis genere sa-
 13 pienter percipiuntur, quod a corporeis nihil
 abhorreat perfectione. Ita Antipodum situm, ut
 14 hic magnitudinem, pollicem proximitate in cor-
 poreis quadam perceptione accuat, nihil per se
 15 videtur. Atque non fabula modus, et absurdus, sed bo-
 16 tate simillima videtur esse Epicuri sententia,
 17 quod cognoscimus, notiam a tenuissimis, totum
 18 diuque corporeis oculis posse arbitrata, anti-
 19 mumque ex levibus, mobilibusque atomis com-
 20 poni.

10. In illa enim ulla ratione comparat, corpore
 aliquod vixit motu, figura, sive textura prædi-
 tum, aut motum ipsum, figuram, aut texturam
 corporeis aliquid aliud a se, vel ab his distinctum
 percipere. In id in idea corporeis, que non nisi
 extensionem, figuram, motumque continet, per-
 ceptionem ipsam contineri posse putaverit. Quas
 tumcumque enim corporeis subtiliter consideratur,
 variis, innumerisque modis disponatur, novam
 quidem, variamque semper figuram, ac mobili-
 tatem, motumque ipsum acquirat; nunquam
 tamen percipiendi vim, que ab ipso motu privari-
 mum dividet, consequetur.

11. In ea adeo certa sunt, ut percipat illa cum
 brutis cognitionem, ac sensum adimere non posse
 putent, substantialem quemdam actum, formam,
 principiumque corporeis ipsis comedant, quæ
 præteris corporeis quædam exceptione erui-
 ant, quas a materia ipsa minime dici posse
 come-

concedunt. Unde, quamvis ex brutoorum exemplo
corpoream quendam cognitionem ex corporea
quadam forma, sive principio oculi posse con-
cedatur, incorporea tamen perceptio ex incorpo-
rea solum substantia, sive principio oculi posse
se concedatur, adeoque ex incorporeis animi nos-
træ actibus, ac perceptioibus animi ipsius
spiritualitate inferri impletè debet, ut supra ex
Augustino arguebamus.

¶ Nec ex cognitione modo animi, sed etiam
an ex ipsius voluntatibus actionibus animum
spiritualem, atque incorporeum esse colligimus.
Tunc enim intimo, vividogue sensu non videt, affe-
ctus, animique propensionem ad bonum, ad
honestatem, ad virtutem, incorporea nempe, et
abstracta objecta à corporeis imaginibus non
quidem devisa ferri. Quid amat in amico. Am-
mus, an corpus? Fide, & benevolentia, virtus sola
in eo dirigitur. Quid in Sanctis, ut pulchre
Aug. trac. 3. in Joann. quid in Martyribus
amamus, membra laniata ferri? Quid
foedus, si oculos carnis, quid pulchrum,
si oculos mentis interroget? Quid tibi vides
tua adolescenti pulcherrimum fur? Inmo-
do horrent oculi tui. Cum audis, quia fur
est, fugis hominem animo. Vides ex alia
parte senem in vacuo innitentem, sibi
se moventem, rugis, indecunque exaratum.
quid vides, quod oculo delectet? Audis, quia
iustus est, amas, amplecteris. Ex quibus om-
nibus sane efficitur, animum non modo percipere,
sed etiam expectare res omnino spirituales,
enique esse omnino corpore præstantionem.

Hinc

13. Hinc mirari plane non possumus, si nobiliorer omnes Philosophi humanos animas materia expecter, indivisibiles, et incorporeas admittunt. Quod si Textulam, Texerem, Originem, Carvillam, alijque Ecclesia Patres rationalem animam corpoream esse dixerunt, illam solum spiritualitatem, et immaterialitatem anima negaverunt, qua Deo convenit, ut illa si cum Deo conferatur, corporea pro modo videretur, non vero quod vere, et absolute corporea, et materialis illa esse.

14. Quod si rationales anime spirituales, et incorporeae sint, ut tractemus demonstravimus, quae non intelligat, quod incorruptibiles, immutabiles, et immateriales admitti illa debeant. Nam quod non pendet a materia, quod simplex est, nihil in se habet corruptionis principium; cui nihil est contrarium, nec partes habet, in quae dissolvi possit, sed solum ex natura sua incorruptum est, nec alio indiget, ut permaneat, nisi quod Dei influxu, aut conservatione. Si enim, ut

- ” optime Cicero nihil sit in animis admittunt, nihil concretum, nihil copulatum, nihil duplex, certe nec secretum, nec dividendum, nec dissectum, nec dissectum potest. nec interire cogitur. Est enim interitum, quasi dissectum, et secretum, ac divisio eorum partium, quae ante interitum terrebantur.

15. Nec dicatur, animam ex defectu unione ad materiam interire, sicut anima sensitiva in brutis ex defectu huiusmodi unione perit. Nam longe diversa est ratio. Anima enim sensitiva a materia pendet

det, tum quoad fieri, et esse, tum quoad operari
 xi, cognitioque, quae brutis concedi solet, corporea
 tantum est, ad corporea tantum objecta dirigibilis
 tum, corporeis videtur, atque inrazionibus percipi-
 bitur, corporeis organum acquiritur, unde nihil
 nihil minus, quod a materia separata existere
 anima illa minime possit. Sed animus cum per
 se existat independenter a corpore, incorporeaque
 objecta percipiat, ut supra est demonstratum, con-
 temere ille nullo modo potest.

16. Id ipsum ex Philosophorum, et ratio-
 num omnium consensu probari posse videtur.
 comperitur enim, Aegyptiorum Sacerdotes, Danu-
 dae, Bracones, Maiores, Iudaei, alioque
 plures humani animi inextinguibiles, ac
 immortales admittere, ut omnium Rationem,
 Stoicos, Pythagoricos, et Peripateticos in hac
 opinione fuisse, cum evidentissimis illorum
 auctoritatibus, et argumentis ostendatur, et
 in aetate omnes, nobilioresque Philosophos,
 ac in rebus nationes omnes, barbarasque gen-
 tes in hoc avertendo mixtice convenisse, ut
 cet in explicanda animi natura dividerent.

17. Adeo certe nationum omnium animi
 aliter credat, quod nisi futuram aliquam vit-
 ta statum post hominis mortem admittetur,
 in quo boni praemia, iniqui poena tribue-
 rentur, videret de justitia, in praemioque mi-
 nimis aequitas, ac providentia salvam, ut
 que intelligi non posset. Ceterum Deus justus
 esse non posset nisi justis praemia, sceleribus
 poenas daret tribueret. Quomodo vero poenas
 xum

305.

num, praemio unquam distributionem in hac
miseria, ac brevi mortali vita conditio-
ne salvan, qui. dixerit; cum aliquando vom-
eritate, calumnia, morbi, praemortu, in-
iusti vero felices, ac beati videantur.

18. Incredibile est ~~est~~ tamen, quam
acriter in hanc animi immortalitatem
exaruerit Epicurus, quam fuisse Lucreti-
um argumenta congeruerit, quibus ostende-
ret, animas corruptibiles, unaque cum cor-
pore interituras. Rursum ex illis exinde
deduci volent, quod humana anima, iura
cum corpore producat, quod animus sine
simul cum corpore adolevere, vigere, languere
ac videantur; quod corporis arcitudine
ipsum quoque animi substantiam alterare
valeant: unde, si tanta est, concludunt, corpus
inter, et animam connexo, animus ipse cor-
poris inter corruptibilis haberi debet.

18. Sed haec facile dilui possunt. Quam-
vis enim corpus, et anima inter se conjuncta
et sociata nascantur, ut unumque tamen
in naturam suam reddat, et quod ex terra fu-
it in terra voluitur, quod ex coelesti spiritu,
id computat, ac viget, ut loquitur Lac-
tantius. Quod vero adolevere, certe, et lan-
guere corpore, animus ipse adolevere, vige-
re, languere videatur, id non animi naturae,
quae nulla corporis arcitudine variari
potest, sed adiutoribus, et debilibus or-
ganis, a quibus quando in corpore conjunc-
ta

ta fuerit, saltem occasionaliter dependet,
tribuendum est. Flexibilitas in eo, quae
producentur in corpore, animum ipsum af-
ficient, non quod corporea affectio animum
offendat, sed quod ex admirabili foedere, quod
corpus inter, et animum interuenit, iuxta
varios motus, qui producentur in corpore,
quiddam animi dolor excitetur in mente.

No. Quod autem inuicem opponunt, ani-
mum mortem refulgere, eumque in statu
volento fore à corpore separatum, non ma-
xime vim habet. Animus enim mortem re-
fugit, tum ob aliquam propensionem, quam
ad corpus habet; tum praecipue, quod cum futu-
ra sortis incertus sit infelicem futurae vitae
statum trepidet. Tantumque abest, ut ani-
mus à corpore sequeatur violentiam patiat-
ur, ut potius ad ipso corpore, ueluti concave
quoddam solutus, nobilioris uixet uiae liber-
tatis exerat; et licet quaedam habeat ad cor-
pus propensionem, alijs dotibus abunde id
compensatur: cum enim cuncta multo purius
caerit, et cupiditatum experit, non amplius
in diuersa trahitur.

11. Sed ut effugiant omne in se graui-
sima, ea maxima, ex qua mox doctrina,
hominum felicitas, legum uis, honestatis stu-
dium dependet, libertatis inuicem uis, exclu-
ditur, obseruari iuxta debet, quod, quamuis
etiam argumenta iniqua, quae ab Epicuro,
alijsque afferuntur, tanti roboris essent, ut
ambiguum efficerent, an humanae animi
immor-

immortalis, corruptibilis ne admitti debeat,
 Ipsi tamen rationis lumen, ac humana pru-
 dentia leges nos impellerent, ut innoxios
 um potius, ac immortalem, quam corpoream,
 et corruptibilem animam admitteremus.

22. Item ille, qui innoxios, ac im-
 mortales animos arbitratur, adeoque penen-
 nis, ac futurae vitae amore operatur, si fortas-
 se fallatur, exiguam certe brevi vitam, ac
 leve commodum tantum amittet, eam nimis
 auri voluptatem momentaneam, quae legi-
 bus ipsius vetatur. Sed ille videlicet, qui cor-
 poreos, ac interituros animos existimasset,
 ejusque paucissimi, vel omnem praemii futuri
 spem, ac poena formidinem abiecit, et, infren-
 ti mari, atque poena periculo se exponit,
 et, si hac in opinione deceptus fuerit, ater-
 nas scelerum, anteactae vitae, atque immorta-
 litatis negatae poenas

23. Cum ergo per opinionem humana pru-
 dentia legibus impellamur, ut ex duabus
 opinionibus eam semper eligamus, in qua le-
 vioris quidem detrimenti timor, infreni ve-
 ro boni spei affulgeat, eamque deesse amemus, in
 qua levioris boni spei, gravioris timor, infreni
 que damni timor impendat, qui aperte non
 videat, quod ipsius prudentia legibus dilige-
 mus, ut humano animo immortale, ac
 innoxios esse putemus, ejusque opinionis
 praedictio, praemii minimum poena formid-
 ine, ac praemii perenni amore mortali vni-
 jus vitae certum honeste, sancteque transi-
 gamus.

Caput III

De modo, quo anima uniatur corpori.

308.

24. Cum animus, siue rationalis anima
intelligens, et essentialiter quadam perfectio,
siue principium sit, quod hominem ipsum consti-
tuit, dubitari certe non poterit, quin corpori,
quod altera pars hominis coniungatur. Sed
qua lege, quo foedere, quibusve modis in cor-
porea, ac immortalis animi substantia, mate-
riali, et mortali corpori uniatur, eorum admodum
intelligi, vel explicari potest. Ut enim inquit
17. *Philos. Aug.* modus, quo corporibus adhaerent
17. spiritus, omnino mirus est, nec comprehendi
17. ab homine potest. Illustriores tamen Phi-
losophorum sententias proponemus, ut quae cla-
rius et accuratius fuerint, enuntietur.

De Cetero itaque, quem alij plura mi-
sunt secuti, observat primo: quod rationalis ani-
ma spiritus quiddam, siue incorporea substan-
tia est, quae per se intelligere, ac velle potest.
Observat secundo: quod corpus admirabili parti-
um textura praeditum, ab qua ulla mente, vel ani-
ma, sed haec solum partium textura, vel ordine
proximos effectus, motus, operationes, quae corpo-
rea producere potest, ideoque etiam spiritus
animale ab externi corporis, vel objecti parti-
culari excitari, certo in cerebro motu pro-
cedere,

cece, vel imaginem corporis, vel impressam
excitare ubi inde poterit.

16. Distinguitur enim modus, atque inter se
mutuè dividitur, corpus, animaque sub-
stantiarum hoc admirabili foedere, constantique leg-
ge Deum conjungit, ut dum ex corporei objecti præ-
sentia corporea quaedam imago, sive solutum
motus excitaretur in cerebro, illius occasione si-
milis, sed incorporea tamen affectus excitaretur
in anima, sicuti videtur, dum ex a quaedam af-
fectus excitatur in anima, similis illi, sed corpo-
rea excitatur in corpore. Mutuam hanc corporis,
animæque dependentiam à solo Deo repetendam
esse arbitratur, ut proinde corporis, animæque
motus occasionales solum causa communi debeant,
quibus positus Deus ibi ex lege ab ipso liberæ
stabilita motus aliquis inter se similis in ani-
ma, vel in corpore producat. Atque in hoc mutuo
corpore, animæque commercio, et dependentia utri-
usque unionem unice positam esse existimavit
Cartesius.

17. Hæc tamen hypothesis, quamvis et el-
gans videatur, fontis est tamen libera, animæ-
que sibi, nature, ac dignitatibus contraria cen-
seri poterit. Et enim, licet Cartesio concedatur,
quod humanum corpus in animam substantiam
physicè influere non possit, ideoque corpus oc-
casionality tantum motuum illorum causa
esse debeat, qui in anima excitantur, quæ ta-
men nobis ostendat, quod incorporei quoque ani-
mæ motus corpus ipsam movere non possit?
Certe Dei substantia, quamvis incorporea,
simplex, atque materia experiri vit, corpus dis-
ponere, et quo libuerit impellere profectò po-
test. Unde ergo prohibet, ne Deus animam mo-
turi

tui, quos regendo corpora destinavit, cum
 quoque facultatem concesserit, ut corpus ip-
 sum movere possent; Ideoque voluntatis actus,
 qui in animo existentia, in corpus ipsum, non
 corporeo quidem, sed phisico tamen, etoque in-
 fluxu influere valeant. Id ipsum quoque, ac im-
 perium illud, quod animo in corpus commu-
 tum fuit, ut ipsum regere, ac moderari di-
 catur; postulare videtur; nam si corpus
 ipsum ab animo, velut efficiente causa non
 moveretur; corpora quoque motu a solo Deo
 producerentur, nullo pacto imperium illud
 intelligi poterit.

28. Nec corpora, et anima rationalis
 his uno in illo mutuo commercio, siue depen-
 dentia mutua, quam inter animam, corpora
 que motu reguntur, esse posse videtur.
 Cum enim operari sequatur ad esse, primum
 quam anima, et corpus cum mutua depen-
 dentia operentur substantialiter unita esse
 debent. Et certe, si uno anima, et corpora
 in mutuo illo commercio consisteret, quoties
 mens si supra contemplationem in exte-
 riorem rapitur, destitueret homo; cum mul-
 tum tamen temporis inter corpora, animaque
 motu commercium appareat, nec corpus mo-
 tus alio inchoat praeter eos, qui juxta Car-
 tesium a mechanica corpora structura, par-
 timque dispositione dependent. Accedit, quod
 haec Cartesii opinio primum differre vi-
 detur a Philo. sophorum illorum sententia
 ab Epicuro damnata, qui animam ratio-
 nalem nihil aliud esse putaverunt, quam
 primum, ac substantiam quandam, quae
 corpo-

311.

corporei. solum ad eum, ipseque veluti est aui-
sere coniungatur, atque eodem proximo
modo corpus afficeret, quo Angelus au-
sumptum corpus afficere potest: quando
quidem potest Angelus corpus coniungi,
atque inter utrumque arcans Dei consilio
sacram lex de mutuo illo comencio, mutua-
que in operando dependentia.

28. Meliori exigo, optimoque consi-
lio Peribatetici unionem anime ratio-
nalis ad corpus, et ipsius anime natura, at-
que indole repetendam esse arbitratur.
Etenim anima rationalis, inquit illi,
cum substantialiter hominis forma sit, quod
in Concilio Vicensi, ac Lateranensi de-
finitum fuit, est substantia incompleta, quae
immediate se ipsa aliarum formarum in-
tate corporis, cum coniuncta fuerit, intrinsece
perficit, informat, et proprie ita per modum
substantialis actus unitur, ut cum ipso
unum esse per se, utramque indivisibilem sub-
stantiam, hominem nempe constituat.

30. Illud tamen corpus observandum et
inexplicitum superest, quod ratione animi
ipse corpus impellere, moderari, in ipsum
ingrere, variisque motu producere repe-
te in illo possit, inanteviam corpus ipsum
in animam agere, motuque non ad animi
substantiam propagare. Verum hac in par-
te sola certitudine contenti esse debemus,
nec ex sententia, aut periphrasibus a nobis est
requirenda, quae fortasse tenues ingenii
vix semper videt. Per ipsum enim ratio-
nalis, optimoque sensu, certum sumus, quod
animi nostra, quamvis inoponant, ac
inex-

inextinguibile in mortuo corpore reperitur, & sicut in format, corporis motus efficit, temperat, ac moderatur. Intus etiam sensu, ac experimento nobis constat, unum, quod corpus motus, certa quadam, occultaque ratione ad animi substantiam preparantur, aut alios similes in animo excitant, licet commenci huiusmodi actione forentur. Lege in competat nobis esse fateamur.

31. Illud unum discutendum reperitur, quamnam scilicet pars corporis, veritatem animi sedes habere merito debet. Ac praeterquam quidem Peripatetici ipsum per singulas corporis partes diffundere putant, non ita verum ut aliqua animi pars in aliqua corpore parte reperitur; sed ita potius, ut tota, ac integra animi substantia in toto corpore, simulque eadem integra, ac tota in qualibet, vel ex aliqua corporis parte esse debeat. Illud ex ipsa animae rationali natura ducunt, quae ut potest homini forma aliarum formarum instar, singula hominis partes perficere, informare, activareque debet, quod ipsum ex variis hominis operationibus manifestum esse inferri putant. Quibus in singulis corporis partibus, inquirunt illi, intuitus, vegetatus, sensatio quoque, et perceptio peragitur; ut cum manus igni admovetur, frigore adhaeretur, calorem sensatio, dolorumque perceptio in manibus ipsa sentitur.

32. Veteres tamen Philosophi rationalem animam non in toto corpore, sed in certa quadam dicitur, et tamen quoque corporis parte colloca-

collocantur. Sic Rato, Pythagoras, atque
 Democritus illam in capite, Progen in
 anterioro corpore ventriculo, Parmende, et
 Epicurus, ut alios omittam, in toto pectore
 illam posuerunt. Hoc miserum imitatur
 Cartesianus, qui animum in conaxio, vel glan-
 dula pineali, quae in superiore cerebri par-
 te reperitur, veluti sede regia collocavit.
 Cuius enim cetera cerebri partes dupli-
 ces esse observavit, glandulam vero pinea-
 lem unicam, simplicem, atque in media ce-
 rebri parte, unde nervorum origo deducitur,
 facillimeque mobilem corporeis, hanc ve-
 luti animi sedem eligit. Verum enimvero
 experimenta, et argumenta plurima osten-
 dunt, quod in nervi glandula pineali concedi
 non possit. Experimenta quidem cum glan-
 dula haec aliquando proxime vitiosa, putre-
 facta in quibusdam inserta fuerit, aut eti-
 am in quibusdam omnino defuerit, cum ta-
 men illi viverent, omnesque animae functio-
 nes rite peragerent. Argumenta vero: cum
 nec ad conaxium nervuli deducantur, nec
 in illa textura tam nobilis observetur, quae
 animae recipiendae par videatur.

III. Verum in hunc ergo procedunt Philo-
 sophi illi, tum veteres, tum praesentium
 recentiores, qui animum ipsam in capi-
 te, aut illa cerebri parte collocatam esse
 arbitrantur, in qua nervorum origo re-
 peritur, et ad quam animales spiritus,
 si qui sunt, ab exterioribus corporis parti-
 tibus nervorum ope deferuntur. Quod vero
 ad

ad Patet, et eorum argumenta attinet, fa-
 cile reperitur, quod ut humanus animus
 forma substantiali homini, ut illud vo-
 lum requiritur, quod rationali anima
 in homine reperitur, veluti in anima
 substanti aliis, et essentiali ipsius partem
 ipsique novum, verum, in anima eam subs-
 tantialem actum, perfectionem, aut esse
 comedat, quo ab aliis compositum distin-
 guatur; quod facile intelligi potest, et in
 anima nutritio, et vegetatio non ab anima,
 sed a diversa partem textura, et organi-
 zatione, aut ab aliis formis subordinatis
 in homine reperiuntur. Denari-
 tione vero, quamvis ab animo producantur,
 non inde tamen inferri debet, quod
 animus ipse per singulas corporis parti-
 tes diffundatur, cum enationes ipsae, ut
 et in exterioribus quidem corporis partibus
 inspicere debeant, ubi nervorum fibrae mo-
 ventur, percipiuntur, utique inspicuntur, in olo-
 cerebri perficiuntur, ubi animus exte-
 riorum corporum actionem percipit, ut op-
 portunitus in prima demonstratur. At-
 que haec de controversia hac in utraque
 partem dicta sufficiant, ut eam opinionem
 quisque eligat, quae clara, et omnibus
 rite inspectis rationibus videatur.

Caput IV

De mentis humana
intellectu, cognitio-
ne, et speciebus
sive ideis.

34. **P**rima, admirabile que est
omni nostri potentia, sive facultas
ex varijs actibus, quos ab illa produci in-
tellectu, videlicet sensu percipimus, infex-
ri potest. Tres tamen ejusmodi potentia
a Philosophis distingui solent, intellec-
tus nimirum, voluntas, ac memoria. Ut
autem a prima omni potentia exordia-
ta, intellectus vocatur vis, ac facultas
illa, qua mens humana ad verum, veluti
objectum dirigitur, innumera entium ge-
nera cognoscit, ideoque innumera per-
ceptionum genera, veluti peculiaris quor-
dam, ubique convenienter actus producit.
Quandoquidem verum nimirum ab intellectu per-
cipi potest, nisi in corporea quaedam res
percepta operetur, et imago menti nostrae
obversetur, qua rem perceptam, veluti prae-
sentem exhibeat, imagoque illa, sive vis,
sive ut appellari a pluribus volent idea
admiti debent, quam praesidio percep-
tio nostra percipatur.

35. In explicanda veris spiritualium
specierum natura, et origine manifeste
divident. Item in Penpactia incorpore-
arum idearum ex corporeis imaginibus, quae
sensibus exceptae, ac cerebris impressae fue-
rant, abstrahi, vel educi arbitrantur. Quae
tamen namque, intellectum tabula ins-
tatae habendum esse, cum nulla proxi-
ma species, vel imago impressa fuerit,
sed ea virtute tamen praeditum, quae per
seu corpoream in cerebris exceptam, et
per sensus acquiratur ita colluctat, ut
earum spiritualium, et intelligibilium reddat.
Itaque intellectum ipsum partim agen-
tem, partim patientem esse asserunt, quod
nempe vel sua corpoream speciem primo-
rum quadam, et incorpoream hinc irradiando,
incorpoream, ac intelligibilem quamdam
speciem exculpat, abstrahat, ac efformet.
deinde vero speciem ipsam, ac imaginem
sic ab intellectu agente efformatam, ve-
luti sibi impressam recipiat, quae velu-
ti verum quoddam fundamentum intellec-
tus, vel imaginem aliam pariat, in qua
objectum implicatur, vel notiones suas,
sive perceptiones exprimat.

36. Itaque duplex specierum genus ad-
mittunt impressam videlicet, quae rem ef-
ficiat intelligibilem, et expressam, quae ver-
bum menti appellatur, et in qua, veluti
in imagine quadam, et in modo primo, vel
valtem simul cognito objectum ipsum per-
cipi-

arbitria; licet eorum fluxus non arbitria spe-
 ciem experientiam, sive mentis verbum à per-
 ceptione distinctum admittant. In eumque
 versò in Aristotelis hypotesin de spiritualium
 specierum origine dicta sunt, eadem quoque
 in Savandi, et Lochii sententia facere inteli-
 legi poterunt; cum ipsi quoque epi modi spe-
 cierum originem à sensuum obe, amittique
 sensibus repetendam esse arbitrentur, quam-
 vis Lochius incorporeas illas imagines
 non à corporeis abstractas, sed ab animo for-
 mari putaverit, dum corporeis imaginibus
 ille excellitur, adeoque meditatione, divinatione:
 deque viaribus novis, uniusque fluxus
 idearum sibi procedit. Inodegus modi specierum
 intellectus ipse format, aut à corporeis ima-
 ginibus abstractat multum ostendere coram-
 bus Peripateticis, Savandi, et Lochii

31. Ac primo quidem, inquit illi, si
 incorporeas imagines singulis hominibus
 impressae, ac innatae fuerint, hominum qui-
 libet eandem proximum justitiae, honestatis,
 Dei, & idearum haberet; adeoque aequaliter re-
 rum cognitio in omnibus hominibus habe-
 retur: nec pro varia organorum indole, et
 perfectione, variaeque ratione, qua primum edu-
 citi fuerint, varia rerum cognitio habere-
 tur. Deinde: si idea illa innata, adeoque anni-
 ma substantia, semper impressa fuerint, sem-
 per etiam ipsi praesentis essent; ideoque
 semper ab animo, vel ipso infanti a tempore
 percipi-

principi debeant, quod tamen falsum esse porro
 dicimus. Accedit, quod infinitum proprio-
 dum quomodocumque spirituum idealium nume-
 rum admittere solet, cum infinita proxime
 objecta ab intellectu cognosci possint. Iure
 vero immeritam illam tot idealium ideam,
 quarum proxime via unquam expectantur,
 in animi substantiam implicari posse con-
 flat. Demoque eam vim nobis in esse expecta-
 mus, ut ex corporeis etiam, et singulis autibus
 ideis corporeis una exceptivè incorpoream
 speciem efformemus, ideoque imagine illa,
 que immata, vel ingemita dicitur, inutiliter
 proxime censeri debent.

38 Quamvis haec maximam vel obe-
 dem praesertant, Platonicam tamen, Cartes-
 ianam, aliisque proximè corporeas quidem
 idearum à sensibus acquiri, et cerebri impar-
 tem posse concedant, incorporeas tamen proxi-
 me ingemitas, hoc est, ab ipso Deo mentibus
 nostris impressas esse arbitrantur; ut à
 corporeis quidem imaginibus, velut occasi-
 one quadam excitantur illae possint; sed ab il-
 lis arbitrari, educi, vel ipsarum praesidio ab
 intellectu formari non valeant. Etiam, in-
 quirit illi, nulla proxime affirmata, connexio,
 sive propositio inter corporeas, et incorporeas
 idearum reperitur, ideoque istae ab illis arbitra-
 ri, vel educi non possunt. Nec illud quidem
 cogitatione a se quæ valet, quæ fieri possit, ut
 intellectus a se in speciebus corporeis an-
 ai omnino spirituales, et intellectuales per
 distinctatorem quamdam extrahat.

tum.

tumore enim ea colluctaret, spirituale
numquam efficeret. Eodem, quod est, cogi-
tationis, temporis, existentia, veritatis,
finitiva ideam a sensibus extera, a sensibus
live corporea imagine formatam, aut etiam
existenter; cum nulla sensibili qualita-
te, ut odore, colore, sono praedita sit cogitatio,
existentia, &c. ac proinde nullo sensu percep-
ta fuerit, vel etiam percipi potuerit.

30 Denique quidquid ab externis ob-
jectis ad sensuum defectum, ac illorum opem
ad excipuum, omnique vedem deductum, ni-
hil est aliud, quam per se habens quiddam spi-
rituum animalium motu, aut exorta quaedam
vibratio, qua tenuissimae nervorum fibrae per-
celluntur. Cum vero ex huiusmodi fibrarum
motu, vel spirituum animalium vibratione mul-
ta proxima spiritaliter idea excipitur, arbitrari-
vel educta possit, in corporea imagine a sensi-
bus extera, vel sensuum opem ab animo proce-
deri non poterunt. Potius ergo idea, live in corporea spe-
cie a Deo animi mortali impressa conveni-
debet, quoniam aeternam divinam obiecta consi-
dero imagine, ille ea bene moribus mortali
impressa fuerint, ut actu ad cognitionem non
comparant, nisi prius a corpore imagine
bus extenter. Ina quidem lex, et aeterna
proxima corporea species, simulque incorpo-
rea cognitione connexo in ipsa quoque
Peripateticorum, et Doctri veritatis ad-
mitti debent; cum ipsi quoque incorpoream
illa imagine, que iam praedem animi
inbitantia impressa fuerint, non cognoscit
ab

ab animo dicant, cum recordantur, nisi pat-
 uerit in corporeis imaginibus exciterentur.

10. Atque inquit philosophus in mente
 quidquid in Peripateticis contra ideas in-
 natas oppositum fuerat, in ipsa quoque Peri-
 pateticorum hypotesi sibi debere contendunt
 Platonici. Atque ad argumenta Peripate-
 ticeorum respondere solent, quod, quamvis eadem
 prae se ipsa spiritualis idea singulis homi-
 num mentibus impressa fuerint, maxime ma-
 tamis in hominum ideis varietas observa-
 tur, quod imagines illae inaequaliter a cor-
 poreis imaginibus exciterentur. Similitex,
 si cerebra fibra, nervorum textura, et sensu-
 um organa melius disposita sint, ac prae se
 accuratior educatio concedatur, idea quoque
 meliores sunt futurae; non quod illae a corpo-
 reis imaginibus exciperentur, sed solum
 quia ab imaginibus ipsi corporeis prae
 varia sensuum indole, et perfectione inaequa-
 liter exciterentur. Et quamvis spiritualis
 idea mentibus natam innata, adeoque
 semper praesens sit, non tamen semper
 ab animo percipi debent, sed ubi solum a cor-
 poreis imaginibus exciterentur. Quod verum in-
 super opponunt, infinitum se esse idearum nu-
 merum admittendum esse, facile in Peri-
 pateticorum sententiam retorquetur; etenim
 si animus ipse, cum infinitarum sensu-
 um cognitionem accipiat, infinitum se esse
 idearum numerum abstrahere, praesens neque
 potest, cum idem ille idearum numerus ab ip-
 so Deo mentibus imprimi non poterit.

Dem.

41. Denique proxime immerito à Deo
 patet idcirco auctori dicitur, vim illam menti in-
 esse, quae spiritaliter idearum ex compositione exort
 pece possit, cum nihil ad cerebrium versum esse
 defexatur, ut paulo superius est observatum,
 nisi spirituum animalium motus, aut certa
 quaedam nervorum vibratio. Hinc non alio ven-
 in Dei cognitio à versum esse, et creaturam
 rerum cognitione pendere dicitur, nisi quod
 ipsius idea nobis impressa admirabili qua-
 dam, occultaque lege à sensibus exaltetur;
 quod insuper etiam de ceteris in compositione
 idearum admitti debet. Atque ista quidem in
 utramque partem de celeberrima hac quae-
 sitione dicta sunt. Quod si fortasse idearum
 origo longe obscurior appareat, et opinio-
 ner illa difficultatibus impedita, gravio-
 ri que caligine circumfusa videantur, illud
 unum, tamquam exploratum admitti pote-
 rit, quod in compositione quaedam imaginis ad-
 mitti debent, quamvis earum origo tenues
 ingenij nostri vires eludat.

42. Quaecumque de prima menti huma-
 na potentia jam diximus, facile de altera
 quoque ipsius facultate intelligi possunt,
 quae memoria vocatur, et ad intellectum re-
 ferri potest. Ceterum si objectum aliud quod
 actu percipimus, dicimus intelligere; non
 vero illud idem objectum percipimus, quod
 antea quoque perceptum fuerat, ac veterem
 cogni-

cognitionem illam in nobis antea perceptam
 advertimus, diuina recordari. Hinc ad
 memoriam non modo objecti cuiusdam per-
 ceptio, sed etiam perceptio cognitionis, re-
 flexio, vel advertentia requiritur, quod ab
 in corporea percipiendi si repetendum est;
 quomodo corporea quoque memoria omnis
 reflexio, ac advertentia experit in bur-
 tis habeatur. Porro qua ratione corporea
 imaginis, ac phantasmata in cerebri em-
 pyri, conservari, et excitari subinde por-
 vint, in phisica demonstratur.

Caput V

De mentis humanae voluntate.

§3. Altera mentis humana po-
 tentia, videlicet, atque facultas, voluntas ap-
 pellatur, que bonum ab intellectu exhibitum
 prosequitur, et malum aversatur. Hinc vo-
 luntas ab intellectu necessario pendere
 debet, nec ullum independens voluntatis amorem
 aut electio in humanis actibus excitari
 potest, nisi prius intellectus cognitio pra-
 ce-

cedat, quia objectu bonitatis, amabilitatis vocatur
 vocatur: unde celebre est dictum illud in
lib. voluntatis, quoniam praeognitum; nihil enim:
 pe a voluntate dirigi, vel recipi potest, quod
 prius ab intellectu perceptum, ipsaque vo-
 luntati propositum non fuerit.

¶ 11. Item voluntas non solo natura
instituta, sed mentis iudicio se regit, et
ad id, quod libitum est se se applicat. Quan-
 doquidem sexu objecta singula prae-
 sum bonum clare cognitum, aut bonita-
 tem ipsam univocaliter sumptam sub
 iudicij indifferencia ab intellectu appre-
 henduntur, nulla bona privata voluntas
 ipsam ad se necessitate eliciunt; ut
 proinde nobilior voluntatis affectio, vel
 proprietas sit libertas ipsa, hoc est, indif-
 ferens arbitrij, sive, qua voluntas objec-
 tum aliquod sibi propositum eligere, vel
 recipere, amare, vel non amare possit.

¶ 12. Sed ut haec voluntatis indoles, ac
 perfectio clarius exponatur, observare
 plurimum juvabit, quod duplex in praesen-
 ti negotio distinguere solet libertas: alte-
 ra nempe a coactione, quae et spontaneitas
 appellatur, altera a necessitate, quae et
 indifferencia dicitur. Libertas a coac-
 tione est immunitas humana voluntatis
 ab omni vi externa, tam in boni prosequen-
 tione, quam in fuga mali; adque spon-
 taneum actu convertitur ille, in quo pro-
 ducendo voluntas ab exteriore vi, contra,
 prima.

principio non cogitur, quamvis forte ob-
 jecto sibi proposito divertere non possit, ac
 tacito veluti pondere in ipsum fixatur, aut
 que adeo necessario operetur. Spontaneum
 quidem actum in nobis existere, eo minime
 sum, in quibus nulla proximo extiterit
 vis repetitur, intimo sensu percipimus
 ita felicitatem, vitam, sponte amamus,
 mortem, invidiam, sponte aversamur. Imo
 nulla inflexa potest voluntati, quoad
 ipsius actum interiorer, non enim cogi
 ad amandum potest contra proximam in-
 clinacionem; alioquin amaret, et non
 amaret, quod contra dictionem involvit.

46 Libertas a necessitate est immu-
 nitar ab omni vi, tum externa, tum etiam
 interna, qua voluntas ad unum, veluti
 necessario pondere fixatur; adeoque ac-
 tus ille inflexus, perfectaque liber cen-
 sendus est, qui sic a voluntate exeditur,
 ut etiam non exenti ab ipsa potuerit, volun-
 tateque ita in ipsum procedat, ut oppositum
 quoque amplecti possit, itaque adeo uno-
 rum actuum domina, ut ipsa arbitrari
 uno eligere, vel respicere possit. Quomodo
 de vero libertate, ac inflexione eligendi,
 vel non eligendi vi, que liberum arbitri-
 um appellatur, partim ab intellectu,
 partim a voluntate ipsa repeti de-
 bet. Quoniam intellectus ut experimen-
 to ipso percipiendi apparet, currit a pene-
 trat,

metuat, nec definitam aliquam exigua-
nem habet, inquit terminis dixerimus
batur, ex objecti unius cognitione ad ob-
jectum aliud magis potest:igitur si
voluntas intellectum, veluti dixerimus, re-
qui debet, tantaeque capacitas in intel-
lectu obnoxatua, dubitari certe non po-
terit, quin infinita quoque amplitudo
esse debeat. Item voluntas indole, na-
turaeque una ad unum, et peculiaris
quoddam bonum, sed ad omnia potius, ac
infinita bona dicitur:igitur, quo fit, ut mul-
ti vel creata illigata, amplecti queque,
vel respicere possit.

¶ Quod non facile apparet, voluntatem
formaliter liberam esse, utpote unum ac-
tum dominam, intellectum vero radicaliter
tantum, et eternaliter, seu causaliter, quom-
am ut voluntas objectum aliquod libere pro-
sequi possit, debet illud ab intellectu pro por-
ni cum indifferencia aliqua, alioquin na-
turae illi impetu a voluntate dicitur exercetur.
Quandoquidem vero voluntas ita libera, vel
indifferens esse debeat, ut non modo actum mar-
quem eligens, verum etiam objectum amplex-
ti, vel respicere possit, libertas ista dicitur
qui volit, ut alia contradictioni, alia con-
tradictioni dicatur. Prima est indifferen-
tia ad extrema contradictioni, ad actum
verum, et non actum. Secunda est indife-
rentia ad extrema contraria, v.g. ad amo-
rem, et odium. Observari tamen plerimum
de-

debet, indifferentiam voluntatis aliam esse
 re mere negativam, quae indifferentia sus-
 pensionis, et potentialitatis appellatur; po-
 sitivam aliam, quae dicitur indifferentia po-
 tentiae, et dominij. Indifferentia negati-
 va appellatur illa, quae est omnium determi-
 nationum opposita. Indifferentia positiva, quae
 ad eventum libertatis proprie pertinet,
 est dominium voluntatis actus operantis
 circa nos actus, ut augeat potentiam, vel
 actu abstinere.

§ 8. Quomodo possit indifferentia arbi-
 trari, ut, adeo libertatem a necessitate inno-
 biter existeret, non aliunde melius, quam ex con-
 scientia, experimento, intusque sensu orten-
 di potest. Quoniam notum quilibet, et volun-
 tatis indolem, quaque actus, et vires conside-
 ret, per seipsum percipiet, et plane liberrimum esse,
 ut objectum aliquod eligat, quod etiam avers-
 sari poterat; utique operetur, ut etiam non
 opera si potuerit. Et certe nisi in hominibus
 ipse ea libertatis species existeret, quae
 necessitatem excluderet, proxime imaginum
 fineret, determinator quoddam actus ipse
 praescriberet, longaeque imaginis foret, poenae
 ab his exigere, qui actus ille in eam neglectu-
 rent. Cum ergo hoc immane, injustitia, ac
 tyrannidiv genus, in legislatoribus, pra-
 vextim vero in optimo, equissimo, amantis-
 simo, sapientissimoque Deo sine summo ve-
 lare fingi non possit, nullum dubium esse
 debet, quin humana voluntas indifferens,
 ac

ac à necessitate proximi liberam habere debet.
at.

49. Haec adeo certa sunt, et manifesta, ut
mixta videat, qui fieri potuerit, ut rem, cuius
possessio summi, quam in omni actione nostra
expetimus, quamque praecipua, obnoxiatione,
praemia, supplicia et omni fere vita ratio de-
monstrant, non tamen modo Philo sophi, qui fa-
talem indixerunt necessitatem, sed non nulli
etiam ex his, qui se christiani profiterentur,
negare non fuerunt. Quorum proximi ar-
bitri libertatem illam, qua humanum ani-
mum ad alterutrum ex duobus objectis vi pro-
positis eligendum indifferens foret, adeoque
liberè, aut bonum, aut malum amplecti poteret,
tum volum in illo vivere, putant, cum adhuc
innocens ille foret, praecipueque hominum pau-
peribus, ac affectibus omnibus imperaret.
Ubi vero primi parentis peccato vehementer
voluptatis ardor, concupiscentia fomes, exor-
ta, aegritudine, et affectus exultati sunt,
voluntatem ad malum ineluctabili pondere
necessario ab ipsi ducunt. Sic Luteanus, Cal-
vini, aliisque proximi libertatem pri-
mi parentis peccato corruptam, et extinctam
esse dixerunt, ut proinde nunc homines im-
pugnato voluptatis ardore se virtute, vel re-
pugnare possint.

50. Sed ex his, quae diximus facile refer-
ri poterunt. Si quidem quomodo primi pa-
rentis peccato indifferens, illa, acynabilem
perfectèque liberam arbitrii, quae homi-
ni

in comessa fuerat, prolixo ad malum, quam
 ad bonum evaserat, percipio tamen, exco-
 que verum percipimus, atque experimur, vlti-
 potestatem, ac imperium illud ad huc in nobis
 exiit, quo verum illecebram coarctat. mo-
 tibus, et affectibus ad verum potestatem; at-
 que proinde plera voluntate libertate viola-
 ta, ac vitiata quidem, non vero proxime
 exco, vel extincta sunt, adeoque essentialiter
 libertate mixta etiam in homine reperitur. In-
 ad vi varia S. P. P. loca afferantur, quibus
 homo dicatur male utendo libertate, et se, et
 ipsam perdidisse, ita intelligi debent, ut
 perfecti vima libertate illa, quae aequaliter
 homini voluntate ad utrumque flexibile
 exat, vitiata fuerit, ut deinde ad malum potius
 propenderet. Itaque si primum peccati cor-
 tatio infecti vitiata labimur, et unum
 " quicquid tentatur a concupiscentia vici-
 " abstractur, et illectur, id usum infexi
 poterit, quod experimento ipso fatetur cogi-
 mus, mixta arbitrii libertatem vitiatam, ac
 immutatam esse, adeoque homines vici-
 xi mixta, vici dicitur quae exatia indigere, qua
 prolixo in malum voluntate, in bonum di-
 rigatur, non vero quod indifferens arbitrii
 libertate extincta iam fuerit. Unde Augustus
 " timor inquit libertate perit
 " per peccatum, sed illa, quae in paradiso
 " fuit habendi plenam cum immortalitate
 te

te justitiam, propterea quod natura huma-
 na divina indiget gratia, dicente Do-
 mino, si vos Filium liberavit, minime vexo
 liberi exitu. Et alibi peccato Adde
 liberum arbitrium de hominum na-
 tura peiusve non dicimus; qui enim
 mortuum dicat, quod primum hominum pec-
 cato peius sit liberum arbitrium de
 gemine humano. Sed haec clarioxa cer-
 te sunt, quam ut furum explicari jam de-
 beant.

S. Longè gravioxa est difficultas al-
 tera, qua contra liberum hominum arbitri-
 um ex divina praescientia, divini quoque de-
 creti deduci solet. Item Deus omnes
 humanae voluntatis actus ab aeterno pers-
 picere, certoque cognovit, atque invariabili
 decreto sanxit. Cum ergo competentis
 certumque sit, eque modi Dei praescienti-
 am falli non posse, nihilque proinde alia
 ratione fieri, contingereque, quam ut a
 Deo invariabili decreto verè consti-
 tutum fuerit, qui fieri poterit, ut huma-
 ni actus, qui modo exeri contigerit li-
 beri sint. Si illud unum ab hominibus
 eligi debet, quod ab aeterno invariabili
 Dei cogitatione praevium, atque immuta-
 bili decreto constitutum fuit, nec huma-
 na voluntas aliquid eligendo ab eque modi
 Dei praescientia, decretoque deflectere vel
 divertere potest, qui fieri, explicari, vel al-
 vari poterit, quod humanum animum adhuc
 indige.

Indifferens, necessitati expens, ac liber sit,
voluntateque operari, vel non operari possit.

Augur argumenti robur, quod apud Stoicorum celebre fuit, facile eludi, vel infirmari poterit, optimèque humana libertate cum divina providentia, ac voluntate componi, si decreta ipsa, ac providentia ex hominis voluntate pendere, ut aliqui opinantur.

S. Itaque plures existimant, Deum ab eterno ante omne decretum prædeterminatum nitida apteque infinita comprehensione accuratè vimè explorare, quid homines ipsi in varijs locis, temporibus, rebusque circumstantijs ex innata vni libertate, atque flexibili voluntati potentia errent facturi; cumque hominum actus, aut in se ipsi, sive determinata eorum veritate objectiva, aut in ipsius hominum voluntatibus, veluti cunctis, certo prævidi vet, ea scientia ducere, cum potius, quam alium actum certo, atque invariabili decreto determinat, et ut ab omnibus futurum prævidit. Hinc humanam libertatem cum divina providentia, ac voluntate facile componi putant, quod omnino necessitatis, quæ, vel ex divina prævisione, vel ex invariabili decreto suo, ^{actus} quod singulorum hominum actus producendo, committit ex libera hominum determinatione, quæ à Deo ante omne decretum ut conditionate futuræ prævisa fuerit, actum ducat. Illam verò cognitionem, quæ à scientia simpliciter intelligentiæ distinguitur, ab illa minimum, quæ

qua Deus possibiliora cognoscit, et simul etiam à scientia visione, qua maximum futura abvoluta, vel existentia à se immutabili decreto constituta, contemplatur, quaeque singulorum hominum actus, qui in quibuslibet circumstantiis, et procedunt, et voluntate, scientiam mediam appellant.

53. Sed tantum abest, ut ejusmodi concordia, vel scientia genus admitti possit, ut potius hypotesis illa, cui immutata, veluti fabula, et absurda manifestissime demonstraretur; quippe quae rationi humani, creata voluntati indoli repugnat, divinaeque potentia, dignitati, utque in primo imperio plurimum detrahit; humana siquidem voluntas adeo indifferens esse debet, ut nihil actualiter velle, vel operari illa possit, nisi primum ab ipso Deo, veluti prima causa excitata, vel applicata ad operandum fuerit; alioquin si voluntati electio, ac determinatio à voluntate sola, non autem à Deo excitata, admitti deberet esse aliquod, quod à Deo productum non foret; ac voluntas ipsa, siue voluntati arbitrium, quod primum indifferens fuerat, si independentem à Dei motione se ipsum inflecteret, ac determinaret ad operandum, se ipsum nobilium, ac perfectum efficieret, quam ut à Deo excitatum fuerat. Quia ergo fieri potuit, ut divina cognitio praevideat voluntatem volentem arbitrii, visionem, et independentem à Dei motione, vel abolute, vel conditionate operantem.

332.
tuxam. Igitur tantum libet, ut Deus ab
ateno praevidere potuerit, quod singula
hominum voluntate divina motione non
adjuvata essent facturae, ut mitide potius, ca-
toque cognoverit, quod illa indole, natura
que una proximo inexte, ac indifferenter
esse credebant, mitique proximo produci
ab his posset, nisi primo indifferente ipsorum
potentia praevis quoddam, veroque influen-
divino determinata fuisset ad operandum.

51. Certe infinitum imperium illud
supremumque per, quod Deus in quodli-
bet entis generi; adeoque in ipso etiam
hominum voluntate, ex quoque actu ha-
bere debet, non patitur, ut actu aliquo, im-
pendente a Deo, futurum admittatur. Il-
lud ergo fortiter tenemus maxime, ca-
toque rationibus ostendi, immutabilem
futurorum omnium praesentiam, im-
mutabilem decretorum verum in Deo ad-
miti oportere, quae res omnes potius fut-
turae, quam non futurae efficiat; nec
tamen hominum libertatem auferat, aut
utrumque ante componi poterit, quamvis
debilibus mentis humanae visibus admi-
rabili illa concordia non cognoscatur. Et
quid mirum, si illa in altitudine sapien-
tia, et scientia Dei, veluti abisso quoddam
dehiscat, si ex infinita Dei, atque omni-
potentissima potestate, veluti forte dima-
nat. In eam subtiliter inquirere, si ve-
miti-

nitidum intelligere posse se putet, nisi
 divina sapientia thesaurus, divina po-
 tentia vixit complexi, vel circumscibe-
 re posse temere, atque imprudenti vime
 gloriatur. Quid deinde aliud Apostolus,
 dum flexibilem arbitrii voluntatem cum
 divina gratia coniungere nititur, fre-
 quenter inuocat, quam quod incomprehen-
 sibilis sunt iudicia Dei, et investigabi-
 les via eius, quod omnia ex altitudine
 sapientia, et scientia Dei pendent, ut in
 divino voluntatis ab ymo, veluti ab condi-
 ta deliterent.

55. Nec aliunde certe Pelagius, Cal-
 uinus, Lutherus, Jansenius in errorem
 adducti sunt, nisi quod in homine talem
 libertatem admittendam esse putauerint,
 que a Deo non dependeat, siue qua liberum
 hominis arbitrium a preuia Dei moti-
 one excitari, vel applicari non possit; Ideo-
 que cum libertatem huiusmodi agnosce-
 ret Pelagius, semper Pelagianus, et qui im-
 pex illorum vestigiis insistere, intui-
 recam gratia vim, diuinaque premo-
 tione necessitatem negauerunt; cumque Cal-
 uinus, Lutherus, Janseniusque diui-
 ne gratia, siue motione efficaci vim
 necessitatem agnoscerent, arbitrii liberi-
 tatem intulerunt.

56. Nam verè cura melioris, antiquioris,
 nobilioris Philosophorum, atque Theo-
 logorum parte, cum celeberrimo Augu-
 stino, et S. Thoma schola, atque ipsa
 quoque ratione naturali exuditi eam
 solum in homine libertatem argrosi-
 mus, quæ à Deo dependeat, nec ulla ra-
 tione se ipsam applicet, deterninet,
 aliquid eligat, vel argrosat, nisi
 primum efficiat, ac præter divi-
 nam motione applicata fue-
 rit, ita tamen, ut ipsa
 quoque se ipsam ap-
 plicet, atque verè,
 et proprie argrosat.

Et hæc de al-
 tera Meta-
 phisice
 parte in-
 ficiant.

PARS TERTIA
METAPHISICÆ.
PROEMIUM.

Portissima, ca-
tenti, igne lon-
ge nobilior, ac
sublimior spe-
taphisica pars
Deum ipsum, ve-
luti objectum
conspicit, ideo
que Theologia
naturalis, in-
scribit illa solet,
quod Deum ipsum, veluti naturam antho-
porem, primamque rerum omnium causam,
ac Universi operis non divina fidei in-
mine, sed solius naturae visibus contempla-
tur, ad eoque perfectione, et omne, atque
attributa demonstrat, quae ex ipsum, et
ventia, aut ex creaturam rerum cogni-
tione inferri possunt. Cum tamen, quam
brevis summe pertractabimus, quatenus
solum ad uberiorem illam, divinam
rerum

reum cognitionem aditum aperiatum,
 que in Theologia acquiri
 debet.

Caput I.
De De^o Nomine, Exis-
 tentia, Natura
 sive Consti-
 tutivo.

I

ntex illa, qua nati-
 de quidem a nobis
 conspiciuntur, sed
 qua verbis tamen ex-
 primere non possumus,
 merito quidem Deum
 haberi poterit. Si
 enim eadem, ac verba-
 ti summa perfec-
 tionis immensum
 nobis

nobis impressam conuolamus, nitida
 quaedam ipsius Dei imago statim af-
 fulget. Nihil namque Dei nomine in-
 telligunt, siue qui Deum aliquem esse
 nouerunt, ac humiliter venerantur, siue
 qui Deum omnino inuiderunt, quam
 innoxiam, et omnem potentiam, et
 immortalem, omnem denique perfectiorem
 inuenerunt, quam in tantis iniquitatibus
 nullo principio praedicta fuerit, et
 pendeat, ceteris omnibus, quae in Uniuersis
 conspicuntur esse dedit. Hanc uero
 primam, sapientissimam, perfectissimam
 rerum omnium causam admitti oportere,
 siue Deum ipsum existere inuictissimam
 rationibus ostendimus, cum de causa pri-
 ma locuti sumus. Id ipsum ex perenni, con-
 stantique Philosophorum omnium aucto-
 ritate, ac gentium consensione manife-
 stissime demonstratur.

2. Cum enim ut optime dixerunt
 Cicero, nulla gens sit tam immanis,
 nec tam fera, quae non, etiam si igno-
 ret, qualem Deum habere debeat, tam-
 men habendum sciat, quam summum
 hoc afferat uidentur, cum Deum esse
 credamus, quod nulla gens tam fera
 sit, cuius mentem non inueniant Dei
 opinio: siquidem omni in re consensio
 omnium gentium lex naturae putanda
 est. Adde ceterum omnium auctorem im-
 pressa est diuinitatis imago. Unde

P.P. per se omnes, et in proximis Anversum, con-
tendunt, per se notum esse, Deum existere;
cum Deo nomine intelligamus id, quo ni-
hil melius excogitari potest. Idque, si non
existat, non erit id, quo nihil perfectius am-
mo concipitur. Nec minime per se ipsum est
ens summum, et cui nihil deest, existere,
quam brevissimum esse numerum pariter. Cum
Deus sit id, quo melius excogitari non po-
teat, nulli dubium esse debet, quin ille infi-
nitum perfectionibus exornatus, in omni
perfectiorum genere sit infinitus, aut in-
finitum perfectionum numerum comple-
tat.

3. Quia tamen perfectiones ita di-
tingui solent, ut aliqua perfectiones simpli-
citer simpliciter sunt, quae minimum adju-
tum non habent defectum ullum, nec melio-
ri perfectioni opponuntur, ut sapientia, ju-
stitia, bonitas, &c. alia vero perfectiones ve-
rissimum quidem appellentur, quae minimum ad-
junctum habent defectum aliquem, et alte-
ri majori perfectioni adversantur, ut gran-
ditas, qualitas, albedo, &c. perfectiones pri-
mi generis formaliter, hoc est, secundum pro-
prium formam, siue conceptum in Deo de-
scribitur, ut ille formaliter justus, bonus,
sapiens dicatur; perfectiones vero secundi
generis virtualiter solum ac eminenter,
ut Deus non formaliter albus, et calidus
sit, sed eminenter solum, hoc est nobiliori

quod

quoddam modo perfectionem, quae in albedi-
 ne reperitur, continet. Quandoquidem totum
 in infinitum ejusmodi perfectionis
 hinc ordo quiddam, sive conexio reperitur,
 ut una ex alia deducatur, omneque ex aliquo
 principio secundum imperfectum nostrum
 concipiendi modum ordinem videantur, merito
 hic inquit dicitur, quoniam ex hinc perfectio-
 nibus aliarum form, et origo concipiatur.
 Quae in se illud tenendum arbitror, conve-
 niens, quo Deus primo à ceteris omnibus
 accuratissime distinguitur, et ex quo, ve-
 lut ex uberrimo fonte, cetera Dei attributa
 manare concipiuntur, esse asserta-
 tum, sive necessitatem illam, qua Deus exis-
 tit; ut proinde ipsum metaphysice essen-
 tia, et constitutum in hoc modo positum
 sit, quod ille sit ens necessarium, ens ab
 alio quolibet independent, sive ens, quod à
 se ipso, natura, essentialiter sua existit.

¶ Item quodlibet ens, quod in eorum
 natura reperitur fortuito idem, contin-
 genter, et dependenter ab alio existit; ut
 proinde non alteri, quam Deo soli penes
 se, independent, necessaria, et essential-
 iter existentia convenire possit, ex qua ut
 ex uberrimo principio cetera perfectiones
 dimanant: cum nulla entis necessaria de-
 fluxe possit. Quod celeberrimum, et illustrissimum
 Scripturae testimonio confirmari potest.
 Cum enim Deus naturam, nomenque
 proprium Moysi roganti exponere vellet,
 quo veluti caractere, tamquam verus De-
 us

agnoscere posset ait: ego sum, qui sum, vel
 ut expressius in greco textu legitur ego
 ipsum est: unde Moyses ab ipso Deo can-
 ditur divinam naturam exprimentem, ait:
quod est, nunciat me ad vos. Hinc D. Hilari-
us in lib. 2. de Trinitate aliquid magis
 proprium Deo, quam esse intelligitur;
 quia id ipsum, quod est, neque de se
 nunciat, nisi quando, neque cepti: quemadmo-
 dum D. Thom. a se ait, hoc ipsum nomen,
quod est, esse nomen proprium ipsum Deo.

Caput II.

D

De attributis, sive proprie- tatibus Dei.

5. Perfectissima, prestantissima, magne
 substantia, qualem divinam esse jam dixe-
 mus, pulcherrima, admirabilis, ac infi-
 nita esse proprietate, et attributa faci-
 le intelligimus. Hinc infinita fere de
 divinis attributis hoc capite dicenda no-
 bis occurrerent, nisi summa potius re-
 rum genera complecti vellemus, cetera
 fusim illi tradenda Theologiae traditurali.
 Sic nobis nota Dei attributorum ordines subje-
 cie.

~~##~~ dicimus, ut exinde facile intelligantur
illa, quae sibi nobis omnia fuerunt.

Immutabilitas.

6. Ac primo quidem occurrit nobis Dei
immutabilitas. Cum enim Deus sit en-
necessarium, ab alio independens, mutari
ab alio ente minime poterit. Nec etiam a
se ipso mutari potest, hoc est, sibi talibus
esse, quo prius carebat, aut sibi exire ali-
quod esse, quod prius habebat; alioquin
quo esse carens esset, summe perfectus non esset;
et si perfectio non aliquam esset, non
esset ens, summe necessarium. Quomodo
immutabilitas optime salvari poterit, quom-
o Deus non ab aeterno, sed in tempore
Mundum produxerit, et effectus alios in
de producat. Oportet enim illa mutatio non in-
transiens, sed potius extrinseca censeri debet;
illa minime in effectu solum consistit debet,
qua prius non existebat, ac esse cepit; non au-
tem in Deo, in quo nulla temporis variabi-
tas, ac successio effingi solet, ut postea demon-
strabimus.

Simplicitas.

7. Insuper etiam, divinam virtutem
tam ita simplicem, ac indivisibilem esse
oportere, ut omnem compositionem excludat.
Oportet enim si divina virtus ex variis par-
tibus, distinctisque perfectionibus consti-
ta-

taxet; haec partes non essent seorsum perfectae, sed se se mutuo perficerent; sique enim unum perfectum ex imperfectis constaret, quod concipi non potest. Item, quavis perfectione in re, vel attributa, quae in Deo reperitur, ita ab intellectu nostro concipi conveniant, perinde quavis inter se, aut à diversa essentia distincta forent, illa tamen, nec inter se, nec à Deo distinguuntur; sed quidquid in Deo reperitur est ipse Deus; adeoque perfectione omnes, siue attributa, quae Deo conveniunt, non entitative, non modalitèr, non formalitèr ex natura rei, sed solum virtualitèr extrinsecè tum à diversa substantia, tum inter se distinguuntur.

Infinitas.

8. Quod Deus ipse in quolibet perfectionis genere infinite perfectus sit ex ipsius naturae superioris exposita perspicue demonstratur. Si enim Deus aliquo perfectionis genere, vel gradu careat, poterit, aut in illo perfectionis genere finiturus erit, ab alio perfici, complectique poterit, quod ab entitate necessaria, vel independenti idea manifestè abhorret. Ac certe quidem nulla ratione effingi potest, perfectionem ullam, siue perfectionem in aliquo genere infinitam esse unum perfectum repugnare.

ne, quod si illi non repugnat, eam profecto
habet; siquidem quicquid Deus, vel entis
summe necessario possibile, vel conveniens
esse conspiciatur, necessario, eventusque sua
in illo existere debet.

Omnipotentiā.

3. Omnipotentiam, infinitam minime
esse agendi vim, ac potentiam nulli ten-
mine dicimus, scriptam in Deo invenire
facile intelligimus. Etiam quicquid actu
ab ipso Deo productum fuit, atque in se ten-
pote, contingenter existit, antequam fieret,
et a Deo produceretur, erat suum nihil, aut
pote possibile, quo ex quo pacto illa produxit, alia
similitate possiblea producere profecto potest;
sed possiblea, ea minime, in quibus nulla
inter se repugnantia reperitur, sunt
infinita: cum nullum prorsus ens ab intel-
lectu nostro effingi possit, extra quod ens
aliud, aut entis generis possibile, conspici, vel
augere non potest; infinita ex quo certum
genera producere Deus valet; adeoque infi-
nita vi, sive omnipotentia pollet. Accedit,
quod Deus ea vi, et potentia cogendi debet, quae
maior cogitandi non possit, atque proinde
infinita, ea minime, vi a quo quaecumque
velit, faciat.

Libertas.

10. Quomodo quoque libera, ac proxime
indifferens, eligendi, vel non eligendi vi, agendi
vi, vel non agendi voluntas demonstratur.
Etiam si entia mere possiblea sunt infi-
nita

nta: ipsorum cuiuslibet eadem, pax, et aequa-
 litas possibilitatis, ut existere possit, concedi
 debet; nihilque in ipsorum quolibet con-
 si potest, quo ceteris aequè possibilibus en-
 tibus praeferi mereatur. Quod ergo ex in-
 finito possibilium numero haec potius,
 quam alia ex possibilitate ad existentiam
 translata fuerint, hoc potius, quam alio
 tempore, loco, et modo producta fuerint, id à
 solo divinae voluntatis arbitrio, ad eoque li-
 bera Dei electione pendere debet; nec ulla
 proxima ratio in executione effici potest, quae
 voluntatem divinam necessario ad se recipiat,
 ut proinde perfecta libertas in Deo admi-
 tenda sit.

Scientia.

¶ Quandoquidem verò Deus ex infi-
 nite certis generibus, quae qualitates
 possibiliter fuerant, unum velicere non
 poterat, nisi prius eius illud divinitus cog-
 novisset, quod ex infinito possibilium en-
 gendum, atque ex possibilitate ad existen-
 tiam transferendum erat, nihilque om-
 nium certim omnium aequè possibilium
 verum persequeret, quae adhuc possibiliter
 liberè à Deo relinquenda fuerant, perspi-
 cue appareret, quod omnium certim tum poi-
 sibilium, tum eorum, quae ope productionis
 aliquando existunt, cognitio in Deo admi-
 ti debet; ad eoque infinita scientia, suo om-
 ni scientia in ipso reperitur. Quomodo verò
 cogni-

cognitio ita distingui solet, ut illa quae
 dicitur, quae Deus entia mere possibilis cog-
 novit, scientia simpliciter intelligentia
 dicitur; illa vero, quae res existentes, vel
 futuras intelligit, scientia visionis voc-
 atur, ut jam alibi observavimus.

¶ **II.** Possibilia cognoscuntur à Deo non
 in se ipso, sed in se pro, id est, in archetypis
 seu imaginibus, quae Deus in se
 continet. Imagines autem illae, ut jam
 alibi monuimus, nihil sunt aliud, quam
 eadem divina essentia, quatenus secundum
 aliquem modum participabilis est à crea-
 turis; unde se ipsam cognoscens divina
 sapientia novit omnia. Itaque, cum Deus
 infinitum suum, ac perfectissimum
 esse clarissime contempletur, infinitum
 etiam eorum modorum, quos in se eminenter
 continet, vel quibus à creaturis partici-
 pari potest, nihil praecipit, unde variis, ac
 infinitis reum possibilium essentia
 cognoscit. Quod si ex infinito illi crea-
 turis possibilibus aliquo temporis spatio
 quaedam producenda sunt, hoc cognoscit De-
 us, veluti praesente, et existenter scientias
 visionis, quae, cum adiunctum habeat divi-
 nae voluntatis decretum practicum, vel opera-
 tiva censeri solet, atque huiusmodi fru-
 ctuum certissimum, imaginabilem, atque
 imperabilem cognitionem Deus communi op-
 portere manifestissime demonstratur; quod
 alioquin providentia, infinita, atque
 ima-

xlabili sapientia illi comedi non pariet;
 sed aliquis potius in tempore cognosceret,
 quod ab aeterno non cognovisset: unde opte-
 " me, maximoque ait Aug. quod confiteri
 " esse Deum, et negare praevium futu-
 " rorum a peccato in causa est.

13. Res autem futurarum in decre-
 to suo Deus certo, et infallibilitate cog-
 novit, quo illarum futurarum esse decrevit; cum
 nihil omnino futurarum independentem a divi-
 no decreto admitti posse videatur, ut iam ali-
 bi monuimus. Si quidem illud, quod nunc
 est ex eo futurarum fuit antequam esset, quia
 in causa sua determinatum erat, ut fieret;
 unde in blata causa non erat futurarum illud
 inflexi; sola autem causa prima est aeterna,
 et determinata, unde non requiritur, quod ea,
 quae sunt, semper fuit verum, ea esse futura,
 nisi quatenus in causa sempiterna fuit,
 ut esset futura, quae quidem causa sola
 est Deus, ut totidem verbis loquitur D.
 Thom.

Spiritualitas.

14. Quomodo vero scientia, ac liber-
 tarum ~~indifferenter~~ finita nimirum cognitio,
 simulque liberissima augendi vis, quae Deum
 praeditum esse iam vidimus, perspicere, certi-
 tateque nobis ostendit, Deum ipsum spiri-
 tualem, et incorporeum esse oportere. Cer-
 tum cognitio, atque indifferenter augendi, vel
 non

non augendi sive materiae, sive corporae
substantiae convenire certe non potest, ut
jam alibi demonstrabimus. Accedit, quod
prima causa, primumque motor, qui corpo-
ribus omnibus ipsique materiae motum
impressit, corporeus, ac materialis esse
non potest; alioquin ipse quoque motum
illum materia contingentem ab alio re-
ceperet. Ergo motor ille, primumque re-
rum opifex omnino spiritus esse debet.

Atexitans

15 Ipsa quoque Dei atexitans ex
perfecta ipsius idea, ac natura manifes-
tissime demonstratur. Etiam enim illud,
quod ita natura sua, vel essentia necessa-
rio existit, ut non possit non existere, semper
existere debet; alioquin si aliquando ince-
peret esse, cum prius non existeret, tunc
non essentia sua, et necessario, sed contin-
genter solum existeret. Ita quoque perfecti-
tudine apparet, quod Deus ipse semper exis-
tere debet; alioquin si aliquando desine-
re posset, non essentia sua, et necessario
existeret, quoque duratio ab alio penderet,
quod ab entis necessaria idea provenire ab-
horret.

16. Atexitans autem illa, sive per-
finitas duratio, quae Deo convenit, definiti-
onem à Boetio interminabilis tota vit-
ta, et perfecta possessio; quod nimirum

De-

Deus beatitudinem illam, durationem,
ac perfectionem omnes, quae ab aeterno
habuit, atque in aeterno, et nitua est
habitativa, quolibet momento, quod à nobis
composita, eaque perfectissima, atque in-
finita beatitudine felix esse debeat. Unde
S. Aug. lib. V. de consensu numer. 16.
aliar. cap. 3. sic Deum allegitavit:

- ” praecedit omnia (tempora) praeterita
- ” celsitudine semper praesentis aeternitate:
- ” ter; et superat omnia futura, quia illa
- ” futura sunt, et cum veniant, praeter-
- ” ita exiunt; tu autem idem ipse es, et an-
- ” ni tui non deficiunt: ::: anni tui dies
- ” unius, et dies tui non quotidie, sed ho-
- ” die; quia hodie tuus non creditur:
- ” tino; nec enim incedit externo, hodie:
- ” tuus tui aeternitatis; ideo ~~externo~~
- ” genuisti, cum dixisti, ergo hodie genuite.

¶ Hinc aeternitatis omnes differentias
excludit, quae in tempore ab intellectu nostro
distingui solent; siquidem in aeternitate, nec
prius, nec posterius, nec nila proinde parte
admitti possunt, sed praesentia illa, atque in-
finita duratio indivisibilis esse debet, quae
singula, tum praeterita, tum futura, veluti
praesentia complectatur. Unde S. Grego.
lib. 10. moralium capite 13. ait: scimus
” quia Deus futurum nihil est, ante cuius
” quos oculos praeterita nulla sunt, praesentia
” veritas non transiunt, futura non ve-
- ” niunt: Superpe quia omne, quod nobis fuit,
et

et exat, in equo prospectu praesto est, et
 omne, quod praesens est, vix potest, po-
 tui, quam praesens. Eadem est mens
 ceterorum S. P. P. qui omnes uno fere ore
 docent, Deum, qui facturus est, aut praesens
 vixit, in immenso aeternitatis vae vixit
 semper praesentia habere.

Immunitas

18. Immunitas, qua Deus cuiuslibet
 enti creato, vel loco intimè praesens est, fac-
 ilè demonstratur. Oportet Deum cuiuslibet
 enti creato, quod in Universo reperitur de-
 dit illud esse, quod habet; minime autem im-
 pex, aut duxisse potest, nisi Deus ipsum
 conseruet, eademque vi, qua ipsum produxi-
 rat, ipsum pexeritè tueatur. Cum autem
 Deus necdem ullam creare, nec rem ipsam
 antea productam conseruare possit, quibus
 ipsi virtute, potentiaque sua intimè praes-
 ens est, rebus omnibus intimè adest praes-
 entia, virtute, et essentia, siue substantia,
 utpote quae à virtute ipsa minima est
 gultur. Adest, inquam, rebus omnibus tum
 pex potentiam, quatenus omnia potestati
 illius subiiciuntur; tum pex praesentiam,
 quatenus omnia omnia sunt, et aperta om-
 ni equo, tum demque pex essentiam, qua-
 tenus omnibus est causa, ut existant. Unde
 salm. 138. legitur: "quo loco à spūtu
 tuo, et quo à facie tua fugiam? Si au-
 cendero in Coelum, tu illuc es, si descen-
 dero

77 dexte in **I**nfernum ad e.::: **O**temm
 77 illuc manus tua deducet me, et tenebit
 77 me dextera tua.

19. Quamvis autem universa creata
 taxum rerum comparetur certis quibusdam
 finibus, necesse est, ut ad eoque mundum
 esse neque infinitus sit, ut privatum esse
 timor, nec indefinitus, ut putavit Carte-
 sius, sed omnino finitus sit, ideoque Deus
 finita rerum taxum compare praesens sit,
 divina tamen immensitate aliorum attri-
 butorum instans, infinita esse debet: etenim
 Deus infinitus rerum, mundus autem
 possibilium praesens esse potest, nec ulli lo-
 corum patitur coarctatione: nam ut ait Scrip-
 tura libro 3. Regum capite 8. Celi

77 Caelorum eorum capere non possunt. sed
 immensitate sua omnia replet loca. Et
 itaque ubique totus, quia simplex est, non
 partibus constituitur, totus, inquam, non
 major in majori loco, nec minor in minori,
 quia per loca non extenditur instans capere
 illi, neque hinc continetur, sed potius loca
 omnia continet, in eoque res omnes crea-
 ta subsistunt. Siquidem ut habetur ac-
 77 tum Apostolorum cap. 17. non longe
 77 est ab unoquoque nostrorum, in ipso enim
 77 vivimus, movemur, et sumus.

Unitas.

20. Denique ex ipsa Dei natura, vel
 idea, unitas quoque manifeste si visum demon-
 stratur. Si enim divina natura nomine ni-
 hil

In aliud intelligi posse quam divinam, quam enim aliquod perfectissimum, cui innumera, ac infinita perfectiones conveniant, sicut certe esse non poterunt. Quoniam vel omnes illi Dei eandem omnino naturam, eandem proxime innumeras, ac infinitas perfectiones haberent, si quae non sicut, sed unus, idemque Deus eadem natura, eodem attributi praeditus foret; vel quilibet poterit ex illis peculiaris aliquam naturam, vel perfectionem haberet, quae veluti quoddam divinum ad alium distingueretur, si quae nullus ex illis perfectiones omnes, ac infinitas haberet, nullus enim perfectissimus foret, idemque nullus esset Deus. Id fuisse ostendi posse in variis Ethnicorum Deis, quorum in quibus certa quaedam vis, ac potentia conveniebat, sed cum ceteris illis carebat, aliorum Deorum operum implorare morem cogebatur.

24. Hinc tamen perfectissima, imperialis, et imago unitatis, quae in Deo admittenda debet, personarum innumera, siue Trinitatis, et Mysteriorum non repugnat. In enim admodum enim Theologi docent, eandem proxime naturam, eadem attributa, vel eandem perfectiones in singulis personis reperiuntur, idemque aequaliter omnes sunt Deus; non vero relationibus distinguuntur, quae iuxta meliorem sententiam perfectiones quidem non sunt, sed

accu-

accusate, atque realitate personam unam
 ab alia distinguunt. Id index exponere
 non licet: Saeculentum enim hoc magi-
 mum est, et quidem venerandum, non
 incantandum, quomodo proximitas in om-
 nitate, et hac unitate, aut ipsa in plurali-
 tate. Sciantur hoc tenentur, credere
 spectata, nonne unita et unita aeterna est, ut
 sapienter admonet D. Bernardus lib. 5.
 de consideratione capite 8.

12. Quandoquidem tamen relationum
 atque notionum meminimus, quibus di-
 versae personae distinguuntur, invenit ali-
 quae in obiecto exponere, ut intelligi possit,
 quid in hoc ineffabili Trinitatis Myste-
 rio credere, ac venerare debeamus. Itaque
 in Deo unica est natura, et essentia, ut
 paulo superius ostendimus, cui perfec-
 tiones, ac attributa proxima conveniunt,
 quae si natura ipsa non realiter, sed virtuali-
 ter solum distinguuntur. Duae sunt
 processionis, vel personarum originis,
 altera nominum per intellectum, quae
 filium a Patre procedit, et altera per vo-
 cationem, quae Spiritus Sanctus a Patre,
 simul, et filio procedit.

13. Cum enim Deus nobis dicitur, per-
 fectissimeque se ipsum cognoscit, imagi-
 nem quandam, sive Verbum aliquem eli-
 cere, et contemplare debet, in quo, veluti in
 speculo, perfectiones omnes, attributa, et na-
 tura, quae in Deo reperiuntur, perfecte re-
 flectuntur.

mo, ac infinito amore exprimentur; cum
autem Verbum ipsum, aut hoc imago, quae
ab intellectu divino produciatur, eodem in-
tellectu, vel Deo intelligente a se imitari
debetur, Verbum divinum in similitudinem
nem naturae produci, ideoque generari di-
citur, et in sacris litteris firmus appella-
tur. Deinde, cum Deus se ipsum, et hoc ip-
sum Verbum perfectissimo, et infinito
amore diligit, atque ab illo vicissim mutuo
amore diligitur, mutuum hic amor, qui a
Patre natus, et ab ipso divino Verbo ori-
tur, ab utroque spirari, sive ab utroque
procedere dicitur, unde in sacris litteris
spiratur appellatur; cuiusque amor ille,
qui ab amante produciatur, amantem simi-
litudo esse non debeat ex vi processionis, nec
altera productio generatio non appellatur,
sed processio.

¶ 24. Verbum autem, aut imago, in
qua se Deus ipse contemplatur, sive quae
a Deo intelligente produciatur est eadem
divina essentia; sicuti amor ipse, quo Pa-
ter, et Verbum se se mutuo diligunt, est ip-
sa natura, substantia, et essentia divina;
alioquin amor, cognitio, et imago quaedam
accidentaliter admittetur in Deo, quod
repugnat. Quamvis tamen amor, aut
Verbum ab ipsa divina natura minime
distinguantur, sed sint eadem natura, quae
intelligit, ac intelligitur, amat, et ama-
tur; ipsa tamen persona vero, ac realiter
distinguantur: non enim po-
test idem suppositum, ac persona se ipsam
produ-

procedere; ideoque in Verbum procedit
a Patre, et Spiritus Sanctus a Patre,
et filio, ut antea dicebamus, debent inter
se verè, ac realitèr distingui.

25. Quatuor insuper relationes re-
periuntur in divinis, Patris nimirum ad
filium; filij ad Patrem; Patris similique
filij ad Spiritum Sanctum, et Spiritus ad
utrumque simul. Relatio Patris generan-
tis ad filium genitum vocatur paternitas;
relatio filij ad Patrem appellatur filiatio;
relatio vero Patris, similique filij ad Spiri-
tum generantis activa vocatur; relatio Spi-
ritus ad Patrem, similique filium nomina-
ta generatio passiva. Denique quæque sunt
notiones, aut characteres illi, quibus divina
personæ distinguuntur, quatuor nimirum
relationes sunt explicata, ac insuper innata
essentialitas, quæ soli Patri convenit; cum hæc a
nullo generetur, aut producat; filius au-
tem a Patre, et Spiritus a Patre, similique
filio procedat.

26. Hinc attributa, quæ reperiuntur
in Deo, vel essentialia, vel notionalia voca-
ri solent; essentialia quidem, quæ in ipsa
natura intelliguntur, ac inseparabilitèr con-
tinentur; ideoque singulis, et omnibus personis
in esse debent, ut immutabilitas, et spiritualitas,
et æternitas, &c. notionalia vero, quæ non
distinguntur, sive determinata personæ conve-
niunt, ideoque sunt characteres illi, quibus
una personæ ab alijs notantur, sive distinguuntur.

355.

gnitux; ut intelligere, quatenus significat generare Verbum convenit soli Patri, generari convenit soli filio, diligere, quatenus significat spirare convenit Patri, et filio, ut spirari convenit Spiritui Sancto. Hinc etiam attributa, quae aliocum communia, et essentialia sunt, quodammodo per appropriationem certis per omnes tribuuntur, ut potentia Patri, sapientia filio, charitas, et amor Spiritui Sancto. Sed clarior horum, quoad humana menti imbecillitas, ferat, explicatio ad Theologos attinet. Id unum inperit, ut attributa illa, quae divina substantia conveniunt, ac moralia vocantur, breviter exponamus.

Bonitas.

27. Si bonitatis nomine intelligatur ratio illa, qua omne quodlibet in se perfectum est, dubitari non poterit, quin maxima, ac infinita bonitas in Deo reperitur; cum ille sit omne summe, ac infinite perfectum, cumque amabilitate eius bonitate orietur, Deus ipse ita infinite amabilis haberi debet, qui omnes humani cordis affectus, desiderium omne, omnemque amorem allicere, ratione, et explere perfecte possit; ut proinde Deus ipse ceteris objectis amabilibus, vel bonis omnibus praeferi, sine ulla creata, ac possibili boni diligeat.

28. Quod si bonitatis nomine intelligatur ratio illa perfectio, qua Deus non nisi efficere, et probare potest, per seipsum de-

prehens-

prehenditur, quod hæc ipsa quoque bonitas
 in Deo reperitur. Quoniam quicquid ab
 infinita Dei potentia produci potest, esse
 debet, adeoque bonitatem, quæ cuiuslibet
 entis necessario coniungitur, debet continere.
 Quod vero ad malum morale, sive pec-
 catum attinet, illud à Deo fieri, sive pro-
 duci non potest; cum peccatum ipsum non
 positiva quaedam, ac realis entitas, sed so-
 la privatio sit ejus ordinis, honestatis,
 ac perfectionis, quæ libere voluntatis ac-
 tibus inesse debet, adeoque ab illa solum
 causa producatum, quæ in exercendis acti-
 bus deficere potest, ut jam alibi monui-
 mus.

23. Denique si hoc ipso bonitatis
 nomine ea proxime perfectio intelliga-
 tur, quæ est aliquod alteri prodesse, et
 bonum tribuere consuevit, atque benefi-
 centia appellatur; hæc ipsa quoque boni-
 tatis species, sive beneficentia maxima
 in Deo, ac infinita proxime agnoscenda de-
 bet, si quidem ille singula rerum genera
 libere producit, cum ipsarum qualibet per-
 sibi solum, nihilque foret; non quod in
 ipsius meritum ullum, aut ulla ratio inesse
 potuerit, ut cateris præferri debere; cum
 ipse natura, essentiaque sua perfecte fe-
 lix, sive sufficiens, ac beatissimus sit; ve-
 rum potius, quod libere solum divina vo-
 luntatis arbitrio, liberalitate, ac benefi-
 centia omnia ex possibilitate ad existen-
 dum transtulerit, eadem varie perfec-
 tio

tionum generibus exornaverit, atque
 pexerit timore, ac potentia sua conseruet.
 Nihil adeo effringi potest, in quo ex ubere
 uirno hoc beneficentia forte aliquod non
 manaverit.

Justitia.

30. Cum Deus inter alia entium
 genera, quae libere produxit, humanos
 animos esse voluerit, qui in corpore cog-
 nitionis munere, ac libero voluntatis ar-
 bitrio praediti forent, ipsorum singulis
 ultimum quendam finem ipsorum natu-
 ra consentientem praescribere profecto de-
 buit, ad quem, in liberi equi modo volunta-
 tis actibus exerendis, constanti summe diri-
 gerentur. Hinc naturae legem ipsorum
 singulis veluti impressit, variasque le-
 ges alias constituit, quarum praesidio
 voluntas ipsa dirigeretur. Ex his fit, ut
 plurimum alijs attributis, quae Deo con-
 veniunt, justitia ipsa adungi debeant,
 qua hominibus, qui lege a Deo constitu-
 ta servaverint, praemia, ipsi vero, qui legi-
 bus adversaverint, poenas distribuatur.
 Quod vix in equi modo poenis, aut praemijs
 distribuendis accuratissime, et infini-
 ta prorsus aequitate, ac justitia in Deo
 reperitur, ex ipsius bonitate, sive bene-
 ficentia manifestissime demonstratur:
 etenim si fortasse Deus iniquis pra-
 emia, et justis poenas tribueret liberos,

odio

odio, malevolentia, alijsque affectibus
 huius obnoxius esset, quod ab optima,
 perfectissima, et beneficentissima na-
 turæ idea abhorret.

31. Sanctitas.

Ex ipsa etiam entis summe per-
 fecti idea perspicere apparet, quod maxi-
 ma, et infinita sanctitas in Deo admitti
 debet, quia non nisi bonum præcipere,
 consilium, probare possit; malum vero
 aversari, et odire debeat; ut præcipere ritus
 omnes, ac leges, quæ ab illo præpositæ, vel
 constitutæ sunt, honestati, decori, ratio-
 ni, et sanctitati repugnare non possint.

Veracitas.

32. Maxime huius alijsque attributis, quæ
 in Deo repetuntur, veracitas ad præcipi-
 debet, quia alijs modis revelando fallere, vel
 aliquid promittendo deesse non possit. Ete-
 nim sicuti Deus, cum infinita cogniti-
 one, vel scientia præditus sit, errare, deci-
 pi, vel falli non potest, ita quoque, cum
 infinita sanctitate, ac perfectione pol-
 leat, mentiri, alio fallere, in errorem
 inducere, promissis deesse, fidem alteri
 obstructam violare non poterit; cum hoc
 summa sanctitati, et perfectioni repug-
 net, ac in hominibus ipsius turpe, et inde
 eorum venientia.

Provi-

Providentia.

33 Denique ex præcipuis illis, et
argumentis, quibus Dei existentia, et
attributa singula demonstrantur, ipsius
Providentia inferri manifestissime po-
test. Etiam Providentia nomine intel-
ligitur ratio illa, causa, et consilium, quo
singula ad certum aliquem finem con-
stantissime diriguntur, ut omnia recte, et
consulto, nihilque proxi- inconulto, sel
temere fiat: ideoque quodquid in Univer-
so fieri, contingere, vel esse conspiciatur, pe-
runt lege, consilio, prævisione, rectaque
ratione administratur. Cuiusmodi verò uni-
xam, prævidentiam, ordinem, et consilium
in Deo reperiri, ex ipsa Univerſi pulchri-
tudine, partium ordine, consimilitudine, nexu,
jam alibi ostendimus.

34. Et hæc de Supremi, Au-
tissimi, Optimi, Sapientissimi, quæ,
Artificis, primum, rerum omnium prin-
cipii, simulque finis, Dei maximæ
naturæ, et attributivæ indicæ causæ suffici-
ant. Utinam ejus cognitio talis in no-
bis excitet appetitum, ut actu omnes ve-
vera, et eximia morum honestate ad ul-
timum hunc finem, unumquemque
bonum constantissime dirigi-
gantur, in cuius honorem tota
hæc Metaphisica cedat.

IN

INDEX METAPHYSICÆ

PARS PRIMA METAPHYSICÆ, SIVE ONTOLOGIÆ

CAPVT I

D e ente	Pag. 4
Q uestio I. <i>Utrum ens transcendat formaliter differentias?</i>	5
Q uestio II. <i>Utrum ratio entis à suis imperfectionibus perfectiè transcendere possit?</i>	11
D e definitiua distinctione rationis non mutua.	18
D e invocatione, et analogiâ entis	23

CAPVT II

D e proprietatibus entis	25
D e unitate	25
D e veritate entis	27
D e bonitate entis	28

CAPVT III

D e essentia, possibilitate, futuritione, et existentia entium	29
D e essentia	29
D e possibilitate, et incompatibilitate entis	30
D e futuritione entis	35
D e existentia entis	34

Quas.

- Quaestio I.** *Utrum creatura possibilis habeat
aut aliquod esse actuale positum, antequam à Deo
procreetur?* 34
- Quaestio II.** *Utrum existentia realiter distincta
quatuor ab essentia in ente creato?* 41

CAPVT IV

- De ente necessario, et contingenti, mutabili, et
immutabili, finito, et infinito** 53
- De ente necessario, et contingenti** 53
- De ente mutabili, et immutabili** 56
- De ente finito, et infinito** 59
- Quaestio unica.** *Utrum repugnet infinitum ad
actu.* 61

CAPVT V

- De substantia, et accidente** 65
- De substantia** 65
- De supposito, et substantia** 68
- Quaestio unica.** *Utrum substantia creata ad-
eat aliquod positum supra naturam.* 74
- De accidenti** 73
- Quaestio unica.** *Utrum dentur accidentia absolu-
ta ab omni substantia existitativa distincta?* 94

CAPVT VI

- De corpore, et spiritu** 99
- De corpore** 100
- De spiritu** 108

CA.

CAPVT VII

De quantitate, et quid sit quantitas 112
 Quæstio unica. In quo consistat ratio formal-
 itatis constitutiva quantitatis 115
 De quantitate discreta 122
 De quantitatibus proprietatibus 131

CAPVT VIII

De qualitate. 133
 De qualitatis notionem, divisionem, et proprietatibus. 133
 Quæstio I. An dentur qualitates absolute ab
 omni substantia realiter distinctæ? 136
 Quæstio II. Quomodo fiat intensio qualita-
 tum? 141

CAPVT IX

De ente relativo 149
 Quæstio I. An dentur relationes cathegoricæ
 reales independentes à cognitione nostra? 151
 Quæstio II. Utrum relatio prædicamentalis
 realiter distinguatur à proximo fundamento? 152
 Quæstio III. Utrum terminus sit de essentiali
 relationis 165
 Quæstio IV. Utrum una relatio possit esse alte-
 rum fundamentum? Ibi
 Quæstio V. Utrum sumatur multipliciter numer-
 ica relationum? Ibi
 Quæstio VI. Utrum sumatur distinctio specifica
 relationum? Ibi
 Qua

Quaer VII. *Utrum relatio terminetur formaliter ad absoluteum, an vero ad respectum?*

166

Quaer VIII. *Qua, et quales sint relationes in preparatae?*

167

CAPVTX

De *spatio, loco, et tempore.*

Ibid.

De *spatio*

Ibid.

De *loco*

170

Quaer I. *Quot modi res aliqua in loco existere dicatur?*

174

Quaer II. *An ubi, seu Ubicatio, quae desinit ad solet ultima determinatio constituit rem in una parte praeter alio spatio imaginarij, realiter distinguatur a se locata, et loco ipso?*

Ibid.

Quaer III. *An res actu existens possit absolvi ab omni loco, saltem divinitu?*

175

Quaer IV. *An possint per se esse corpora distincta quantitate habentia?*

Ibid.

Quaer unica. *Possit ne divinitu eodem corpore esse simul circumscriptive in duplici loco?*

178

De *tempore*

187

Quaer I. *An tempus sit quantitas continua?*

193

Quaer II. *Utrum tempus existat ratione instanti?*

194

Quaer III. *Utrum duratio rei creata distinguatur ab existentia rei, et tempore labenti?*

195

CAPVTXI

De *causis*

196

Eo.

E xpositio causa notio	197
E xpositio diversio causa	198
D e causa materiali	201
E xpositio materia prima notio, et eius essentia demonstrata	204
E xpositio attributa, et proprietates materiae primae.	206
I nquiries. U trum materia prima proprietatem habeat essentialem distinctam ab essentia forma?	208
D e causa formali	211
E xpositio notio formae substantialis, demonstrata eius essentia, et illius proprietates essentialem causam.	214
Q uestio incho. D emonstrare ne formae substantiales subordinatae?	217
D e utraque causa materiali, et formali effectus, sive de composito	223
Q uestio I A. A n forma substantialis sit tota quidditas compositi?	230
Q uestio II . U trum unio, quae, parit ad praesens attenditur, definitur potest: formalis, et ultima determinatio actus, et potentia substantialium, ut, si vis constituant unum essentiam compositum naturalium, realiter distinguatur ab essentiali?	232
Q uestio III . A n compositum substantiale realiter distinguatur a partibus simul sumptis, et unio, consistatque in tria essentia ab omni materia, et forma unio, superaddita, ut tenent Scotista?	234

De causa finali	230
De causa exemplari	245
De opposita nota causa efficiens, et multiplex Unus ordinis declaratur.	247
Ostenditur, inter causas efficientes duas, primam, cui cetera subordinantur, hancque esse Deum	254
An Deus immediate concurrat ad productionem effectuum causarum secundarum?	255
Ostenditur, creaturam esse vere, et proprie causam.	258
De virtute, qua causa creata suos producat effectus.	264
Utrum substantia sit immediate operativa?	262
De natura, violenta, et arte.	268
De varietate cause efficientis ubi de actione, passione, et motu.	272
Quaerit I. Utrum actioeductiva, passiva, et mo- tus realiter distinguantur?	274
Quaerit II. An actio formaliter transiens acci- piatur in agente, aut vero in passivo?	275
De praerequisitis, seu conditionibus ad curandum.	276
Quaerit. Utrum repugnet mutua naturae produ- ctas, etiam in diverso generis causa?	278.

CAPVT XII

De oppositis entis reali	283
Quaerit. In quo consistat formalis carentia?	285

CAPVT XIII

De primis cognitionis notae primis, sive	288
--	-----

SECUNDA PARS METAPHI
SICÆ;
SIVE PNEUMATOLOGIA,
AUT NOOLOGIA.

CAPVT I

De menti^s humane existētia, natura, et origine. 286

CAPVT II

De animi^s virtualitate, et immortalitate. 300

CAPVT III

De modo, quo anima^s mouetur corpore. 308

CAPVT IV

De menti^s humane intellectu, cognitione, et operibus. 315

CAPVT V

De menti^s humane voluntate. 327

PARS TERTIA METAPHI- SICÆ.

CAPVT I

De Dei nomine, eiusque entia, natura, sive constituta-
tione.

336

CAPVT II

De attributis, et sive proprietatibus Dei	340
Immutabilitas,	341
Simplicitas	342
Infinitas	342
Omnipotencia	343
Libertas	344
Scientia	344
Spiritualitas	346
Aternitas	347
Immensitas	349
Vnitas	350
Bonitas	355
Iustitia	357
Sanctitas	358
Veracitas	362
Providence	363

INDEX AV-
toritatum, tam Sacra Scriptura, quam
SS. Patrum in Metaphisica contenta-
rum.

AUTHORITATES SACRÆ SCRIP-
TURÆ.

- Exod. cap. 3.** Ego sum, qui sum
- Gen. 1. ...** Creavit terra herbas videntem facientem remem
- Ivan. cap. 4.** Omnes gentes, quae nos vident, sic sunt coxam, eo, et quae
nihilum, et innane reputata sunt ei
- Ivan. 44** Ego sum Dominus faciens omnia.
- Ivan. 26** Omnia opera nostra operatus es et nos nobis Domine.
- Sap. cap. 11** Diligunt omnia, quae sunt, et nihil odisti eorum, quae fecisti.
- Reg. cap. 18** Caeli caelorum cum capere nos possunt.
- Jean. 1.** Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil.
- Jean. cap. 18.** Sine me nihil potest fieri.
- Act. 17. 27** Non longe est ab unoquoque nostrorum, et ipso enim vivimus, movemur, et sumus.
- Psal. 138** Quo ibo in spiritu tuo, et quo in facie tua fugiam? Si ascendero in caelum, tu illic es; si descendero in infernum, ades: Et extendit illic manus tua deducet me, et tenuit me dextera tua
- Psal. 138** Producit in montibus foenum, et herbas veritatis hominum.
- Luc. 11.** Arbor, cum producit, dant ex se fructum.
- Lys. 1. 1.** Singulorum membra, non ego ipse compedi, sed enim sum deus Creator, qui hominibus formavit naturam.
- 1. ad Cor. 12** Deus, qui operatur omnia in nobis.

Apud Hebr. 4. Factus est nobis pex omnia similitur absque peccato.

AVTHORITATES D. AUGUSTINI

Scam. 8. de
vitiis Ap. de
Christo lo-
quens, aut

Nihil minus habebat in natura, sed nihil habebat in culpa. Natura, sua, sed non sola humana. Ubi erat Deus, ibi erat verbum Dei; et sicut tu unus homo, anima es, et caro, sic et ille unus Christus, Deus, et homo.

Ep. 3

Sic autem quiddam reddi sibi rationem flagitant, quomodo Deus homini permixtus sit, ut una fieret persona Christi, cum hoc semel facti oportuerit, quare si per se rationem reddant de se, quae quotidie fit, quomodo miscetur anima corpori, ut homo sit. Ita in unitate persone Deus unitus homini, ut Christus sit.

Lib. de quantitate animae
num. 6.

Primum ab ite quare, utrum corpus ullum patet esse, quod non pro modo suo habeat aliquam longitudinem, latitudinem, et aptitudinem? Si hoc de materia corporibus, quantum mea opinio est, nec rationi possunt, nec omnino corpora esse recte existimari.

Ep. 487

Spatia locorum tolle corporibus, nunquam erunt, et quia nunquam erunt, nec erunt.

Lib. VI. confes.
cap. 484

Quid enim familiarius, et notius in loquendo committimus, quam tempus? Et intelligimus quidem, cum id loquimur: intelligimus etiam cum alio loquente, id audimus. Quid est ergo tempus, si nemo ex me quærat, velo, si quærenti explicare velim, nescio. Fidenter enim dico, præterire me, quod si nihil præterierit, non erit præteritum tempus, et si nihil esset, non erit præsens tempus.

Si enim corpora corporum oculis mixta quadam re-
rum cognatione cernuntur, oportet, animam, quo videmus illa
incorporalia, corporum, corpusve non esse.

Confiteari, Deum esse, et negare prorsum futurorum imper-
turbabilem invariabilem.

Tract. in Jo-
annem.

Quid est sanctus? Quid est gratissimus amicum? Mem-
bra lavata fletu? Quid facimus, si oculos carnis? Quid pul-
chritudinis, si oculos mentis, interroga? Quid tibi videtur adole-
centi pulcherrimum sua? Quomodo horrent ocelli tui? Quomam-
di, quia sua est, fugi hominem animo. Videtur ex alia parte
venit exaruit, baculo immitentem, vix se moventem, rugis unde-
quaque exaruit. Quid vides, quod oculus delectat? Audi, quia
justus est, amas, amplectaris.

Modus, quo corporibus adhaerent spiritibus, omnino mirum
est, ne comprehendi animo potest.

Libertas perijt per peccatum; sed illa, quae est paradisi
vo fuit habendo plenam cum in mortalitate justitiam, prop-
ter quod natura humana divina indiget justitia, dicente Domi-
no, si vos filii Dei liberaverit, liberi eritis. Et alibi: peccato
Abba liberum arbitrium de hominum natura perijt, ne non
dicimus, quia enim notatum dicit, quod primum hominis pec-
cato perierit liberum arbitrium de genere humano.

Lib. 1. con-
fer. cap. 13. Praecedo omnia tempora praeterita curitudo sempiterna
praesentis aeternitatis; et superavi omnia futura, quia illa
futura vult, et cum veniant, praeterita caunt; tu autem idem
ipse es, et anni tui non deficiunt: Anni tui dies unus, et dies
tuum non quotidie, sed hodie, quia hodieamur tuum nos cadit
exaruit, neque succedit hietem. Hodieamur tuum aeternitatis. Deo
coeternum genuisti, cui dicitur. Ego hodie genuisti.

Lib. de ult.
beata cap. 3. Nescio, quomodo dicamus, habet igitur: tale est enim,
sicut si locum aliquem, qui lumine caret, dicamus habere tenebras;
quod nihil aliud est, quam non habere; non enim tenebra,
quasi veniunt, aut recedunt; sed careere lumine, hoc ipsum est te-
ne

neque enim esse; ut cedere verte, hoc est, esse mundum: non enim
verte accedente, veritate aliqua re mobiliu[m] mutatur fugit. Quam-
obrem, ut quod volo explicem, sicut possum, ita dicitur habet eger-
tatem, quam dicitur habet non habere.

Si definitur tibi unumquodque, et ideo quare, quid sit uni-
um, facile respondeo: nam mihi videtur esse substantia qua-
dam ratione participi regendo corpori accommodata.

AUTHORITATES D. THOMÆ, ET ALIORUM SS. PATRUM

D. Th. 2. p. q. 4. art. 3. **I**n corpore illa, que sunt à Deo anumerantur Deo, tam-
quam primo, et universaliter principio totius esse.

Idem. **Q**uid dicitur, antequam esse habet, nihil est, nisi forte in
intellectu existit, non enim est creatura, sed ipsa creatura essen-
tia.

Idem S. 2. **S**ecundum quod sunt in potentia, sic habent veritatem ea,
4. p. q. 14. art. 4. ad 4. **q**ua non sunt in actu.

Idem q. 2. **S**ed videtur obijci non, quod iam sit, sed quod ex hypothe-
se verit. art. 1. c. 1. et, sicut emittitur.

Idem 2. p. q. 3. art. 2. **N**on quodlibet individuum habet rationem substantie,
etiam in rationali natura, habet rationem persone, sed vo-
lunt illud, quod per se existit, non autem illud, quod existit alio
perfectiori.

Idem q. 2. art. 2. **D**icendum, quod natura aut impte non est personalis
personalitatem propter defectum aliquum, quod ad perfectionem
natura humana pertinet, sed propter defectum aliquum, quod
est supra naturam humanam, quod est unum ad personam dicitur
viam.

Idem q. 3. art. 7. **D**istinctio in hoc attenditur, quod una re non sit alia,
quod quidem non habet ex aliquo superaddito.

Idem quod **S**ublata quantitate substantia remanet indivisibilis.
 ubi de 3. art. 6.
Idem 3. p.
 p. 76. ubi dicitur, sub quibus continetur, sicut sub qualibet parte veri est tota
 natura veri.

D. H. de anima **A**liquod magis proprium Deo, quam esse intelligitua; quia
 ubi de 2. de tri-
 nitate. id ipsum, quod est, neque desinente, est aliquando, neque capto.

D. Thomar. **S**iquidem illud, quod nunc est; ex eo futurum fuit, antequam
 esset, quia est causa a sua determinatione exat, ut fieret; unde
 sublata causa non exat futurum, illud fieri; sola autem causa
 proxima est eterna, et determinata; unde non sequitur, quod ea,
 quae sunt, semper fuit verum, ea esse futura; nisi quatenus est
 causa sempiterna fuit, ut esset futura; quae quidem causa so-
 lus est Deus.

D. Gregor. **S**cilicet, quia Deo futurum nihil est, ante cuius oculos praes-
 ubi de 1. de crea-
 tionem cap. 23. entia mira sunt, praesentia non transierunt, futura non veniunt,
 quippe quia omne, quod nobis fuit, et exit, in eius prospectu, praes-
 tito est; et omne, quod praesens est veli potest, potius, quam praes-
 ens.

D. Beana **S**acramentum hoc magnum est, et quidem venerandum non
 ubi de 1. de
 consideratione. 5. tantandum, quomodo pluralitas est unitate, et hac unitate, aut
 quia est pluralitate? Sciantia hoc temeritate, credere pietate, non
 ista, et ista eterna est.

D. Anselm **E**t Petrus unus est, et Petrus non est eadem proprietatum collectio,
 ubi de 1. de
 mutatione. 5. Petrus non dicitur Petrus, nec Petrus Petrus; cum deus non
 factum est, naturam assumpsit, quae sola nomine hominum significat-
 tur, et semper est una et divina natura; non aliam assumpsit perso-
 nam, quamquam eandem habet cum assumpto homine proprietatum
 collectionem.

FINIS.

2 1

A 10

C

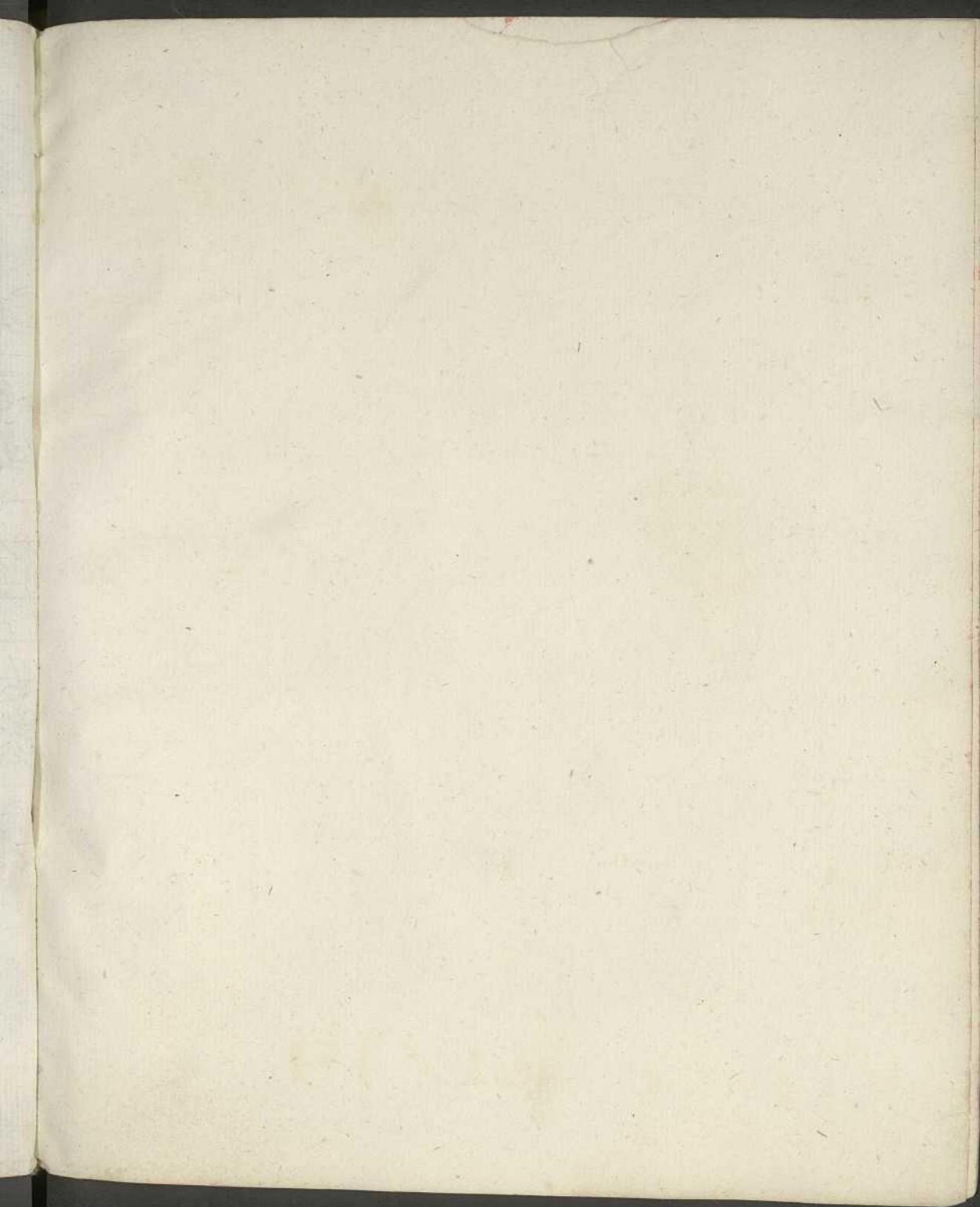
8 10

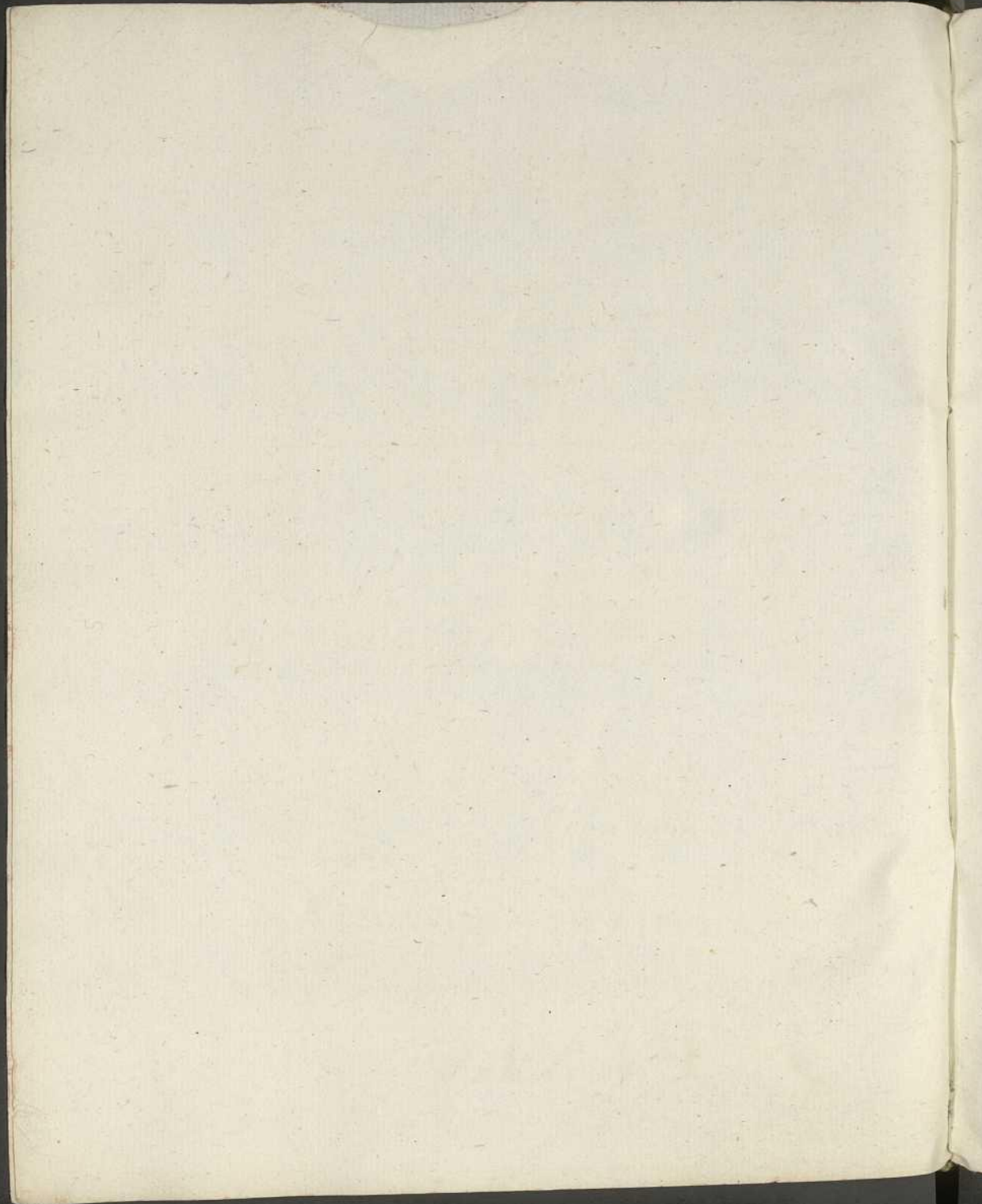
3 10

H 10

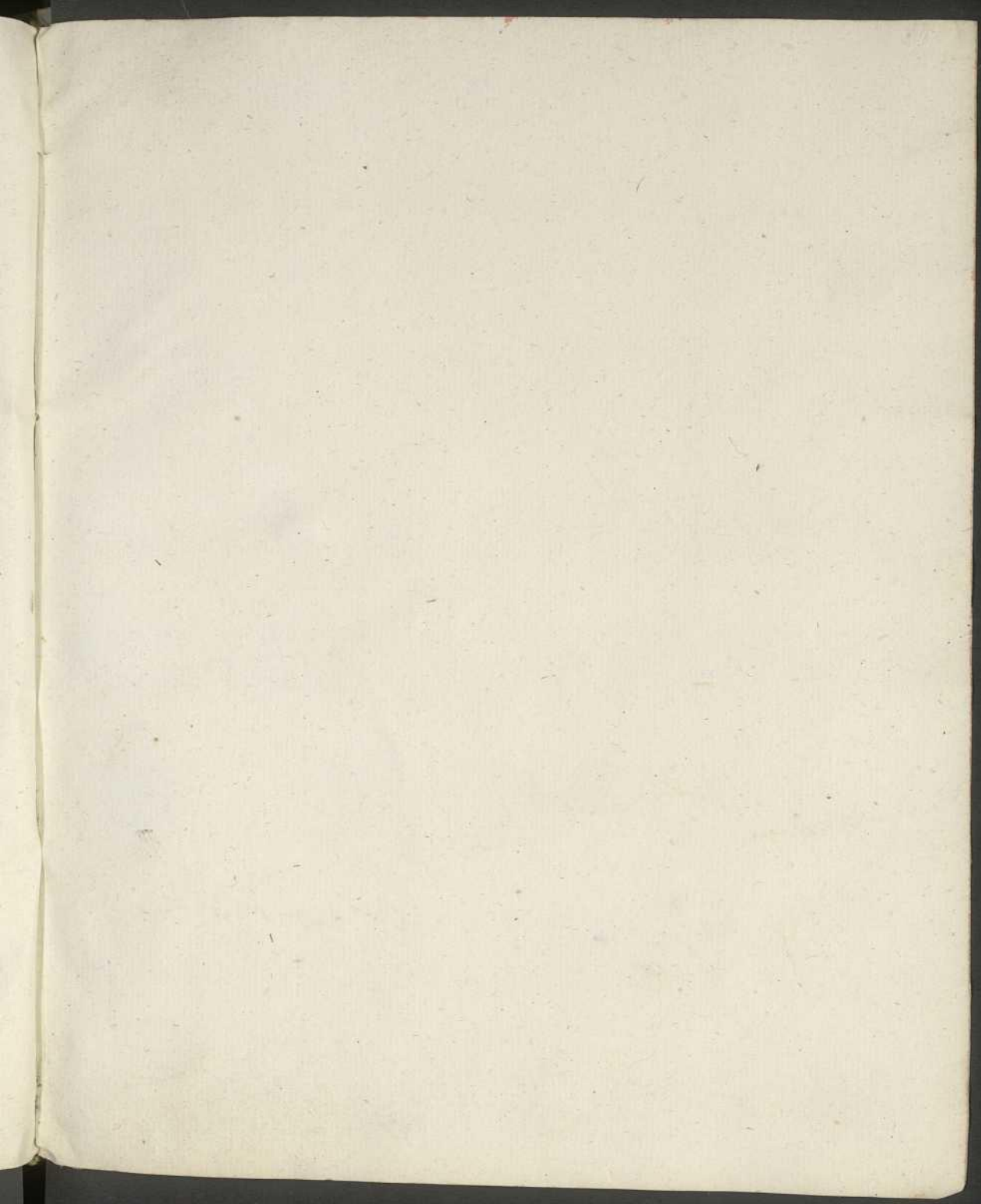
FINIS

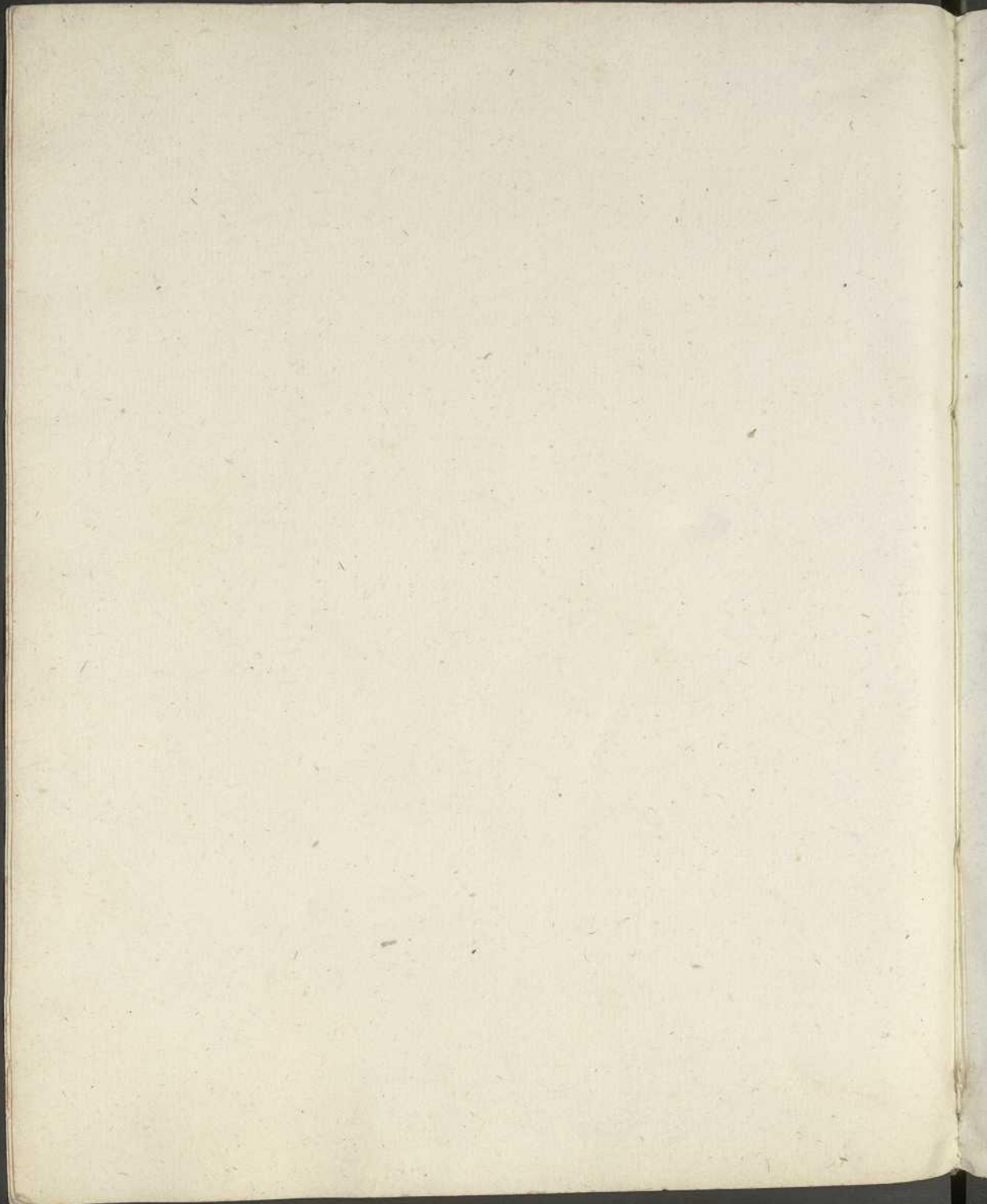

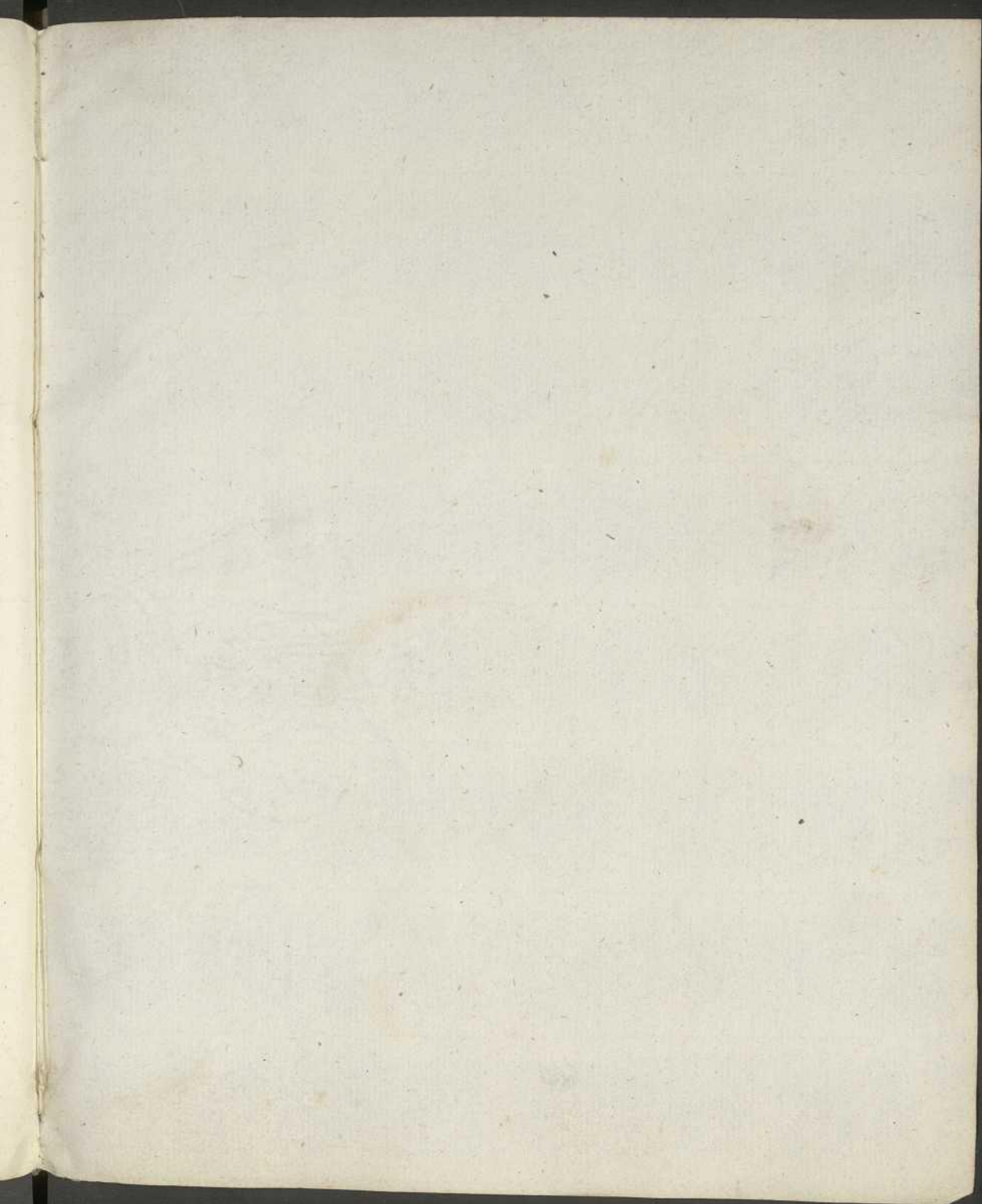

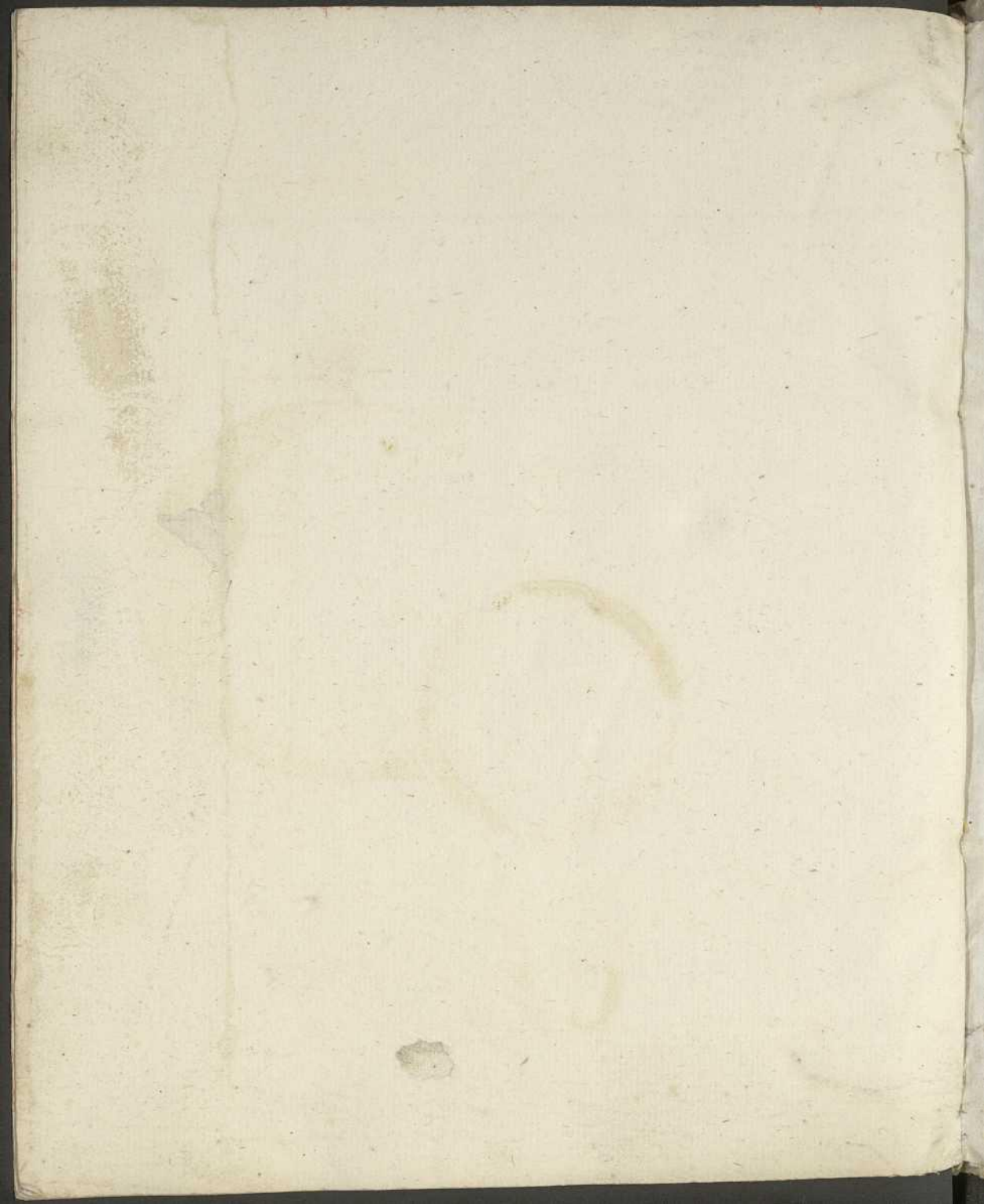

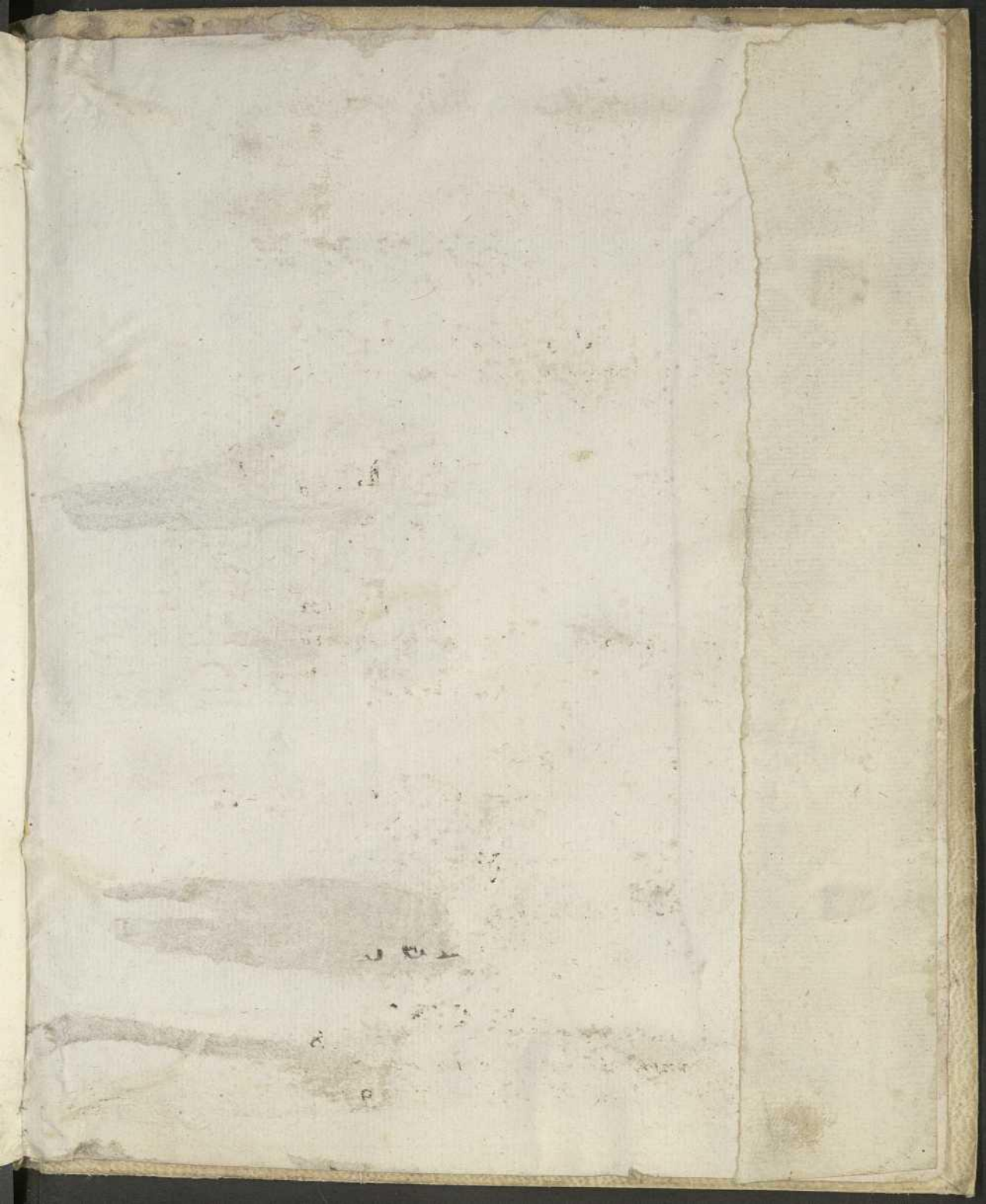

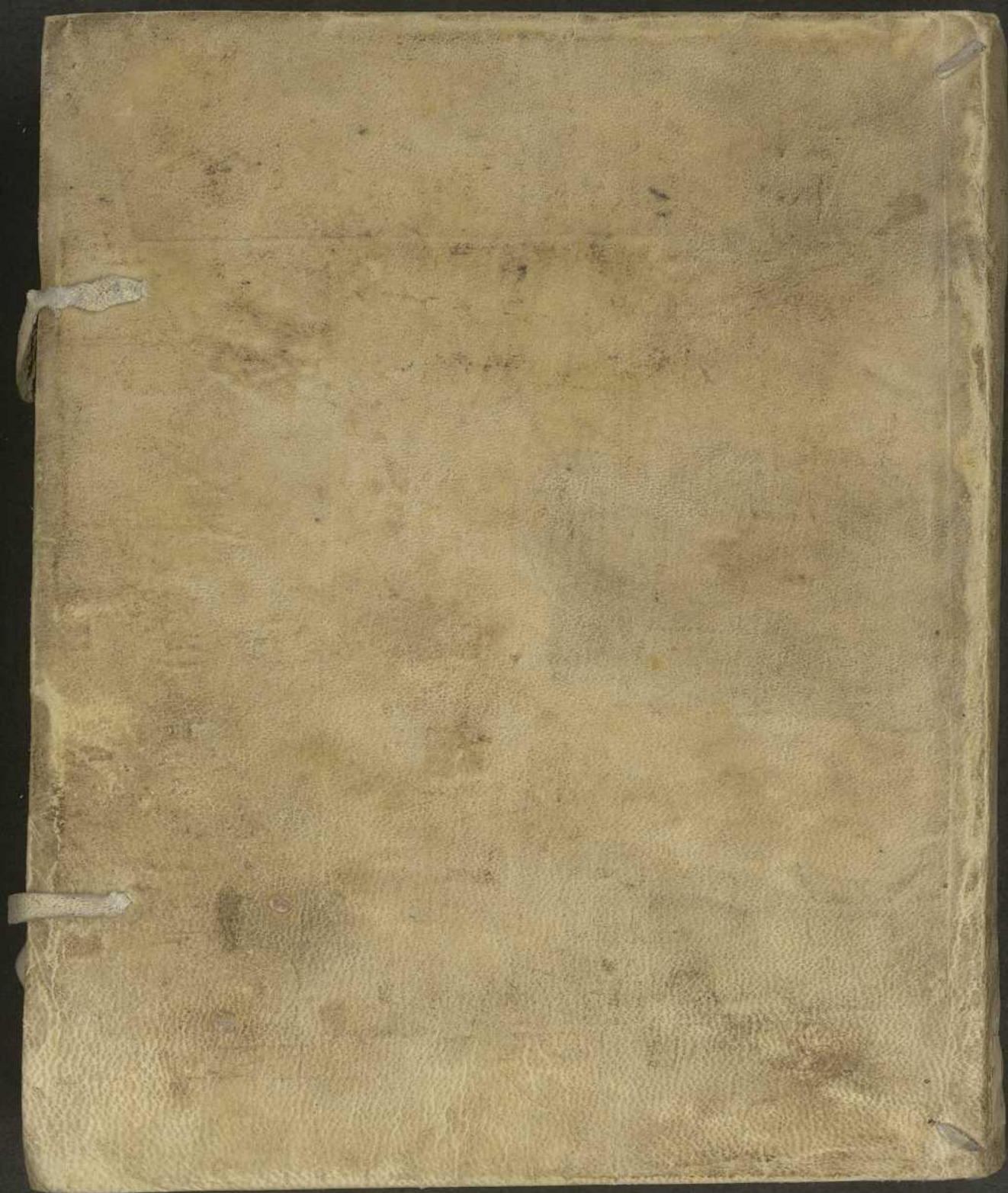

R (Ms)
351

Teocone

Metoprisica

22